KÂZIM TAŞKENT KLASİK YAPITLAR DİZİSİ

Honoré de Balzac

YAŞAMDA BİR BAŞLANGIÇ

Çeviren: Tahsin Yücel

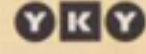

KÂZIM TAŞKENT KLASİK YAPITLAR DİZİSİ

Honoré de Balzac

YAŞAMDA BİR BAŞLANGIÇ

Çeviren: Tahsin Yücel

Yaşamda Bir Başlangıç - Honore De Balzac

Yaşamda Bir Başlangıç, Balzac'ın (1799-1850) bir olgunluk dönemi yapıtı. Dev yapıtı *İnsanlık Güldürüsü'*nü oluşturan 88 parçadan biri. Bu parçaların ancak üçte birinin dilimize çevrilmiş olduğunu düşünürsek, ilk kez Türkçeye çevrilen *Yaşamda Bir Başlangıç* Türk okuru için Balzac'ı tanımada yeni bir adım.

Bu kitabı *Goriot Baba* gibi, *Eugénie Grandet* gibi, *Vadideki Zambak* gibi başı ve sonu olan, kendi kahramanını yaratan, Balzac'ın nesnel gözlemine, karakter açımlamalarına tanıklık eden bir çalışma, bağımsız bir roman olarak görebileceğimiz gibi, onu *insanlık Güldürüsü'*ne bağlayan karakterlerle ve başka öğelerle bu anıt romana bir alt başlık gibi de düşünebiliriz.

Bu yapıtın adının söz açtığımız ötekiler kadar duyulmamış olması, Balzac üzerine bildiklerimizin kısıtlı olmasıyla doğrudan bağıntılı. Oysa *Yaşamda Bir Başlangıç,* dönem Fransa'sının kişileri yutan, yazgıları değiştiren ortamında gelişen bir yaşam öyküsü. Yaşamın tümünde düş kırıklıklarının, başlangıçların ve sonların anlatıldığı tam bir Balzac yapıtı.

Balzac gibi bir ustanın daha önce Türkçeye çevrilmemiş bir yapıtını, böyle bir işin altından kalkabilecek başka bir ustanın, Tahsin Yücel'in kaleminden okumak, *Yaşamda Bir Başlangıç* diğer Balzac yapıtlarının yanında hak ettiği yere koyacaktır.

Honoré Je Balzac

YAŞAMDA BİR BAŞLANGIÇ

KÂZIM TAŞKENT KLASİK YAPITLAR DİZİSİ

YAŞAMDA BİR BAŞLANGIÇ

Çeviren: Tahsin Yücel

Yapı Kredi Yayınları - 1479 Kâzım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi - 40

Yaşamda Bir Başlangıç / Honoré de Balzac Özgün adı: Un début dans la vic Fransızcadan Çeviren: Tahsin Yücel

Kitap Editörü: Orçun Türkay Düzelti: Korkut Tankutcr

Kapak Tasarımı: Mehmet Uluscl

Baskı: Üç-Er Ofset Yüzyıl Mah. Massit 5. Cad. No: 15 Bağcılar / İstanbul

Fransızca İlk Baskı: 1844

1. Baskı: İstanbul, Mayıs 2001

2. Baskı: İstanbul, Mart 2006

ISBN 975-08-0280-2

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticarct ve Sanayi A.Ş.

Yapı Kredi Kültür Merkezi istiklal Caddesi No. 285 Beyoğlu 34433 İstanbul Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23

http://www.yapikrcdiyayinlari.com e-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr

Internet satış adresi: http://yky.cstorc.com.tr www.tcleweb.com.tr

SUNUŞ

Balzac’ın anıt yapıtı ***İnsanlık Güldürüsü'nü*** oluşturan büyüklü küçüklü seksen sekiz anlatıdan bugüne kadar türkçeye çevrilmiş olanların sayısı otuz dolayında; bir başka deyişle, tüm yapıtın üçte biri. Bu çevirilerin zaman içinde birbirini bayağı uzun aralıklarla izlemesi, dolayısıyla bunlardan kimilerinin dillerinin fazla eskimesi, kimilerinin umulan ilgiyi görmemesi nedeniyle yeniden basılmaması sonucu, bugün Türkiye’de Balzac’ı tanımak isteyen okur onun ancak dört, beş, bilemediniz, altı anlatısına ulaşabilmekte. Bu durumda, dilimizdeki Balzac çevirilerinin tümünün kusursuz olduğunu varsaysak bile, Türk okurunun Balzac romanını gereğince tanıdığını söylemek zor. Bir yazarı iyi tanımak için onun olabildiğince çok sayıda yapıtını tanımak gerektiği için mi? Evet, ama, aynı zamanda, sözünü ettiğimiz seksen sekiz anlatının her biri kendi başına bir bütün oluştururken, aynı zamanda daha büyük bir bütünün parçası olduğu, kendi sınırları içinde bir başlangıcı ve bir sonu bulunmakla birlikte, ***İnsanlık Güldürüsü'nü*** oluşturan öteki anlatılara da derinden derine bağlı bulunduğu, birinde karşılaştığımız kişi başka birçoklarında karşımıza çıktığı, dolayısıyla tüm parçalar birbirini bütünlediği için.

Flaubert’in roman anlayışını ve düşünce dünyasını kavrayabilmek için yalnızca ***Madame Bovary'yi*** okumak yetmez, ***Duygusal Eğitim'i*** de, ***Üç Öykü'***yü de, ***Bouvard ile Pecuchet'yi*** de tanımak gerekir, ama yalnızca ***Madame Bovary'yi*** okuyan yazın tutkunu en azından ***Madame Bovary*** yazarı olarak tanır onu. Aynı şey Balzac için de söylenebilir belki: yalnızca ***Goriot Baba'***yı ya da ***Otuz Yaşındaki Kadın'ı*** okumuş olan kişi de Balzac’ı böyle tanır. Ancak, her iki yapıtın da bütünün başka yapıtlarıyla derin bağıntıları bulunduğundan, zaman zaman yanlış yargılara varması, ***İnsanlık Güldürüsü*** bağlamında hepsinin bir açıklaması varken, kimi kişi ya da olayları eksik ya da abartmalı, kimi kurguları oransız bulması büyük bir olasılıktır. Pek çok eleştirmen ve incelemeci de düşmüştür bu yanılgıya, örneğin tüm Balzac romanını ***Goriot Baba*** ya da ***Eugénie Grandet'yle*** özdeşleştirmiştir. Peki, Balzac’ın birkaç yüz sayfalık bir romanını, diyelim ki ***Duchesse de Langeais'yi*** ya da ***Yaşlı Kız'***ı eksiksiz anlayacağız diye oturup birbiri ardından on bini aşkın sayfayı devirmek mi gerekir? Hayır, herkesten istenebilecek bir çaba değildir bu. Ancak ***insanlık Güldürüsü'nün*** seksen sekiz parçası arasındaki bağıntıyı göz önüne

almakta da yarar vardır: Balzac'ın herhangi bir yapıtı üzerinde çalışan bir araştırmacı tüm ***insanlık Güldürüsü'***nü okumadan yapacağı bir incelemenin eksik kalacağını bilmeli, okur da, olanaklar ölçüsünde, herhangi bir Balzac anlatısını bu bağları da belirten eleştirel basımlardan okumayı yeğlemelidir.

Balzac'ın kendisinin de bu durumdan sık sık yakındığı, örneğin döneminin ünlü eleştirmeni Sainte-Beuve'ün bir iki romanını övüp ötekileri sessizlikle geçiştirmesini kötü niyetle açıkladığı bilinir. Kötü niyet söz konusu olsun olmasın, kendi döneminde de çok kişi düşmüştür böyle bir yanılgıya. Örneğin türkçede ilk çevirisini sunduğumuz ***Yaşamda Bir Başlangıç (Un début dans la vie),*** tefrika olarak 1842'de, kitap olarak 1844'te yayımlandığına göre, Balzac'ın olgunluk çağı yapıtlarından biridir; benim kanımı sorarsanız, çok da güzel, çok da sürükleyici bir romandır. Ama, yayımlandığı sırada, hiç kimse üzerinde durmaz; araştırmacıların anlattığına göre, ***Revue de Paris'te*** Alexandre Thomas adında bir eleştirmenin olumsuz yazısına konu olur ancak: bu kişiye göre, ***Yaşamda Bir Başlangıç*** adam gibi bir kahramanı da, doğru dürüst bir olay örgüsü de bulunmayan, üstelik kişileri gelişigüzel seçilmiş bir romandır. Ancak, örneğin romanın kahramanı bulunmadığı savının kesinlikle yanlış olması bir yana, ***Yaşamda Bir Başlangıç'***ı küçümsemesinin, bir başka deyişle yanlış değerlendirmesinin başlıca nedeni onun ikinci boyutunu bilmemesi ya da göz önünde bulundurmamasıdır.

Bilindiği gibi, Balzac ***İnsanlık Güldürüsü'*** nde yer alan anlatıların en eskisi ***Choııan'ları*** 1829 yılında yayımlar, bu anlatıyı ***Tılsımlı Deri*** (1830), ***Top Oynayan Kedi Sokağı*** (1830), ***Sarrasine*** (1831), ***Bilinmedik Başyapıt*** (1831), ***Albay Chabert*** (1832), ***Ferragus*** (1833) gibi birbirinden başarılı yapıtlar izler. Ama "yeniden beliren kişiler" buluşuna dayalı bir bütün oluşturma düşüncesi ***Goriot Baba'***yla birlikte, 1834 yılında doğar. Bu romanın birçok kişisi, örneğin Rastignac, örneğin Bianchon, örneğin Vautrin, örneğin baron de Nugingen ve daha birçokları arkadan gelecek romanlarda da kimi zaman birincil, kimi zaman ikincil kişiler olarak yeniden karşımıza çıkacak, kimi zaman da yalnızca adları anılacak, kimi olaylardaki paylan vurgulanacaktır. Yeniden beliren kişiler, doğal olarak, ***Yaşamda Bir Başlangıç'ın*** yazıldığı dönemde bayağı çoğalmıştır. Joseph Bridau, kont ve kontes de Se- risy, Cardot, Camusot, Desroches vb ***insanlık***

Güldürüsü'nün kapısından ilk kez bu romanla girenler için ilk kez karşılaşılan yabancılardır, bu nedenle zaman zaman yeterince tanıtılmamış ya da olaylardaki işlevlerine göre gereğinden fazla öne çıkarılmış gibi bir izlenim uyandırırlar, ama yer aldıkları öteki anlatıları (ya da bunların bir bölümünü) okumuş olanların kendilerini bildik bir ortamda bulmalarını sağlarlar. Bu bakımdan, ne kişilerin sı- radanlığından sözetmek bir anlam taşır, ne olay örgüsünün yokluğundan. ***Yaşamda Bir Başlangıçta*** bir olay örgüsü de vardır, ilginç kahramanlar da. Ama bunu görmek için Balzac anlatısının yapısını iyi kavramış olmak gerekir.

Yaşamda Bir Başlangıç, İnsanlık Güldürüsü'nde “Töre incelemeleri” ana bölümünün “Özel yaşam sahneleri” bölümünde yer alır. Otuza yakın anlatı içeren bu bölümde, Balzac genellikle çocukluğu, delikanlılığı ve yanlışlarını incelediğini söyler, ama öteki anlatıları gibi bu “bölüm”de yer alan anlatılarını da tek bir izlekle sınırlamak saçma olur. ***Albay Chabert*** de, ***Gobseck*** de, ***Goriot Baba*** da bu bölümdedir. Bizim okurların ötekilerden daha iyi bildjği ***Goriot Babacı*** örnek alalım dersek, Rastignac’ın, Bianchon’un, Mile Taillefer’in yanında Vautrin’in, dul bayan Vauquer’in, Poiret’nin, Mile Michonneau’nun, Mme Coutu- re’ün varlığı bile Balzac’ın bu kesinlemesi karşısında bizi kuşkuya düşürür. ***Yaşamda Bir Başlangıca*** gelince, başlığıyla olduğu kadar önde gelen kahramanlarının, özellikle Oscar Husson’un gençliğiyle de yazarın savını doğrular görünür. Bununla birlikte, kapsayan yapıtı göz önüne alalım almayalım, bu romanın en az üç düzlemde eklemlendiğini söyleyebiliriz: yolculuk, yetişim, bir de sınıfları, yaşama biçimleri, tecimi ve politikasıyla toplum. Tümü iç içe girmiş olarak.

Romanın yazıldığı (aynı zamanda da öyküsünün anlatıldığı) tarihte, yani 1842 yılında, oluntuları ve kişileri yakından bilen bir “anlatıcı”nın ağzından anlatıldığını söyleyebileceğimiz öykü bayağı gerilerde kalmış, nerdeyse tarih olmuş bir döneme, 1820’lere uzanır ve o dönemin Paris dolaylarındaki kentler arasında işletilen posta arabaları, özellikle de küçük ve ilginç “ku- ku”lar konusunda ayrıntılı açıklamalarla başlar. Bu ayrıntılar kimi okurlara uzun ve gereksiz görünebilir. Ama Balzac’ın ***İnsanlık Güldürüsü'nün*** ünlü “Önsöz”ünde önemle vurguladığı ilkenin: Fransız toplumunun XIX. yüzyılın ilk yarısına ilişkin törel tarihini yansıtma ilkesinin gereğidir. Ayrıca, romanın ana izlek- lerinden biri de yolculuk

olduğuna göre, bu ayrıntılı bilgiler hiç de yersiz sayılmaz; Balzac'ın oluntuların ortamını önceden, uzun betimlemelerle belirleme eğilimine de uygundur. Öte yandan, ***Yaşamda Bir Başlangıç,*** baş kişisi Oscar Husson açısından bakıldığı zaman, baştan sona bir yolculuklar, en azından bir yer değiştirmeler, her biri yaşamda önemli bir değişikliğe neden olan bir yer değiştirmeler dizisi biçiminde eklemlenir. Anlatı bir Paris - L'Isle-Adam yolculuğuyla başlar, bir başka Paris - L'Isle- Adam yolculuğuyla da sonuçlanır, ama, ikisi arasında, Oscar'ın Desroches'un bürosunda geçirdiği süre, Afrika'ya dek uzanan askerlik serüveni, tek kolla geri gelmesinin ardından, ama bu kez yerleşmek üzere, L'Isle-Adam'a dönüş gerçekte uzun ve acılı bir yolculuğun başlıca evreleridir. Kesin yerleşimle birlikte anlatı da sona erer.

Ancak, ***Yaşamda Bir Başlangıcı*** adına yaraşır bir Balzac romanı yapan şey her şeyden önce ilk yolculuğun öykülenmesidir. Pierrotin'in ilginç mi ilginç arabasında, kimi devlet bakanı, deneyimli yönetici ve politikacı kont de Sérisy gibi iş gereği kimliğini gizleyen, kimi Georges Marest, Léon de Lora, Joseph Bri- dau gibi yolcuları işletmek için kendini başka bir kimlikle tanıtan, kimi Oscar Husson gibi kendini kendinden daha üstün biri gibi göstermeye çalışan, kimi de Léger baba ve Pierrotin gibi "köşe dönme"nin yollarını arayan kişiler arasında, tüm yolculuk ve molalar boyunca, nerdeyse kesintisiz bir biçimde sürüp giden o tadına doyulmaz söyleşi, gerçek kimliklerin anlaşılmasından sonra ortaya çıkan durumlar ve sonuçları, romanın ilk eleştirmeninin düşündüğünün tersine, tam bir dil ve gülmece şölenidir. Özellikle Léon de Lora'nın (takma adıyla Mistigris'nin) değişik atasözleri ve deyimleri ses benzerliğinden yararlanıp bir ya da birkaç sözcüğünü değiştirerek her konuşmaya ve her duruma bir gözlem getirmesi anlatıya ayrı bir tat verir. Bilindiği gibi, ***Illusion perdues'nün, Irsule Mirouef*** nin ***La Rabouilleuse''***ün kimi kişileri de başvurur bu yola, ama Léon de Lora'nın bu söz oyunlarının bir türlü sonu gelmez. Noter yazmanı Georges Marest'in kendini Napoléon'un eski bir subayı olarak tanıttıktan sonra, Mısır, Yunanistan, Yugoslavya, Türkiye ve Ispanya'da yaşadığını ileri sürdüğü sözde serüvenlerle, bu arada Osmanlılar'a ilişkin gözlemleriyle yalnız kendisini dinleyenleri değil, okuru da kırıp geçirir (hele bizim okurlara daha da ilginç gelecektir).

Üstelik, Fransa dışında olup bitenleri iyi bilen kont de Sérisy'yi bile anlattığı oluntuların gerçeğe uygunluğuyla şaşırtır.

Balzac, daha ***Tılsımlı Deri'***nin 1831 önsözünde, "Bugün yalnızca alay etmek geliyor elimizden. Alay can çekişen toplumla- rın tüm yazınıdır", diye yazmıştı. Daha sonra yazdığı yapıtlarda, örneğin ***Goriot Baba'***da, örneğin ***Eugénie Grandet'de*** küçümsenmeyecek bir alay payı vardır, ***Memurlar da, Küçük Burjuvalar'***da alay ve güldürü payı iyice artar, Paris - L'Isle-Adam yolculuğu sırasında da doruğuna çıkar. Buna karşılık, Balzac Mme Hans- ka'ya yazdığı bir mektupta bu romanın "bir şiir kadar çalışma gerektirdiğini" yazar. Ne olursa olsun, araçların, ortamların, koşulların bunca değişmiş olmasına karşın, Balzac'ın kişileri bu romanda da canlılıklarını, ilginçliklerini hep korurlar, şakalarının ve öfkelerinin çekimine kapılıp gideriz.

Ama, ikinci bir düzlemde, bu yolculuk birkaç yaşamı birden altüst edecek bir bunalımın oluşum sürecidir. Arabanın en silik, en renksiz yolcusu Oscar Husson'un, kendini göstermek, böylece aşağılık duygusunu yenmek için kont de Sérisy ve karısı konusunda onların çiftlik kâhyası ve annesinin eski sevgilisi, büyük bir olasılıkla da kendi gerçek babası olan Moreau'dan öğrendiği gizleri ortaya dökmesi, ötekilerin bu konuda çevresindeki şakaları bu gülünç arabada gizlice yolculuk etmekte olan kontun tepesini attırarak hem çok şey borçlu olduğu Mo- reau'yu işinden eder, hem kendi geleceğini yıkar. Georges Ma- rest'in cezasını kendisini işten atarak patronu verir, ilk yolculuğu izleyen evrelerde, Oscar'ın Desroches'un dava vekilliği bürosundaki günleri, patronun ve yazmanlarının yaşamı, tutumları, Oscar'ın boşboğazlığının yeni bir yıkımla sonuçlanması, Georges Marest'in savurganlık yüzünden düştüğü durum yetişim izleğinin oldukça ayrıntılı bir biçimde geliştirilmesi olarak değerlendirilebilir.

Üçüncü düzlem, toplum yaşamı, bir bakıma romanın her yanında duyurur ağırlığını. Posta arabalarının serüveninden Mme Clapart'ın geçirdiği yükseliş ve düşüş evrelerine, Tullia, Mariette, Florentine ve benzerlerinin eğlence dünyasındaki işlevlerine, Cardot ve Camusot'nun aile, iş ve eğlence yaşamlarından kontes de Serisy'nin ilişkilerine ve Oscar'ın askerlik yaşamına kadar romanın her yerindedir. L'Isle-Adam'a ikinci yolculuk sırasında öğrendiklerimizse, ***insanlık Güldürüsü'nün*** her

yanında saptadığımız temel devinimi doğrular: toplum içinde yükseliş her şeyden önce paranın gücüyle gerçekleşir ve insanlar her şeyden önce parayı arar. Oscar da sonunda durumunu gittikçe düzelterek zaman içinde küçümsenmeyecek bir patron durumuna gelmiş olan arabacı Pierrotin'in kızıyla evlenerek tamamlar yükselişini.

* * *

Yaşamda Bir Başlangıç'ın çevirisine gelince, başarısı ya da başarısızlığı konusunda görüş bildirmek bana düşmez. Ama, bunca yıllık deneyimime karşın, beni çok uğraştırdığını, daha da ilginci, kimi kesitleri karşısında, kendimi daha ilk çevirisine başlayan bir acemi çevirmen gibi gördüğümü söylemem gerekir. Bu durum neden kaynaklanıyordu derseniz, bir kez, sayısız sözcük oyunlarını, özellikle de, birkaç sözcüğün değiştirilmesi sonucu, ilk biçim hep tanınır kalırken, bambaşka bir anlamla donatılan atasözü ve deyimleri bu ayrımları da koruyarak türkçeye çevirmenin zorluğu yıldırıyordu beni. Kimi durumlarda bu zorluk bir ölçüde aşılabiliyordu, kimi durumlardaysa olanaksız görünüyordu. O zaman, en iyi çözüm biçim ve anlam özelliklerini gözden uzak tutmadan, belirli bir ölçüde özgür davranmaktı. Bu özgürlükten sık sık yararlandım, ama anlam ve ortamı hiçbir zaman gözden uzak tutmadım. İşimi ağırlaştıran bir başka şey, Balzac gerçek kişilere, gerçek olaylara ya da ***İnsanlık Güldürüsü***'nün başka olaylarına ve başka kişilerine göndermede bulunduğu zaman, birtakım dipnotlarıyla okuru aydınlatma zorunluluğuydu. Bu konuda fazla ileri gitmedim, ama yapıtın iyi anlaşılması açısından gerekli gördükçe, kimi kez kendi bilgilerimden, kimi kez yapıtın eleştirel baskılarındaki açıklamalardan yararlanarak sık sık dipnotu kullandım.

Ne olursa olsun, yapıtlarından çok şey öğrendiğim büyük bir yazarın bir romanını daha çevirebildiğim için mutluyum. ***İnsanlık Güldürüsünün*** tümünün çok yakın bir gelecekte türkçeye çevrilmesini dilerim.

Tahsin Yücel

LAURE İÇİN

Bu “sahne”nin onuru bana onun konusunu veren parlak ve alçakgönüllü kişinin olsun!

KARDEŞİ

Demiryolları, bugün artık fazla uzak olmayan bir gelecekte, kimi iş kollarını ortadan silecek, kimilerini değiştirecek, özellikle de Paris dolaylarında uygulanmakta değişik ulaşım biçimleriyle ilgili olanları. Bu nedenle, bu Sahne'nin[1] öğelerini oluşturan kişi ve nesneler, kendisine çok yakın bir gelecekte bir kazı- bilim çalışması değeri kazandıracak. Yeğenlerimiz eski zaman diye adlandıracakları bir dönemin toplumsal gerecini tanıdıklarına sevinmeyecekler mi? Böylece, Cours-la-Reine'e dolup Concorde alanında bekleyen ilginç kukular[2], bir yüzyıl boyunca öylesine tutulan, 1830'da sayıları öylesine çok olan kukular da yok artık; ve 1842'de, kırın en çekici görkeminde bile yolda görünse görünse tek bir kuku görülebiliyor.

1820'de, görünümleriyle ünlü olan ve ***Paris Dolayları*** diye adlandırılan yerlere düzenli araba seferleri yoktu. Bununla birlikte, baba ve oğul Touchard'lar, on beş fersahlık bir yarıçap içinde, en kalabalık kentlerin ulaşım tekelini almışlardı; işletmeleri de Faubourg Saint-Denis sokağında bulunan görkemli bir kurumdu. Eskiliğine, harcadığı çabalara, anamalına ve güçlü

1 Bilindiği gibi, Balzac romanlarını genellikle “sahne” diye adlandırır. Her roman *insanlık Güldürüsü'nün* bir “sahne”sidir.

2 Paris dolaylarında çalıştırılan dört ya da altı kişilik araba.

bir merkezleştirmenin tüm üstünlüklerini elinde bulundurmasına karşın, yedi sekiz fersah uzaklıkta yer alan noktalar söz konusu olunca, Faubourg Saint-Denis kukuları Touchard Ulaşım Şirketi için korkunç rakipler oluşturmaktaydı. Parisli'nin kır tutkusu öylesine güçlüydü ki, yerel girişimciler de Touchard'ların Montmartre sokağındaki Büyük Ulaşım

Şirketi’nden ayrı tutmak için Küçük Ulaşım Şirketi diye adlandırılan girişimine karşı üstünlükle savaşıyorlardı. Bu dönemde Touchard’ların başarısı fırsatçıları kışkırttı. O sıralarda, en ufak yerler için bile, belli saatlerde Paris’ten kalkıp gene belli saatlerde geri dönen güzel, hızlı ve rahat arabalar çalıştıran kuruluşlar çıktı, yarı çapı on fersaha varan bir alanda, tüm noktalarda, zorlu bir rekabet yarattı. Dört-altı fersahlık yolculuklarda yenilgiye uğrayınca, kuku kısa yollara çekildi, birkaç yıl daha yaşadı böylece. En sonunda, om- nibüsler iki atla çekilen bir arabaya on sekiz kişi sığdırmanın olanaklı olduğunu kanıtlayınca, tümden pes etti. Kuku, bu öylesine zor uçan kuşlardan biri, bugün, rastlantı sonucu bir araba sökücüsünün depolarında bulunacak olsa, yapısı ve düzeniyle Cuvier’nin Montmartre alçıtaşı ocaklarında bulunan hayvanlar üzerinde yaptıklarıyla karşılaştırılabilecek bilimsel araştırmalara konu olur.

Daha 1822’den başlayarak baba ve oğul Touchard’lara karşı savaşan fırsatçıların tehdidi altında bulunan küçük girişimciler hizmet verdikleri yerde oturanların sevgisinden destek alıyorlardı genellikle. Arabanın aynı zamanda hem sürücüsü, hem sahibi olan girişimci, bölgenin bir hancısıydı; insanları, nesneleri ve çıkarları yakından tanırdı. Siparişleri anlayışla yerine getirir, küçük hizmetlerine karşılık para istemez, böyle davrandığı için de Touchard Ulaşım Şirketi’nden daha fazla kazanırdı. Geçiş vergisi zorunluluğuna yan çizmenin yolunu bilirdi. Gerekince, alınacak yolculara ilişkin buyrukları da çiğnerdi. Kısacası, halkın sevgisini kazanmış durumdaydı. Bu nedenle, araya yeni bir rakip girdiği zaman, bölgenin yaşlı posta arabacısı haftanın günlerini onunla paylaşırdı ya, arabaları ve atları pek güven verici bir durumda olmamakla birlikte, kimi insanlar eski arabacıyla gitmek için yolculuklarını geciktirirlerdi.

Baba ve oğul Touchard’ların tekelleştirmeye çalıştıkları, ama en çok ellerinden alınmaya çalışılan, bugün de yerlerini alan Toulouse’ların elinden alınmaya çalışılan hatlardan biri, 1822’de aynı zamanda üç girişimce birden kullanıldığına göre, şaşılacak ölçüde verimli olan Paris - Beaumont-sur-Oise hattıdır. Küçük Ulaşım Şirketi fiyatları boşu boşuna düşürdü, gidiş saatlerini boşu boşuna çoğalttı, boşu boşuna çok güzel arabalar yaptırttı, rekabet hep sürdü; üzerinde Saint-Denis ve Saint-Bri- ce gibi küçük kentler, Pierrefitte, Groslay, Ecouen, Poncelles, Moisselles, Baillet, Monsoult, Maffliers, Franconville, Presles, Nointel, Nerville vb gibi

köyler bulunan bir hat öylesine verimlidir. Touchard Ulaşım sonunda Paris'ten Chambly'ye kadar uzattı yolu. Rekabet de Chambly'ye kadar uzandı. Bugün To- ulouse'lar Beauvais'ye kadar gidiyorlar.

Bu yol, Ingiltere yolu, üzerinde, konumu göz önüne alınınca, oldukça uygun bir biçimde ***La Cave***[1] adını alan ve Oise havzasının en hoş vadilerinden birine, hem sönmüş L'Isle-Adam soyunun beşiği, hem de Bourbon-Conti'lerin eski oturma yeri olarak iki kez ünlü küçük L'Isle-Adam'a giden bir ikincil yol vardır. L'Isle-Adam her ikisi de çağdaş Paris'in ve Bruxelles tiyatrosunun sütunlarının altlık ve süslemeleri Nogent taşından yapıldığına göre, kimi yabancı kentlerin en güzel yapılarının gereçlerini sağlamış olan çok önemli taşocaklarıyla dikkat çeken iki büyük köyle, Nogent ve Parmain köyleriyle desteklenen çok güzel bir küçük kenttir. Çok güzel görünümlü yerleri, prensler, keşişler ya da Cassan, Stors, Le Val, Nointel, Persan vb gibi tanınmış çizimcilerin yaptığı ünlü şatolarıyla dikkat çekici olmasına karşın, bu kent rekabetin dışında kalıyor ve buraya yalnızca bu yolu kullanmakta anlaşmış iki arabacı sefer yapıyordu. Bu ayrıksılık anlaşılması kolay nedenlere dayanmaktaydı. La Cave'dan, Ingiltere yolu üzerinde, Conti prenslerinin cömertliğine borçlu olunan taş döşeli yolun başladığı noktayla L'Isle-Adam arasındaki uzaklık iki fersahtır; hiçbir şirket yolu bu kadar uzatamazdı, L'Isle-Adam'ın o dönemde bir çıkmaz oluşturması da caba. Oraya giden yol gene orada bitiyordu. Birkaç yıl önce büyük bir yol Montmorency vadisini L'Isle-Adam vadisine bağladı. Saint-Denis'den çıkıp Saint-Leu-Taverny,

1 *La Cave-*, Mahzen.

Meru ve L'Isle-Adam'dan geçip Oise ırmağı boyunca Beau- mont'a kadar gidiyor. Ama 1822'de L'Isle-Adam'a giden tek yol Conti prenslerinin yoluydu. Böylece, Paris'le L'Isle-Adam arasında Pierrotin ve meslektaşı hüküm sürüyor, ikisi de tüm bölgede seviliyordu. Pierrotin'in arabasıyla arkadaşınınki Stors, Le Val, Parmain, Champagne, Mours, Prerolles, Nogent, Nerville ve Maffliers'ye sefer yapmaktaydı. Pierrotin o denli ünlüydü ki Monsoult, Moisselles, Baillet ve Saint-Brice'te oturanlar, büyük yolun üzerinde bulunmalarına karşın, onun arabasına binerlerdi, onun arabasında yer bulma şansı, her zaman dolu olan Beau- mont posta arabalarınınkinden daha fazlaydı. Pierrotin rakibiyle iyi geçinirdi. Pierrotin

L'Isle-Adam'dan yola çıktığı zaman, arkadaşı Paris'ten gelirdi, Paris'ten yola çıkınca da o L'Isle- Adam'a ulaşırdı. Rakipten sözetmek gereksiz. Pierrotin bölgenin sevgisini kazanmıştı. Ayrıca, bu gerçek öyküde, iki posta arabacısından yalnız o var sahnede. İki arabacının dürüst bir savaşım sürdürerek ve insanları iyi yöntemlerle kazanmaya çalışarak anlayış içinde yaşadıklarını bilin, yeter. Paris'te, ucuz olsun diye, aynı avluyu, aynı oteli, aynı ahırı, aynı yazıhaneyi, aynı memuru kullanırlardı. Bu ayrıntı Pierrotin'le rakibinin, halk deyimiyle, ***iyi hamurdan*** olduklarını yeterince belirtir. Tam Enghi- en sokağının köşesinde bulunan otel bugün de durmaktadır, adı da Lion d'Argent'dır. Anımsanamayacak kadar eski bir zamandan beri posta arabacılarının kaldığı bu kurumun sahibi de Da- mmartin'e gidip gelen bir postayı işletirdi; işletme öylesine sağlam bir biçimde otuımuştu ki Küçük Ulaşım Şirketi'nin karşısında bulunan komşuları Touchard'lar bu hatta araba işletmeyi düşünmezlerdi bile.

L'Isle-Adam'a kalkışların belirli saatlerde yapılması gerekmesine karşın, Pierrotin'le arkadaşı bu konuda bölgeden olanların sevgisini kazanmakla birlikte, büyük kitle ulaşım kuruluşlarının düzenliliğine alışmış yabancıların sert uyarmalarına yol açan bir hoşgörü gösterirlerdi; ama yarı posta arabası, yarı kuku olan bu arabanın sürücüleri sürekli müşteriler arasında her zaman savunucular bulurlardı. Akşam, saat dört kalkışı dört buçuğa kadar uzar, sabah kalkışı da, sekiz olarak belirtilmiş olmakla birlikte, hiçbir zaman dokuzdan önce gerçekleşmezdi. Ayrıca,

bu düzen fazlasıyla esnekti. Yazın, arabacılar için altın dönem, yabancılar için çok sıkı olan kalkış yasası ancak memleketten olanlar için yumuşardı. Bu yöntem, memleketten biri erkenden gelip de terslik sonucu geç kalmış bir ***göçmen kuşa*** verilmiş bir yeri istediği zaman, Pierrotin'e bir yer için iki yer parasını cebe indirme olanağını sağlardı. Bu esneklik törel arılık yanlılarınca bağışlanmazdı kuşkusuz; ama Pierrotin ve arkadaşı bunu, ***zamanın zorluğunu,*** kış mevsimindeki zararları, çok yakında en iyi arabaları yaptırtma zorunluluğunu, son olarak da çok az olan örnekleri ancak istemekte yeterince inatçı olan geçici yolculara verilen belgelerde yazılı yasaya tam olarak uyma gereğini öne sürerek haklı gösterirdi.

Pierrotin, kırk yaşındaydı, şimdiden aile babasıydı. 1815'te- ki açığa alma döneminde süvari birliğinden ayrılan bu dürüst adam L'Isle- Adam'dan Paris'e oldukça tuhaf görünüşlü bir ku- ku işleten babasının

yerini almıştı. Küçük bir hancının kızıyla evlendikten sonra, L'Isle-Adam postasını büyüttü, düzene soktu, akıllılığı ve asker şaşmazlığıyla kendini gösterdi. Pierrotin (bu ad bir takma ad olsa gerekti) eline çabuk, kararlı bir adamdı, görünüşünün devingenliği kırmızı ve kötü havalara dayanıklı yüzüne tinsel bir havaya benzeyen alaycı bir anlatım verirdi. Öte yandan, çok insan ve değişik memleketler görmekle kazanılan konuşma rahatlığından da yoksun değildi. Atlara seslenme ve insanları uyarmak için bağırma alışkanlığı sonucu, sesi sertleşmişti; ama kenterlerle yumuşak bir sesle konuşurdu. Giyimi, ikinci sınıf araba sürücülerininki gibi[1], L'Isle-Adam'da yapılmış, çivilerle ağırlaşmış, kaba ve sağlam botlardan, şişe yeşili kaba kadifeden bir pantalondan ve benzeri kumaştan bir ceketten oluşurdu, ama, görevini yaptığı sırada, bunun üstüne yakası, omuzları ve bilekleri renk renk işlemelerle süslü, mavi bir iş gömleği giyerdi. Başına gölgelikli bir kasket geçirirdi. Askerlik görevi, Pierrotin'in yaşama biçiminde toplumun üst basamaklarındaki kişilere karşı büyük bir saygı ve yüksek sınıflardan insanlara boyun eğme alışkanlığı bırakmıştı; ama, küçük kenterlerle gönüllü olarak içli dışlı olursa da, hangi sınıftan olurlarsa ol-

1 Daha uzun yollarda çalışan birinci sınıf posta arabalarının sürücüleri üniforma giyerlerdi.

sunlar, kadınlara her zaman saygı gösterirdi. Bununla birlikte, kendi deyimlerinden biriyle söyleyelim dersek, ***milleti taşıya ta- şıya,*** sonunda yolculara, yürüyen, bu nedenle de başkalarından daha az özen isteyen paketler, taşımacılığın ana nesnesi diye bakar olmuştu.

Barıştan beri[1] yurdunu alt üst eden genel devinimle gözü açılmış olduğundan, Pierrotin teknik ilerlemenin gerisinde kalmak istemiyordu. Bu nedenle, yaz başından beri, durmamacası- na, gittikçe artan yolcu akınının zorunlu kıldığı ve en iyi posta arabası yapımcıları olan Farry, Breilmann ve Ortakları'na ısmarlanmış olan bir büyük arabadan sözediyordu. O sırada Pierro- tin'in elinde iki araba vardı. Birincisi, Vergi memurlarına gösterdiği tek araba, babasından kalmıştı, kışın çalışıyor ve kukuyu andırıyordu. Bu arabanın yuvarlaklaştırılmış yan bölümleri sarı Utrecht kadifesiyle kaplanmış olmalarına karşın, demir sertliğinde iki arkalıksız kanepeye altı yolcu yerleştirmeyi sağlıyordu. Bu iki kanepe sırt yüksekliğinde olan ve her iç bölmede iki yuva içinde istenince çıkarılıp takılabilen bir tahta

çubukla birbirinden ayrılmaktaydı. Haince kadifeyle kaplanmış olan ve Pier- rotin'in bir arkalık diye adlandırdığı bu çubuk, çıkarılmasında ve yerine takılmasında çekilen zorluk nedeniyle yolcuları büyük bir sıkıntıya sokmaktaydı. Bu arkalığın çıkarılıp takılması sıkıntılıydı ya, yerinde durduğu zaman da kürekkemiklerine çok daha büyük bir sıkıntı veriyordu; ama arabanın içinde enine bırakıldığı zaman da özellikle kadınlar için giriş ve çıkışı tehlikeli kılıyordu. îki yanı, gebe bir kadınınki gibi çıkık olan bu arabanın her kanepesinin üçer yolcu alması gerekirken, çoğu zaman sekiz yolcunun bir koca fıçıda çirozlar gibi sıkışmış olduğu görülürdü. Pierrotin yolcuların bu durumda çok daha rahat olduklarını ileri sürerdi, çünkü o zaman sıkı ve sarsılmaz bir kitle oluştururlardı; oysa, üç yolcu olunca, sürekli olarak birbirlerine çarpar, çoğu zaman da, yolun zorlu sarsıntılarında, arabasının tepesine çarparak şapkalarını bozma tehlikesiyle karşı karşıya kalırlardı. Bu arabanın önünde, bir tahta kanepe vardı, Pierrotin'in üzerine oturduğu bu kanepeye üç yolcu daha yerleştirilebilirdi; buraya oturanlar, bilindiği gibi, ***tavşan*** adını alırlardı. Kimi yol-

1 Napoleon'un yenilgisini izleyen 1815 barışı söz konusu.

culuklarda, Pierrotin buraya dört tavşan yerleştirir, o zaman, yanda, tavşanlarının ayaklarına bir dayanak noktası oluşturmak için sandığın aşağısına yerleştirilmiş olan ve her zaman saman ya da hiçbir şeyden korkusu olmayan paketlerle dolu olan bir tür kutunun üstüne otururdu. Bu kukunun sarıya boyanmış kasası, üst bölümünde perukçu mavisi bir kuşakla süslenmişti; bu kuşağın üzerinde, gümüş beyazı harflerle, yanlarda ***L'Isle-Adam- Paris,*** arkada da ***L'isle-Adam Postası*** sözcükleri okunurdu. Yeğenlerimiz bu arabanın Pierrotin de içinde olmak üzere, yalnızca on üç kişi taşıyabildiğini sanırlarsa, aldanırlar: bazı bazı, önemli durumlarda, bavul, sandık ve paketlerin üst üste yığıldığı, dörtgen biçimi ve üstü bir örtüyle kapatılmış bir bölmeye üç kişi daha alınırdı; ancak önlemci Pierrotin buraya yalnızca kendi bildik müşterilerinin, hem de Barriere'in ancak üç dört yüz adım ötesinde binmesine izin verirdi. Arabanın bu bölümünün, yani sürücülerin deyimiyle, ***kümes''***in konukları yol üzerinde bir jandarma karakolu bulunan her köyde inmek zorundaydı. Bu durumda, ***yolcuların güvenliğine ilişkin*** yönetmeliklerle yasaklanan fazla yolcu alma suçu gerçekte Pierrotin'in dostu olan jandarmanın onun bu yasaya aykırı

davranışı konusunda tutanak düzenlemekten geri duramayacağı kadar açıktı. Böylece, Pierrotin'in arabası kimi cumartesi akşamları ya da pazartesi sabahlan on beş yolcu taşırdı; o zaman, Rougeot adındaki yaş sınırını aşmış koca atının yanına öve öve bitiremediği, midilli büyüklüğünde bir atın kişiliğinde bir yoldaş verirdi. Bichette adında bir kısraktı bu küçük at, az yerdi, ayağına çabuktu, yorulmak bilmezdi, ağırlığınca altın değerindeydi.

Yolculardan biri ***bu at parçası*** konusunda şaka yapacak ya da gülecek oldu mu Pierrotin "Karım onu şu koca Rougeot tembeliyle değişmez!" diye atılırdı.

Öteki arabayla bu araba arasındaki ayrım İkincisinin dört tekerlek üzerine oturtulmuş olmasıydı. ***Dört tekerlekli araba*** diye adlandırılan bu acayip yapılı araba on yedi yolcu alırdı ve yalnızca on dört yolcu alması gerekirdi. Öyle büyük bir gürültü çıkarırdı ki, çoğu zaman, vadinin yamacı üzerinde uzanan ormandan çıktığı zaman, L'Isle-Adam'da "Pierrotin geliyor!" derlerdi. İki bölüme ayrılmıştı; ***içersi*** diye adlandırılan birincisi iki sıra üzerinde altı yolcu alırdı, İkincisiyse, öne yapılmış olan bir tür körüklü arabaydı, kupa diye adlandırılırdı. Bu kupa rahatsız ve garip bir camlı bölmeyle kapanırdı, bu bölmeyi daha anlatırdık ya betimlemesi gereğinden fazla yer tutardı. Dört tekerlekli arabanın yukarısına meşin perdelerle kapatılan, körüklü bir üst kat oturtulmuştu, Pierrotin bunun içine altı kişi tıkıştırırdı. Pierrotin kupanın camlı bölmesinin aşağısına yerleştirilmiş, nerdeyse görünmez bir oturma yerine otururdu. L'Isle-Adam posta arabacısı yolcu arabaları için ödenmesi gereken vergileri ancak altı yolcu taşıyan bir araba olarak bildirilen kukusu üzerinden öder, dört tekerlekli arabasını yola çıkardığı her seferde bir izin belgesi alırdı. Böyle bir şey bugün olağanüstü görünebilir, ama, başlangıçta, araba üzerinden vergi, bir tür çekingenlikle konulduğundan, posta arabacılarının bu küçük aldatmacalara girişmelerini sağlamıştı; böylece, kendi deyimleriyle, memurları ***kazıkladıkları*** için bayağı mutlu olurlardı. Doymak bilmez Maliye farkedil- mez bir biçimde sertleşti, arabaları bugün oylumlarının belirlendiğini ve vergilerinin ödenmiş olduğunu gösteren çifte pulu taşımadıkça yola çıkmamaya zorladı. Her şeyin bir masumluk dönemi vardır, verginin bile; ama 1822'nin sonuna doğru, bu dönem hâlâ sürmekteydi. Yazın, çoğu kez, dört tekerlekli arabayla iki tekerlekli hafif

araba birlikte yol alır, otuz iki yolcu taşırlardı, Pierrotin'se yalnızca altı yolcu üzerinden vergi öderdi. Bu uğurlu günlerde, Faubourg Saint-Denis'den saat dörtte yola çıkan, akşamın onunda başarıyla L'Isle-Adam'a gelirdi. Pierrotin de, olağanüstü atlar kiralamayı gerektiren hizmetinin gururu içinde, "Çok güzel geldik!" derdi. Bu kötü koşumla beş saatte dokuz fersah yol almak için, o zamanlar arabacıların bu yol üzerinde, Saint-Brice, Moisselles et La Cave'da verdikleri molaları atlardı.

Lion d'Argent Oteli büyük bir derinliği olan bir alan üzerinde yer alır. Ön bölümünün Faubourg Saint-Denis'ye bakan topu topu üç dört penceresi bulunmasına karşılık, öbür ucunda ahırlar bulunan uzun bir avlunun içinde, ortak bir mülkün duvarına yaslanmış koca bir yapı vardı. Giriş tavanı altında iki üç arabanın durabileceği bir tür koridor oluştururdu. 1822'de, Lion d'Ar- gent'a yerleşmiş tüm posta işletmelerinin bürolarına hancının karısı bakardı; ne kadar işletme varsa, o kadar defteri vardı; parayı alır, adları yazar, paketleri hiç nazlanmadan hanının uçsuz bucaksız mutfağına koyardı. Yolcular bu babadan kalma aldırmazlıkla yetinmek durumundaydı. Fazla erken gelecek olurlarsa, geniş şöminenin davlumbazı altına otururlar ya da girişte beklerlerdi, ya da aynı adı taşıyan ve kendisinden yalnızca birkaç evle ayrılan Enghien sokağına koşut konumda bulunan bir sokağın köşesindeki ***Café de l'Echiquierye*** giderlerdi.

O yılın sonbaharının ilk günlerinde, bir cumartesi sabahı, Pierrotin, ellerini iş gömleğinin deliklerinden ceplerine sokmuş, Lion d'Argent'ın araba kapısının altında duruyordu; buradan, sıra sıra, hanın mutfağı, daha ötede de, ucunda gölge içinde ahırların belirdiği uzun avlu görünmekteydi. Dammartin'in arabası yola çıkmış, ağır ağır Touchard arabalarının arkasından seğirtiyordu. Saat sekizi geçmişti. Yukarısında, uzun bir tabelanın üzerinde ***Lion d'Argent Oteli*** yazısı okunan kocaman girişin altında, ahır uşakları ve araba işletmelerinin görevlileri arabaların, atların her zaman böyle gideceği sanısını uyandırarak yolcuyu öylesine aldatan şu ***atılım*** edimini gerçekleştirmelerine bakıyorlardı.

Görülecek hiçbir şey kalmayınca, ahır uşağı Pierrotin'e:

"Arabayı koşacak mıyız, patron?" dedi.

"Saat sekizi çeyrek geçti, ama hiç yolcu görmüyorum", diye yanıtladı Pierrotin. "Nerede kaldı ki bunlar? Sen gene de koş arabayı. Üstüne üstlük

paket de yok. Hey, Tanrım, hey! Hava güzel olduğuna göre, o yolcularını nereye yerleştireceğini bilemeyecek bu akşam, ama benim arabaya yalnızca dört kişi yazılı! Bir cumartesi gününe göre iyi kısmet hani! Ne zaman paraya sıkışsan, böyle olur! Ne berbat meslektir şu bizimki! Ne berbat meslek!”

Ahır uşağı, ulaşım görevlisi Pierrotin’i yatıştırmaya çalıştı:

“Yolcu olsa, nereye koyacaktınız ki, yalnızca kupa arabanız var”, dedi.

“Yeni arabam ne oluyor peki!” dedi Pierrotin.

Şişko Auvergne’li gülümseyerek:

“Var mı ki?” dedi; bademler gibi iri ve ak dişleri göründü.

“Koca şaşkaloz! yarın, pazar günü dönecek tekerlekleri, bize de on sekiz yolcu gerekecek!”

“Vay anam vay! Güzel bir araba, yolu şenlendirecek”, dedi Auvergne’li.

“Beaumont yolu üzerindeki gibi bir araba işte! şıkır şıkır! kırmızı ve altın rengi, Touchard’ları öfkeden çatlatacak türden! Üç at gerekecek bana. Rougeot’nun dengini buldum, Bichette de hiçbir şeyi tınmadan ok gibi gider. Hadi, tamam, koş sen artık atları”, dedi Pierrotin; bir yandan piposuna tütün basarken, bir yandan da Saint-Denis kapısına doğru bakıyordu. “Orada kolunun altında paketler almış bir hanımla küçük bir delikanlı görüyorum; Lion-d’Argent’ı arıyorlar, çünkü kukulara kulak tıkadılar. Bak hele, bak! Hanımı tanır gibiyim, müşterilerimden olacak!”

“Kaç kez boş gidip dolu geldiniz”, dedi posta görevlisi.

“Ama hiç paket yok”, diye yanıtladı Pierrotin. “Hey, Tanrım, hey, ne yazgı bu bizimki!”

Sonra Pierrotin duvarların alt yanını dingillerin çarpmasından koruyan iki kocaman taştan birinin üzerine oturdu; ama her günkü görünüşüne uymayan, kaygılı ve dalgın bir havayla oturdu. Görünüşte hiç mi hiç önemi olmayan bu konuşma Pierro- tin’in yüreğinin dibinde gizlenen amansız kaygıları depreştir- mişti. Pierrotin’in yüreğini de güzel bir araba değil de ne karartabilirdi ki? Yolda parlamak, Touchard’larla savaşmak, işini büyütmek, ***külüstürleri*** konusunda sürekli sitemler işitecek yerde, araba

yapımcılığı alanındaki ilerlemelerden kaynaklanan rahatlıklar konusunda kendisine övgüler yağdıracak yolcular kazanmak, Pierrotin'in övgüye değer tutkusu buydu işte. Ne var ki, L'Isle-Adam sürücüsü, arkadaşını geride bırakma, belki onu günün birinde L'Isle-Adam postasını yalnızca kendisine bırakmaya yöneltme isteğine kapılmış, gücünü aşmıştı. Arabayı Farry, Breilmann ve Ortakları'na, kuğu boynunun ve Fransızlar'ın öbür eski buluşlarının yerini İngilizler'in dörtgen yaylarına vermiş olan araba yapımcılarına ısmarlamıştı ısmarlamasına; ama bu kuşkucu ve katı yapımcılar posta arabasını ancak peşin para karşılığında bırakmak istiyorlardı. Ellerinde kalması durumunda satılması zor bir araba yapmak pek de hoşlarına gitmediğinden, bu bilge iş adamları yapıma ancak Pierrotin'in iki bin franklık bir ödeme yapmasından sonra girişmişlerdi. Hırslı posta arabacısı, yapımcılarının haklı isteklerini karşılayabilmek için, tüm kaynaklarını ve tüm kredisini tüketmişti. Karısı, kayınpederi ve dostları ellerinde avuçlarında ne varsa vermişlerdi. Daha dün gidip boyacıda görmüştü, bu görkemli posta arabası yollara düşmekten başka bir şey istemiyordu; ama erresi gün onu yola çıkarmak için, ödemeyi yapmak gerekiyordu. Ancak, Pierrotin'in bin frankı eksikti! Hancıya kiraları için borçlanmış olduğundan, bu parayı ondan istemeyi göze alamamıştı. Bin frank bulamadığından, önceden verilen iki bin frankı da yitirme tehlikesiyle karşı karşıyaydı, yeni Rougeot'nun bedeli beş yüz frank ve üç aylık krediyle aldığı yeni koşumların üç yüz frankı da cabası. Umutsuzluk kızgınlığı ve onur çılgınlığıyla, yeni arabasının tekerleklerinin yarın, pazar günü dönmeye başlayacağını söylemişti. iki bin beş yüz frankın bin beş yüzünü verince, araba yapımcılarının acıyıp arabayı vereceklerini umuyordu; ama, üç dakika düşündükten sonra, "Hayır, hepsi aç köpek bunların! hepsi para canlısı!" dedi yüksek sesle. Birden yeni bir düşünce geldi usuna, "Ya M. Moreau'ya, Presles'in kâhyasına gitsem? Öyle iyi adamdır ki! Altı aylık bir borç senedi versem, belki de kabul eder", dedi kendi kendine.

Bu sırada, omzunda meşin bir bavulla, özel kılık giymemiş, öğleden sonra saat bir arabasında Chambly'ye yer bulamadığından, Touchard'ların işletmesinden gelen bir uşak sürücünün yanına yaklaştı:

"Pierrotin siz misiniz?" dedi.

"Peki sonra?"

“Çeyrek saatçik bekleyebilirseniz, efendimi götüreceksiniz; yoksa bavulu alıp gideceğim, onun için de bu işin tek sakıncası lüks bir kupayla gitmek olacak.”

Pierrotin, göz ucuyla, iyice bağlanmış, armalı bir bakır kilitle de kilitlenmiş güzel bavulcuğa baktı:

“iki, üç çeyrek, hatta biraz daha fazla bile beklerim, aslanım”, dedi.

“Peki, oldu”, dedi uşak, bavulu omzundan indirdi.

Pierrotin tutup kaldırdı, tarttı, baktı.

“Al, yumuşak otla sar, arka sandığa koy”, dedi yardımcısına. “Üstünde ad mad yok”, diye ekledi.

“Ekselansın arması var”, diye yanıtladı uşak.

Pierrotin gözlerini kırpıştırdı.

“Ekselansın mı? Altın babası! Gelin, birer kadeh bir şey içelim”, dedi, ***CaféL’Echiquie^ye*** doğru yöneldi, uşağı da birlikte getirdi; içeriye girince, “Garson, iki absent!” diye bağırdı. Kadeh tokuştururken de uşağa “Efendiniz kim, nereye gidiyor? Sizi hiç görmedim”, dedi.

“Bunun uygun nedenleri var”, dedi ayak uşağı. “Efendim yılda bir kez bile gitmez sizin oralara, gidince de kendi arabası ve adamlarıyla gider. Orge vadisini yeğ tutar, onun oradaki bahçesi Paris dolaylarının en güzelidir, gerçek bir Versail- les’dır, aileden kalmadır, onun adını taşır. M. Moreau’yu tanımaz mısınız?”

“Presles’in kâhyası”, dedi Pierrotin.

“Güzel, kont iki gün Presles’de kalacak.”

“Ya! kont de Sérisy’yi götüreceğim demek!” diye atıldı arabacı.

“Evet, aslanım, tam dediğiniz gibi. Ama dikkat! Bir uyarısı var. Arabanızda memleketten insanlar varsa, kontun adını anmayacaksınız, bu yolculuğu gizli yapmak istiyor; bana da bunu size bildirmemi, size iyi bir bahşiş vereceğini söyledi.”

“Ya! bu gizli yolculuğun Léger babanın, şu Moulineaux’lu çiftçinin sonuçlandırmaya geldiği işle bir ilgisi olmasın?”

“Bilmem”, dedi uşak. “Ama anlaşmazlık sürüyor. Dün akşam, ahıra gidip ertesi sabah yedi buçukta Presles’e gitmek üzere iki atlı arabayı hazır

tutma buyruğunu götürdüm; ama, saat yedide, ekselans buyruğunu geri aldı. Oda uşağı Augustin bu değişikliği memleketten gelmişe benzeyen bir hanımın uğramasına bağlıyor.”

“M. Moreau hakkında bir şeyler mi söylediler acaba! İnsanların en iyisi, en dürüstüdür o, insanların kralıdır! istemiş olsaydı, elinde bulunan paradan çok daha fazlasını kazanabilirdi, ben bunu bilir bunu söylerim!..”

Uşak cafcaflı bir biçimde:

“iyi etmemiş öyleyse”, dedi.

Pierrotin, kısa bir duruştan sonra:

“Şatoyu döşeyip onardıklarına göre, M. de Sérisy en sonun

da Presles’de oturacak demek?” diye sordu. “Şimdiden iki yüz bin frank harcadığı doğru mu?”

Uşak, gizemli bir biçimde:

“Fazladan harcananlar sizde ve bende olsaydı, ikimiz de kenter sınıfına geçerdik. Kontes oraya gidecek olursa, ne diyeyim, Moreau’lar eski rahatlıklarını bir daha bulamazlar”, dedi.

“Mert adamdır M. Moreau!” diye başladı gene Pierrotin, kâhyadan bin frank istemeyi hâlâ düşünüyordu. “Adam çalıştırmasını bilen bir adam, işi fazla tartışmayan, topraktan tüm değerini çıkaran bir adam, hem de patronu için! Mert adamdır! Sık sık Paris’e gelir, hep benim arabaya biner, iyi bir bahşiş verir bana, Paris’e bir yığın siparişi vardır her zaman. Günde üç dört paket, mösyö için de, madam için de; kısacası, ayda elli franklık bir toplam, hem de yalnız siparişler için. Madam biraz fazla hava atar ya çocuklarını çok sever, ben kolejden alıp getiririm onları. Her seferinde yüz ***sou*** verir bana, gösteriş düşkünü kokonalar da ancak bu kadarını verirler. Ne zaman onlardan biri ya da onlara giden biri olsa, şatonun parmaklığına kadar sürerim arabayı... Yapılması gereken de budur, öyle değil mi?”

“Kont kendisini Presles’e kâhya aldığı zaman M. More- au’nun bin ekücüğü bile yokmuş diyorlar”, dedi uşak.

“Ama 1806’dan bu yana, on yedi yılda, adamcağız bir şeyler yapmış olmalı!” diye yanıtladı Pierrotin.

Uşak başını salladı.

“Doğru”, dedi. “Efendiler çok gülünçtür, Moreau da bu arada yükünü tutmuştur, umarım.”

“Sizin konağa, Chaussee-d’Antin sokağına, sık sık av sepetleri götürdüm, kontu ya da kontesi görme onuruna hiçbir zaman erişemedim”, dedi Pierrotin.

Uşak, bir giz verir gibi:

“Kont iyi adamdır”, dedi; “ama gizliliğini sağlama bağlamak için ağzınızı sıkı tutmanızı istiyor, herhalde birtakım marazalar olmalı işin içinde: en azından, biz konakta böyle düşünüyoruz; öyle ya, yoksa ne diye iki atlı arabayı hazır tutma buyruğunu geri alacaktı ki? ne diye kukuyla gidecekti? Bir Yüksek Meclis üyesinin bir araba kiralama olanağı yok mudur?”

“Bir kiralık arabaya gidiş geliş kırk frank isteyebilirler; neden derseniz, bu yolu tanımıyorsanız, sincaplar için yapılmış sanırsınız. Of! in çık! in çık!” dedi Pierrotin. “ister Yüksek Meclis üyesi olsun, ister kenter, herkes paracıklarının değerini bilir! Eğer bu yolculuk M. Moreau’yla ilgiliyse... Tanrım, buna bozulurum doğrusu, eğer onun başına bir şey gelirse! Aman Tanrım! Onu haberdar etmenin bir yolu yok mudur acaba? Öyle ya, gerçekten iyi bir adamdır, iyinin iyisi bir adamdır, kral adamdır kısacası!..”

“Üzülmeyin! Kont çok sever M. Moreau’yu!” dedi uşak. “Ama, bakın, size iyi bir öğüt vermemi ister misiniz? Her koyun kendi bacağından asılır. Kendi işimizle uğraşmamız yeter de artar bile. Sizden isteneni yapın, hele bir de ekselanslarıyla oyun oynamaya gelmeyeceğini düşünürseniz. Sonra, benden size söylemesi, kont cömert adamdır”. Parmaklarından birinin tırnağını gösterdi, “Siz ona bu kadar bir iyilik ederseniz”, deyip kolunu uzattı, “o size bu kadarını yapar”, diye ekledi.

Kont de Serisy’nin ikinci oda uşağı gibi yüksek bir kişiden gelen bu akla yakın düşünce, özellikle de imge, Pierrotin’in Presles toprağı kâhyasına duyduğu bağlılığı sarstı.

“Hadi, allahaısmarladık, mösyö Pierrotin”, dedi uşak.

Pierrotin’in arabasında geçecek olan küçük dramı anlamak için burada kont de Serisy’nin ve kâhyasının yaşamlarına kısaca bir göz atmak zorunlu.

M. Hugret de Serisy doğrudan doğruya ünlü başkan Hug- ret'den, Birinci François döneminde soylulaştırılan yargıcın soyundan gelir.

Bu ailenin armasında I, SEMPER MELIUS ERIS[1] özdeyişi yer almaktaydı. Bu özdeyiş de, en az dayanak olarak alınmış çıkrıklar kadar, sınıfların devlet içindeki yerlerine çok bağlı oldukları dönemde kenter ailelerinin alçak gönüllülüğünü, baştaki I ve ***melius***'un sonundaki ***s*** ile birleşince kontluk toprağı düzeyine yükseltilen toprağın adını ***(Serisy)*** gösteren ERIS cinasıyla da eski törelerimizin saflığını kanıtlar.

Kontun babası Devrim'den önce bir yüksek mahkemenin birinci başkanıydı. Kendisine gelince, daha 1787'de, yirmi iki

1 "ilerle, durum hep düzelecektir."

yaşında, Krallık Özel Kurulu'nda devlet danışmanıydı, burada ince işlere ilişkin çok güzel raporlarla kendini gösterdi. Devrim sırasında ülke dışına gitmedi, dönemi Arpajon yakınında, kendi toprağı Sérisy'de geçirdi, burada babasına duyulan saygı kendisini her türlü yıkımdan korudu. Birkaç yılını 1794'te yitirdiği başkan Sérisy'ye bakmakla geçirip onu 1794 yılında yitirdikten sonra, bu döneme doğru Beş Yüzler Kurulu'na seçildi ve acısını dağıtmak için bu yasama görevlerini kabul etti. 18 Bru- maire'de[1], tüm eski yargıç aileleri gibi, M. de Sérisy de Birinci Konsül'ün[2] şirinlik gösterilerinin nesnesi oldu: Konsül kendisini Danıştay'a atadı ve yeni baştan kurulacak en dağınık, en karışık kurumlardan birini ona verdi. Bu tarihsel ailenin torunu Napoléon'a borçlu olunan büyük ve görkemli örgütlemenin en etkin çarklarından biri oldu. Bunun sonucu olarak da Danıştay üyesi kısa bir süre sonra bakanlığa gelmek üzere yönetimini bıraktı. imparator[3] kendisini kont ve senatör yaptıktan sonra, birbiri ardından iki krallığın prokonsüllüğünü yaptı. 1806'da, kırk yaşında, senatör eski marki de Ronquerolles'un yirmi yaşında Cumhuriyet'in en ünlü generallerinden biri olan Gaubert'den dul kalan ve mirasçısı olan kızkardeşiyle evlendi. Soyluluk açısından uygun olan bu evlilik kont de Sérisy'nin daha önce de çok büyük olan servetini iki katma çıkardı, aynı zamanda, eski soylu marki de Rouvre'un bacanağı oldu. İmparator onu da kont yapıp saray mabeynciliğine atadı. 1814'te, sürekli çalışmalardan yorgun düşen, bozulmuş sağlığı dinlenmesini gerektiren M. de Sérisy tüm görevlerini kendi isteğiyle bıraktı, Imparator'un kendisini başına getirdiği

hükümetten ayrıldı ve Paris'e geldi. Napoléon, durumun apaçıklığı karşısında, kararına karşı çıkmadı. Başkasında da yorgunluğa inanmayan bu yorulmak bilmez önder önce kont de Sérisy'nin görevi bırakmasına neden olan zorunluluğu göz önüne aldı. Senatör hiç de gözden düşmüş değildi, gene de Napoléon'dan yakınmasını gerektirecek bir durum

1 "Brumaire" Fransız Devrimi'nde benimsenen takvimin 22 ekim-20 kasım dönemini kapsayan ikinci ayı. 18 Brumaire VIII (9 kasım 1799) Napoléon'un bir tür hükümet darbesiyle Fransa'nın yönetimini ele geçirdiği tarihtir.

2 Yani Napoléon'un.

3 Bilindiği gibi, Napoléon 18 mayıs 1804'te Senato'ca imparatorluğa getirilir.

da kalmış diye bilindi. Bu nedenle, Bourbon'lar geri döndükleri zaman, XVIII. Louis, kendisini yasal hükümdar olarak tanıyan ve Yüksek Meclis üyeliğine getirilen M. de Sérisy'ye büyük bir güven gösterdi, onu kendi özel işleriyle görevlendirdi ve devlet bakanlığına atadı. 20 martta, M. de Sérisy, Gand'a gitmedi, Na- poléon'a Bourbon hanedanına bağlı kaldığını bildirdi, Yüz-Gün[1] süresince yüksek meclis üyeliğini kabul etmedi ve bu çok kısa saltanat süresini Sérisy'deki topraklarında geçirdi. Imparator'un ikinci düşüşünden sonra, doğal olarak yeniden Özel Kurul üyesi oldu, Danıştay ikinci başkanı ve Fransa adına, yabancı güçlerce istenen ödencelerin sonuçlandırılması konusunda "tasfiyeci" olarak atandı. Gösterişi sevmediği, hırsı da olmadığı için, kamu işlerinde büyük bir etkisi vardı. Politika alanında hiçbir önemli iş ona danışılmadan yapılmıyordu; saraya hiç gitmiyor, kendi salonlarında da çok az görünüyordu. Öncelikle çalışmaya adanmış olan bu soylu yaşam sonunda sürekli bir çalışma olup çıkmıştı. Kont her mevsimde daha sabahın dördünde kalkıyor, öğleye kadar çalışıyor, Yüksek Meclis üyesi ya da Danıştay ikinci başkanı görevleriyle uğraşıyor, saat dokuzda da yatıyordu. Bunca çalışmayı onurlandırmak için, kral kendisine Şövalye sanını vermişti. M. de Sérisy uzun zamandan beri Légion d'honneur büyük nişanını taşımaktaydı; Toison-d'Or nişanını, Rusya Saint-André nişanını, Prusya Kartalı nişanını, kısacası, Avrupa saraylarının nerdeyse tüm nişanlarını almıştı. Politika dünyasında hiç kimse ne bu denli az görülür, ne de bu denli çok yararlı olurdu. Onurların, saygınlığın gümbürtüsünün, seçkin çevre başarılarının bu yaratılışta bir

adamı ilgilendirmediği böylece anlaşılıyor. Ama, rahipler bir yana, hiç kimse önemli nedenleri olmadan böyle bir yaşama ulaşamaz. Bu gizemli davranışın da bir açıklaması, korkunç bir açıklaması vardı.

Kont daha evlenmeden önce karısına tutkundu; onun bu tutkusu ikinci evliliğinden önce olduğu gibi sonra da başına buyruk olan, M. de Sérisy kendisine bir annenin şımarık bir çocuğa gösterdiği hoşgörüyü gösterdiği için özgürlüğünün tadını daha da fazla çıkaran bir dulla evliliğin tüm gizli mutsuzlukları-

1 20 mart 1815 - 22 haziran 1815 Napoléon'un Paris'e dönmesine ve Waterloo'dan dört gün sonra tahttan ikinci kez inmesine dek geçen süre.

na dayanmıştı. Sürekli çalışmaları politika adamlarının böyle gizler karşısında göstermesini bildikleri şu özenle kefenledikleri gönül acılarına karşı bir kalkan oluşturmaktaydı. Öte yandan, yaşlı bir yöneticide bir koca tutkusunu pek benimsemeyecek insanların gözünde kıskançlığının ne denli gülünç olacağını da anlıyordu. Nasıl olmuştu da karısı daha evliliğinin ilk günlerinden başlayarak büyülemişti onu? Nasıl olmuştu da başlangıçta öcünü almadan acı çekmişti? Nasıl olmuştu da bir daha öç almayı göze alamamıştı? Nasıl umuda kapılıp da öyle geçirmişti zamanı? Genç, güzel ve akıllı bir kadın onu nasıl bir köle durumuna getirmişti? Tüm bu soruların yanıtı uzun bir öykü gerektirir, bu da bu sahnenin konusuna zarar verir, ama erkekler olmasa da kadınlar bu öyküyü sezebilirler. Bununla birlikte, kontun uçsuz bucaksız çalışma ve acılarının kendisini tehlikeli karşılaştırmalara karşı savaşmak için zorunlu olan üstünlüklerden yoksun bırakmaya ne yazık ki katkıda bulunduğunu belirtelim. Kontun gizli mutsuzluklarının en korkuncu da, karısının tiksintilerini yalnızca aşırı çalışmasından kaynaklanan bir hastalıkla haklı çıkarmış olmasıydı ya. Kontese karşı iyi, hatta çok iyi davranıyor, evinde tüm egemenliği ona bırakıyordu; Paris'in tüm seçkin çevresini ağırlıyor, kıra gidiyor, sonra gene geliyordu, tam anlamıyla bir dulmuş gibi. Kont onun kâhyasıymış gibi servetine göz kulak oluyor, lüksünü sağlıyordu. Kontes kocasına en büyük saygryı duyuyor, hatta düşünce biçiminden de hoşlanıyordu; onayıyla onu mutlu etmesini biliyor, bu nedenle de bir saat kendisiyle konuşmaya geldi mi bu zavallı adamı hangi noktaya getirmek istiyorsa oraya getiriyordu.

Büyük eski zaman senyörleri gibi, kont karısını öyle iyi koruyordu ki saygınlığına gölge düşürmeye kalkmak ona bağışlanmaz bir hakarette bulunmak olurdu, insanlar bu kişiliğe büyük hayranlık duyuyorlardı, Mme de Serisy de kocasına gerçekten çok şey borçluydu. Başka her kadın, Ronquerolle'larınki kadar seçkin bir aileden de olsa, kendini bir daha düzelmemesiye düşmüş bir kadın olarak görebilirdi. Kontes çok nankördü, ama çekiciliği olan bir nankördü. Bazı bazı kontun yaralarına merhem sürdüğü oluyordu.

Şimdi de devlet bakanının beklenmedik ve gizli yolculuğu konusunu açıklayalım.

Beaumont-sur-Oise'ın zengin bir çiftçisi, Léger, tüm parçaları kontun topraklarının içine uzanan ve Presles'deki çok güzel toprağını bozan bir çiftlik işletmekteydi. Bu çiftlik Margueron adında bir Beaumont-sur-Oise kenterinin malıydı. Léger'yle 1799 yılında, tarım alanındaki gelişmelerin önceden kestirile- meyeceği bir dönemde yapılmış olan kira sözleşmesinin süresi sona ermek üzereydi, mal sahibi de Léger'nin yeni bir sözleşme konusundaki önerilerini geri çevirmişti. Toprakların iç içe girmesinin neden olduğu sıkıntı ve çekişmelerden kurtulmak isteyen M. de Serisy uzun zamandır, M. Margueron'un tüm tutkusunun o sırada basit vergi memuru olan biricik oğlunu Senlis özel vergi alım memurluğuna atatmak olduğunu öğrendiğinden beri, bu çiftliği satın alma umudu besliyordu. Moreau patronuna Léger babanın tehlikeli bir karşıt olduğunu belirtmekteydi. Bu çiftliği konta parça parça satarak ne kadar pahalıya getireceğini bilen çiftçi, özel vergi alım dairesinin oğul Margueron'a sağlayacağı yararı aşmak için yeterince para verebilecek nitelikte bir adamdı. Bu işi çabucak bitirmek düşüncesiyle, kont, iki gün önce, durumun koşullarını gözden geçirmek üzere, noteri Alexandre Crottat ile dava vekili Derville'i çağırmıştı. Derville ile Crottat, kaygı verici bir mektubu bu danışma toplantısına yol açmış olan kâhyanın ateşli çabasını kuşkulu bulmuşlarsa da kont, Moreau'yu savunmuş, kendisine on yedi yıldır bağlılıkla hizmet ettiğini söylemişti. "Öyleyse ekselanslarına Presles'e kendilerinin gitmelerini ve Margueron'u yemeğe çağırmalarını salık veririm", diye yanıtlamıştı Derville. "Crottat tümüyle hazır bir satış sözleşmesiyle gider, yalnız alan belirtmeleri ve senetler için gerekli sayfa ya da satırlar boş bırakılır. Sonra ekselansları da gerekirse fiyatın bir bölümünü de banka senedi olarak

yânlarına alsınlar, adamın oğlunun Beaumont vergi dairesine atamasını da unutmasınlar. Bu işi bir an önce bitirmezseniz, çiftlik elinizden kaçacaktır! Siz köylülerin düzenbazlıklarını bilmezsiniz, sayın kont. Diplomatla köylü çekişti mi altta kalan diplomat olur.” Crottat da bu görüşü desteklemişti, uşağın Pier- rotin’e verdiği gize bakılırsa, Yüksek Meclis üyesi de benimsemiş olmalıydı. Bir gün önce, kont Beaumont posta arabasıyla Moreau’ya bir mektup göndererek Moulineaux işini bitirmek üzere Margueron’u akşam yemeğine çağırmasını bildirmişti. Bu işten önce, kont Presles’deki dairelerin yenilenmesini emretmişti ve, bir yıldan beri, M. Grindot[1], moda bir mimar, haftada bir kez buraya yolculuk ediyordu. Bu nedenle, M. de Serisy, alimim sonuçlandırırken, çalışmaları ve yeni döşemeleri de gözden geçirmek istiyordu. Kendisini Presles’e getirerek karısına bir sürpriz yapmak istiyor, şatonun yenilenmesini bir onur sorunu yapıyordu. Ama nasıl bir olay çıkmıştı da kont daha dün göstere göstere gitmek isterken, bugün Pierrotin’in arabasıyla gizlice gitmek istiyordu?

Burada kâhyanın yaşamı konusunda birkaç söz söylemek kaçınılmaz oluyor.

Moreau, Presles toprağının kâhyası, bir taşra dava vekilinin oğluydu. Adam Devrim sırasında da Versailles’da bölge temsilcisi olmuştu. Baba Moreau bu niteliğiyle baba ve oğul Serisy’le- rin mallarını ve canlarını kurtarmıştı nerdeyse. Bu yurttaş Moreau Danton’un partisindendi; kinlerinde amansız olan Robespi- erre onu izlemiş, sonunda bulmuş ve Versailles’da öldürtmüştü. Oğul Moreau, babasının öğretilerinin ve dostluklarının kalıtçısı, iktidara gelişi sırasında Birinci Konsül’e yapılan suikastlerden birine bulaşmıştı. O sırada, M. de Serisy, minnet borcunu ödeme isteğiyle yanıp tutuştuğundan, Moreau’yu tam zamanında, ölüm cezasına çarptırılmasından önce kaçırtmıştı. Sonra, 1804’te, bağışlanmasını istemiş, bunu sağlamış, ona önce bürolarında bir iş vermiş, sonunda da özel işlerinin yönetimiyle görevlendirerek yazmanlığa getirmişti onu. Koruyucusunun evlenmesinden bir süre sonra, Moreau kontesin oda hizmetçilerinden birine aşık olmuş ve onunla evlenmişti. Bu birleşmenin kendisini düşürdüğü ve imparatorluk sarayında pek çok örneğine rastlanan bu aykırı durumun tatsızlıklarından sakınmak için, Presles toprağının yönetimini istemişti: burada karısı hanımlık yapabilir, onun da kendisinin de hiçbir biçimde onurlan yaralanmazdı. Kontun Presles’de kendisine

yürekten bağlı bir adama gereksinimi vardı, çünkü karısı Paris'e ancak beş fersah uzaklıkta bulu

1 M. Grindot *insanlık Güldürüsü'nün* başka parçalarında da moda bir mimar ve dekoratör olarak karşımıza çıkar. Aynı biçimde, başta M. de Serisy olmak üzere, Derville, Crottat ve daha birçok kişiyle yapıtın başka parçalarında karşılaşırız.

nan Serisy toprağını yeğlemekteydi. Üç dört yıldır, Moreau işlere iyice egemen olmuştu, akıllı adamdı; çünkü, Devrim'den önce, babasının bürosunda karışık işleri öğrenmişti. M. de Serisy, "Orada zengin olamayacaksınız; büyük zarara giriyorsunuz; ama mutlu olacaksınız, çünkü mutluluğunuzu ben üstleniyorum", demişti. Gerçekten de, kont temiz bin ekü ücret bağlamıştı Mo- reau'ya, eklenti yapıların ucunda güzel bir köşkü konut olarak vermiş, fazla olarak, ağaç kesimlerinden şu kadar ster yakacak odun payı, iki at için şu kadar yulaf, şu kadar saman, şu kadar ot, ürünlerden de belirli bir pay almasını kararlaştırmıştı. Bir kaymakamın böylesine güzel gelirleri yoktur. Kâhyalığının ilk sekiz yılında, Moreau Presles'i özen ve dürüstlükle yönetmiş, her şeyiyle ilgilenmişti. Kont, toprakları incelemeye, alımları kararlaştırmaya ya da çalışmaları değerlendirmeye gelip de Moreau'nun dürüstlüğü karşısında şaşırınca, hoşnutluğunu büyük ödüllerle göstermişti ona. Ama Moreau, kendini bir kızın, üçüncü çocuğunun babası olarak bulduğu zaman, Presles'e öylesine rahat bir biçimde yerleşmişti ki, bunca göz kamaştırıcı rahatlıkta M. de Serisy'ye minnet borcunu göz önüne almaz olmuştu. Bu nedenle, 1816'ya doğru, o zamana kadar Presles'de rahatına bakmakla yetinmiş olan kâhya, belli bir artış da koyarak, Presles topraklarına bağlı korular için on iki yıllık bir işletme sözleşmesini sonuçlandırmak için bir odun tüccarının yirmi beş bin frankını seve seve kabul etmişti. Şöyle düşünmüştü Moreau: emekliliği olmayacaktı, çoluk çocuğu vardı, kont da nerdeyse on yıllık bir yönetim için bu parayı kendisine borçluydu; sonra, şimdiden altmış bin frank biriktirilmiş paranın yasal sahibiydi, bu parayı da üzerine katarsa, L'Isle-Adam'ın yukarısında, l'Oise'ın sağ kıyısında bir bucak olan Champagne sınırları içinde yüz yirmi bin franklık bir çiftlik alabilirdi. Siyasal olaylar kontun ve oralı kişilerin Mme Moreau adına yapılan bu yatırımın ayrımına varmalarını önlemişti, Mme Moreau da bunu memleketinde, Saint- Lö'da yaşlı bir büyük teyzenin kalıtından edinmiş gibi görünmüştü. Kâhya iyeliğin hoş tadını aldıktan sonra, tutumu görünüşte dünyanın en dürüst

tutumuymuş gibi kalmakla birlikte, gizli servetini artırma yolunda hiçbir fırsatı kaçırmamıştı, üç çocuğunun çıkarı dürüstlük ateşlerini söndürme yolunda bir yumuşatıcı işlevi görmüştü; gene de hakkını vermek gerekir ki, rüşvetleri aldıysa da, pazarlıklarda kendi çıkarını kolladıysa da, haklarını yolsuzluk derecesine kadar götürdüyse de yasaya göre dürüst bir adam olarak kalıyordu, hiçbir kanıt kendisine yöneltilecek bir suçlamayı haklı çıkaramazdı. Paris'in en az çalan aşçı kadınlarının hukuk kurallarına göre, kendi becerisinden kaynaklanan kazançları kontla paylaşmaktaydı. Bu servet büyütme biçimi bir bilinç sorunuydu, hepsi buydu. Etkindi, kontun çıkarlarını iyi anlıyordu, her zaman yüklü bir armağan kazandığı için, güzel alımlar sağlama fırsatlarını büyük bir özenle kolluyordu. Presles nakit olarak yetmiş iki bin frank getirmekteydi. Bu nedenle, memlekette, on fersah ötelerde bile, insanlar "M. de Sérisy, Moreau'da kendisinden bir tane daha bulmuş!" derlerdi. Moreau, önlemli bir adam olarak, kazançlarını ve ücretlerini 1817'den beri ***Grand-Livre***'e yatırıyor, parasını en derin gizlilik içinde büyütüyordu. Birçok işi parasız olduğunu söyleyerek geri çevirmişti, kontun yanında da öyle bir yoksulluk oyunu oynuyordu ki çocukları için Henri-IV Koleji'nde iki koca burs elde etmişti. O sırada, Moreau'nun ***Tiers Consolidâ'yc*** yatırılmış yüz yirmi bin frank ana parası vardı; getirisi yüzde beş olmuştu, kağıtlarının değeri de o sıralarda seksen franka yükselmişti. Bu bilinmedik yüz yirmi bin frank ve yeni alımlarla büyümüş Champagne'daki çiftliği iki yüz seksen bin frank dolaylarında bir servet ediyor, yılda on altı bin frank gelir sağlıyordu.

Kontun kafasının rahat etmesi için alınması zorunlu olan Moulineaux çiftliğini satın almak istediği sırada, kâhyanın durumu buydu. Bu çiftlik Presles toprakları boyunca uzanan, onları çevreleyen, hemen yakınında bulunan, çoğu kez de dama oyunundaki haneler gibi iç içe girmiş doksan altı parça topraktan oluşmaktaydı, ortak çitler ve ayırma hendekleri de cabasıydı, iyeliği tartışma götürür durumda olunca, kesilecek bir ağaç konusunda en can sıkıcı tartışmalar burada doğmaktaydı. Ondan başka her devlet bakanının Moulineaux konusunda yılda yirmi davası olurdu. Léger baba çiftliği yalnızca konta geri satmak için

1 1797'deki parasal sorunlar Directoire'ı alacaklılarına borçlarının üçte ikisini ödememe kararı almak durumunda bırakmıştı. Geriye kalan üçte birlik pay güvenceye alınıyor ve *GrandLivre'c*, yani Devlet'ten alacakları olanlar listesine kaydediliyordu.

almak istemekteydi. Göz diktiği otuz kırk bin frankı kazanmayı daha kesin bir biçimde başarmak için Moreau'yla anlaşmaya çalışmıştı. Koşulların zorlamasıyla, bu zor cumartesiden üç gün önce, tarlaların ortasında, Léger baba kâhyaya kont de Sérisy'ye uygun topraklara net yüzde iki buçuk para yatırtabileceğini, yani, bu işten onun önerdiği kırk bin frankı kazanırken, her zaman olduğu gibi, patronuna hizmette bulunuyormuş gibi görüneceğini açıklıkla kanıtlamıştı. Kâhya, akşam yatarken, karısına "Vallahi, beyefendi de pekâlâ on bin vereceğine göre, Mouline- aux işinden elli bin frank çıkaracak olursam, L'Isle-Adam'a, No-gent köşküne çekiliriz", demişti. Bu köşk çok hoş bir yapıdır, bir zamanlar prens Conti tarafından bir hanım için yaptırtılmış, yapımında da her türlü özen gösterilmiştir. "Hoşuma giderdi doğrusu", diye yanıtlamıştı karısı. "Köşke yerleşen HollandalI çok güzel yeniledi, hem de otuz bin franka bırakacaktır bize, Hindistan'a dönmek zorunda çünkü." Moreau da "Champagne'a iki adımlık bir yerde olacağız", diye sürdürmüştü. "Mours çiftliği ve değirmenini yüz bin franka alacağımızı umuyorum. Böylece topraktan on bin lira yıllık gelirimiz olur, mallarımızın iki adım ötesinde, vadinin en hoş konutlarından birinde otururuz, ***Grand- Livre'de.*** de yaklaşık yılda altı bin lira gelirimiz kalır." - "iyi de L'Isle-Adam sulh yargıçlığını neden istemeyecekmişsin ki? Hem burada etkili oluruz, hem de fazladan on beş bin frank gelirimiz olur." - "Evet, bunu ben de düşündüm." Bu hazırlıklar içinde, efendisinin Presles'e gelmek istediğini ve Margueron'u cumartesi akşam yemeğine çağırmasını söylediğini öğrenince, Moreau hemen bir haberci yola çıkarmış, o da kontun birinci oda uşağına akşam, M. de Sérisy'nin durumu öğrenemeyeceği kadar geç bir saatte bir mektup vermişti. Moreau bu mektupta konttan hiç rahatsız olmamasını ve kendi çabasına güvenmesini rica ediyordu. Ona göre, Margueron artık çiftliği bütün olarak satmak istemiyor, Moulineaux'yu doksan altı parçaya bölmekten sözediyordu; onu bu düşünceden vazgeçirmek, belki de, böyle diyordu kâhya, araya alıcı gibi başka birini koymak gerekecekti.

Herkesin düşmanları vardır. Kâhyayla karısı da Presles'de M. de Reybert adında bir emekli subayla karısını incitmişlerdi.

Söz dokundurmadan iğnelemelere, iğnelemelerden hançerle- melere dek gelinmişti. M. de Reybert öçle yatıp öçle kalkıyor, Moreau'yu işinden

etmek ve yerine geçmek istiyordu. Bu iki düşünce ikizdir. Bu nedenle de kâhyanın iki yıldır izlenen davranışlarının Reybert'ler için hiçbir gizi yoktu. Moreau ulağını ivedi kont de Sérisy'ye yollarken, Reybert de karısını Paris'e yolluyordu. Mme de Reybert kontla görüşmekte öylesine ısrar etti ki, akşamın dokuzunda, kontun yattığı saatte geri gönderilmişse de ertesi sabah saat yedide ekselansın yanına alınmıştı. "Efendimiz, kocam ve ben imzasız mektuplar yazabilecek insanlar değiliz", demişti devlet bakanına. "Ben Mme de Rey- bert'im, kızlık adım da de Corroy. Kocamın altı yüz frank emekli aylığı var ve Presles'de yaşıyoruz, düzgün insanlar olmamıza karşın, burada kâhyanız bize hakaret üstüne hakaret ediyor. M. de Reybert entrikacı değildir, çok uzaktır böyle şeylerden; yirmi yıl hizmet ettikten sonra, 1816'da, topçu yüzbaşısı olarak ordudan ayrıldı, hep împarator'dan uzakta hizmet verdi, sayın kontum. Onun gözlerinin önünde bulunmayan askerlerin ne kadar zor yükseldiklerini herhalde bilirsiniz; M. de Rey- bert'in dürüstlüğünün ve içtenliğinin üstlerinin hoşuna gitmemesi de cabası. Üç yıldan beri, kocam, kâhyanızı yerinden etmek amacıyla, onu incelemeye bir an bile ara vermedi. Görüyorsunuz, bizler açık insanlarız. Moreau bizi kendine düşman etti, biz de kendisini gözetim altında tuttuk. Böylece, size Mo- ulineaux işinde oyuna getirildiğinizi söylemeye geliyorum. Yüz bin frankınızı almak istiyorlar, noter, Léger ve Moreau aralarında paylaşacaklar. Margueron'un çağrılmasını söylediniz, yarın Presles'e gitmek düşüncesindesiniz; ama Margueron hasta numarası yapacak, Léger de çiftliği alacağına öylesine güveniyor ki senetlerini paraya çevirmek için Paris'e geldi. Sizi aydınlat- tıysak, dürüst bir kâhya istiyorsanız, kocamı alacaksınız; soylu olmakla birlikte, devlete hizmet ettiği gibi hizmet edecek size. Yardımcınızın iki yüz elli bin frank serveti var, acınacak durumda olmayacak." Kont Mme de Reybert'e soğukça teşekkür etmiş, soğuk ve ikiyüzlü bir kibarlık göstermişti, çünkü jurnalcılıktan hoşlanmazdı; ama, Derville'in tüm kuşkularını anımsayınca, derinden derine sarsılmıştı; sonra, birdenbire, kâhyasının mektubunu görmüş, okumuştu; bağlılık güvencelerinde, şu işi kendi eline alma isteğinin içerdiği güvensizlik konusunda saygılı serzenişlerinde, Moreau'nun gerçeğini bulgulayıvermişti. "Çürüme servetle gelmiş, her zaman olduğu gibi!" demişti içinden. Kont o zaman Mme de Reybert'e ayrıntılar elde etmekten çok, onu gözlemlemek amacıyla zaman kazanmak için sorular sormuştu, noterine de kısa bir mektup yazıp birinci yazmanını

Presles'e yollamamasını, oraya akşam yemeğine kendisinin gelmesini bildirmişti. Mme de Reybert "Kont hazretleri M. de Reybert'den habersiz olarak göze aldığım bu davranıştan dolayı beni olumsuz bir biçimde yargılamışsa, şimdi kâhyası konusunda elde ettiğimiz bu bilgileri en doğal biçimde elde ettiğimize inanmaları gerekir: en kuşkucu bilinçler bile bunda eleştirilecek bir şey bulamaz", diye bitirdi. De Corroy adıyla doğmuş olan Mme de Reybert bir kazık gibi dimdik durmaktaydı. Kontun hızlı incelemesine çiçekten kevgir gibi delik deşik bir yüz, düz ve kuru bir gövde, ateşli ve parlak iki göz, kaygılı bir alın üzerinde düzleşmiş saç lüleleri, pembe astarlı soluk yeşil taftadan, geniş kenarlı bir şapka, mor benekli, ak bir giysi, meşin bir ayakkabı sunmuştu. Kont onda yoksul yüzbaşının eşini, ***Courri- er français'^ç}*** abone, ilkeli, erdemle yanıp tutuşan, ama iyi bir yerin rahatlığına duyarlı ve bunu elde etmeye çalışan bir kadını görmüştü. Kont, Mme de Reybert'in söylediğine yanıt verecek yerde, kendi kendine "Altı yüz frank emeklilik ücreti diyorsunuz", diye yanıtlamıştı. "Evet, kont hazretleri." - "De Corroy olarak doğmuştunuz, öyle mi?" - "Evet, efendim, Metz'in soylu bir ailesinden, kocamın memleketinden." - "Kocanız hangi alayda hizmet ediyordu?" - "Yedinci topçu alayında." Kont alayın numarasını not ederek "Peki", demişti. Toprağının yönetimini eski bir subaya verebileceğini düşünmüştü, hakkında Savaş bakanlığından en doğru bilgileri alacaktı. Oda uşağının zilini çalarken, "Madam, noterimle birlikte Presles'e dönün", demişti. "O oraya akşam yemeğine gelmenin bir yolunu bulacaktır, sizi ona salık verdim; işte adresi. Ben kendim de gizlice Presles'e gidiyorum, kocanızı da çağırtıp konuşacağım..." Böylece, M. de Serisy'nin bir halk arabasıyla yolculuk edeceği ha-

1 1819'da kurulan ve Benjamin Constant'ca yönetilen ılımlı liberal gazete.

beri ve kontun adının gizli tutulması uyarısı posta arabacısını boşuna telaşlandırmıyordu, en iyi müşterilerinden birinin tepesine inmek üzere olan tehlikeyi seziyordu.

Café de /'***Echiquier***'den çıkarken, Pierrotin Lion-d'Argent'ın kapısında bir kadınla bir delikanlı gördü, kavrayış yeteneğiyle müşteri olduklarını anladı; çünkü hanım, boynunu uzatmış, yüzü kaygılı, kesinlikle kendisini aramaktaydı. Yeniden boyanmış kara ipekten bir giysi, soluk

kahverengi bir şapka, eski Fransız kaşmiri bir şal, kaba ipek çoraplar, keçi derisinden ayakkaplar giymiş olan bu hanım elinde hasır bir sepet ve kral mavisi bir şemsiye tutmaktaydı. Eskiden güzel olan bu kadın kırk yaşlarında görünmekteydi; ama mutluluğun verdiği alevden yoksun olan mavi gözleri çoktandır dünyadan el etek çektiğini gösteriyordu. Böylece görünüşü kadar giyimi de kendini tümüyle evine ve oğluna adamış bir kadını belirtmekteydi. Şapkanın bağcıkları solmuştu, biçimi en az üç yıl öncesindendi. Şalı mühür mumundan bir topla tokaya dönüştürülmüş, kırık bir iğneyle tutturulmuştu. Bilinmedik kadın hiç kuşkusuz ilk kez yolculuk eden ve kuşkudan olduğu kadar da anne sevgisiyle, birlikte geldiği oğlunu emanet etmek üzere sabırsızlıkla Pierrotin'i bekliyordu. Bu anne bir bakıma oğluyla tamamlanmaktaydı; oğulun da, annenin yokluğunda çok iyi anlaşılamayacağı gibi. Anne onarılmış eldivenlerle görünmeye boyun eğerken, oğul da bileklerde biraz kısa gelen kolları on sekiz on dokuz yaşındaki gençler gibi daha büyüyeceğini haber veren, zeytin yeşili bir redingot giymişti. Annenin onardığı mavi pantalon bakışlara yeni bir görüntü sunuyor, redingot da arkadan açılma hainliğini gösteriyordu.

"Eldivenlerini böyle çekiştirip durma, yıpratıyorsun", dedi anne, Pierrotin göründüğü zaman. "Sürücü siz misiniz?... Ha! Siz miydiniz, Pierrotin?" diye sordu, bir an oğlunu bırakıp arabacıyı iki adım öteye götürdü.

"iyi misiniz, madam Clapart?" diye yanıt verdi arabacı, yüzünde aynı zamanda hem saygı, hem içli dışlılık belirten bir hava vardı.

"Evet, Pierrotin. Oscar'ıma göz kulak olun, ilk kez yalnız gidiyor."

Arabacı, gerçekten oraya mı gittiğini öğrenmek düşüncesiyle:

"M. Moreau'ya yalnız gidiyorsa?..." diye atıldı.

"Evet", diye yanıtladı anne.

Pierrotin hafiften kurnaz bir havayla:

"Mme Moreau istiyor mu ki?" dedi.

"Yazık ki toz pembe olmayacak bu iş, zavallı çocuk için", dedi anne; "ama geleceği bunu kesinlikle zorunlu kılıyor."

Bu yanıt Pierrotin'i sarstı, kâhyaya ilişkin korkularını Mme Clapart'a açıp açmamakta duralıyordu, o da aynı biçimde Pier- rotin'e sürücüyü

eğiticiye dönüştürebilecek kimi tembihlerde bulunarak oğlunun canını sıkmayı göze alamıyordu. Hava, yol, yolculuktaki duraklar üzerine birkaç tümceyle ortaya çıkan bu konuşmadan sonra, Pierrotin'i Mme Clapart'a hangi bağların bağladığını ve konuştukları iki içli dışlı sözcüğe izin verdiğini açıklamak yararsız olmayacak. Pierrotin, sık sık, yani ayda üç dört kez, Paris'e giderken, La Cave'da, arabanın geldiğini görünce bir bahçıvana işaret eden kâhyayı görürdü. O zaman bahçıvan, mevsimine göre meyve ya da sebze, piliç, yumurta, tereyağı, av hayvanı dolu bir iki sepeti Pierrotin'in arabaya yüklemesine yardım ederdi. Gönderide giriş vergisi gerektiren nesneler varsa, kâhya La Barriere'de ödenmesi için gerekli parayı vererek Pierrotin'e ücreti her zaman öderdi. Bu sepetlerin, bu av torbalarının, bu paketlerin üzerinde hiçbir zaman adres yazılı olmazdı. Kâhya, bir sefer sözle, ağzı sıkı arabacıya Mme Clapart'ın evinin yerini söylemiş ve değerli iletiyi hiç kimseye söylememesini rica etmişti; ondan sonra da hep bu sözün gereği yerine getirilmişti. Pierrotin, çok çekici bir kızla kâhya arasında bir gönül ilişkisi düşleyerek, Arsenal semtine, Cerisaie sokağı 7 numaraya gitmiş, burada, bulmayı umduğu genç ve güzel yaratık yerine, az önce size portresi çizilen Mme Clapart'ı görmüştü. Ulaklar işleri dolayısıyla birçok evin ve birçok gizin içine girme durumundadır; ama toplumsal rastlantı, bu alt-yazgı, eğitimsiz ve gözlem yeteneğinden yoksun olmalarını istediğinden, sonuçta tehlikeli değildirler. Bununla birlikte, birkaç ay sonra, Pierrotin Cerisaie sokağındaki evde görebildiklerine bakarak Mme Clapart'la M. Moreau'nun ilişkisini nasıl açıklayacağını bilemiyordu. O dönemde Arsenal semtinde kiralar yüksek olmamakla birlikte, Mme Clapart bir avlunun dibinde, bir evin üçüncü katında oturmaktaydı. Bu ev çok eskiden, krallık ülkesinin yüksek soylularının Tournelles sarayı ve Saint-Paul konağının eski yerinde oturdukları zamanlarda büyük bir senyörün konağı olmuştu. On altıncı yüzyılın sonuna doğru, büyük aileler, Cerisaie, Beautreillis, Lions vb sokaklarının adlarının da belli ettiği gibi[1], eskiden krallarımızın sarayının bahçelerinin bulunduğu bu geniş alanları paylaşmışlardı. Tüm odaları eski doğramalarla kaplanmış olan yan yana üç odadan, bir yemek odası, bir salon ve bir yatak odasından oluşmaktaydı. Yukarıda bir mutfakla Oscar'ın odası bulunmaktaydı. Giriş kapısının karşısında, Paris'te “kare”[2] denilen şeyin üstünde, her katta bir ahşap merdiven kafesi de içeren ve kaba taşlarla yapılmış dörtgen bir kule oluşturan bir tür yapı içine yerleştirilmiş bir yan odanın kapısı görünürdü.

Gece Paris’te kaldığı zamanlarda Moreau’nun odasıydı burası. Pierrotin av sepetlerini bıraktığı birinci odada, hasır oturmalıklı altı ceviz iskemle, bir masa ve bir büfe görmüştü; pencerelerde de kızıl sarı küçük perdeler. Daha sonra, salona girdiği zaman, imparatorluk zamanından kalma, ama rengi atmış eski mobilyalar görmüştü. Ayrıca, bu salonda yalnızca ev sahibinin kira güvencesi olarak istediği eşyalar vardı. Pierrotin salona ve yemek odasına bakarak yatak odasının nasıl olacağını da kestirmişti. Kolalı ve kırmızımsı beyaz, silmeleri kalınlaştıran kaba bir boyayla boyanmış ahşap kaplamalar, resimler ve heykelcikler, birer süs olmak şöyle dursun, bakışları hüzünlendirmekteydi. Hiçbir zaman cilalanmayan parke, yatılı okul parkeleri gibi gri bir tondaydı. Arabacı M. ve Mme Clapart’ı sofrada yakaladığında, tabakları, bardakları, en küçük nesneler tüyler ürpertici bir yoksulluğu ortaya koymaktaydı; buna karşılık, gümüş çatallar ve bıçaklar kullanıyorlardı; ama en yoksul insanların kapkacakları kadar orasından burasından kırılıp onarılmış kaplar, çorba kâsesi insanın acıma duygularını kışkırtmaktaydı. Sırtına iyice dökülen bir küçük redingot, ayaklarına iğrenç terlikler giymiş olan ve gözlerinde her zaman yeşil bir gözlük bulunan M. Clapart beş yaşındaki berbat

1 Bu sokak adlarının türkçe karşılıkları: Kiraz bahçesi, Güze! kafes, Aslanlar.

2 “Sahanlık” anlamında.

kasketini çıkardığı zaman, ortaya tepesinden bir ozanın saç demeye yanaşmayacağı ince ve kirli teller düşen sivri bir kafa çıkıyordu. Bu soluk yüzlü adam korkak gibi görünüyordu ya zorbanın biri olmalıydı. Kuzey yanda bulunan, karşı duvarı kaplayan bir asmadan, avlunun köşesinde bir kuyudan başka bir şey görmeyen bu iç karartıcı dairede, Mme Clapart kraliçe havaları takınıyor ve yaya gitmesini bilmeyen bir kadın olarak yürüyordu. Çoğu kez, Pierrotin’e teşekkür ederken, bir gözlemcinin içini sızlatacak bakışlarla bakıyordu; zaman zaman, avcuna on iki ***sou***'luk paralar sıkıştırırdı. Sesi çok hoştu. Kolejden çıkması ve evde kendisini hiç görmemiş olması nedeniyle, Pierrotin bu Oscar’ı, tanımıyordu.

işte, bir süredir yaptığı gibi, kapıcı kadından bilgi edinmeye de çalışsa, Pierrotin’in hiçbir zaman öğrenemeyeceği acıklı öykü; çünkü, Clapart’ların iki yüz elli frank kira ödedikleri, yalnız sabahları birkaç

saatliğine gelen bir hizmetçileri bulunduğu, hanımın bazı bazı ufak tefek çamaşırları kendi eliyle sabunladığı, birikmelerinden korktuğundan olacak, mektup taşıma ücretlerini[1] günü gününe ödediği dışında, kapıcı kadın da hiçbir şey bilmezdi.

Tümüyle cani olan cani yoktur, varsa da çok ender olarak vardır. Hele sıkı bir namussuzluğa daha da zor rastlanır. Kişi patronuyla kendi yararına hesaplar yapabilir, ya da kendi yemliğine olabildiğince fazla saman çekebilir; ama az ya da çok yasal yollardan kendine bir anamal oluştururken, bir iki iyilik de yapmaktan geri duran insan çok azdır. Merak, özsaygı, aykırılık, rastlantıyla da olsa, her insanın bir iyilik yapma anı olmuştur; bunu yanlışı olarak adlandırır, yeniden başlamaz; ama en kaba kişinin bile Güzelliğe kurban sunduğu gibi, o da yaşamında bir ya da iki kez iyiliğe kurban sunar. Moreau'nun hataları bağışla- nabilirse, bu bir zamanlar sevgisiyle gurur duyduğu ve tehlikede olduğu zamanlarda evinde saklandığı zavallı bir kadının yardımına koşmaktan şaşmadığı için olmayacak mıdır? Directoire[2]

1 1849'da pul kullanımının başlamasından önce, oldukça yüksek olan mektup taşıma ücreti alıcıdan istenirdi.

2 Büyük Devrim sırasında, Fransa'da yürütmenin beş kişilik bir kurula bırakıldığı dönem (1795-1799).

sırasında, dönemin beş kralından biriyle ilişkileri nedeniyle ünlü olan bu kadın, bu çok güçlü koruyucunun yardımıyla, müteahhitle evlenmiş, milyonlar kazanan bu müteahhidi Napoléon 1802'de batırmıştı. Husson adındaki bu adam birdenbire zenginlikten yokluğa geçişi nedeniyle delirmiş, güzel Mme Hus- son'u hamile durumda bırakarak kendini Seine'e atmıştı. Mme Husson'la çok yakın ilişki içinde bulunan Moreau o sırada ölüme mahkûm edilmişti; bu yüzden müteahhidin dul eşiyle evlenemedi, hatta bir süre Fransa'dan ayrılmak zorunda kaldı. Mme Husson, yirmi iki yaşında, bu zor durumda, Clapart adında bir memurla, söylendiği gibi, insanda umut uyandıran, yirmi yedi yaşında bir genç adamla evlenmişti. Tanrı kadınları insanda umut uyandıran yakışıklı adamlardan korusun! Bu dönemde memurlar çabucak önemli kişiler oluyorlardı, çünkü İmparator yetenekli kişiler aramaktaydı. Ama sıradan bir yakışıklı olan Clapart'da zekâ diye bir şey yoktu. Mme Husson'u çok zengin sandığından, ona

büyük bir tutkuyla aşıkmış gibi davranmıştı; zenginlik günlerinde alıştığı gereksinimleri karşılayamadığından, o gün de, daha sonra da ona yük oldu. Clapart Maliye Da- iresi'nde bin sekiz yüz franktan fazla ücret getirmeyen bir yeri zor doldurmaktaydı. Moreau kont de Sérisy'nin yanına dönüp de Mme Husson'un içinde bulunduğu korkunç durumu öğrenince, evlenmeden önce, onu MADAM'ın, împarator'un annesinin yanına birinci oda hizmetçisi olarak yerleştirmeyi başardı. Bu güçlü korumaya karşın, Clapart hiçbir zaman ilerleyemedi, hiçliği çok çabuk belli olmaktaydı. 1815'te împarator'un düşüşüyle yıkıma uğradıktan sonra, Directoire döneminin bu parlak Aspasia'nın[1] Clapart için kont de Sérisy'nin desteğiyle Paris Belediyesi bürolarında elde edilen bin iki yüz franklık bir işten başka hiçbir kaynağı kalmamıştı. Moreau, bir zamanlar milyonlarla oynadığını gördüğü bu kadının tek koruyucusu, Oscar Husson için Paris Belediyesi'nin Henri-IV kolejine yarım-burs- larından birini elde etmişti, Pierrotin'le de Cerisaie sokağına yokluk içinde bulunan bir aileye yardımda bulunmak için armağan edilebilecek her şeyi yolluyordu. Oscar annesinin tüm geleceği, tüm yaşamıydı. Bu zavallı kadının başına tek kusur

1 Periklesin güzelliği, aklı ve üzerindeki etkisiyle ünlü sevgilisi.

olarak kakılabilecek şey üvey babasının tepesini attırtan bu çocuğa duyduğu sevgiyi abartmasıydı. Yazık ki Oscar belli bir salaklık payıyla donatılmıştı, Clapart'ın iğnelemelerine karşın, annesi bundan kuşkulanmıyordu bile. Bu salaklık, ya da, daha doğru konuşalım dersek, bu kendini bir şey sanma hastalığı, kâhyayı öylesine kaygılandırıyordu ki Mme Clapart'dan kendisini incelemek ve hangi mesleğe yöneltilmesi gerektiğini anlayabilmek için bu delikanlıyı bir aylığına kendisine yollamasını rica etmişti. Moreau günün birinde Oscar'ı konta kendi ardılı olarak tanıtmayı düşünmekteydi. Ama Şeytan'a da, Tanrı'ya da hakkını vermek için, belki de MADAM'ın, Imparator'un annesinin evinde doğduğunu belirterek Oscar'ın saçma özsaygısının nedenlerini saptamak yararsız olmaz. Çocukluğunun ilk yıllarında, gözleri imparatorluğun görkemiyle kamaşmıştı. Bükül- gen imgelemi bu sersemletici tabloların izlerini korumuş, bu altın ve şenlik döneminden bir imge saklamış, bu arada onu yeniden bulma umudunu da korumuş olmalıydı. Hepsi de birbiriyle çekişerek parlama isteğiyle büyülenmiş kolej öğrencilerinde

doğal olan övüngenlik, bu çocukluk anılarına dayanınca, onda gereğinden çok daha fazla gelişmişti. Belki annesi de Di- rectoire dönemi Paris'inin kraliçelerinden biri olduğu günleri evde gereğinden de fazla bir hoşnutlukla anımsamaktaydı. Son olarak, okulunu yeni bitirmiş olan Oscar belki de burslu öğrenciler üstün bir bedensel güçle onlarda belirli bir saygı yaratamadığı zaman paralı öğrencilerin her fırsatta burslu öğrencilerin üzerine yağdırdıkları aşağılamalara karşı koymak durumunda kalmıştı. Bu eski sönmüş görkem, solup gitmiş güzellik, yoksunluğu kabul eden sevgi, oğula bağlanan umut, anne körlüğü, kahramanca katlanılan acı karışımı, bu anneyi Paris'te gözlemcinin bakışlarını çeken yüce yüzlerden biri durumuna getirmekteydi.

Pierrotin ne Moreau'nun bu kadına bağlılığını, ne de bu kadının 1797'de koruyucusu, şimdi de biricik dostu olan adama duyduğu bağlılığı sezinleyebilecek durumda olmadığından, Moreau'nun içinde bulunduğu tehlike konusunda kafasından geçen kuşkuyu iletmek istemedi. Oda uşağının o korkunç "Kendi işimizle uğraşmamız yeter de artar bile!" sözüyle ***sıra başları*** diye adlandırdıkları kişilere boyun eğme duygusu yeniden yerleşti arabacının yüreğine. Öte yandan, şu sırada, bin frankın içinde ne kadar yüz ***sou*** varsa, Pierrotin de kafasının içinde o kadar çivinin varlığını duymaktaydı. Seçkin yaşamında Barriere'i çok ender olarak geçmiş olan bu zavallı annenin imgeleminde yedi fersahlık bir yolculuk uzun bir yolculuk olarak beliriyordu kuşkusuz; çünkü Pierrotin'in yinelediği "Peki, madam! - evet, madam!" sözleri arabacının gerçekten fazlasıyla uzun ve yararsız tembihlerden kurtulmak istediğini yeterince gösteriyordu.

"Bakarsın, hava değişiverir, ıslanmayacak bir biçimde yerleştirin paketleri."

"Yük örtüm var", dedi Pierrotin. "Ayrıca, bakın, madam, nasıl bir özenle yerleştiriliyor!"

Mme Clapart oğluna döndü.

"Oscar, ne kadar ısrar ederlerse etsinler, on beş günden fazla kalma", dedi. "Ne yaparsan yap, Mme Moreau'ya kendini be- ğendiremezsin; ayrıca, eylül sonunda dönmüş olman gerek. Biliyorsun, Belleville'e[1], Cardot amcana gideceğiz."

“Peki, anneciğim.”

“Sen sen ol, hiç uşak hizmetçi sözü etme”, dedi alçak sesle. “Mme Moreau’nun bir zamanlar oda hizmetçisi olduğunu unutma...”

“Peki, anneciğim...”

Oscar, özsaygısı aşırı duyarlı tüm gençler gibi, böyle ***Hötel du Lion d’Argent'm*** eşiğinde böyle uyarılmaktan canı sıkılmış görünüyordu.

“Tamam, allahaısmarladık, anneciğim; gidiyoruz, işte at koşuldu.”

Anne, Faubourg Saint-Denis’nin ortasında bulunduğunu unutarak Oscar’mı öptü, sepetinden güzel bir ufak ekmek çıkardı, “Al, ekmeğinle çikolatanı unutuyordun! Yavrum, gene söylüyorum, hanlardan hiçbir şey alma, buralarda en ufak şeylere değerlerinin on katını ödetirler adama.”

O ekmekle çikolatayı cebine sokuştururken, Oscar annesini çok uzaklarda görmek isterdi. Bu sahneye iki kişi, kolej kaç-

1 Şimdi Paris’in bir parçası olan Bellcville o zamanlarda bir banliyö köyüdür.

kınından birkaç yaş daha büyük iki delikanlı tanık oldu, ondan daha iyi giyinmiş, annesiz gelmişlerdi, yürüyüşleri, giyinişleri, davranışları hâlâ doğrudan doğruya annesinin boyunduruğu altında bulunan bir çocuğun tüm isteklerinin ereği olan şu tam bağımsızlığı ortaya koymaktaydı. Bu iki delikanlı o zaman Oscar için tüm dünya oluverdi.

iki delikanlıdan biri güldü.

“Anneciğim diyor”, diye atıldı.

Bu söz Oscar’ın kulağına ulaştı ve korkunç bir sabırsızlık devinimiyle söylenen bir “Allahaısmarladık, anneF’ye yol açtı.

Açıklıkla söyleyelim: Mme Clapart fazlaca yüksek bir sesle konuşuyor, gelip geçenlere sevgisinin gizini açar gibi görünüyordu.

“Senin neyin var, Oscar?” diye sordu zavallı, incinmiş anne. Onu saygılı olmak zorunda bırakacağını sanarak (çocuklarını şımartan tüm annelerin yanılgısı!) “Seni anlayamıyorum”, diye sürdürdü. Hemen sonra yumuşak sesiyle konuşmaya başladı gene, “Oscar’ım, sende zorlu bir konuşma, bildiğin ve bilmediğin her şeyi söyleme eğilimi var, meydan okumak için yapıyorsun bunu, saçma bir genç adam özsaygısıyla yapıyorsun; gene söylüyorum, dilini tutmaya çalış”, dedi. “Karşılaşacağın

insanları yargılayabilecek kadar yaşam deneyimin yok daha, yolcu arabalarında konuşmak kadar tehlikeli bir şey yoktur. Ayrıca, posta arabalarında, doğru dürüst insanlar sessiz kalırlar.”

Hiç kuşkusuz kurumun öbür ucuna kadar gitmiş olan iki delikanlı, araba kapısının altında botlarının ökçelerinin sesini yeniden duyurdular: bu uyarıyı dinlemiş olabilirlerdi; Oscar bu nedenle, annesinden kurtulmak için, özsaygının aklı ne denli uyardığını kanıtlayan, kahramanca bir yola başvurdu.

“Anne, burada hava akımının ortasındasın, üşütebilirsin; ben de arabaya bineceğim ayrıca”, dedi.

Çocuk duyarlı bir noktaya dokunmuştu, çünkü annesi kendisine sarıldı, çok uzun bir yolculuk söz konusuymuş gibi öptü, gözlerinde yaşlarla posta arabasının kapısına kadar götürdü onu.

“Uşaklara beş frank vermeyi unutma”, dedi. “Bu on beş gün süresince en az üç kez yaz bana; iyi davran, tembihlerimi

unutma. Yeterince çamaşırın var, yıkamaya vermene gerek yok. Sonra M. Moreau’nun iyiliklerini her zaman anımsa, bir baba gibi dinle onu, öğütlerine uymakta kusur etme...”

Arabaya binerken, Oscar pantalonun birden yukarı çekilmesiyle mavi çoraplarını, redingotunun açılmasıyla da pantalonunun arka yanındaki yenilenmiş bölümü gösterdi. Bu nedenle, saygıdeğer bir sıradanlığın bu izlerini gözden kaçırmayan iki genç adamın gülümsemesi genç adamın özsaygısında bir yara daha açtı.

“Oscar ilk yeri tuttu”, dedi anne Pierrotin’e. Sonra, sevgiyle hep Oscar’a bakıp ona aşkla gülümseyerek “Dibe otur”, diye sürdürdü.

Ah! Oscar yıkım ve kederlerin annesinin güzelliğini bozmuş, yoksunluk ve bağlılığın güzel giyinmesini önlemiş olmasına ne kadar üzüldü! Bu genç adamlardan biri, çizmeleri ve mahmuzları olanı, Oscar’ın annesini göstermek için ötekinin dirseğini dürttü, öteki de “Güzelmiş!” anlamına gelen bir deviniyle bıyıklarını burdu.

“Annemden nasıl kurtulsam?” diye düşündü Oscar, kaygılı bir görünüşe büründü.

“Neyin var?” diye sordu Mme Clapart.

Oscar işitmemiş gibi davrandı, canavar! Belki de Mme Cla- part'ın bu tutumu bir incelik eksikliğinin belirtisiydi. Ama saltık duygular öyle bencildir ki.

Genç adam dostuna:

"Georges, yolculukta çocuk sever misin?" diye sordu.

"Evet, memeden kesilmişlerse, adları Oscar'sa ve çikolataları varsa, sevgili Amaury."

Bu iki tümce Oscar'a işitme ve ya da işitmeme özgürlüğünü vermek için alçak sesle söylendi; tutumu yolcuya yol boyunca eğlenmek için çocuğa karşı deneyebileceğinin ölçüsünü verecekti. Oscar işitmiş olmak istemedi. Üzerine bir karabasan gibi çöken annesinin hâlâ orada olup olmadığını anlamak için çevresine bakıyordu, çünkü çabucak bırakılamayacak kadar fazla sevildiğini biliyordu. Yalnızca yol arkadaşının giyimini ister istemez kendisininkiyle karşılaştırmakla kalmıyor, aynı zamanda annesinin giyiminin iki genç adamın gülümsemesinde bayağı

önemli bir payı bulunduğunu sezinliyordu. "Şuradan çekip gidemezler miydi?" dedi içinden.

Ne yazık ki Amaury, posta arabasının tekerleğine bastonla hafiften vurarak "Demek geleceğini bu çürük sandala bırakacaksın!" demişti az önce.

Georges da bir kaçınılmazlık havasıyla:

"Zorunlu!" dedi.

Oscar güzelce kıvrılmış görkemli sarı saçları göstermek istercesine arsızca kulağın üstüne yatırılmış şapkayı görünce içini çekti; kendi saçlarıysa, üvey babasının buyruğuyla, alnının üstünden dümdüz ve askerlerinki gibi kısa kesilmişti. Kendini beğenmiş çocuğun parlak bir sağlığın renkleriyle canlanmış, yuvarlak ve tombul yanakları vardı; oysa yol arkadaşının yüzü uzun, ince ve solgundu. Bu genç adamın alnı bayağı genişti, göğsüne de kaşmir türü bir yelek kalıp gibi oturmuştu. Bacağa yapışan, demir grisi bir pantalona, iliklerinin çevresi şeritli ve zeytin biçimli süsleri bulunan, beline güzelce oturmuş bir redingota hayran kalırken, Oscar'a öyle geliyordu ki bunca üstünlükle donanmış olan bu romansı yabancı üstünlüğünü kendisine karşı kötüye kullanmaktaydı, tıpkı

çirkin bir kadının güzel bir kadını yalnızca görmekle bile kırıldığı gibi. Yabancının çizmelerinin Oscar'a göre biraz fazla yüksek gürültüsü ta yüreğinde yankılanmaktaydı. Sonra bu imrenilen delikanlı kendi giysileri içinde ne denli rahatsa, Oscar da evde, üvey babasının eski giysilerinden yapılmış giysileri içinde o denli rahatsızdı belki. "Bu herifin kesesinde bir on frank vardır herhalde", diye düşündü Oscar. Genç adam geriye döndü. Oscar boyuna takılmış olan, ucunda da hiç kuşkusuz bir altın saat bulunan bir altın zincir görünce, öyle bir duruma girdi ki. O zaman bu bilinmedik delikanlı Oscar'ın gözünde bir önemli kişi boyutlarına ulaştı.

1815'ten beri Cerisaie sokağında yetiştiği, tatil günlerinde koleje üvey babasınca götürülüp getirildiği için, Oscar, erginlik yaşından beri, annesinin zavallı evinden başka karşılaştırma öğesiyle karşılaşmamıştı. Moreau'nun öğüdü uyarınca, katı bir düzen altında tutulduğundan, tiyatroya sık gitmez, gidince de, bir çocuğun melodrama yönelttiği dikkatin salonu incelemesine olanak vermesi durumunda, Ambigu-Comique Tiyatrosıı'ndan[1] daha yukarısını görmezdi. Üvey babası, imparatorluk modasına göre, saatini hâlâ küçük bir pantalon cebinde taşır, karnının üstüne kalın bir altın zincir sarkıtır, zincir ayrışık nesnelerle, mühürlerden, içinde mozaik biçimi bir görünüm bulunan düz ve yuvarlak başlı bir anahtarla sona ererdi. Bu eski lükse bir ***necplus ultra***[2] diye bakan Oscar bu üstün ve umursamaz şıklığın belirimi karşısında şaşkına döndü. Bu genç adam bakımlı eldivenlerini gereğinden fazla gösteriyor, altın tuta- maklı bastonunu şık bir incelikle sallayarak Oscar'ın gözlerini kamaştırmak ister gibi görünüyordu. Oscar delikanlılığın şu son kuşağına, küçük şeylerin büyük sevinçler ve büyük düşkünlükler yarattığı, bir yıkımın gülünç bir kılığa yeğ tutulduğu, onur duygusunun, yaşamın büyük ilgi alanlarına bağlanmayınca, incir çekirdeğini doldurmayan şeylere, giyime, bir erkek gibi görünme isteğine takıldığı kuşağına geliyordu. O zaman insan büyür, böbürlenme çok önemsiz şeyler üzerinde kendini gösterdiği için daha da aşırıdır; ama şık giyinmiş bir salak kıskanılsa bile, yetenek karşısında da coşulur, dahi kişiye de hayran kalınır. Bu kusurlar, kökleri yürekte olmayınca, gücün taşkınlığını, imgelemin lüksünü belli eder. Eline bin iki yüz frank geçen bir memurun düştüğü yoksunluk yüzünden sert bir biçimde evde tutulan, ama annesinin taptığı ve uğrunda çetin yoksunluklara boyun eğdiği on dokuz yaşında bir çocuğun, ailesinin tek oğlunun yirmi iki

yaşında bir genç adama hayran kalması, asker biçimi süsler taşıyan, ipek astarlı redingotuna, kaşmir taklidi yeleğine, beğeniden uzak bir halkadan geçirilmiş kravatına imrenmesi toplumun her katında, kendinden yukarıdakini kıskananın işlediği küçük günahlar değil midir? Dahi kişi bile boyun eğer bu ilk tutkuya. Cenevreli Rousseau da Venture'e ve Bacle'a hayran kalmamış mıydı[3]? Ama Oscar küçük günahtan yanlışa geçti, alçalmış buldu kendini, yol arkadaşına taktı ve yüreğinde ondan aşağı kalmadığını kanıtlama

1 Temple bulvarı üzerinde bir halk tiyatrosu, burada önce kukla gösterileri, sonra vodviller gösterilmiş, 1830'dan sonra da melodramlar oynanmıştı.

2 Latince, "daha ilerisi olmayan" anlamında.

3 Jean-Jacqucs Rousseau, *İtiraflarında (Confessions)* yazdığına göre, Torino'da Bacle adında nerdeyse deli bir çocuğa, Annecy'de de "sevimli bir haz diişkünü"ndcn öte bir şey olmayan bir adama tutulmuştu.

yolunda gizli bir istek yükseldi. İki seçkin yakışıklı hep ahırlarla kapı arasında dolaşıyor, sokağa kadar gidiyor, döndüklerinde de şaşmaz bir biçimde bir köşede büzülüp oturan Oscar'a bakıyorlardı. Oscar, iki genç adamın sırıtmalarının kendisiyle ilgili olduğuna inandığından, derin bir ilgisizlik gösterdi. O dönemde Liberaller'in moda ettiği bir şarkının nakaratını mırıldanmaya başladı: ***C'est la faute à Voltaire***, ***c'est la faute à Rousseau***Bu tutumu hiç kuşkusuz küçük bir noter yazmanı sayılmasına yol açtı.

"Dinle,'bak, Opéra korosundadır belki de", dedi Amaury.

Zavallı Oscar'ın tepesi attı, yerinden hopladı, arkalığı kaldırdı.

"Ne zaman kalkıyoruz?" dedi Pierrotin'e.

"Az sonra", diye yanıtladı arabacı, kamçısını elinde tutuyor, Enghien sokağına bakıyordu.

Bu sırada, sahne gerçek bir yeniyetme delikanlı eşliğinde bir genç adamın gelişiyle canlandı, arkalarında bir kayış yardımıyla bir araba çeken bir taşıyıcıyla göründüler. Genç adam gelip Pierrotin'le başkalarınca duyulmayacak bir biçimde konuştu, Pierrotin başını salladı ve yardımcısına seslenmeye koyuldu. Yardımcı küçük arabayı boşaltmak üzere koşup geldi,

iki sandık dışında, kovalar, fırçalar, tuhaf tuhaf kutular, daha bir sürü paket ve gereç vardı arabada, iki yeni yolcunun en genci arabanın üst katma çıkmıştı, bunları buraya öyle bir çabuklukla koyup yerleştiriyordu ki zavallı Oscar, o sırada sokağın öbür yanında nöbet tutmakta olan annesine gülümserken, yeni yol arkadaşlarının mesleğini ortaya koyabilecek olan bu gereçlerin hiçbirini görmedi. Yaklaşık on altı yaşlarında olan yeni yetme, cilalı deriden bir kemerle sıkılmış kül rengi bir iş gömleği giymişti. Önü ***bıçkınca*** yana düşürülmüş kasketi, tıpkı omuzlarına yayılmış, dalgalı, kahverengi saçlarının ilginç dağınıklığı gibi, güleç bir kişiliği haber vermekteydi. Kara taftadan kravatı çok beyaz bir boyun üzerinde kara bir çizgi oluşturuyor, gri gözlerinin canlılığını daha da belirginleştiriyordu. Esmer ve renkli yüzünün canlılığı, oldukça kalın dudaklarının biçimi, ayrık kulakları, yukarı kalkık burnu, kısacası, yüzünün tüm ayrıntıları Figaro’nun alaycı kişili-

1 ***Suç Voltaire'de, suç Rousseau'da.***

ğini, genç yaşın kaygısızlığını haber veriyordu; aynı biçimde, devimlerinin canlılığı ve alaycı bakışları da erkenden benimsenmiş bir meslekte çalışmanın şimdiden geliştirdiği bir zekâyı ortaya koymaktaydı. Şimdiden belirli bir törel değere bağlanmışçasına, Sanat ve îççağrı’nın bir adam durumuna getirdiği bu çocuk giyim sorunuyla ilgilenmez görünüyordu, boyasız çizmelerine alay eder gibi, kaba çadır bezinden pantalonuna üzerinde leke arar gibi, bunları gizlemekten çok etkisini görmek ister gibi bakmaktaydı.

Üstünü silkeledi.

“Havama diyecek yok!” dedi yol arkadaşına.

Arkadaşının bakışı kendisinde deneyimli bir gözün şen bir resim öğrencisini, atölye deyimiyle ***çaylağı*** tanıyacağı bu çömez üzerindeki yetkesini ortaya koymaktaydı.

Usta hiç kuşkusuz atölyenin benimsettiği takma adı kullanarak:

“Cıvımayalım, Mistigris!” diye yanıtladı.

Bu yolcu ince ve solgun bir genç adamdı, kara saçları son derece gür ve çok tuhaf bir biçimde dağınıktı; ama bu gür saçlar geniş alnı erken bir zekâyı haber veren kocaman bir baş için gerekliydi. Oransız, çirkin

olamayacak kadar özgün yüzü, bu benzersiz genç adam ya süreğen bir hastalıktan, ya korkunç bir süreğen hastalık olan yoksulluğun getirdiği yoksunluklardan, ya da unutulamayacak kadar yeni kederlerden acı çekiyormuş gibi çökmüştü. Oranlan korumak koşuluyla, nerdeyse Mistigris'ninkinin aynı olan giyimi, eskimiş ama temiz, iyi fırçalanmış, amerikan-yeşili bir kötü redingottan, redingot gibi yukarıya kadar iliklenmiş olan ve boyun çevresindeki kırmızı bir atkıyı ancak göşteren kara bir yelekten oluşmaktaydı. Redingotu kadar eski bir kara pantalon zayıf bacaklarında dalgalanmaktaydı. Çamurlu çizmeleri de yaya olarak ve uzaktan geldiğini belirtmekteydi. Bu ressam hızlı bir bakışla ***Hötel du Lion d'Argent'in*** derinliklerini, ahırları, değişik ışıkları, ayrıntıları kucakladı ve alaylı bir göz atışla kendisine öykünen Mistig- ris'ye baktı.

"Güzel!" dedi Mistigris.

"Evet, güzel", diye yineledi bilinmedik adam.

"Erken gelmişiz", dedi Mistigris. "Bir şeyler atıştıramaz mıydık? Benim mide de doğa gibidir, boşluktan tiksinir!"

Genç adam Pierrotin'e:

"Gidip bir fincan kahve içebilir miyiz?" diye sordu.

"Fazla oyalanmayın", dedi Pierrotin.

"Tamam, çeyrek saatimiz var", dedi Mistigris, böylece Paris'in ressam çömezlerinin doğuştan gelen gözlem dehasını da ortaya koymuş oldu.

Bu iki yolcu gözden silindi. O sırada otelin mutfağında saat dokuzu vurdu. Georges Pierrotin'i paylamayı haklı ve mantıklı buldu.

"Bana bak, dostum, insanın böyle tapon bir arabası oldu mu hiç değilse zamanında kalkma dürüstlüğünü gösterir", dedi bastonuyla tekerleğe vurarak. Hay Allah! Keyfimizden girmiyoruz şunun içine, insanın bu arabaya kemiklerini emanet etmesi için, çok acele işleri olması gerekir. Rougeot dediğiniz şu beygir de bize yitirdiğimiz zamanı kazandırmaz."

"Şu iki yolcu kahvesini içerken, Bichette'i koşacağız", diye yanıtladı Pierrotin. Yardımcısına da "Sen de git, bir bak bakalım, Léger baba bizimle gelmek istiyor mu?" dedi.

“Peki, nerdeymiş bu Léger baba?” dedi Georges.

“Karşıda, 50 numarada; Beaumont arabasında yer bulamadı”, dedi Pierrotin yardımcısına, Georges’a yanıt vermedi, Bichette’i alıp getirmek üzere gözden silindi.

Georges arkadaşıyla el sıkışıp önce büyük bir evrak çantasını önemli bir havayla içeriye atarak arabaya bindi, çantayı minderin altına koydu. Oscar’ın doldurduğu köşenin karşısındaki köşeye oturdu.

“Şu Léger baba beni kaygılandırıyor”, dedi.

“Yerlerimizi elimizden alamazlar, benimki bir numara”, diye yanıtladı Oscar.

“Benimki de iki”, dedi Georges.

Tam Pierrotin’in Bichette’le belirdiği anda, yedeğinde en az yüz yirmi kilo ağırlığında şişman bir adamı sürükleyen yardımcısı da göründü. Léger baba koca göbekli, geniş sırtlı, saçı pudralı çiftçilerdendi. Mavi kumaştan küçük bir redingot giymişti. Ak tozlukları dizlerinin üstüne kadar çıkarak burada gümüş tokalarla sıkıştırılmış, çizgili kadifeden pantalona yapışıyordu. Demirli ayakkaplarının herbiri bir kilo gelirdi. Elinde de koca başlı, parlak, meşin bir kordonla bileğine takılmış, kuru ve kırmızımsı bir küçük baston tutmaktaydı.

Çiftçi ayaklarından birini basamağa koymayı denediği sırada, Georges ağır başlılıkla:

“Adınız Léger baba mı?” diye sordu.

“Evet, emrinizdeyim”, dedi çiftçi, XVIII. Louis’ninkine benzeyen, iyice sarkık ve kırmızı yanaklı bir yüzü vardı, başka her yüzde kocaman görünecek bir burun görünüyordu ortasında. Güleç gözleri yağ kabartıları arasında sıkışmıştı. “Hadi, aslanım, biraz yardım et, bakalım”, dedi Pierrotin’e.

Georges “Hop! oluyor! tamam! çek!” diye bağırırken, yardımcıyla arabacı çiftçiyi yukarıya çekti.

Bu arada, Léger baba bir başkasının şakasını:

“Uzağa gitmiyorum, La Cave’a kadar gidiyorum”, diye yanıtladı.

Fransa’da herkes şakadan anlar.

“Dibe oturun, altı kişi olacaksınız”, dedi Pierrotin.

“Peki, öteki atınız, o da ***bir üçüncü*** posta arabası atı[1] kadar acayip mi?” diye sordu Georges.

Pierrotin kendi başına gelen küçük kısrağı gösterdi eliyle.

“İşte geldi, patron”, dedi.

“Adama bak, bu böceğe at diyor”, dedi Georges şaşkınlıkla.

Çiftçi oturmuştu.

“Öyle demeyin! Bu küçük at iyidir”, dedi. “Merhaba, beyler. Pierrotin, kalkıyor muyuz?”

“iki yolcum var, kahvelerini içiyorlar”, diye yanıtladı arabacı.

Çökük yüzlü genç adamla çömezi göründü o sırada.

“Gidelim!” diye bağırdı herkes.

“Gideceğiz”, diye yanıtladı Pierrotin. “Hadi, kalkalım”, de-

1 Uzmanların belirttiklerine göre, burada tarih açısından bir yanılma söz konusu: 1832’de çıkan bir yasa uyarınca, yol bunu zorunlu kıldığı zaman, arabacılar, eskiden yapıldığı gibi arabaya üçüncü bir at koşmak yerine, atlarını daha güçlü iki atla değiştirebiliyorlardı. Böylece yolcular olmayan bir üçüncü at için ek ücret ödüyor, yasa uygulamada sık sık kötüye kullanmaya elverdiği için de bu *Uçüncü at* değişmez bir alay konusu oluşturmaktaydı.

di yardımcısına, o da tekerleklerin önüne takoz olarak konulmuş olan taşları kaldırdı.

Posta arabacısı Rougeot’nun dizginini eline aldı, iki hayvana güçlerini toplamalarını bildirmek için gırtlaktan gelen bir sesle “Deh! Deh!” diye seslendi, onlar da, bayağı uyuşmuş olmalarına karşın, arabayı çektiler. Pierrotin arabayı Lion d’Argent’ın kapısının önüne getirip durdurdu. Yalnızca hazırlık niteliğinde olan bu manevradan sonra, Enghien sokağına baktı ve arabayı yardımcısına bırakarak gözden silindi.

“Ne oluyor, sizin patron sık sık böyle nöbetler geçirir mi?” diye sordu Mistigris yardımcıya.

“Ahırdan yulafını almaya gitti”, diye yanıtladı Auvergne’li, yolcuların sabırsızlığını yatıştırmak için başvurulan tüm kurnazlıkları bilirdi.

"Ne de olsa, ***zaman büyük bir sıskadır***'[1], dedi Mistigris.

O sıralarda, resim atölyelerinde, atasözlerini değiştirip bozmak moda olmuştu. Aşağı yukarı benzer bir sözcük ya da birkaç harf değişikliği bularak atasözüne çarpık ya da gülünç bir anlam vermek bir utkuydu.

"Paris birfınn içinde kurulmadı"[2], diye yanıtladı ustası.

Pierrotin L'Echiquier sokağından gelmiş olan kont de Sérisy'yi de yanına alarak geri döndü, hiç kuşkusuz, birkaç dakika konuşmuştu onunla.

"Léger baba, yerinizi kontumuza[3] verir misiniz? arabanın yükü daha dengeli olur."

"Ama böyle devam ederseniz, daha bir saat yola çıkamayacağız", dedi Georges. "Yerleştirelim diye bunca zorluk çektiğimiz bu Allah'ın belası desteği çıkarmamız gerekecek, hem de en son gelen bir yolcu için herkes inmek zorunda kalacak. Herkesin ayırttığı yere oturma hakkı var, beyinki hangisiymiş? Ha

1 Balzac'ın birçok kişisi, söz oyunu olarak, atasözlerini ve deyimleri değiştirerek kullanırlar. Burada da *"Le temps est un grand maître*" (Zaman büyük bir *öğreticidir)* sözünde *maître* (öğretmen, usta) yerine *maigre* (zayıf) kullanılmıştır.

2 Burada da aynı şey : "Paris bir gün *(jour)* içinde kurulmadı" tümcesi "Paris bir fırın *(four)* içinde kurulmadı" biçiminde değiştiriliyor.

3 Arabacı özgün metinde *"monsieur le comte"* demekte, böylece gizlemesi gereken kimliği açığa vurmaktadır, ama, göreceğimiz gibi, yolcular *Lecomte* adında bir kişinin söz konusu olduğunu sanacaklardır.

di, bir yoklama yapın! Bir kâğıdınız, bir defteriniz yok mu sizin? Mösyö Lecomte'un yeri hangisi? Ne kontuymuş ki?"

Pierrotin'in şaşkın bir durumda olduğu açıkça görülüyordu. "Kontum, çok rahatsız olacaksınız", dedi.

"Hesabınızı bilmiyor muydunuz?" diye sordu Mistigris. ***"İyi kontlar iyi kalburlar yapa***"'[1].

"Mistigris, zevzekliği bırak!" diye bağırdı usta, bayağı sertti. Tüm yolcular M. de Serisy'yi kesinlikle Lecomte adında bir kenter sandılar.

“Hiç kimseyi rahatsız etmeyin”, dedi kont Pierrotin’e. “Ben öne, sizin yanınıza otururum.”

Genç adam çömezine:

“Hadi, Mistigris, yaşlılara saygı borçlu olduğunu anımsa! Ne korkunç biçimde yaşlı bir adam olabilirsin, bilmiyorsun, ***yolculuklar gençliği bozar.*** Demem o ki yerini beye bırak.”

Mistigris posta arabasının ön kapısını açtı ve suya atılan bir kurbağa çabukluğuyla yere atladı.

“Siz bir tavşan olamazsınız[2], yüce ihtiyar”, dedi M. Se- risy’ye.

“Mistigris, ***sanat insanın dostudur"***, diye yanıtladı ustası. “Size teşekkür ederim, mösyö”, dedi kont Mistigris’nin ustasına, böylece onun komşusu oldu.

Devlet adamı arabanın dibine keskin bir bakışla baktı, bu bakış Oscar’la Georges’a çok dokundu.

“Bir saat on beş dakika gecikmiş durumdayız”, dedi Oscar. “Bir araba sana uysun istiyorsan, tüm yerleri tutacaksın”, dedi Georges.

Kont de Serisy tanınmadığından emindi artık, bu gözlemlere hiç yanıt vermedi, babacan bir kenter havasına büründü. Çiftçi iki genç adama:

“Siz de gecikmiş olsaydınız, sizi beklemiş olmaları hoşunuza gitmez miydi?” dedi.

1 Gene eşseslilik ve ses benzerliğine dayalı söz oyunları: Mistigris önce eşseslikten yararlanarak *comte* (kont) sözcüğünden *compte* (hesap) sözcüğüne geçer. *“Les bons comtes font les bons tamis"* (İyi kontlar iyi kalburlar yaparlar) sözü de *“Les bons comptes font les bons amis"* (İyi hesaplar iyi dostlar yaratır) atasözünün değiştirilmiş biçimidir.

2 Sürücünün yanına oturan yolculara “tavşan” denildiğini görmüştük.

Pierrotin, kamçısı elinde, Saint-Dénis kapısına doğru bakıyor, Mistigris’nin kıpırdanıp durduğu sıraya çıkıp çıkmamakta duralıyordu.

O zaman kont:

“Birini bekliyorsanız, ben sonuncu değilim”, dedi.

“Bu uslamlamayı beğendim”, dedi Mistigris.

Georges ile Oscar oldukça arsız bir biçimde gülmeye başladılar.

“İhtiyar pek de yetenekli sayılmaz”, dedi Georges Oscar’a, o da bu görünüşte kalan yakınlığa bayıldı.

Pierrotin sürücü yerinin sağ yanına oturduktan sonra, arkaya bakmak için eğildi, arabanın iyice dolması için gereken iki yolcuyu göremedi.

“Doğrusu ya, iki yolcu daha çıksa, hiç de fena olmazdı.”

Georges bayağı korktu.

“Ben para ödemedim, iniyorum”, dedi.

“Daha ne bekliyorsun, Pierrotin?” dedi Léger baba.

Pierrotin öyle bir “Deh!” çekti ki Bichette’le Rougeot bunun kesin bir karar içerdiğini anladı, iki at çok geçmeden yavaşlayacak olan hızlı adımlarla yokuşa doğru atıldı.

Kontun tümüyle kırmızı bir yüzü vardı, üzerinde daha da kızarık birkaç yer bulunan ateşli bir kırmızılıktaydı, tümüyle ak saçları da daha bir belirginleştiriyordu bunu. Bu yüz rengi, gençlerden başkalarında, bitmez tükenmez çalışmaların yol açtığı sürekli bir kan yangısını belirtirdi. Bu sivilceler kontun soylu havasını öylesine bozuyordu ki yeşil gözlerinde yüksek görevlinin inceliğini, politikacının derinliğini, yasa koyucunun bilgisini yeniden bulmak için dikkatli bir inceleme gerekiyordu. Yüzü düzdü, burnu çökmüş gibi görünüyordu. Şapka alnın incelik ve güzelliğini gizliyordu. Son olarak, gümüş rengi saçlarla kara kalmış, kalın ve gür kaşlar arasındaki uyumsuzluk bu umursamaz gençliği güldürmek için birebirdi. Kont, ta yukarıya kadar asker giysileri gibi iliklenmiş, uzun, mavi bir redingot giymişti, boynuna ak bir kıravat takmıştı, kulaklarında pamuk vardı, gömleğinin oldukça geniş yakası yanaklarının üstünde birer ak kare oluşturmaktaydı. Kara pantalonu çizmelerini sarıyor, uçları zor görünüyordu. Yakasında hiç nişan yoktu, geyik derisi eldivenleri de ellerini gizlemekteydi. Hiç kuşkusuz, gençler için, bu adamda hiçbir şey yüksek meclis üyesini, ülkesine en yararlı insanlardan birini belli etmiyordu. Léger baba kontu hiçbir zaman görmemişti, o da Léger babayı yalnızca adıyla biliyordu. Kontun, arabaya binerken, Oscar’la Georges’u sarsmış olan o kavrayıcı bakışla bakması, kendisi gibi Pierrotin’in arabasına binmek zorunda kalmış olması durumunda ağzını çok sıkı tutmasını tembih etmek üzere noter yazmanını aradığı yüzündendi; ama Oscar’ın, Léger babanın

görünüşleri, özellikle de Georges’u ayıran nerdeyse askersi hava, dolandırıcı bıyığı ve davranışlarıyla güvene geldi, pusulasının noter Alexandre Crottat’ya hiç kuşkusuz zamanında ulaştığını düşündü.

Araba Fidélité sokağında Saint-Denis mahallesinin dik yokuşuna gelince, Pierrotin:

“Léger baba, ne dersin, insek mi?” dedi.

Kont da, bu adı duyunca:

“Ben de iniyorum”, dedi, “atlara soluk aldırmak gerek”.

“Hayda! böyle gidecek olursak, on beş günde on dört fersah alırız!” diye atıldı Georges.

“Suç bende mi?” dedi Pierrotin. “Yolcunun biri inmek istiyor.”

Kont Pierrotin’in koluna girdi.

“Senden istediğim gizi iyi saklarsan, benden sana on louis”, dedi alçak sesle.

Pierrotin M. de Sérisy’ye “Bana güvenin!” anlamında bir göz kırpmadan sonra, “Ah! bin frankım!” dedi kendi kendine.

Oscar’la Georges arabada kaldılar.

Yokuş çıkıldıktan sonra, yolcular yeniden yerlerini aldı.

“Bakın, Pierrotin”, diye seslendi Georges. “Bundan daha hızlı gidemeyecekseniz, söyleyin, tamam mı? Yerimin parasını öder, Saint-Denis’ye bir at kiralarım, çünkü önemli işlerim var, gecikirsem sarpa sarar.”

“Yok yok, iyi gidecektir”, diye yanıtladı Léger baba. “Ayrıca, yol da geniş değil.”

Pierrotin de:

“Hiçbir zaman yarım saatten fazla gecikmem”, diye karşılık verdi.

“Her neyse, papayı taşımıyorsunuz, değil mi ya?” dedi Georges. “O zaman, biraz hızlanın!”

Mistigris kontu gösterdi.

“Kayırmacılık yok”, dedi. “Şu beyefendiyi fazla sarsmaktan korkuyorsanız, iyi etmiyorsunuz.”

“Tüm yolcular kuku önünde eşittir, Anayasa önünde Fransızlar gibi”, dedi Georges.

“içiniz rahat olsun”, dedi Léger baba. “Öğleden önce La Chapelle’e varırız.”

La Chapelle Saint-Denis sınırına bitişik bir köydür. Yolculuk etmiş olan herkes bilir ki rastlantıyla bir arabada bir araya gelmiş kişiler hemen ilişkiye geçmezler birbirleriyle; ender durumlar bir yana, ancak biraz yol gittikten sonra konuşurlar. Bu sessizlik dönemi, bulunulan yere yerleşme kadar karşılıklı incelemeyle de doldurulur. Beden kadar ruhlar da dengeli duruma gelme gereksinimindedir. Herkes yol arkadaşlarının gerçek yaşını, mesleğini, kişiliğini kavramış olduğu kanısına vardıktan sonra, en konuşkanı başlar, herkes yolculuğu güzelleştirmek, sıkıntılarını hafifletmek gereksinimini duymuş olduğu için de konuşmaya daha bir sıcaklıkla girişilir. Fransız arabalarında işler böyle gelişir. Öteki uluslarda, töreler çok farklıdır. İngilizler ağızlarını açmamayı tümüyle bir gurur sorunu yaparlar; Alman arabada kederlidir, Italyanlar konuşmayacak ölçüde önlemcidir; Ispanyollar’ın pek posta arabası yoktur, Ruslar’ınsa yolu yoktur. Kısacası, ancak Fransa’nın ağır arabalarında, herkesin gülmeye ve zekâsını göstermeye can attığı, aşağı sınıfların yoksunluklarından kodaman kenterlerin önemli çıkarlarına varıncaya dek, her şeyi alayla canlanan bu öylesine geveze ülkede eğlenilir. Polis dilleri fazla gemlemez, Kürsü[1] de tartışmayı moda durumuna getirmiştir. Georges adı altında gizlenen genç gibi yirmi iki yaşında bir genç adam, nükte yeteneği varsa, özellikle böyle durumlarda, bunu aşırı ölçüde kullanmaya son derece yatkındır. Başlangıçta, Georges hemen bu topluluğun üstün yaratığı olduğu kararını verdi. Kontu ikinci sınıf bir yapımcı, bir bıçakçı, Mistigris’nin yoldaşlık ettiği zavallı delikanlıyı silik bir yaratık, Oscar’ı küçük bir budala, şişman çiftçi-

1 Yani parlamanter düzen.

yi de işletilmeye son derece elverişli bir kişi olarak gördü. Böylece ölçülerini aldıktan sonra, yol arkadaşlarının sırtından eğlenmeye karar verdi.

Pierrotin'in kukusu Plaine-Saint-Louis'ye atılmak üzere, La Chapelle'den inerken, "Dur bakalım, Etienne mi olayım, Beranger[1] mi?" dedi kendi kendine. "Hayır, bu kuşlar ne berikini tanırlar, ne ötekini. Carbonaro mu?... Hay Allah! Yaka paça götürülebilirim o zaman. Mareşal Ney'in oğullarından biri olsam?... iyi de ne anlatırım ki onlara? Babamın idamını. Bu da pek eğlenceli olmaz... Champ-d'Asile'den[2] geldiğimi mi? Beni bir casus sanarak kuşkulanabilirler. Kılık değiştirmiş bir Rus prensi olalım, imparator Alexandre'a ilişkin ünlü ayrıntıları yuttururum onlara... Ya felsefe profesörü Cousin olduğumu ileri sürsem? Öyle bir kandırırım ki onları! Hayır, şu saçları darmadağın silik delikanlı tozluklarını Sorbonne sınıflarında sürüklemiş gibi geliyor bana. Onları işletmeyi neden daha önce düşünmedim ki? Ingilizler'e öyle güzel öykünürüm ki gizlice yolculuk eden lord Byron numarası yapabilirdim... Hay Allah! Fırsatı kaçırdım. Peki, cellat oğlu olsam?... işte yemekte kendime yer açmak için sıkı bir buluş, iyi ya ben de Yanya paşası Ali'nin[3] birliklerine komutan olurum!..."

Bu söyleni sırasında, araba bu çok işlek yolun yan bölümlerinden durmamacasına yükselen toz dalgaları arasında ilerlemekteydi.

"Bu ne toz böyle!" dedi Mistigris.

"IV. Henri öldü", diye yanıtladı hemen arkadaşı. "Vanilya kokuyor deseydin, yeni bir görüş belirtmiş olurdun."

"Siz dalganızı geçin", diye karşıladı Mistigris: "bazı bazı vanilyayı anımsatıyor bu toz bana."

1 Etienne dönemin çok ünlü bir muhalefet yazarıdır, *Journal des debats'dı* ve *Constituti- onnePâe.* yazar. Beranger özgürlükçü ve kilise karşıtı bir ozan ve şarkıcıdır. Sert yergileri nedeniyle sık sık hapse girmiştir.

2 Napoleon'un ünlü 1815 yenilgisinden sonra Fransa'yı terketmek zorunda kalan eski imparatorluk askerlerinin 1817'de Meksika'nın verdiği bir toprakta oluşturduğu koloni.

3 Tepedelenli Ali Paşa söz konusu. Yunanlılar'ın bağımsızlık savaşında Amavutluk'u Osmanlı egemenliğinden kurtarmaya çalışmış olan ünlü kişi. 1822'de, Paris'te *\li Paşa* adlı bir melodram oynanmıştı.

Georges bir öyküye girişmek istedi.

“Doğuda...” diye başladı.

Mistigris’nin ustası sözünü kesti.

“Doğada mı?” dedi.

“Doğu’da diyorum, geldiğim yerlerde”, diye sürdürdü Georges. “Orada toz çok güzel kokar; ama burada, ancak bunun gibi bir gübre deposu ortaya çıktığı zaman bir şeyler kokar.”

Mistigris alaycı bir havayla:

“Beyefendi Doğu’dan mı geliyor?” dedi.

“Görmüyor musun, beyefendi öylesine yorgun ki poposunun üstüne oturmuş”, diye yanıtladı ustası.

“Güneşten fazla kararmamışınız”, dedi Mistigris.

“Ne yapayım, üç aylık bir hastalıktan sonra, yataktan yeni kalktım daha. Hastalığın kaynağı da bastırılmış bir vebaymış.”

“Vebaya yakalandınız demek!” diye haykırdı kont, dehşete tutulmuş gibi bir devinim yaptı. “Pierrotin, durdurun arabayı!”

“Siz gitmenize bakın, Pierrotin”, dedi Mistigris, sonra M. de Serisy’ye döndü. “Bastırılmış dedi ya! Konuşmada geçen bir veba bu.”

“Vay canına dedirten vebalardan!” diye atıldı usta.

“Ya da veba kenteri bulsun dedirtenlerden!” diye bastırdı Mistigris.

“Mistigris! Başına iş açacak olursan, seni kapı dışarı ederim”, dedi usta. Sonra Georges’a döndü. “Demek beyefendi Doğu’ya gitmiş, öyle mi?”

“Evet, beyefendi, önce Mısır’a gittim. Sonra Yunanistan’a. Burada Yanya paşası Ali’nin hizmetine girdim, korkunç bir ağız dalaşma giriştim, onunla. -Bu iklimlere dayanamıyor insan. -Böylece Doğu yaşamının getirdiği her türlü heyecan karaciğerimi berbat etti.”

“Ya! hizmet ettiniz demek?” dedi şişman çiftçi. “Yaşınız kaç ki?”

“Yirmi dokuz yaşındayım”, diye yanıtladı Georges. Tüm yolcular ona baktı. “On sekiz yaşımda rütbesiz er olarak ünlü 1813 savaşına gittim; ama yalnızca Hanau savaşını[1] gördüm, bu-

1 Napoleon’un Avusturya-Bavyera ordusunu yendiği savaş.

rada başçavuş rütbesini kazandım. Fransa’da, Montereau’da[1] teğmenliğe atandım ve... (aramızda muhbir yok ya?) Impara- tor’dan nişan aldım.”

“Nişan aldınız demek”, dedi Oscar. “Peki, nişanınızı takmıyor musunuz?”

“Bunların nişanını mı?... bitti o iş. Ayrıca hangi doğru dürüst adam yolculukta nişanlarını takar ki?” Kont de Sérisy’yi gösterdi. “îşte beyefendiye bakın, nesine isterseniz bahse girerim ki...”

“Nesine olursun olsun bahse girmek Fransa’da hiçbir şeyine bahse girmemenin bir başka biçimidir”, dedi Mistigris’nin ustası.

Georges yapmacık bir biçimde:

“Nesine isterseniz bahse girerim ki bu beyin göğsü tiikrük- lerle[2] kaplıdır”, dedi.

Kont de Sérisy de gülerek:

“Légion d’honneur büyük haçı nişanım var, Rusya’nın Sa- int-André nişanını, Prusya’nın Kartal nişanını, Sardunya’nın An- nonciade nişanını ve Toison d’Or’u da aldım”, diye yanıtladı.

“Bağışlayın, daha fazlasını sunamadık”, dedi Mistigris. “Peki, tüm bunlar kukuda mı gidiyor?”

“Kiremit rengi herif sıkı adama benziyor”, dedi Georges Oscar’ın kulağına, sonra, sesini yükselterek “Ha! ne diyordum size?” diye sürdürdü. “Ben, gizlemiyorum, Imparator’a taparım...”

“Kendisine hizmet ettim”, dedi kont.

“Ne adam! Değil mi?” diye atıldı Georges.

Kont çok iyi oynanmış bir bön havasıyla:

“Kendisine çok şeyler borçlu olduğum bir adam”, diye yanıtladı.

“Nişanlarınızı mı?...” dedi Mistigris.

“Ne kadar da tütün içerdi!” dedi M. de Sérisy.

“Öyle! Doğrudan ceplerine doldururdu”, dedi Georges.

“Bunu duymuştum”, diye girişti Léger baba, nerdeyse inanmamış gibiydi.

1 18 şubat 1814’te, Napoleon Avusturyalılar’ı bu kentten kovmuştu.

2 O dönemde halk arasında yüksek nişanları belirtmek için kullanılan bir benzetme.

Georges gene söze karıştı:

“Çok daha önemlisi, hem çiğner, hem içerdi. Waterloo’da, silahına sarılıp da İngilizler’in üzerine boşaltacağı sırada, mareşal Soult onu belinden kavrayıp da arabasına attığı zaman, içer gördüm onu, hem de çok tuhaf bir biçimde.”

“Waterloo’da bulundunuz mu?” dedi Oscar, gözleri fal taşı gibi açılmıştı.

“Evet, delikanlı, 1815 savaşma katıldım. Mont-Saint-Je- an’da yüzbaşıydım, bizi açığa aldıkları zaman da Loire üzerine çekildim. Doğrusunu istersen, Fransa tiksindiriyordu beni, duramadım buralarda. Hayır, sonunda enselenecektim. Ben de böylece, sıkı mı sıkı iki üç arkadaşla, şu sırada Mısır’da bulunan Selves, Besson[1] ve ötekilerle gidip Mehmet paşanın[2] hizmetine girdik. Doğrusu ya, yaman bir heriftir bu paşa! Bir zamanlar Kavala’da sıradan bir tütün satıcısıyken, şimdi hükümdar olma yolunda. Horace Vernet’nin tablosunda, ***Le Massacre des Mameluks'ta***[3] görmüşünüzdür. Ne güzel adamdır! Ben atalarımın dinini bırakıp İslamlığa geçmek istemedim, hele bu din değiştirmenin hiç mi hiç takmadığım bir cerrah işlemi gerektirdiği de düşünülürse. Hem sonra hiç kimse bir dönmeye saygı duymaz. Ha! şöyle yüz bin franklık bir yıllık gelir önerselerdi, belki de... hayır. Paşa yalnızca bin talaro[4] ödül verdirtti bana.”

Oscar tüm dikkatiyle dinliyordu.

“Ne tutar bu?” dedi.

“Fazla bir şey değil. Talaro şöyle böyle yüz ***sou*** gibi birşeydir. Hem sonra, memleketten sayacak olursanız, bu Allah’ın belası memlekette edindiğim kötü alışkanlıkların getirisini de kazanamadım. Şimdi günde iki kez nargile içmeden duramaz oldum, bu da pahalı...”

“Peki, Mısır nasıl bir yer?” diye sordu M. de Serisy.

1 Her ikisi de gerçekten yaşamıştır; bunlardan Besson 1821’de Mısır’a yerleşmiş ve amiralliğe kadar yükselmiştir.

2 Mehmet Ali paşanın 1806’da Mısır valisi olduktan sonra ülkeyi çağdaşlaştırmaya çalıştığını, bu konuda özellikle Fransızlar’dan çok yararlandığı, bu Fransızlar’ın başında da Napoleon’un eski askerlerinin geldiği bilinir.

3 “Memluklar’ın topluöldiirümü”. Topluöldürüm 1811 ’de, Mehmet Ali paşanın buyruğuyla yapılmıştı.

4 Yakın Doğu’da da geçen Venedik parası.

Mısır mı, bir baştan bir başa kum”, diye yanıtladı Georges, en ufak bir gevşeme göstermeden. “Yalnız Nil vadisi yeşillik. Sarı bir kâğıdın üstüne yeşil bir çizgi çekin, olur Mısır. Sonra, Mısırlılar’ın, fellahların bize göre bir üstünlüğü var, hiç jandarma yok orada. Evet! Tüm Mısır’ı da dolaşsanız, tek bir jandarma göremezsiniz.”

“Çok Mısırlı var sanırım”, dedi Mistigris.

“Sandığınız kadar değil”, diye yanıtladı Georges. “Daha çok Habeşler, Gâvurlar, Vahabiler, Bedeviler ve Koptlar[1] var!... Kısacası, bu herifler öylesine sıkıcıydı ki lonya adalarından Te- pedelenli Ali’ye barut ve cephane getirmeye giden bir Cenevre gemisiyle denize açılmak büyük bir mutluluk verdi bana. Bilir misiniz? İngilizler Türkler’e, Yunanlılar’a, herkese barut ve cephane satarlar, şeytanın parası varsa, şeytana da satarlar. Böylece, volta vurarak Zâkinthos’tan Yunanistan kıyılarına gidecektik. Benim Georges adım bu ülkede çok ünlüdür. Babıali’ye savaş açan, yazık ki onu çökertecek yerde kendini çökerten şu ünlü Kara Yorgi’nin torunuyum[2]. Oğlu İzmir Fransız konsolosunun evine sığınmış, Paris’e gelmiş, annemi bana, yedinci çocuğuna gebe bırakarak 1792’de burada ölmüştü. Büyükbabamın dostlarından biri hâzinelerimizi çalmış, böylece batmıştık. Annem bir bir sattığı elmaslarının parasıyla geçiniyordu, 1799’da üvey babamla, M. Yung adında bir tüccarla evlendi. Ama annem öldü, ben de üvey babamla bozuştum, söz aramızda, itin biridir bu herif; hâlâ yaşar, ama hiç görüşmeyiz. Bu Çinli “Ayı mısın? Kurt musun?”

demeden yedimizi birden ortada bıraktı. Ben de işte böylece, umutsuzluk içinde, sıradan asker yazılıp gittim 1813'te... Bu yaşlı Tepedelenli Ali paşa Kara Yorgi'nin torununu öyle büyük bir sevinçle karşıladı ki inanamazsınız. Burada, kendime yalnızca Georges dedirtiyorum. Paşa bana bir saray verdi..."

"Bir sarayınız mı var?" dedi Oscar.

"Çok tuğlu bir paşa mıydınız?" diye sordu Mistigris.

1 Georges ırkları, dinleri, tarikatları birbirine karıştırmakta.

2 Georges ve Yorgi aynı kökten gelen iki addır. Kara Yorgi 1804'te Osmanlılar'a karşı ayaklanan Sırplar'm başına geçmiş, 1813'te ülke dışına kaçmak zorunda kalmıştı. Oğlu Aleksandr Karayorgeviç, Georges'un ileri sürdüğünün tersine, ölmemiş, 1842'de Sırplar'ın prensi seçilmişti.

"Nasıl, paşaları yalnız padişahın atadığını, dostum Tepede- lenli'nin de, evet, Bourbon'lar gibi dosttuk onunla, Tepedelen- li'nin de padişaha karşı ayaklandığını bilmiyor musunuz? Bilirsiniz ya da bilmezsiniz ki Büyük-Hükümdar'ın adı Padişah'tır, Büyük-Türk ya da Sultan değil. Saray dediklerinin çok büyük bir şey olduğunu da sanmayın. Bir keçi sürünüz olsun, daha iyi. O kadınlar da çok salak, Montparnasse'taki Chaumière'e[1] gelen işçi kızları yüz kez yeğ tutarım onlara."

"Daha yakındalar", dedi kont de Sérisy.

"Saray kadınları fransızca tek sözcük bilmezler, anlaşmak için de dil bilmek gerekir. Ali bana beş yasal hanımla on cariye verdi. Yanya'da, elime hiçbir şey geçmemiş gibi bir şeydir bu. Neden derseniz, Doğu'da çok kadınlı olmak hiç de hoşa giden bir şey değildir, bizim nasıl Voltaire'lerimiz, Rousseau'larımız varsa, onların da öyle karıları vardır. Voltaire'ini ya da Rousse- au'sunu kim açar? Hiç kimse. En sık rastlanan durum kıskançlıktır. Yasalarının bir maddesine göre, bir kadını basit bir kuşku üzerine torbaya sokup ağzını dikerek suya atarlar."

"Siz de attınız mı?" diye sordu çiftçi.

"Ben mi? Boşversenize! Ben Fransız'ım! Onları sevdim." Bunun arkasından, Georges saçlarını düzeltti, bıyıklarını burdu, düşlere dalmış gibi bir hava takındı. Araba Saint-De- nis'ye giriyordu, Pierrotin ünlü peynirli börekler satan hanın kapısı önünde durdu, herkes indi. Georges'un

şakalarına karıştırdığı gerçeğe benzer şeyler kontun ilgisini çekmişti, hemen sonra yeniden girdi arabaya, Pierrotin'in bu anlaşılmaz adamın minderin altına koyduğunu söylediği çantaya baktı, yaldızlı harflerle yazılmış "Crottat, noter" sözcüklerini okudu. Hemen arkasından, Léger babanın da benzer bir meraka kapılmasından haklı olarak korkarak çantayı açmayı göze aldı; Moulineaux'ya ilişkin sözleşmeyi içinden alıp katladı, redingotunun yan cebine koydu, sonra dönüp yolcuları incelemeye başladı.

"Bu Georges kesinlikle Crottat'nın ikinci yazmanı. Patronuna gerekli iltifatı yaparım, bana birinci yazmanını yollayacaktı", dedi içinden.

1 Dönemin büyük bir eğlence yeri.

Georges, Léger babayla Oscar'ın saygılı davranışlarına bakarak onları ateşli birer hayrana dönüştürdüğünü anladı; doğal olarak büyük senyör havalarına girdi, onlara peynirli börekler ve birer bardak Alicante şarabı ısmarladı, Mistigris'yle ustasına da aynı ikramda bulundu, bundan yararlanarak adlarını sordu.

"Efendim, benim sizinki gibi ünlü bir adım yok", dedi Mis- tigris'nin ustası. "Asya'dan gelmiyorum..."

Bu sırada, buluşu konusunda hiçbir kuşku uyandırmamak için çabucak hancının kocaman mutfağına dönmüş olan kont bu yanıtın sonunu işitebildi:

"... ben zavallı bir ressamım yalnızca, Roma'dan döndüm, beş yıl önce, büyük ödülü kazandıktan sonra, hükümet hesabına gitmiştim Roma'ya. Adım Schinner."

"Hey, usta, size bir bardak Alicante'la peynirli börek ikram edebilir miyiz?" dedi Georges konta.

"Teşekkürler", dedi kont. "Hiçbir zaman kremalı kahvemi içmeden evden çıkmam ben."

"Yemekler arasında da hiçbir şey yemez misiniz? Marais, Place Royale ya da Saint-Louis adasındaymış gibi![1]" dedi Georges. Sonra, alçak sesle, ressama, "Az önce nişan palavralarına giriştiği zaman, olduğundan daha üstün sanmıştım onu; ama birazdan nişanlarının üstüne oturturuz bu

ufak mumcuyu”, dedi. Os- car’a da “Hadi, koçum, bakkal için doldurdukları şu bardağı kafana dik de bıyıkların çıksın!” dedi.

Oscar erkeklik taslamak istedi, ikinci kadehi de dikti ve üç peynirli börek daha yedi.

Léger baba damağını şaklattı.

“iyi şarap”, dedi.

“Bercy’den geldiği için daha da iyi!” dedi Georges. “Ben Alicante’a gittim, bana sorarsanız, benim kolum ne kadar yel değirmenine benzerse, bu da o kadar oranın şarabı. Bizim yapay şaraplarımız doğal şaraplardan çok daha iyi. - Hadi, Pierrotin, bir bardak şarap?... Yazık ki senin atlar da şöyle birer bardak yuvar- layamıyor, o zaman daha iyi giderdik.”

Pierrotin Bichette’i gösterdi.

“Hayır, hiç gerekmez, bizim kır at var ya!” dedi.

1 Paris’in üç ünlü semti.

Bu sıradan söz oyununu işitince[1], Oscar Pierrotin’in olağanüstü bir adam olduğunu düşündü.

“Yallah!”

Herkes yerine sıkıştıktan sonra, Pierrotin’in bu sözü bir kırbaç şaklaması ortasında çınladı.

O sırada saat on birdi. Biraz kapalı olan hava açıldı, yukarılarda yel bulutları kovdu, yer yer göğün mavisi parladı; böylece, Pierrotin’in arabası Saint-Denis’yi Pierrefıtte’ten ayıran incecik yolda ileriye atıldığı zaman, güneş saydam perdesiyle bu ünlü banliyönün görünümlerini saran son ve incecik buğuları da içip bitirmişti.

“Peki, şu paşa dostunuzu ne diye bıraktınız ki?” dedi Léger baba Georges’a.

Georges da çok gizlemler saklayan bir havayla yanıt verdi.

“Eşi bulunmaz bir çakaldı. Bir düşünün, süvari birliğini benim komutama verdi!..”

“Ya! demek bu yüzden mahmuz takmış”, diye düşündü zavallı Oscar.

“Benim zamanımda, Tepedelenli Ali’nin Hüsrev Paşa’yla başı dertteydi, o da az alçak değildi hani! Siz burada Chaureff dersiniz ona, ama türkçede Hüsrev derler. Yaşlı Ali’nin Hüsrev’i patakladığını, hem de fena patakladığını gazetelerde okumuşu- nuzdur eskiden. Ancak, ben olmasam, Tepedelenli Ali birkaç gün içinde hapı yutardı. Ben sağ kanattayım, bakıyorum, Hüsrev geliyor, ortadan yarıyor bizi yaşlı tilki... vay ki vay! Sert mi sert ve Murat işi bir güzel dalışla. Eh! ben de durup bekliyorum biraz, sonra yıldırım gibi saldırıyorum, ikiye bölüyorum Hüs- rev’in birliğini, ortayı geçmiş, açıkta kalmış bir durumdayken. Anlıyorsunuz ya... Tamamdı artık, olaydan sonra, Ali beni öptü...”

Kont de Sérisy alaycı bir havayla:

“Doğuda böyle şeyler yaparlar mı?” diye sordu.

“Evet, beyim, her yerde yaparlar”, dedi ressam.

“Hüsrev’i otuz fersah boyunca sürükleyip getirdik... avdaymış gibi!” diye sürdürdü Georges. “Yaman binicilerdir bu Türk-

1 Fransızcadan kır diye çevirdiğimiz *gris* sözcüğü hafif sarhoş, çakırkeyif anlamına da gelir.

ler. Ali bana yatağanlar, tüfekler, kılıçlar verdi!... îster misin, buyur al. Başkentine döndükten sonra, bu rezil herif hiç de işime gelmeyen önerilerde bulundu bana. Çok tuhaf heriflerdir bu Doğulular, kafalarına bir şey taktılar mı... Ali gözdesi ve kalıtçısı olayım istiyordu. Bense bu yaşamdan bıkmıştım artık; Tepedelenli Ali Babıali’ye karşı ayaklanmıştı, ben de kapıdan sıvışmayı daha uygun buldum. Ama sayın Tepedelenli’ye haksızlık etmek de istemem doğrusu, armağanlara boğdu beni: bir sürü elmas, on bin talaro, bin altın, hizmetçi olarak güzel bir Yunanlı hanım, yaşam arkadaşı olarak bir Arnavut delikanlı, bir de Arap atı. Ne derlerse desinler, Yanyalı Ali paşa anlaşılmamış bir adamdır, ona bir tarihçi gerekir. Yalnızca Doğu’da rastlanır bu bronz ruhlu adamlara, bir sabah bir aşağılamanın öcünü alabilmek için yirmi yıl süresince ellerinden geleni yaparlar. Şu dünyada görebileceğiniz en güzel ak sakal ondaydı, sonra yüzü, sert, ciddi...”

“iyi de gömülerinizi ne yaptınız?” dedi Léger baba.

“Ha! anlatayım. Bu adamların ne ***Grand-Livri***leri vardır, ne Fransa Bankası, ben de bu yüzden mangırlarımı tek direkli bir Yunan yelkenlisine yükledim, onu da Kaptan Paşa’nın kendisi kaptı. Tanrı sizi inandırsın, İzmir’de kazığa oturtulmama ramak kaldı. Evet, vallahi billahi, elçi M. de Rivière orada bulunup da araya girmese, Ali Paşa’nın suç ortağı diye yakalayacaklardı beni. Dürüstçe konuşmak gerekirse, kelleyi kurtardım, ama on bin talaro, bin altın, silahlar, hepsi de Kaptan Paşa’nın doymak bilmez gömüsüne gitti. Kaptan Paşa’nın Hüsrev’in ta kendisi olması dolayısıyla daha da zordu durumum. Yediği dayaktan sonra, bu göreve gelmişti herif, yani Fransa büyük amiralininkine denk bir görevdeydi.”

Georges’un öyküsünü dikkatle dinlemekte olan Léger baba araya girdi:

“Ama, anladığım kadarıyla, adam süvari sınıfındaydı”, dedi.

“Ah! Seine-et-Oise ilinde Doğu’nun ne kadar az bilindiği nasıl da belli”, diye atıldı Georges. “Bakın, mösyö, Türkler nasıldır: çiftçisiniz, padişah sizi mareşalliğe atar; görevinizi onun dilediği biçimde yapmazsanız, yandınız, kelleniz kesilir: padişahın görevlileri görevden alma biçimi budur. Bir bahçıvan valiliğe yükseltilir, bir başbakan yeniden çavuş oluverir. Osmanlılar ilerleme ve kademe yasalarını hiç mi hiç bilmezler! Hüsrev de süvariyken bahriyeli olmuştu. Padişah Mahmut, Ali’yi denizden yakalamakla görevlendirmişti onu, o da ele geçirdi adamı, ama İngilizler’in yardımıyla. Aslan payını bu alçaklar aldılar, gömülere el koydular. Bu Hüsrev kendisine verdiğim binicilik dersini unutmamıştı, beni tanıdı. Anlıyorsunuz ya, işim bitmişti artık, hem de tam bitmişti! Bereket, Fransız ve piyade olarak, M. de Riviere’e bağlı olduğumu bildirmek geldi aklıma. Elçinin de kendini göstermek hoşuna gitti, serbest bırakılmamı istedi. Türkler’in iyi bir huyu vardır, kellenizi nasıl kolayca keserlerse, öyle kolayca da ipinizi koy- verirler, her şeye ilgisizdirler. Fransa konsolusu, çok hoş bir adam, Hüsrev’in dostuydu, iki bin talaromu geri aldı; bu nedenle de, doğruya doğru, adı yüreğimde kazılı kaldı...”

“Adı neydi peki?” diye sordu M. de Serisy.

Georges İzmir’de bulunan en saygın başkonsoloslarımızdan birinin adını gerçekten söyleyince, M. de Serisy yüzündeki bir iki şaşkınlık belirtisini gizleyemedi.

“Bu arada, İzmir komutanının idamını da gördüm, padişah Hüsrev’e adamın öldürülmesini emretmişti, şu yaşamda çok şeyler gördüm ya, gördüğüm en ilginç şeylerden biridir bu, birazdan, öğle yemeğinde anlatırım size. Ispanya’da bir devrim olduğunu öğrendim, İzmir’den oraya geçtim. Dosdoğru Mina’ya[1] gittim, beni emir subayı olarak aldı ve albay rütbesi verdi. Ana- yasacılar için savaştım, ama yakında yenik düşecekler, çünkü birkaç güne kadar Ispanya’ya gireceğiz.”

Kont de Serisy sert bir biçimde:

“Bir de Fransız subayıyım diyorsunuz, öyle mi?” dedi. “Sizi dinleyenlerin dillerini tutacaklarına güveniyor musunuz?” “Ama aramızda muhbir yok”, dedi Georges.

“Albay Georges, düşünmüyor musunuz ki şu sırada Yüksek Mahkeme’de bir suikast davası görülüyor, bu da hükümeti Fransa’ya karşı silahlanan askerlere ve yasal hükümdarlarımızı devirmek için ülke dışında entrikalara girişenlere karşı çok sertleştiriyor”, dedi.

1 Franco Espoz y Mina (1781-1836), Napoleon’a karşı savaştıktan sonra, kral VII. Fer- dinand’a, sonra, 1823’te, destekçi Fransız birliklerine karşı savaşan anayasacı birliklerin başına geçmişti.

Bu korkunç gözlem üzerine, ressam kulaklarına kadar kızardı, Mistigris’ye baktı, o da şaşırıp kalmış gibiydi.

“Peki, sonra?” dedi Léger baba.

“Örneğin ben bir devlet görevlisi olsaydım, görevim Mi- na’nın emir subayını Pierrefıtte karakolunun jandarmalarına tu- tuklattırtmak ve bu arabada bulunan tüm yolcuları tanık göstermek olmaz mıydı?” diye yanıtladı kont.

Ak bayrağı[1], beylik deyimiyle, meltemin gönlünce dalgalanan jandarma karakolunun önüne gelmekte olduklarından, bu sözler Georges’un ağzını daha bir sıkı kapattı.

“Böyle bir alçaklığı göze alamayacak kadar fazla nişanınız var”, dedi Oscar.

Georges da Oscar’ın kulağına:

“Gene kıstıracağız onu”, diye fısıldadı.

Léger baba kont de Sérisy’nin çıkışı altında eziliyor, konuyu değiştirmek istiyordu.

“Albayım, gittiğiniz ülkelerde insanlar nasıl tarım yapıyor?” dedi. “Ardışık ekimleri nelerdir?”

“Önce şunu söyleyeyim, ahbap, bu adamlar tütün tüttürme- ye öyle bir dalmışlar ki topraklarını gübreleyemezler bile[2]...” Kont gülümsemekten kendini alamadı. Bu gülümseme anlatıcıyı güvene getirdi.

“... Ama bir ekip biçme biçimleri var ki size tuhaf gelecektir. Hiç de ekip biçmezler, işte onların ekip biçme biçimleri. Türkü, Yunanlısı, soğan ya da pirinç yer... Gelinciklerinin afyonunu toplarlar, bu da onlara büyük gelir sağlar; sonra tütünleri vardır, kendiliğinden büyür öyle, hem de ünlü Laskiya tütünüdür! Hurmaları vardır sonra! Ekip biçmeden yetişen bir sürü şekerli ürün. Zenginliklerle dolu bir ülkedir kısacası, tecimi de çok canlıdır. İzmir’de çok halı yaparlar, hiç pahalı değildir.” “Ama, halılar yünden yapılıyorsa, yün yalnızca koyundan alınır”, dedi Léger; “koyun olması için de otlaklar, çiftlikler gerekir, bir tarım gerekir...”

“Buna benzer bir şeyler vardır herhalde”, diye yanıtladı Georges. “Ama pirinç sudan çıkar, bu bir; ben hep kıyılarda

1 Bourbon’ların dönüşünden sonra, 1830’a kadar kullanılmış olan monarşi bayrağı.

2 Sigara tüttürmek ve toprak gübrelemek fransızcada aynı sözcükle *(futner)* karşılanır.

dolaştım ve yalnızca savaştan yakılıp yıkılmış ülkeler gördüm, bu da iki. Ayrıca, istatistiklere karşı derin bir tiksinti duyarım.”

“Ya vergiler?” dedi Léger baba.

“Ha! vergiler ağırdır. Her şeylerini alırlar, ama gerisini bırakırlar. Mısır paşası bu düzen karşısında çok etkilenmişti, kendisinden ayrıldığımda, yönetimini böyle bir biçimde örgenlemek- le uğraşmaktaydı.”

“Ama nasıl...” dedi Léger baba, artık hiçbir şey anlamıyordu. “Nasıl mı?...” dedi Georges. “Nasıl olacak, görevlileri var, ürünleri alır, fellahlara da ancak yaşayacak kadar bir şey bırakırlar. Böylece, bu düzende, ne deste

deste kâğıt, ne bürokrasi, Fransa’nın bu yarası yok onlarda...Ya! böyle işte!...”

“Ama neye dayanarak?” dedi çiftçi.

“Bir istibdat ülkesinden sözediyoruz, hepsi bu kadar. Montesquieu’nün verdiği güzel tanımı bilmez misiniz: “O da yabanıllar gibi meyvesini alacağım diye ağacı kökünden keser...” “Bizi de o duruma getirmek istiyorlar”, dedi Mistigris. “Ama ***sıcak suya batmış herkes soğuk sudan korkar***^.”

“O duruma da geleceğiz. Bu nedenle toprakları olanlar sat- salar iyi ederler. Mösyö Schinner bu şeylerin İtalya’da nasıl bir hızla geri döndüğünü görmüş olmalı[2].”

“Corpo di Bacco, papa da elinden geleni ardına komadı!” dedi Schinner. “Ama alıştık artık. Italyanlar öyle bir halk ki! Yollarda yolcuları öldürmelerine azıcık izin verilmeyegörsün, mutluluklarına diyecek yoktur.”

“Ama siz 1819’da aldığınız Légion d’honneur nişanını da takmıyorsunuz”, dedi kont. “Genel bir moda mı oldu bu?” Mistigris’yle sahte Schinner kulaklarına kadar kızardılar. “Ben mi! Benimki farklı”, dedi Schinner, “ben tanınmak istemiyorum. Beni ele vermeyin, efendim. Sıradan bir küçük ressam olmam gerek, dekoratör diye biliniyorum. Bir şatoya gidiyorum, burada en ufak bir kuşku uyandırmamalıyım.”

1 Mistigris “Sıcak suya batmış kedi soğuk sudan korkar *(Le chat échaudé craint ïeau froide)"* biçimindeki Fransız atasözünü “Sıcak suya batmış herkes soğuk sudan korkar *(Chaque échaudé craint Ieau froide)"* biçiminde değiştirir.

2 Bourbon’ların 1815’te İtalya’ya geri dönüşüne ve 1820’de Napoli’de, 1821’dc Piemonte’de carbonaro ayaklanmalarının kanlı bir biçimde bastırılmasına gönderme.

“Ha!” dedi kont, “iyi bir kısmet, bir gönül oyunu mu?... Ah! genç olduğunuz için ne mutlu size...”

Oscar hiçbir şey olmadığı ve söyleyecek hiçbir şeyi bulunmadığı için kıvranıyor, albay Kara Yorgi’ye, büyük ressam Schinner’e bakıyor, bir şeylere dönüşmeye çalışıyordu. Ama on beş yirmi günlüğüne köye, Presles kâhyasının yanına gönderilen on dokuz yaşında bir çocuk ne olabilirdi ki? Alicante şarabı başına vuruyor, özsaygısı damarlarında kanını

kaynatıyordu; bu nedenle, ünlü Schinner mutluluğu da tehlikesi kadar büyük olan bir romansı serüven söz konusu olduğunu belli edince, kızgınlık ve kıskançlıktan ışıldayan gözlerle baktı ona.

"Ah!" dedi kont imrenmiş ve inanmış bir havayla, "uğrunda böylesine büyük özverilerde bulunmak için, bir kadını gerçekten çok sevmek gerekir..."

"Hangi özverilermiş bunlar?..." diye sordu Mistigris. "Böylesine büyük bir ustanın resimlediği bir tavanın altınla kaplandığını bilmiyor musunuz, küçük dostum?" diye yanıtladı kont. Sonra, Schinner'e bakarak, "Bakın!" diye sürdürdü. "Lo- uvre'da iki salon için devlet size otuz bin frank ödese de sizin atölyelerinizde kütük dediğiniz bir kenter için bir tavan yirmi frank eder; bu nedenle, bilinmedik bir dekoratöre ancak iki bin verirler."

"En büyük yitik, paranın azlığı değil", diye yanıtladı Mistigris. "Düşünün ki kesinlikle bir başyapıt olacak bu, ama ***onu*** zor duruma sokmamak için imzalamaması gerek."

"Ya! aşkın esiniyle böylesine özverilerde bulunan bir genç adamın sevildiği gibi sevilmek için Avrupa hükümdarlarından aldığım tüm nişanlarımı verirdim!" diye atıldı M. de Sérisy.

"îşte böyle", dedi Mistigris. "Adam genç, seviliyor! Kadınları çok, derler ya hani: ***fazla köpek göz çıkarmaz***

"Peki, Mme Schinner ne diyor buna?" dedi kont. "Çünkü siz, yaşlı amiral de Kergarouët'nin kol kanat gerdiği Adélaïde de Rouville'le sevişerek evlendiniz, Louvre'un tavanlarını da yeğeni kont de Fontaine aracılığıyla amiral sağladı size."

1 Mistigris, "Fazla mal göz çıkarmaz" anlamına gelen *"L'abondance de biens ne nuitpas"* atasözünde "*bien*" (mal) sözcüğü yerine "*chien*" (köpek) sözcüğünü kullanıyor.

Mistigris:

"Büyük bir ressam yolculukta evli olur mu hiç?" diye araya girdi.

Kont de Sérisy de bönce bir hava takınarak:

"İşte atölyelerin aktöresi!..." diye haykırdı.

Schinner kontun Schinner’e verilmiş siparişler konusunda bilgisi olduğunu sezdirmesi karşısında bir an heyecanlandıktan sonra, soğukkanlılığına yeniden kavuştu.

“Sizin nişanlarınızı aldığınız sarayların aktöresi daha mı iyi?” dedi.

“Hiçbirini istemedim, ama hepsini de dürüstçe kazandığıma inanıyorum”, diye yanıtladı kont.

“Bu da size ***tahta bacak üstünde bir noter gibi yakışıyor"*** [1]**,** diye yapıştırdı Mistigris.

M. de Sérisy duygusunu belli etmek istemedi, Patte- d’Oie’da Saint-Brice yoluna sapılıp da Chantilly yolu sağda bırakılınca gözler önüne serilen Groslay vadisine bakarak bir saflık havasına büründü.

“Al bakalım”, diye mırıldandı Oscar.

Georges büyük ressama:

“Söyledikleri kadar güzel mi şu Roma?” diye sordu.

“Roma yalnızca seven insanlar için güzeldir, ondan tad almak için bir tutkunuz olması gerekir; ama, kent olarak, Vene- dik’i yeğlerim ben; orada öldürülmeme ramak kaldı ya, orası başka konu.”

“Doğrusu ya, ben olmasam, zokayı bir güzel yutacaktınız!” dedi Mistigris. “O aşağılık lord Byron soytarısı çıkarmıştı o işi başınıza. Tanrım! Ne öfkeli herifti o İngiliz Çinlisi[2]!”

“Şısst! Lord Byron’la aramda çıkan olayın bilinmesini istemiyorum”, dedi Schinner.

“Gene de bir dövüş oyununu iyi öğrenmiş olmamdan mutluluk duyduğunuzu gizleyemezsiniz”, diye yanıtladı Mistigris.

1 Mistigris gene bir ses oyunu yaparak deyimde “*cautère*” (koter) sözcüğü yerine “*notaire"* (noter) sözcüğünü kullanmakta.

2 Çirkin ve yüzünü buruşturmuş bir kişi için söylenen popüler ve küçümseyici deyim “chinois de paravent” (paravana Çinlisi) kısaltması.

Zaman zaman, Pierrotin’le kont de Sérisy görülmedik bakışlarla bakıyorlardı birbirlerine, bu bakışlar beş yolcudan biraz daha deneyimli

kişileri kaygılandırabilirdi.

“Lordlar, paşalar, otuz bin franklık tavanlar! Hiç diyecek yok vallahi!” diye atıldı l’Isle-Adam posta arabacısı. “Demek krallar taşıyorum bugün! Alacağım bahşişleri var hesabet!”

“Yerlere ödenen paralar da cabası”, dedi Mistigris incelikle. “Tam zamanına rastladı”, dedi Pierrotin. “Öyle ya, benim güzel yeni arabayı biliyorsunuz, Léger baba, iki bin frank kaparo yatırdım ona... O aşağılık yapımcılara yarın iki bin beş yüz frank daha saymam gerekiyor; paranın bin beş yüz frankını ödeyip bin frankını iki aylık bir senede bağlamak istiyorum, yanaşmıyorlar!... Hepsini istiyor bu hayvanlar. Bu işi sekiz yıldır yapan bir adama, bir aile babasına bu kadar katı davranmak, para, araba, her şeyi yitirme tehlikesine atmak olacak şey mi! O aşağılık binliği bulamadım mı yandım demektir. Deh! Bichette. Sıkıysa, büyük kuruluşlara da çekseler ya bu numaraları!”

“Elbette öyle olacak! ***Para yoksa, yağ da yok!”*** dedi çömez. Kont Léger babaya yöneltilen bu yakınmada onun adına imzalanmış bir bono umudu gördü:

“Artık yalnızca sekiz yüz frank bulman gerekiyor”, dedi.

“Doğru”, dedi Pierrotin. “Deh, Rougeot, deh!”

Kont Schinner’e döndü.

“Venedik’te güzel tavanlar görmüşünüzdür”, dedi.

“O zamanlar bana sıradan görünen şeylerle ilgilenemeye- cek kadar fazla aşıktım”, diye yanıtladı Schinner. “Ancak aşk hastalığından kurtulmakta gecikmeyecektim, çünkü Venedik devletlerinde, Dalmaçya’da, çok acı bir ders aldım.”

“Böyle bir şey söylenebilir mi?” diye sordu Georges. “Dal- maçya’yı bilirim.”

“iyi ya, oralara gittinizse, Adriyatik’te hepsinin eski korsan, eşkıya, asılmamışsa, işi bırakmış haydut ve...”

“Kısacası, Uskoklar[1]”, dedi Georges.

Bu özadı işitince, bir zamanlar Napoléon’un Illyria illerine yollamış olduğu kont başını çevirdi, öylesine şaşırmıştı. Schinner bir adı arar gibi oldu.

1 Balkan kökenli İslav serüvenciler.

“Maraskino likörü bu kentte yapılır”, dedi.

“Zara!” dedi Georges. “Oraya gitmiştim, kıyıdadır.”

“İyi bildiniz”, dedi ressam. “Ben memleketi gözlemlemek için giderdim oraya, çünkü bu ülkeye bayılırım. Yirmi yıldır görünüm yapmak isterim; bana kalırsa, Mistigris dışında hiç kimse anlamıyor görünüm resmini; Mistigris Hobbema, Ruysdael, Cla- ude Lorrain, Poussin ve daha başkalarına yeniden başlayacak.” “Ama bunlardan yalnız birine yeniden başlasın, bu kadarı yeter”, diye seslendi kont.

“Böyle durmamacasına beyefendinin sözünü keserseniz, bir şey anlayamayacağız”, dedi Oscar.

“Ayrıca, beyefendi size anlatmıyor”, dedi Georges konta.

Mistigris çok önemli bir gerçeği dile getirir gibi:

“Söz kesmek kibar bir davranış değil”, dedi. “Ama hepimiz yaptık bunu, hem de birbirlerimize düşüncelerimizi ileterek konuşmamıza eğlenceli sözler serpiştirmesek, çok şey yitirirdik. Kuku içinde tüm Fransızlar eşittir. Öyleyse devam edin, sevimli ihtiyar... dalga geçin bizimle. En seçkin çevrelerde bile olur bu; atasözünü de bilirsiniz: ***nakışı kurtlarla örmek gerek[1]”.***

“Dalmaçya konusunda çok güzel şeyler anlatmışlardı bana”, diye sürdürdü Schinner. “Ben de Mistigris’yi Venedik’te, handa bırakarak gittim.”

“Locanda'da" dedi Mistigris. “Yerel renge boş verelim.”

“Zara, derler ya hani, aşağılık bir yerdir...”

“Evet, ama surlarla çevrili”, dedi Georges.

“Hay Allah! bu surların benim serüvenimde çok büyük bir payı var”, dedi Schinner. “Zara’da çok eczacı vardır, ben de bunlardan birinin evinde kaldım. Yabancı ülkelerde, herkesin başlıca uğraşı evini eşyasıyla kiraya vermektir, öteki uğraş ikincil kalır. Akşam, çamaşır değiştirdikten sonra, balkona çıktım. Ama, karşı balkonda, bir kadın gördüm ki kadın derim sana! bir Yunanlı kadın, anlıyorsunuz ya, tüm kentin en güzel kadım: badem gibi gözler, kafesler gibi açılan kaşlar, fırçalar gibi kirpikler,

Raffaello’yu deli edecek söbelikte bir yüz, çok tatlı, çok hoş bir renk, kadife gibi... elleri.... ah! elleri...”

1 Mistigris *hürler* (ulumak) sözcüğünün yerine *ourler* (kenarları işlemek) sözcüğünü kullanarak gene bir atasözünü değiştirmekte.

“David okulunun resimlerindekiler gibi tereyağından değildi”, dedi Mistigris.

“Siz de bize hep resimden sözediyorsunuz!” diye atıldı Georges.

“Ne yaparsın, ***doğalı kovun, dönüp kursağa gelir"*** [1] diye yanıtladı Mistigris.

“Öyle de bir giysi ki! tam Yunan giysisi”, diye sürdürdü Schinner. “Anlarsınız ya, bende ateş bacayı sarıverdi. Diafoirus’ümü[2] sorguya çektim, bu komşunun adının Zena olduğunu söyledi; kocası, alçak bir yaşlı adam, ana babasına üç yüz bin frank saymış, öylesine ünlüymüş bu kızın güzelliği, gerçekten de tüm Dalmaçya’nın, Illyria’mn, Adriyatik ve benzerlerinin en güzeliydi o. Bu ülkede, insan karısını satın alır, hem de görmeden...”

“Eksik olsun öyle yerler”, dedi Léger baba.

“Öyle gecelerim oldu ki uykum Zena’nın gözleriyle aydınlandı”, diye sürdürdü Schinner. “Bu delikanlı koca altmış yedi yaşındaydı. Gel gör ki öyle kıskançtı ki bir kaplan gibi kıskanç değildi, çünkü kaplanlar için bir Dalmaçyalı gibi kıskanç derler, bu adam Dalmaçyalı’dan da kötüydü, üç buçuk Dalmaçyalı ederdi. Bir Uskoktu, bir üçkoktu herif, hem üstkok, başkoktu.”

“Kısacası, şu ***köpeklerini Cent-Suisse’lerle bağlamayan*** uyanıklardandı[3]”, dedi Mistigris.

“Çok güzel”, dedi Georges gülerek.

“Bizim adam epeyce denizcilik, belki de korsanlık yapmıştı, bana yere tükürmek nasıl vız geliyorsa, ona da hıristiyanı öldürmek öylesine vız geliyordu”, dedi Schinner. “işte böyle, milyonlar üstünde oturan çok zengin bir herifti bu yaşlı serseri, bir korsan kadar da çirkindi, bilmem hangi paşa kulaklarından birini kesmiş, bilmem nerede de bir gözünü bırakmıştı...

Ama Us- kok kalanını çok güzel kullanıyordu; Tanrı sizi inandırsın, hiçbir şey de gözünden kaçmıyordu. 'Karısının yanından hiç ayrılmaz', dedi küçük Diafoirus. 'Sizin uzmanlığınıza gereksinim

1 Mistigris, "Doğalı kovun, dört nala geri gelir" anlamındaki deyimde, *galop* (dörtnal) sözcüğünün yerine *jabot* (kursak) sözcüğünü kullanır.

2 Molière'in *Hastalık hastası* adlı güldürüsündeki gülünç hekim.

3 *"Köpek sosisle bağlanmaz"* sözünün *sosis* sözcüğü yerine *Cent-Suisses* (1830'a kadar, kralın kişisel korumaları) bozulması söz konusu.

duyarsa, kılık değiştirip yerinizi alırdım; bu numara bizim tiyatro oyunlarımızda her zaman başarılı olur', dedim ben de. Size yaşamımın bu en tatlı zamanını, yani Zena'yla bakışarak ve her sabah çamaşır değiştirerek penceremde geçirdiğim üç günü anlatmam çok uzun sürer. En küçük devinimler bile anlamlı ve tehlikeli olduğu için korkunç gıdıklıyordu adamı. En sonunda, Zena, öyle sanıyorum ki, kendisini çevreleyen bu uçurumlar ortasında, dünyada yalnızca bir yabancının, bir Fransız'ın, bir ressamın böyle baygın baygın bakabileceği yargısına vardı; iğrenç korsanından tiksindiği için de bakışlarıma bir adamı hiç makara kullanmadan cennetin kubbesine yükselten göz kırpmalarla karşılık veriyordu. Don Kişot'un düzeyine yükseliyordum. Coştukça coşuyordum. En sonunda, "Ne yapalım, ihtiyar beni öldürürse öldürsün, gene de gideceğim!" diye haykırdım. Görünüm incelemeleri bitmişti artık, Uskok'un kalesini inceliyordum. Gece, çamaşırlarımın en hoş kokulusunu giydikten sonra, geçtim sokağı, girdim içeri..."

"Eve mi?" diye sordu Oscar.

"Eve mi?" diye üsteledi Georges.

"Eve", diye yanıtladı Schinner.

"Doğruya doğru, yiğit adammışınız", diye atıldı Léger baba. "Ben olsam, gitmezdim..."

"Ayrıca kapıdan da giremezdiniz", diye yanıtladı Schinner. "Neyse, giriyorum içeri, iki el buluyorum, ellerimi tutuyorlar. Hiçbir şey

söylemiyorum, çünkü bu soğan kabukları gibi yumuşak eller, hiç sesimi çıkarmamamı istiyor benden. Kulağıma, Venedik dilinde, ‘Adam uyuyor!’ deniliyor. Sonra, karşımıza kimsecikler çıkmayacağından kuşkumuz kalmayınca, Zena’yla ben surlar üzerinde dolaşmaya gidiyoruz, ama, şu işe bakın, yaşlı bir kapıcı gibi çirkin bir moruk cadaloz eşliğinde gidiyoruz, gölgemiz gibi o da bırakmıyor bizi, bayan korsanı bu saçma arkadaşlığı bırakmaya razı edemiyorum. Ertesi akşam, yeniden başlıyoruz; kocakarıyı geri yollatmak istiyorum, Zena direniyor. Sevgilim yunanca, ben Venedik dili konuştuğumdan, anlaşamıyorduk; bu nedenle de bozuşmuş olarak ayrıldık birbirimizden. Çamaşır değiştirirken, ‘Hiç kuşku yok, gelecek sefere yaşlı kadın olmayacak, herbirimiz kendi anadilimizde barışacağız’, diyo

rum kendi kendime. Ama beni kocakarı kurtardı! Göreceksiniz. Hava öylesine güzeldi ki dışarıda dolaşmaya çıkıyorum, barışmamızdan sonra elbette. Surlar boyunca dolaştıktan sonra, ellerim cebimde, sakin sakin dönüyorum, bir de ne göreyim, sokak insanlardan geçilmez olmuş. Öyle bir kalabalık ki!... Adam asılacak da onu görmeye gelmişler sanki. Bu kalabalık üstüme çullanıyor. Yakalanıyorum, elim kolum bağlanıyor, polislerce götürülüp tutuklanıyorum. Hayır! Bilemezsiniz, sizi katil sanarak taşlar yağdıran, küçük bir kentin ana sokağının bir başından bir başına arkanızdan uluyan, ölüm çığlıklarıyla arkanızdan gelen taşkın bir kalabalığın ne olduğunu hiç bilmemenizi dilerim. Ah! tüm gözler birer alev gibi, tüm ağızlar birer sövgü, bu yakıcı kin kıvılcımları uzaktan bir bariton sesi gibi gelen tüyler ürpertici ‘Öldürün! Katile ölüm!...’ sesleri üzerinde belirmekte...”

“Fransızca mı bağırıyordu bu Dalmaçyalılar?” diye sordu kont, Schinner’e. “Bu olayı daha dün olmuş gibi anlatıyorsunuz.”

Schinner apışıp kaldı.

“Ayaklanma her yerde aynı dili konuşur”, dedi derin politikacı Mistigris.

“Her neyse”, diye sürdürdü Schinner, “oranın Adliye sarayına gelince, tüm yöneticilerin önünde, bu Tanrı’nın belası korsam Zena’nın zehirleyip öldürdüğünü öğrendim. Çamaşır değiştirmeyi çok isterdim doğrusu. Onurum üstüne yemin ederim, bu melodram konusunda hiçbir şey

bilmiyordum. Öyle anlaşılıyor ki Yunanlı kadın gezmek için bir anlık bir özgürlük çalmak amacıyla korsanın içkisine afyon karıştırıyormuş (mösyönün dediği gibi, oralarda öyle çok gelincik vardır ki!), ama, bir gün önce, dozu şaşırmış zavallı kadın. Tanrı'nın belası korsanın uçsuz bucaksız serveti Zena'cığımın yıkımını oluşturuyordu; ama olanları öyle safça anlattı ki ben de, yaşlı kadının tanıklığı üzerine, davanın dışında tutuldum, yalnız belediye başkanının ve Avusturya polis komiserinin buyruğuyla Roma'ya gitmem istendi. Zena Uskok'un zenginliklerinin büyük bir bölümünü mirasçıların ve adaletin almasına boyun eğdi, söylediklerine göre, iki yıl bir manastırda tutuklu kalma cezasıyla yakayı sıyırdı böylece, şimdi hâlâ orada. Gidip portresini yapacağım, çünkü birkaç

yıl içinde her şey unutulacaktır. İşte on sekiz yaşında yapılan saçmalıklar."

"Beni de Venedik'te ***locanda'âz*** beş parasız bıraktınız", dedi Mistigris. "Sizi bulmak için Venedik'ten Roma'ya parçası beş franka portreler yaparak gittim, paramı da vermediler; ama en güzel dönemimdir bu benim! derler ya hani, ***mutluluk yaldızlı göbekler altında oturmaz".*** [1]

"Bir Dalmaçya hapisanesinde, her türlü korumadan yoksun olarak oraya atılmış durumda, Dalmaçya'daki Avusturyalılar'ın sorgulamasına yanıt vermek zorunda, kapıcı kadını da yanında getirmekte inat eden bir kadınla iki kez dolaştım diye başımın kopması tehdidi altında gırtlağıma yapışan düşünceleri siz tasarlayın artık. Ben şanssızlık diye buna derim!" diye atıldı Schinner.

"Nasıl, bu iş başınıza mı geldi?" diye sordu Oscar safça.

Kont incelikle:

"îllyria'da, Fransız işgali sırasında bir kez en yakışıklı topçu subaylarımızdan birinin başına geldiğine göre, neden beyefendinin de başına gelmeyecekmiş ki?" dedi[2].

"Siz de topçuya inandınız mı?" dedi Mistigris konta incelikle.

"Hepsi bu mu peki?" diye sordu Oscar.

"Daha ne olsun, adam size kafasını kestiklerini de söyleyemez ki", dedi Mistigris. "***Ne kadar ayakta dikilirsen, o kadar çok gülersin".***[3]

“Beyefendi, bu memlekette çiftlik var mı?” diye sordu Léger baba. “Nasıl ekip biçerler?”

“Maraska yetiştiririrler”, dedi Mistigris. “Maraska tam ağız düzeyinde bir bitkidir, ondan da maraska rakısı denilen içki yapılır.”

“Ya!” dedi Léger baba.

“Ben üç gün kentte, on beş gün de hapiste kaldım yalnızca, hiçbir şey görmedim, bu bitkinin yetiştiği tarlaları bile görmedim”, diye yanıtladı Schinner.

1 Gene bozulmuş bir atasözü söz konusu.

2 Bu olay Balzac’m *La Rabouilleuse*'ünde de anlatılır.

3 Gene bir atasözünün değiştirilmesi söz konusu: *“de fous”* (çılgınlar) yerine *“debout”* (ayakta) sözcüğünün getirilmesiyle.

“Sizinle alay ediyorlar”, dedi Georges Léger babaya. “Ma- raska rakısı sandıklarda gelir.”

Pierrotin’in arabası o sırada bu büyük bucağın ortasında bulunan ve atlarını soluklandırmak, yulaflarını yemelerine zaman bırakmak ve su vermek için yaklaşık bir saat kaldığı hana varmak üzere, dik mi dik Saint-Brice vadisinin yamaçlarından birinden inmekteydi. Saat aşağı yukarı bir buçuktu.

Arabanın kapısında durduğu sırada, hancı:

“Oo! Léger baba gelmiş”, diye haykırdı. “Yemek yiyecek misiniz?”

“Her gün bir kez yemeğimizi yeriz”, diye yanıtladı şişman çiftçi.

Georges bastonunu bir silah gibi tutarak:

“Bize yemek getirsinler”, dedi, hoyratça duruşu Oscar’ı hayran bıraktı.

Oscar bu umursamaz serüvencinin yan cebinden örme bir tabaka çıkardığını görünce çılgına döndü. Georges tabakadan sarı bir sigar alıp yemeği beklerken eşikte tüttürmeye başladı.

“Kullanır mısınız?” dedi Oscar’a.

Eski kolejli küçük göğsünü şişirdi, güvenli ve kararlı bir havaya büründü.

“Arada sırada”, dedi.

Georges açık tabakayı Oscar’la Schinner’e uzattı.

“Vay canına!” dedi büyük ressam. “On ioa’luk sigarlar bunlar!”

“Ispanya’dan getirdiklerimden bunlar kaldı”, dedi serüvenci. “Yemek yiyor musunuz?”

“Hayır, şatoda bekliyorlar”, dedi ressam. “Ayrıca, yola çıkmadan bir şeyler yedim.”

“Peki, siz?” dedi Georges Oscar’a.

“Ben yemeğimi yedim”, dedi Oscar.

Oscar botları ve ayakaltı kayışları olması için yaşamının on yılını verirdi. Üstelik, hapşırıyor, öksürüyor ve tükürüyordu, dumanı da pek gizleyemediği yüz buruşturmalarıyla çekiyordu içine.

“Siz sigar içmesini bilmiyorsunuz”, dedi Schinner. “Bakın!”

Schinner, yüzü kımıltısız, sigarının dumanını içine çekti, hiç yüzünü buruşturmadan burnundan çıkardı. Yeniden başladı,

dumanı gırtlağında tuttu, sigarı ağzından çıkardı, dumanı incelikle üfledi.

“İşte gördün, genç adam”, dedi.

“İşte bu da bir başka yordam, genç adam”, dedi Georges Schinner’e öykünerek, ama tüm dumanı yuttu, hiçbir şey çıkarmadı.

“Bizimkiler de beni eğittiklerini sanıyorlar”, diye düşündü zavallı Oscar, sigarını incelikle içmeye çalıştı.

Öylesine güçlü bir bulantı duydu ki sigarını Mistigris’nin kapmasına ses çıkarmadı. Mistigris sigarı gözle görülür bir hazla içerken, “Bulaşıcı hastalıkların yok ya?” dedi.

Oscar Mistigris’ye yumruğu çakacak kadar güçlü olmak isterdi. Albay Georges’u gösterdi.

“Şuraya bak!” dedi. “Sekiz frank Alicante şarabı ve muska böreği, kırk ***sou*** sigar, öğle yemeği de kendisine...”

“En az on franka mal olur”, diye yanıtladı Mistigris. “Ama böyledir bu işler, ***küçük balıklar büyük ırmaklar oluşturur.***[1]

O sırada, Georges çiftçiye:

“Léger baba, bir şişe Bordeaux içeriz herhalde, değil mi?” dedi.

“Öğle yemeği yirmi franka mal olacak ona!” diye atıldı Oscar. “Otuz küsur franka geldik.”

Oscar, ötekilerden daha aşağı durumda bulunma duygusuyla ezilmiş bir biçimde, sınır taşının üzerine oturdu, öyle bir düşleme daldı ki oturuş biçimi sonucu pantalonunun kıvrılmasıyla eski bir çorabın üst yanının yepyeni bir yamayla birleşim noktasının, annesinin bir başyapıtının ortaya çıktığını görmedi.

Mistigris aynı türden bir uygulamayı göstermek için panta- lonunu biraz kaldırdı.

“Çorapta kardeşiz”, dedi; “ama ***kunduracılar hiç iyi ısınamazlar".***[2]

1 Gene bir atasöziinün bozulması söz konusu: bizim “Damlaya damlaya göl olucumuzun karşılığı olarak değerlendirebileceğimiz “*Les petits ruisseaux font les grandes rivières*” atasözünde *ruisseaux*'nun (dereler) yerine *poissons* (balıklar) sözcüğü kullanılmakta.

2 Sözcük anlamı “Kunduracılar hep en kötü pabuçları giyerler” olan atasözünde “*chaussés*” sözcüğü “*chauffés*" sözcüğüyle değiştirilmekte.

Bu şaka yolcuların gerisinde, araba kapısının önünde kollarını kavuşturup beklemekte olan M. de Sérisy’yi gülümsetti. Bu genç adamlar ne denli çılgın olurlarsa olsunlar, ağırbaşlı devlet adamı onların kusurlarına imreniyor, böbürlenmelerinden hoşlanıyor, şakalarının keskinliğine hayran kalıyordu.

Hancı ahırında Léger babaya satılık bir atı göstermişti, dönerken:

“Peki, Moulineaux sizin olacak mı?” diyordu. “Öyle ya, Paris’e para aramaya gitmişiniz. Bir yüksek meclis üyesini, bir devlet bakanını, kont de Sérisy’yi faka bastırmanız çok hoş.”

Deneyimli yönetici yüzünde hiçbir şey belli etmedi, çiftçiyi incelemek için döndü.

Léger baba hancıya alçak sesle:

“işi bitti”, diye yanıt verdi.

“Bundan iyisi can sağlığı, vallahi, soyluların tuşa getirildiğini görmek hoşuma gider!... Yirmi bin frank kadar eksiğiniz varmış, bu parayı borç verebilirim size; ama François, Touchard’la- rın saat altı arabasının sürücüsü, bana tam da bugün kont de Sé- risy’nin M. Margueron’u Presles’de akşam yemeğine çağırdığını söyledi.”

“O ekselanslarının tasarısı, ama bizim de oyunlarımız var”, diye yanıtladı Léger baba.

“Kont M. Margueron’un oğluna koltuk verecek, ama sizin verecek koltuğunuz yok!” dedi hancı çiftçiye.

“Hayır; ama kontun arkasında bakanlar varsa, benim arkamda da kral XVIII. Louis var”, dedi Léger baba hancının kulağına. “Moreau efendiye verdiğim kırk bin portresi[1] Mo- ulineaux’yu M. de Sérisy’den önce, peşin iki yüz altmış bin franka satın almamı sağlayacak, M. de Sérisy de, daha sonra, parçaların tek tek açık artırmaya konulduğunu görmektense, çiftliği üç yüz altmış franka satın almaktan büyük mutluluk duyacak.”

“Hiç de fena değil, usta!”, diye haykırdı hancı.

“Nasıl, iyi çalışmış mıyız?” dedi çiftçi.

“Bundan sonra, onun için çiftliğin değeri bu kadar”, dedi hancı.

1 Üzerinde kral XVIII. Louis’nin resmi bulunan paralar söz konusu.

“Moulineaux bugün vergisiz altı bin frank getiriyor, bense kira sözleşmesini on sekiz yıllığına yedi bin beş yüz frank üzerinden yenileyeceğim. Kont kazıklanmış olmayacak. M. More- au’nun zarara uğramaması için, kendisi beni konta çiftçi olarak önerecek, ona hem nerdeyse parasının yüzde üçünü, hem de borcunu iyi ödeyecek bir kiracıyı bularak patronunun çıkarlarını koruyormuş gibi görünecek...”

“Toplam olarak ne geçecek Moreau babanın eline?” “Vallahi, on bin frank da kont verirse, bu işten elli bin frank kazanacak; ama iyice hak etmiş olacak bu parayı.”

“Ne olursa olsun, bu adam bayağı ilgileniyor Presles’le! Hem de öyle zengin ki!” dedi hancı. “Ben onu hiç görmedim.” “Ben de”, dedi Léger baba. “Ama sonunda gelip burada oturacak, yoksa içerisini yenilemek için iki yüz bin frank harcamazdı. Kralın sarayı kadar güzel.”

“Demek öyle”, dedi hancı. “Moreau’nun yükünü tutmasının tam zamanıymış!”

“Doğru, efendiler geldi mi gözlerini dört açarlar”, dedi Léger.

Kont alçak sesle yapılan bu konuşmanın tek sözcüğünü kaçırmadı.

Mutfağa dönmekte olan şişman çiftçiye bakarak “Orada aramaya gittiğim kanıtları burada elde ettim işte”, diye düşündü. “Ama belki de bunlar tasarı durumunda daha, belki de Moreau hiçbir şey kabul etmemiştir”, dedi kendi kendine, kâhyasının böylesine bir tuzağa katılabileceğini düşünmekten hâlâ tiksinti duymaktaydı.

Pierrotin atlarına su vermeye geldi. Kont sürücünün hancı ve çiftçiyle yemek yiyeceğini düşündü; az önce işittiklerinin etkisiyle, herhangi bir boşboğazlık etmesinden korktu.

“Tüm bu insanlar bize karşı anlaşmışlar, tasarılarını bozmak iyi olur”, diye düşündü.

Arabacının yanına yaklaştı. “Pierrotin”, dedi alçak sesle. “Sana gizimi saklaman için on louis sözü vermiştim; ama adımı gizlemeyi sürdürmek isteyecek olursan (bıugün akşama kadar, her yerde, hatta ta L’Isle-Adam’da kime olursa olsun adımı söyleyip söylemediğini, hatta bunu belirtebilecek en ufak bir işarette bulunup bulunmadığını da öğrenirim), yarın sabah, geçerken, yeni arabanın parasının geri kalanını ödemen için gereken bin frankı vereceğim sana. Bu nedenle, ne olur olmaz, sen öğle yemeği yeme, atlarının başında kal”, dedi, yüzü hazdan solgunlaşan Pierrotin’in omzuna vurdu.

“Sayın kontum, anladım ben, bu iş Léger babayla ilgili, öyle değil mi?”

“Herkesle ilgili”, diye yanıtladı kont.

“İçiniz rahat olsun”, dedi Pierrotin, mutfağın kapısını araladı, “Çabuk olalım, geç kaldık”, diye seslendi. “Bakın, Léger baba, biliyorsunuz, daha

yamacı çıkacağız; ben aç değilim, yavaş yavaş giderim, arkamdan yetişirsiniz, yürümek size iyi gelir.””

“Kudurmuş bu Pierrotin!” dedi hancı. “Bizimle yemek yemek istemiyor musun? Albay elli jw’luk şarap getirtti, bir şişe de şampanya.”

“Yapamam. Büyük bir akşam yemeği içiıı saat üçte Stors’da teslim edilecek bir balığım var, bu işler şakaya gelmez, balıklar da.”

“iyi ya, sen de arabana şu bana satmak istediğin atı koş”, dedi Léger baba hancıya. “Pierrotin’in arkasından yetiştirirsin bizi, rahat rahat yemeğimizi yeriz, ben de atı değerlendiririm. Senin külüstüre üç kişi binebiliriz herhalde.”

Pierrotin atlarına kendi eliyle yeniden gem vurarak kontu iyice mutlu etti. Schinner’le Mistigris önden gitmişti. Pierrotin, iki sanatçıyı Poncelles’de Saint-Brice yolunun ortasında arabaya aldıktan sonra, Ecouen’ın, Mesnil’in çan kulesinin ve çok güzel bir görünümü çevreleyen ormanların göründüğü bir tepeye ulaşmıştı ki demirleri gıcırdayan bir arabayı dört nala getirmekte olan bir atın gürültüsü Léger babayı ve Mina’nın yoldaşını haber verdi, onlar da arabada yerlerini aldılar. Pierrotin Moissel- les’e inmek üzere yana sapınca, Léger babayla Saint-Brice’in hancı kadınının güzelliğinden sözetmeye hiç ara vermemiş olan Georges, “Vay! görünüm hiç fena değil, ne dersin, büyük ressam?” diye haykırdı.

“Adaam! sizi şaşırtmaması gerekir, siz ki Doğu’yu ve Ispanya’yı gördünüz.”

“Cebinde de ordan getirilmiş iki sigarı var hâlâ! Kimseyi rahatsız etmezse, bunları bitirmek ister misiniz, Schinner? çünkü küçük bey birkaç solukta boğulayazdı.”

Léger babayla kont hiç seslerini çıkarmadılar, bu da bir onaylama olarak değerlendirildi, böylece iki masalcı susmak zorunda kaldı.

Oscar küçük bey diye nitelendirildiğine sinirlenmişti, iki genç adam sigarlarını yakarken, “Ben Mina’nın emir subayı olmadım, efendim, Doğu’ya gitmedim, ama belki giderim”, dedi. “Umarım, ailemin beni hazırladığı meslek, sizin yaşınıza geldiğimde, beni kukuyla yolculuk etme sıkıntısından uzak tutacaktır. Önemli bir kişi olduktan, bir yere geldikten sonra, orada kalırım...”

“Îşte bu kadar!” dedi Mistigris boğuk genç horoz sesine öykünerek, böylece Oscar’ın konuşmasını daha gülünçleştirdi, çünkü zavallı çocuk sakalın çıkmaya, sesin kişiliğini kazanmaya başladığı evrede bulunmaktaydı. “Ne de olsa, ***iki uç birbirini kapatır***”[1]

“Vay vay vay!” dedi Schinner. “Atlar bunca yükle gidemez artık.”

Georges ciddilikle:

“Genç adam, aileniz sizi bir mesleğe sokmayı düşünüyormuş, peki, hangi mesleğe?” dedi.

“Diplomatlığa”, diye yanıtladı Oscar.

Mistigris’nin, büyük ressamın ve Léger babanın ağzından üç kahkaha üç füze gibi yükseldi. Kont da gülümsemekten kendini alamadı. Georges soğukkanlılığını korudu.

“Gülünecek ne var bunda, Allah aşkına!” dedi albay gülenlere, sonra Oscar’a döndü, “Ancak, genç adam, bana öyle geliyor ki saygıdeğer anneniz şimdilik bir büyük elçi annesine pek uymayan bir toplumsal konumdaymış gibi görünüyordu”, dedi. “Kolunda okkalı bir sepet, pabuçlarında da öyle bir yama vardı.”

“Annem mi, efendim?...” dedi Oscar bir kızgınlık devinimiyle. “O kadın bizim evin hizmetçisiydi...”

1 Sözcüğü sözcüğüne “Uçlar birbirine dokunur” diye çevrilebilecek olan ve “Karşıt uçlar birbirine benzer” anlamına gelen “*Les extrêmes se touchent*” sözünde *se touchent'un* yerine *se bouchent* getirilerek gerçekleştirilen sapma.

Kont Oscar’ın sözünü keserek:

“Bizim ev, çok aristokratça bir sözcük”, diye atıldı.

“Kral da ***biz*** der”, diye karşılık verdi Oscar gururla. Georges’un bir bakışı herkesi saran gülme isteğini bastırdı; böylece ressamla Mistigris’ye bu alay madenini işletmek için Oscar’ı kollamanın ne denli gerekli olduğunu anlattı.

Büyük ressam konta Oscar’ı göstererek:

“Beyefendi haklı”, dedi. “Doğru dürüst insanlar biz derler, yalnızca yersiz yurtsuz kişiler ***benim ev*** der. İnsanların değişmez hastalığıdır, ellerinde olmayanı varmış gibi gösterirler. Nişanlarla donatılmış bir insan için...”

“Beyefendi hep dekoratörlük mü yapıyor?” dedi Mistig-

ris.

“Siz saray dilini hiç bilmiyorsunuz. Sizden beni korumanıza almanızı diliyorum, ekselans”, diye ekledi Schinner, Oscar’a döndü.

“Söylemek bile fazla, üç ünlü ya da ünlü olacak adamla: şimdiden ünlü bir ressam, yarının bir generali ve günün birinde Belçika’yı Fransa’ya geri getirecek genç bir diplomatla yolculuk ettiğim için çok sevinçliyim”, dedi kont.

Oscar annesini yadsımak gibi iğrenç bir suç işledikten sonra, yol arkadaşlarının kendisiyle ne denli alay ettiklerini sezinleyince kudurdu, inanmazlıklarını ne pahasına olursa olsun yenmek istedi. Gözlerinden şimşekler saçarak:

“Her parlayan şey altın değildir”, dedi.

“Onu öyle demezler”, diye atıldı Mistigris. ***“'Herparlayan şey hatun değildir*** derler. Atasözlerini daha iyi öğrenmezseniz, diplomatlıkta fazla ilerleyemezsiniz.”

“Atasözlerini bilmesem de yolumu bilirim.”

“Uzağa gitmeniz gerekir”, dedi Georges, “çünkü sizin evin hizmetçisi deniz aşırı bir yolculuğa çıkacakmışınız gibi azık sıkıştırdı elinize: bisküvi, çikolata...”

“Evet, efendim, özel bir ekmek ve çikolata”, diye yanıtladı Oscar, “midem hanların berbat yahnilerini sindiremeyecek kadar duyarlıdır da.”

“Yahni de sizin mideniz kadar duyarlıdır”, dedi Georges. “Ya! ben yahniyi severim”, diye girişti büyük ressam.

“Bu sözcük en kibar çevrelerde moda şimdi”, dedi Mistig- ris, “***Poule-Noire*** meyhanesinde bu sözcüğü kullanıyorum.”

“Özel öğretmeniniz ünlü bir profesör olmalı, Fransız Akademisinden M. Andrieux[1] ya da M. Royer Collard[2], yanılıyor muyum?” diye sordu

Schinner.

Oscar kolejin günah çıkarıcısının adını anımsadı.

“Benim özel öğretmenimin adı rahip Loraux, kendisi bugün Saint-Sulpice’in papaz yardımcıdır”, dedi Oscar.

“Öğreniminizi özel olarak yaptığınıza iyi etmişsiniz”, dedi Mistigris, “çünkü ***sıkıntı bir Üniversite günü doğdu***[3]; peki, rahibinizi ödüllendirecek misiniz?”

“Elbette, günün birinde piskopos olacak”, dedi Oscar.

Georges, ciddi ciddi:

“Ailenizin desteğiyle”, dedi.

“Belki de göreve getirilmesinde katkılarımız olur, çünkü rahip Frayssinous[4] bizim eve sık sık gelir.”

“Ya! rahip Frayssinous’yu tanıyor musunuz?” diye sordu kont.

“Babama çok gönül borcu vardır”, diye yanıtladı Oscar. “Kendi topraklarınıza gidiyorsunuz herhalde, değil mi?” dedi Georges.

“Hayır, efendim; ama ben nereye gittiğimi söyleyebilirim, Presles şatosuna, kont de Sérisy’nin evine gidiyorum.”

“Vay anasını! Demek Presles’e gidiyorsunuz”, diye atıldı Schinner, kiraz gibi kızardı.

“Kont de Sérisy hazretlerini tanır mısınız?” diye sordu Georges.

Léger baba Oscar’ı görmek için döndü, “M. de Sérisy Presles’de olmasın?” diye haykırarak şaşkın şaşkın baktı ona.

“Herhalde, ben de oraya gittiğime göre”, diye yanıtladı Oscar.

1 Andrieux , 1819’da, genç Balzac’ın tragedyası *Cromweli*i okuduktan sonra, yazarlık tutkusundan uzaklaşmasını öğütlemişti.

2 Dönemin parlak konuşmalarıyla ünlü bir filozof ve milletvekili.

3 “*L'ennui naquit un jour de l'uniformité'* (Sıkıntı bir tekdüzelik gününde doğdu) atasözünde *uniformité* sözcüğünün *université* ile değiştirilmesi.

4 Rahip Frayssinous’un konuşmaları 1822’de *Défense du christianisme* adıyla yayımlanmıştı.

“Peki, kontu sık sık gördünüz mü?” diye sordu M. de Sérisy Oscar’a.

“Sizi nasıl görüyorsam öyle”, diye yanıtladı Oscar. “Oğlunun arkadaşıyım, aşağı yukarı benim yaşımdadır, on dokuzunda, hemen her gün birlikte ata bineriz.”

Mistigris cafcaflı bir biçimde:

“Kralların çoban kızlarının tozunu temizlediği görülmüştür", dedi.

Pierrotin Léger babaya bir göz kırparak iyice rahatlattı onu.

“Ne yalan söylemeli, bana bu kişiden sözedebilecek bir genç adamla birlikte bulunduğuma çok sevindim”, dedi kont Oscar’a. “Oldukça önemli bir konuda onun korumasına gereksinimim var, bu işte beni desteklemek de hiçbir şeye patlamayacak ona: Amerikan hükümetinden bir istekte bulunmak söz konusu. M. de Sérisy’nin kişiliğine ilişkin bilgiler edinmekten büyük mutluluk duyacağım.”

Oscar alaycı bir hava takındı.

“Ha, başarılı olmak istiyorsanız, kendisine değil, karısına başvurun”, diye yanıtladı; “karısına çılgınca aşıktır, ne denli aşık olduğunu hiç kimse benden iyi bilemez; karısıysa ona katlanamaz.”

“Peki, neden?” dedi Georges.

“Kontun birtakım cilt hastalıkları var ki kendisini iğrençleştiriyor, doktor Alibert boşu boşuna iyileştirmeye[1] çalışıyor bunları. Bu nedenle, şu benim göğsüm gibi bir göğsü olması için M. de Sérisy uçsuz bucaksız servetinin yarısını verirdi”, dedi Oscar, gömleğini aralayarak çocuk cildini gösterdi. “Konağına çekilip yalnız yaşar. Bu nedenle, onu orada bulmak için büyük destekler gerekir. Bir kez, çok erken kalkar, üçten sekize kadar çalışır; saat sekizden başlayarak hastalığının sağaltımıyla uğraşır: kükürt ya da buhar banyoları yapar. Onu birtakım demir kutularda pişirler, kendisini, çünkü hep iyileşeceğini umar.”

“Kralla arası bu denli iyiyse, ne diye dokundurtmuyor ki cildine?[2]” diye sordu Georges.

1 Dönemin ünlü cilt hekimi. XVIII. Louis’nin de hekimiydi.

2 Eski bir inanışa göre, Fransa kralları sıracayı ellerini üzerine bastırarak iyileştirirlerdi.

“Bu kadının alakok bir kocası var demek?[1]” dedi Mistigris. Oscar konuşmasını sürdürdü:

“Kont şu sırada kendisine bakmakta olan ünlü bir îskoçya- lı hekime otuz bin frank sayacağına söz verdi”, dedi.

“Ama bu durumda daha iyisini buldu diye karısını ayıplaya- mayız,” diye söze girişti Schinner, ama sözünü tamamlamadı.

“Doğru”, dedi Oscar. “Bu zavallı adam öylesine kurumuş, öylesine yaşlı ki seksen yaşında dersiniz! Ağaç gibi kupkuru, işin kötüsü, durumunu seziyor...”

“Kendisi pek de iyi kokmuyordur”, dedi şakacı Léger baba. “Efendim, adam karısına tapıyor, onu paylamayı da göze alamıyor”, diye sürdürdü Oscar, “insanı gülmekten öldürecek oyunlar oynar ona, tıpkı Molière’in güldürüsündeki Arnolphe gibi...”

Kont, yıkılmış durumda, Pierrotin’e bakmaktaydı, Pierrotin’se, onun soğukkanlılığını görünce, Mme Clapart’ın oğlunun temelsiz karalamalar sıraladığını tasarladı.

“işte bu nedenle, başarıya ulaşmak istiyorsanız, siz gidip marki dAiglemont’u görün, mösyö”, dedi Oscar konta. “Hanımefendinin bu eski hayranını kazanırsanız, bir seferde hem kadını, hem de kocasını elde etmiş olursunuz.”

“Biz buna ***bir taşla iki kuruş vurmak*** deriz”, dedi Mistigris. “Çok tuhaf!” dedi ressam. “Kontu çıplak mı gördünüz ki, oda uşağı mısınız onun?”

“Oda uşağı mı dediniz?” diye atıldı Oscar.

“Öyle ya, insan dostları konusunda kamu arabalarında anlatmaz böyle şeyleri”, dedi Mistigris. “Delikanlı, ***önlem sağırlığın anasıdır[2].*** Ben sizi dinlemiyorum.”

“Söylemenin tam yeri, ***kiminle düşüp kalktığını söyle, kimden nefret ettiğini söyleyeyim***[3] ! ”.

Georges cafcaflı bir biçimde:

“Büyük ressam, şunu iyi bilin ki insan tanımadığı kişiler konusunda kötü şeyler söyleyemez”, diye yanıtladı. “Bizim ufak

1 XVIII. yüzyılda yaşamış rahibe Marie Alacoque’un adından yola çıkılarak yapılan tuhaf bir sözcük oyunu.

2 “*La prudence est la mère de sûreté*” (Önlem güvenliğin anasıdır) atasözüniin değiştirilmesi söz konusu.

3 Fransızca deyim; “kim olduğunu söyleyeyim” diye biter.

lıksa, Sérisy’sini ezbere bildiğini kanıtladı. Yalnız hanımefendiden sözetmiş olsaydı, onunla arasının...”

“Kontes de Sérisy hakkında bir tek sözcük bile söylemek yok, gençler!” diye atıldı kont. “Ben onun kardeşinin, marki de Ronquerolles’un dostuyum, kim kontesin onuruna gölge düşürmeye kalkacak olursa, ban2 sözlerinin hesabını vermek zorunda kalacaktır.”

“Beyefendi haklı”, diye atıldı ressam, “kadınlarla ***dalga geçmemeli'”***

“Tanrım! Onur ve Kadınlar! Ben bu melodramı gördüm”, dedi Mistigris.

Kont Georges’a bakarak:

“Mina’yı tanımasam da adalet bakanını tanırım”, diye sürdürdü, sonra ressama baktı. “Nişanlarımı taşımıyorsam da hak etmeyenlere nişan verilmesini engellerim. Kısacası, öyle çok insan tanırım ki, M. Girondot’yu, Presles’in mimarını da tanırım... Dur, Pierrotin, bir dakika inmek istiyorum.”

Pierrotin atlarını Moisselles köyünün ucuna kadar sürdü, burada durak yeri olan bir han vardır. Bu kısa yol derin bir sessizlik içinde geçildi.

Kont Pierrotin’i hanın avlusuna getirdi.

“Bu küçük dangalak kime gidiyor?” diye sordu.

“Sizin kâhyanıza. Cerisaie sokağında oturan yoksul bir kadının oğlu, sık sık meyve, av, kümes hayvanı götürürüm evine; Mme Husson adında bir kadın.”

Kont gittikten sonra da Léger baba geldi Pierrotin’in yanına.

“Bu bey kim?” dedi.

“Vallahi, hiçbir şey bilmiyorum”, diye yanıtladı Pierrotin, “ilk kez biniyor arabama; ama Maffliers şatosunun sahibi prens gibi bir şey olabilir; az önce kendisini yolda bırakmamı söyledi, L’Isle-Adam’a gitmiyor.”

Arabaya dönünce, Léger baba Georges’a:

“Pierrotin onun Maffliers’nin sahibi olduğunu sanıyor”, dedi.

Bu sırada, üç genç adam, suç üstü yakalanmış hırsızlar gibi şapşal, birbirlerine bakmayı göze alamıyor, yalanlarının sonucunu düşünürmüş gibi görünüyorlardı.

“îşte az ***emekle bol ürün*** toplamak diye buna derim”, dedi Mistigris.

“Görüyorsunuz ki kontu tanıyorum”, dedi Oscar onlara. “Olabilir; ama hiçbir zaman elçi olamayacaksınız”, diye yanıtladı Georges; “insan posta arabalarında yolculuk etti mi benim gibi hiçbir şey söylemeden konuşmaya özen göstermeli.” Mistigris konuşmayı bağlamak için:

“Herkes kendi toyluğuyla günah işler[v1] dedi.

Bu sırada kont yerini aldı, Pierrotin en derin sessizlik içinde ilerledi.

Carreau korusuna gelindi.

“Ne o, dostlar, darağacına gidermiş gibi sessiziz”, dedi kont. Mistigris önemli bir kanı bildirir gibi:

“Yeri gelince ***pusmak*** gerek”, diye yanıtladı.

“Hava güzel”, dedi Georges.

Oscar büyük Saint-Martin ormanının öbür yüzünde görkemli bir etki yaratan Franconville şatosunu gösterdi.

“Burası neresi?” dedi.

“Nasıl!” diye atıldı kont, “siz sık sık Presles’e gittiğinizi söylüyorsunuz, Franconville’i bilmiyor musunuz?”

“Mösyö insanları tanır, şatoları tanımaz”, dedi Mistigris. “Çırak elçilerin de dalgınlıkları olabilir!” diye atıldı Georges.

Oscar öfke içinde:

“Adımı unutmayın!” diye yanıt verdi. “Benim adım Oscar Husson, ve on yıla kadar ünlü bir adam olacağım.”

Övüngenlikle söylenen bu sözlerden sonra, Oscar bir köşeye büzüldü.

“Neyin Husson’u?” dedi Mistigris.

“Büyük bir aile”, diye yanıtladı kont, “Husson de la Cerisaie; mösyö imparatorluk tahtının basamaklarında doğmuştur.” Oscar saçlarının dibine kadar kızardı o zaman, korkunç bir kaygı içini kemirmeye başladı. Alt yanında, büyük Saint-Martin ormanının sonunda, dar bir vadi içinde, görkemli Presles şatosu bulunan dik La Cave yamacı inilmek üzereydi.

1 *“Chacun pêche pour son serin”*, söyleyiş benzerliğiyle *"Chacun prêche pour son saint"* (Herkes kendi ermişini savunur) sözünden esinlenilerek.

“Beyler, güzel mesleklerinizde hepinize iyi şanslar dilerim”, dedi kont. “Sayın albay, Fransa kralıyla barışın: Kara Yorgi’ler Bourbon’lara somurtmamalı. Çok sayın Schinner, sizin geleceğiniz konusunda söyleyebileceğim hiçbir şey yok, çünkü şans çoktan ayağınıza gelmiş durumda, siz de onu hayranlık verici çalışmalarla hak ettiniz; ama öyle korkulacak bir adamsınız ki ben, evli bir adam olarak, size yazlığımda bir iş veremem. Sayın Husson’a gelince, kimsenin korumasına gereksinimi yok, devlet adamlarının gizlerini elde etmiş, onları tir tir titretebilir. Sayın Léger’ye gelince, kont de Sérisy’yi yolacak yakında, ben de ona gözünü kırpmadan yapmasını dilemekten başka bir şey söyleyecek değilim. - Beni burada bırak, Pierrotin, yarın gene buradan alırsın!” diye ekledi kont, yol arkadaşlarını şaşkınlıklarıyla başbaşa bırakarak indi.

Mistigris, yolcunun çukur yolda nasıl bir çabuklukla gözden silindiğini görünce:

“İş tabana düştü mü arkandan kurşun yetişmez”, dedi.

“Şu Franconville’i kiralayan kont olmalı, oraya gidiyor”, dedi Léger baba.

“Bir daha arabalarda ***kıtır atacak olursam***, kendi kendimle düello edeceğim”, dedi yalancı Schinner, çömezinin kasketine bir şaplak indirdi, “Senin de suçun var bunda, Mistigris”, diye ekledi.

“Yok! Ben sizin arkanızdan Venedik’e gelmekten başka bir şey yapmadım”, diye yanıtladı Mistigris. “Ama ***köpeğini boğmak isteyen onu***

yüzmekle suçlar[1] ! ”

Georges yanında oturan Oscar’a döndü.

“Biliyor musunuz, rastlantı bu ya bu adam kont de Sé- risy’yse, hastalıksız da olsa sizin postunuzun içinde olmak istemem”, dedi.

Oscar, bu söz üzerine, annesinin öğütlerini düşününce, sapsarı kesildi ve aklı başına geldi.

Pierrotin arabayı güzel bir parmaklığın önünde durdurdu.

“işte geldiniz, beyler”, dedi.

Ressam, Georges ve Oscar aynı anda:

“Nasıl, geldik demek!” dediler.

1 *Rage* (kuduz) sözcüğü yerine *nage* (yüzme) sözcüğü getiriliyor.

“Pes doğrusu!” dedi Pierrotin. “Beyler, hiçbiriniz daha önce gelmemiş miydiniz buraya? Ama işte Presles şatosu.”

Georges kendini toparladı.

“Tamam, dostum”, dedi, sonra, yol arkadaşlarına şatoya gittiğini belli etmek istemediğinden, “Ben Moulineaux şatosuna gideceğim”, diye ekledi.

“Öyle mi! bana geliyorsunuz demek!” dedi Léger baba.

“Nasıl yani?”

“Ama Moulineaux çiftliğini ben işletiyorum. Peki, bizden ne istiyorsunuz, albayım?”

Georges çantasını aldı.

“Tereyağınızdan tatmak”, dedi.

“Pierrotin, benim eşyaları kâhyaya bırakın, ben dosdoğru şatoya gidiyorum”, dedi Oscar.

Arkasından da, nereye gittiğini bilmeden, daracık bir yola daldı.

“Elçi bey, elçi bey!” diye seslendi Léger baba. “Ormana gidiyorsunuz. Şatoya girmek istiyorsanız, küçük kapıdan girin.”

Oscar, girmek zorunda kalınca, şatonun zincirlerle birbirine bağlanan koruma taşlarıyla çevrili, çok büyük bir çiçekliğin süslediği büyük avlusunda kalakaldı. Léger baba Oscar’ı incelerken, şişman tarımcının

Moulineaux çiftçisi kimliği karşısında yıldırımla vurulmuşa dönen Georges öyle çabuk sıvıştı ki kafası karışan şişman adam albayını arayınca bulamadı. Pierrotin'in isteği üzerine parmaklıklı kapı açıldı, o da gururla girip kapıcıya büyük Schinner'in binlerce aracını bıraktı. Oscar farfaralıklarının tanığı olan Mistigris ile ressamın şatoya yerleştiklerini görünce apışıp kaldı. Pierrotin on dakika içinde ressamın paketlerini, Oscar Husson'un eşyalarını indirdi, güzel deri bavulcuğu da gizemli bir biçimde kapıcının karısına verdi; sonra kamçısını şaklatarak geri döndü, yüzünde kazandıklarını hesaplayan bir köylünün kurnaz havasıyla yeniden L'Isle-Adam ormanının yolunu tuttu. Mutluluğunun hiçbir eksiği kalmamıştı artık, yarın bin frankını alacaktı.

Oscar, süklüm piikliim, çiçekliğin çevresinde dönüp duruyor, iki yol arkadaşının ne olacağını düşünüyordu, birdenbire M. Moreau'nun binek yerinin yukarısındaki muhafız salonu denilen büyük salondan çıktığını gördü. Kâhya, topuklarına kadar inen, büyük, mavi bir redingot, sarıya çalan bir deri külot pantalon ve binici çizmeleri giymişti, elinde bir kırbaç vardı. Oscar'ın elini tuttu.

"Vay, oğlum, geldin demek? Sevgili annen nasıl?" diye sordu. Ressamla Mistigris'ye de "Merhaba beyler, siz mimar M. Grindot'nun geleceğini bildirdiği ressamlar olmalısınız?" dedi.

Kırbacının ucunu kullanarak iki kez ıslık çaldı. Kapıcı geldi.

"Bu beyleri 14 ve 15 numaralı odalara götürün, anahtarları Mme Moreau verecek size; onlara eşlik edip yolu gösterin; gerekirse bu akşam ateş yakın, eşyalarını da odalarına çıkarın", dedi. Sonra ressamlara döndü, "Beyler, kont hazretleri sizleri soframda ağırlamamı emretti", diye sürdürdü. "Paris'te olduğu gibi akşam yemeğini beşte yeriz. Avcıysanız, çok güzel oyalanabilirsiniz, bende Sular ve Ormanlar dairesinin bir izin belgesi var; böylece, burada, on iki bin dönümlük bir koruda avlanılabiliyor, kendi topraklarımız da cabası."

Oscar, ressam ve Mistigris, üçü de aynı ölçüde utanmış durumda, birbirlerine baktılar; ama Mistigris rolüne sadık kaldı, ***"Ne yapalım! Pabuç gitti, bari çorabı kurtaralım!*** Biz gitmemize bakalım!" dedi.

Küçük Husson kâhyanın arkasından gitti, o da hızlı bir yürüyüşle parka getirdi kendisini.

Çocuklarından birine:

“Jacques, annene küçük Husson’un geldiğini haber ver”, dedi. “Benim de kısa bir süre Moulineaux’ya gitmek zorunda olduğumu söyle.”

O sırada elli yaşlarında, orta boylu ve esmer bir adam olan kâhya çok sert görünüyordu. Kır alışkanlıklarının keskin renkler kazandırdığı kaygılı yüzü ilk bakışta gerçek kişiliğinden farklı bir kişiliği düşiindürtüyordu insana. Her şey bu aldanışa yöneltiyordu. Saçları kırlaşmıştı. Mavi gözleri ve karga gagası biçiminde kocaman bir burun gözleri buruna fazla yakın olduğu için kendisine daha da kötücül bir hava vermekteydi; ama geniş dudakları, yüzünün biçimi, davranışlarındaki babacanlık bir gözlemciye iyilik belirtileri sunabilirdi. Davranışları kararlı, konuşması sertti, kendisine beslediği sevginin esinlediği bir sezginin etkisiyle Oscar’da büyük saygı uyandırıyordu. Annesinin etkisiyle kâhyayı gözünde daha da büyütmeye alıştığından, Oscar kendini Moreau’nun yanında her zaman küçük bulurdu; ama, Presles’e geldikten sonra, sanki bu babaca dosttan, bu biricik koruyucudan kötülük bekliyormuş gibi, içinde bir kaygı büyümekteydi.

“Ne o, Oscar’cığım, burada bulunmaktan hoşnut gibi görünmüyorsun”, dedi kâhya. “Oysa eğleneceksin burada; ata binmeyi, tüfek kullanmayı, avlanmayı öğreneceksin.”

Oscar, budalaca:

“Bunların hiçbirini bilmem”, dedi.

“Ama ben seni bunları öğretmek için getirttim.”

“Annem on beş günden fazla kalmamamı söyledi, Mme Moreau nedeniyle...”

“Hele dur bakalım, görürüz”, diye yanıtladı Moreau, aile içindeki gücünü Oscar’ın tartışma konusu etmesi karşısında nerdeyse kırılmıştı.

Moreau’nun ikinci oğlu, boylu poslu, çevik, on beş yaşlarında bir delikanlı, koşup geldi.

“Bak, bu arkadaşı annene götür”, dedi babası.

Sonra, en kısa yoldan, bahçeyle orman arasında bulunan bekçi evine gitti.

Kontun kâhyaya konut olarak verdiği köşk, Devrim’den birkaç yıl önce, ünlü Cassan toprağının üstencisince yapılmış; burada Bergeret

adında, dev bir serveti bulunan ve lüksüyle Bo- dard'lar, Pâris'ler, Bourret'ler kadar ün kazanan vergi kesenek- çisi, bahçeler, dereler, kır evleri, Çin köşkleri ve daha nice çok masraflı ve çok görkemli şeyler yapmıştı.

Duvarlarından biri Presles şatosunun hizmet avlusuna bitişik olan büyük bir bahçenin ortasındaki bu köşkün girişi eskiden köyün büyük yolu üzerindeydi. Baba M. de Serisy, bu yurtluğu aldıktan sonra, yalnızca bu duvarı yıktırtıp köye açılan kapıyı kapattırtmış, böylece bu köşkün hizmet birimleriyle birleşmesini sağlamıştı. Bir başka duvarı yıktırtarak da bahçeyi üsten- cinin yurtluğu genişletmek için satın aldığı tüm bahçelerle büyütmüştü. XV. Louis biçeminde, yontma taşlarla yapılmış olan bu köşk alt katta, alt katta bir yatak odasıyla bağıntılı güzel bir salondan ve yanında bir bilardo odası bulunan bir yemek odasından oluşur. Bu iki koşut daire bir merdivenle ayrılır, bu merdivenin önünde, dış oda işlevi gören bir tür sütunlu girişin başlıca süsü karşı karşıya bulunan ve her ikisi de çok süslü olan salon ve yemek odası kapılarıdır. Mutfak yemek odasının altındadır, çünkü bu köşke on basamaklı bir giriş merdiveninden çıkılır.

Mme Moreau, oturma yerini birinci kata taşıyıp eski yatak odasını hanım odasına dönüştürmüştü. Şatonun eski mobilyaları arasından seçilmiş güzel eşyalarla döşenmiş olan salon ve bu hanım odası dönemin anlayışına uygun bir kadının konağına gölge düşürmezdi kuşkusuz. Bir zamanlar büyük bir onur yatağının mavi beyaz damaskosuyla kaplanmış olan, eski yaldızlı ahşaptan mobilyasında da aynı kumaş kullanılmış bulunan bu salon, bakışlara, ak taftayla astarlanmış çok geniş pencere ve kapı perdeleri sunmaktaydı. Eski, yıkılmış pencere aralarından gelme tablolar, jardiniyerler, güzel birkaç çağcıl mobilya, güzel lambalar, ayrıca yontma kristallerden eski bir avize bu odaya görkemli bir hava vermekteydi. Hah eski bir îran halisiydi. Tümüyle çağcıl ve Mme Moreau'nun beğenisine uygun hanım odası, gri ketenden bir fon üzerinde mavi ipekten kordonlarıyla bir çadır biçimine öykünmekteydi. Klasik divan, yastıkları ve ayak minderleriyle donatılmıştı. Son olarak, baş bahçıvanın baktığı jardiniyerler çiçek piramitleriyle gözlere haz veriyordu. Yemek ve bilardo odalarının mobilyaları akajudandı. Kâhyanın hanımı, köşkünü özenle bakılan ve büyük bahçeye bağlanan bir çiçekle çevirtmişti. Uzak bölgelerin sık ve kocaman ağaçları hizmet bölümünün görünmesini önlemekteydi.

Kâhyanın hanımı, kendisine gelenlerin konutuna girmelerini kolaylaştırmak için, kapatılmış olan eski kapının yerine bir parmaklık koydurtmuştu.

Moreau'ların konumları gereği bulundukları bağımlılık böylece ustalıkla gizlenmiş oluyordu; kontun ve kontesin buraya gelip iddialı havalarını bozmamaları da bir dostun mülkünü kendi zevkleri için yöneten zengin insanlar gibi görünmelerini kolaylaştırıyordu; ayrıca, M. de Serisy'nin tanıdığı ayrıcalıklar da kır yaşamının lüksü olan şu bolluk içinde yaşamalarını sağlıyordu. Böylece, süt ürünlerinden, yumurtadan, kümes ve av hayyanlarından, meyveden, ottan, çiçekten, odundan, sebzeden kâhyayla karısı bol bol kullanıyor ve tam olarak yalnızca kasap etini, şarapları ve prenslere yaraşır yaşamlarının gerektirdiği sömürge ürünlerini satın alıyorlardı. Ekmeği kümese bakan kız yapıyordu. Son olarak, birkaç yıldan beri, Moreau kasabına borcunu, kendi tüketimi için gerekeni ayırdıktan sonra, çiftliğin domuzlarıyla ödüyordu. Eski oda hizmetçisine her zaman çok iyi davranan kontes bir gün ona, belki de anı olarak, modası geçmiş bir küçük gezinti arabası armağan etmişti; Moreau da bu arabayı yeniden boyatarak ve arabaya bahçe çalışmalarında da kullanılan iki güzel at koşarak karısını dolaştırıyordu. Bu atlardan başka, kâhyanın binek atı da vardı. Büyük bahçeyi sürüyor, atlarını ve adamlarını doyuracak kadar toprağı işliyordu; çok nitelikli üç yüz demet ot hazırlıyor, kontun bulanık bir biçimde verdiği bir izinden yetki alarak yalnızca yüz sayıyordu. Bu otu tüketecek yerde, yarısını satıyordu. Kümesini, güvercinliğini, ineklerini büyük bahçenin sırtından besliyordu; ama ahırının gübresi şatonun bahçıvanlarınca kullanılmaktaydı. Bu küçük hırsızlıkların herbirinin bağışlatıcı bir nedeni vardı. Hanımefendiye bahçıvanlardan birinin kızı hizmet ediyor, yerine göre oda hizmetçiliğini ve aşçılığını yapıyordu. Süt ve süt ürünleriyle uğraşan ahır işçisi bir kız da evin işlerine yardım etmekteydi. Moreau Brochon adında çürüğe çıkarılmış bir askeri de atları tımar etmek ve ağır işlere bakmak üzere göreve almıştı.

Kâhyanın güzel karısı Nerville'de, Chauvry'de, Beau- mont'da, Maffliers'de, Préroles'da, Nointel'de, her yerde, ilk konumunu bilmeyen ya da bilmiyormuş gibi davranan kişilerce kabul edilirdi. Moreau ayrıca birtakım hizmetlerde de bulunmaktaydı. Paris'te çocuk oyuncağı, ama kırların dibinde çok önemli olan şeyler için efendisinden yararlandı.

Beaumont’un ve L’Isle-Adam’ın sulh yargıçlarını atattırdıktan sonra, aynı yıl içinde, bir orman genel korucusunun görevden uzaklaştırılmasını engelledi, Beaumont’un süvari birliği komutanına da Légion d’honneur nişanı verilmesini sağladı. Bu nedenle kenterler bir şölen düzenlediler mi hiçbir zaman bay ve bayan Moreau’yu da çağırmadan edemezlerdi. Presles papazı, Presles belediye başkanı her akşam Moreau’lara oyun oynamaya gelirlerdi. Kendine böylesine rahat bir yatak hazırladıktan sonra, iyi adam sayılmamak zordur.

Kâhyanın hanımı büyük bir hanımın yanında çalışıp da evlendikten sonra ona öykünen tüm oda hizmetçileri gibi kırıtkan ve güzel bir kadındı, memlekete yeni modalar getirirdi; çok pahalı ayakkaplar giyer ve ancak güzel havalarda yaya dolaşırdı. Kocası giyimi için topu topu beş yüz frank verirdi ya, hele iyi kullanılınca, bu para kırlık bölgede çok büyük bir şeydi; bu nedenle de otuz altı yaşında, sarışın, pırıl pırıl ve taze, üç çocuk doğurmuş olmasına karşın, ince, çıtıpıtı, çekici kalmış olan kâhyanın hanımı hâlâ genç kızlık oynuyor, prenses havalarına giriyordu. Arabasında Beaumont'a giderken, herhangi bir yabancı "Kim bu?" diye sorup da memleketten biri "Presles kâhyasının karısı", diye yanıtladı mı Mme Moreau'nun tepesi atardı. Şatonun hanımı sanılmak hoşuna giderdi. Köylerde, büyük bir hanımın yapacağı gibi, insanları korumaktan hoşlanırdı. Kocasının kont üzerindeki nice kanıtlarla ortaya konmuş etkisi küçük ken- terlerin köylülere önemli bir kişi olarak görünen Mme More- au'yıı alaya almalarını engelliyordu. Ayrıca, bir borsacının karısı nasıl Borsa işlerine karışmazsa, Estelle (adı Estelle'di) de yurtluğun yönetimiyle ilgilenmezdi, hatta evin işlerinde ve servetlerinin yönetiminde de kocasına güvenirdi. ***Onun olanaklarına*** güvenirdi, on yedi yıldır sürmekte olan bu tatlı yaşamın tehlikeye düşebileceğinden kuşkulanmaktan fersah fersah uzaklardaydı; bununla birlikte, kontun çok görkemli Presles şatosunun restorasyonuna ilişkin kararını öğrenince, tüm ergilerinde saldırıya uğradığını duymuş, L'Isle-Adam'a çekilebilmek amacıyla kocasını Leger'yle anlaşmaya yöneltmişti. Kendisini köşke böyle büyük bir hanım yaşamına öykünür biçimde yerleşmiş görünce alay edecek olan eski hanımının karşısında nerdeyse uşaklara özgü bir görev düzeyinde bulunmaktan fazlasıyla acı çekerdi.

Reybert'lerle Moreau'lar arasında sürmekte olan derin düşmanlık, kâhyanın karısının Reybert'lerin gelişinde, de Corroy adıyla doğmuş bir kadının kendi üstünlüğüne gölge düşürmesine izin vermemek amacıyla göze aldığı bir ilk iğnelemenin ardından, Mme Moreau'nun içinde Mme de Reybert'in açtığı bir yaradan kaynaklanmaktaydı. Mme de Reybert tüm bölgeye

Mme Moreau'nun ilk konumunu anımsatmış, belki de öğretmişti. ***Oda hizmetçisi! sözü*** ağızdan ağıza dolaşmıştı. Moreau'ların Beaumont'da, L'Isle-Adam'da, Maffliers'de, Champagne'da, Nerville'de,

Chauvry’de, Baillet’de, Moisselles’de bulunması gereken çekemeyenleri öyle yorumlara girişmişlerdi ki Moreau ailesinin üstüne de bu yangının birçok kıvılcımı düşmüştü. Dört yıldan beri, güzel kâhya hanımın aforoz etmiş olduğu Rey- bert’ler Moreau yandaşlarının hıncıyla karşı karşıya geliyorlardı, öyle ki bu güne dek kendilerine destek olan öç düşüncesi olmasa, memlekette durumları katlanılmaz olurdu.

Moreau’ların mimar Grindot’yla araları çok iyiydi, başlıca tuvallerini Schinner’in yeni bitirmiş olduğu şatonun süs resimlerini tamamlamakla görevli bir ressamın geleceğini o haber vermişti. Büyük ressam çerçevelemeler, arabeskler ve başka ikincil işler için Mistigris’nin eşlik ettiği yolcuyu salık vermişti. Bu nedenle, iki günden beri, Mme Moreau hazırlıklarını yapıyor ve hep tetikte bekliyordu. Birkaç hafta süresince sofrasında yer alacak bir sanatçı birtakım masraflar gerektirirdi. Schinner ile karısının şatoda daireleri vardı, burada, kontun buyruğu üzerine, onlara ekselanslarının kendisi gibi davranılmıştı. More- au’ların sofrasında yemek yiyen Grindot büyük ressama öyle saygı gösteriyordu ki onunla içli dışlı olmayı ne kâhya göze alabilmişti, ne de karısı. Ayrıca çevrenin soyluları ve çok zengin kişileri de Schinner’le karısını birbirleriyle yarışır ve kapışırcasına ağırlamışlardı. Bu nedenle, bir bakıma öcünü alacağı için çok hoşnut durumda, Mme Moreau beklediği sanatçıyı memlekete davullarla duyurmayı ve yetenekte Schinner’in eşiti olarak tanıtmayı düşünmekteydi.

Kâhyanın güzel hanımı, önceki ve daha önceki gün, iki kez yosmaca giyinip süslenmiş olmakla birlikte, ressamın cumartesi günü akşam yemeğine geleceğinden kuşku duymadığından, en güzel kılığını sonraya bırakamayacak kadar fazla kullanmıştı olanaklarını. Böylece ayaklarına tunç rengi ve alt yanı Iskoç sırmalı potinler giymişti. Pembe bir çizgili giysi, zengin bir biçimde işlenmiş altın tokalı bir pembe kuşak, boynunda bir haç, çıplak kollarında kadife bileklikler (Mme de Serisy’nin kolları güzeldi ve çok gösterirdi) Mme Moreau’ya şık bir Parisli kadın görünüşü vermekteydi. Nattier’den alınmış bir köpüksü gül demetiyle çok güzel bir İtalyan hasır şapkası giymişti, şapkanın çıkık kenarları altından güzel sarı saçlarının parlak büklümleri dalga dalga inmekteydi. En hoş akşam yemeğinin hazırlanmasını buyurduktan ve dairesini gözden geçirdikten sonra, arabaların geçişi sırasında, şatonun büyük avlusunda çiçek tarhının önünde bir şato hanımı gibi görünecek biçimde gezintiye çıkmıştı. Başının

üstünde püsküllü ak ipek astarlı çok güzel bir pembe şemsiye tutmaktaydı. Ortada daha hiçbir yolcu görünmezken, Pierro- tin'in şatonun kapıcısına Mistigris'nin tuhaf paketlerini bıraktığını görünce, Estelle gene boşu boşuna süslenmiş olmanın üzüntüsü içinde, düş kırıklığıyla geri döndü. Şık giyinmiş çoğu insanlar gibi, Paris'ten ancak öğleden sonra birde yola çıkmış olmakla birlikte, Pierrotin'den bir saat sonra geçen Beaumont arabasını beklerken, salonunda boş boş oturmaktan başka bir şey yapamayacağını anladı, iki sanatçı kurallara uygun bir biçimde giyinirken, evine döndü. Genç ressamla Mistigris kendisinden bilgi istedikleri bahçıvanın güzel Mme Moreau'ya ilişkin övgüleri karşısında öylesine ezilmişlerdi ki her ikisi de (atölye deyimiyle) ***kokozlanmak*** zorunluluğunu duydular ve kâhyanın köşküne gitmek için en iyi kılıklarını giydiler, onları buraya Jacques Moreau, çocukların büyüğü, İngilizler gibi yakası aşağı kıvrılmış bir ceket giymiş olan, annesinin saltık bir hükümdar olarak hüküm sürdüğü bu toprakta tatil süresince suda balık gibi yaşayan atak delikanlı getirdi.

"Anne, M. Schinner'in yolladığı iki ressam", dedi.

Mme Moreau, çok hoş bir biçimde şaşırmış durumda, kalktı, oğluna iki iskemle yaklaştırmasını söyledi ve inceliklerini sergilemeye başladı.

"Anne, küçük Husson da babamın yanında", diye fısıldadı oğlan kulağına, "Gidip onu sana getireceğim..."

"Acele etme, birlikte eğlenin", dedi annesi.

Yalnızca bu ***acele etme*** sözü bile iki ressamın yol arkadaşlarının önemsizliğini anlamalarını sağladı; ama bu sözde bir üvey çocuğa karşı bir üvey annenin duygusu da seziliyordu. Gerçekten de, on yedi yıllık evlilik sonunda, kâhyanın Mme Clapart ve küçük Husson'a bağlılığını bilmemesine olanak bulunmayan

Mme Moreau anne ve oğuldan öylesine belirgin bir biçimde nefret ediyordu ki kâhyanın Oscar'ı Presles'e getirmeyi bugüne kadar neden göze alamadığı buradan anlaşılacaktır.

"Kocam ve ben sizleri şatoda ağırlamakla görevliyiz", dedi iki ressama, sonra, kırıtarak, "Sanatları, özellikle de ressamları çok severiz", diye ekledi. "Burasını eviniz gibi görmenizi rica edeceğim. Bilirsiniz, kırda

insan kendini sıkmaz; sonuna kadar özgür olmak gerekir, yoksa hiçbir şeyin tadı kalmaz. Daha önce M. Schinner'i de konuk ettik..."

Mistigris alaylı alaylı arkadaşına baktı.

Estelle bir an durduktan sonra:

"Kendisini tanırsınız herhalde?" dedi.

"Onu kim tanımaz ki, madam?" diye yanıtladı ressam.

"Şarap gibi ünlüdür", diye ekledi Mistigris.

"M. Grindot bana adınızı söylemişti", dedi Mme Moreau, "ama ben..."

"Joseph Bridau", diye yanıtladı ressam, tüm dikkatini toplamış, nasıl bir kadınla karşı karşıya bulunduğunu anlamaya çalışıyordu.

Mistigris güzel kâhya hanımın koruyucu havasına içten içe başkaldırmaya başlıyordu; ama o da, Bridau gibi, kendisini aydınlatacak bir devini, bir sözcük, ressamların, gülünçlüklerin bu doğuştan ve acımasız gözlemcilerinin, kalemlerinin yemi olan ve kaşla göz arasında yakalayıverdikleri şu yunusa yöneltilen maymun sözlerinden birini beklemekteydi[1], iki ressamın dikkatini öncelikle Saint-Lö dolaylarından köylülerin kızı olan Estelle'in koca elleri ve koca ayakları çekti; sonra, oda hizmetçisinin birkaç deyimi, giyiminin güzelliğini yalanlayan birkaç tümce kullanımı ressamla öğrencisinin avlarını çabucak tanımalarını sağladı; her ikisi de, tek bir bakışmayla, buradaki günlerini hoş geçirmek amacıyla, Estelle'i ciddiye almaya karar verdiler.

"Sanatları seviyorsunuz, siz de başarılı bir sanatçı olmayasınız, madam?", dedi Joseph Bridau.

1 Yani budalaca ya da bilgisizce bir söz. La Fontainc'in "Maymun ve Yunus" adlı öyküsünde, Maymun Atinalı olduğunu ileri sürer, ama bir an sonra Pire kentini insan sanarak bilgisizliğini belli eder.

"Hayır. Yarım yamalak olmamakla birlikte, yalnızca tecimsel bir eğitim gördüm; ama öyle derin, öyle ince bir sanat duygum vardır ki M. Schinner bir parçayı bitirdi mi görüşümü bildirmem için gelip görmemi rica ediyordu hep."

“Molière’in Laforêt’ye danıştığı gibi”, dedi Mistigris.

Mme Moreau, Laforêt’nin bir hizmetçi olduğunu bilmeden, bu sözü, bilgisizliği içinde, bir övgü olarak benimsediğini gösteren, düşünceli bir duruşla karşılık verdi.

“Nasıl oldu da sizi kıtır kıtır yemeyi önermedi?” dedi Bri- dau. “Ressamlar güzel insanlara bayılır.”

Mme Moreau’nun yüzünde aşağılanmış bir kraliçe öfkesi belirdi.

“Bu sözlerle ne demek istiyorsunuz?” dedi.

“Atölye dilinde, bir başı kıtır kıtır yemek onun bir taslağını çıkarmaktır”, dedi Mistigris girişken bir havayla. “Bizler de güzel başları kıtırdatmaktan başka bir şey istemeyiz. ***Kıtır kıtır yenilecek kadar güzel*** deyimi buradan gelir.”

“Bu deyimin kökenini bilmiyordum”, dedi Mme Moreau, Mistigris’ye tatlı mı tatlı bir göz kırptı.

“Öğrencim Léon de Lora portrede çok yeteneklidir”, dedi Bridau. ***“Güzel hanım***, güzel başınızın bir resmini yaparak size buradan geçişimizden bir anı bırakmaktan fazlasıyla mutlu olacaktır.”

Joseph Bridau “Hadi bakalım, yap girişimini! Hiç de fena sayılmaz bu kadın!” anlamında bir göz kırptı Mistigris’ye. Bu göz kırpma üzerine, Léon de Lora kanepeye, Estelle’in yanına kayıverdi, elini tuttu, o da hiç sesini çıkarmadı.

“Evet ya! ***Elinize*** bir sürpriz yapmak için lütfedip bana birkaç kez poz verirseniz, kendimi aşmaya çalışırım. Öyle güzel, öyle taze, öyle çekicisiniz ki!... Yeteneksiz bir adam bile modeli siz oldunuz mu bir dahi olur! Gözlerinizden o kadar çok...”

Joseph Mistigris’nin sözünü kesti.

“Sonra arabeskler içinde sevgili çocuklarınızın resmini yaparız.”

“Salonda olmalarını yeğlerim”, dedi Estelle, sonra yosmaca bir havayla Bridau’ya bakarak, “ama uygun olmaz”, diye ekledi.

“Güzellik ressamların taptığı bir kraliçedir, madam, ve onların üzerinde çok hakları vardır.”

“Çok canayakın insanlar bunlar”, diye düşündü Mme Mo- reau. “Akşamları, yemekten sonra, arabayla korularda dolaşmayı sever misiniz?” diye sordu.

Mistigris her ayrıntıda ve esrimeli havalarla:

“Vay! vay! vay! vay! vay!” dedi. “Yoksa Presles yeryüzü cenneti olmasın?”

“Bir Havva’yla, bir sarışınla, genç ve çok güzel bir hanımla”, diye ekledi Bridau.

Mme Moreau, kabar kabar kabardığı ve göğün yedinci katında uçmakta olduğu bir sırada, ipi çekilen bir uçurtma gibi aşağıya çağrıldı.

Oda hizmetçisi bir mermi gibi içeriye girerek:

“Madam!” diye haykırdı.

“Ne oluyor, Rosalie, çağrılmadan buraya gelmenize kim izin verdi?”

Rosalie azarın hiç üzerinde durmadı, hanımının kulağına “Kont şatoda”, dedi.

“Beni mi istiyor?” diye sordu kâhyanın hanımı.

“Hayır, madam... Ama... bavulunu ve dairesinin anahtarını istiyor.”

Mme Moreau şaşkınlığını gizlemek için kızmış gibi elini salladı.

“Versinler”, dedi.

Oğullarının en küçüğü Oscar’ı getirdi.

“Anne, işte Oscar Husson!” diye bağırdı.

Oscar, bir gelincik gibi kıpkırmızı, iki ressamı şık bir biçimde giyinmiş olarak karşısında bulunca, ilerlemeyi göze alamadı.

“En sonunda geldin demek, Oscar’cığım”, dedi Estelle yapmacık bir havayla. Çocuğu en küçümseyici biçimde tepeden tırnağa süzdükten sonra da “Umarım, gidip giyinirsin”, diye ekledi. “Böyle bir kılıkla geldiğine göre, sanırım, annen seni topluluk içinde akşam yemeği yemeye alıştırmamış.”

“Ne demezsiniz!” dedi acımasız Mistigris. “Geleceğin bir diplomatının ***giysisi çok olmalı. İki giysi bir giysiden iyidir***.”

“Geleceğin diplomatı mı?” diye atıldı Mme Moreau.

Bunun üzerine, zavallı Oscar'ın gözleri yaşardı, bir Joseph'e, bir Leon'a baktı.

"Yolculuk sırasında yapılan bir şaka", diye yanıtladı Joseph, Oscar'a acımıştı, onu bu kötü durumdan kurtarmak istedi.

"Ufaklık bizim gibi gülmek istedi, ***kıtır attı",*** dedi acımasız Mistigris, "işte şimdi de ***ovada bir eşek gibi"***[1]

Rosalie gene salonun kapısına geldi.

"Madam, Ekselansları sekiz kişilik akşam yemeği emrediyor, sofranın da saat altıda hazır olmasını istiyor. Ne yapacağız?" dedi.

Estelle'le baş hizmetçisinin görüşmesi sırasında, iki ressamla Oscar içlerinde korkunç kuşkular biçimlenen bakışlarla bakıştılar.

"Ekselansları mı! O da kim?" dedi Joseph Bridau.

"Kim olacak, kont de Serisy", diye yanıtladı küçük Moreau. "Yoksa, rastlantıyla, o da bizim kukuda mıydı?"

"Yok canım!" dedi Oscar. "Kont de Serisy ancak kendi dört atlı arabasıyla yolculuk edebilir."

Mme Moreau oldukça ezilip sıkılmış bir durumda yerine dönünce, ressam kendisine:

"Kont de Serisy nasıl gelmiş?" diye sordu.

"Hiçbir bilgim yok", dedi Mme Moreau. "Ekselanslarının gelişini de, ne yapmaya geldiğini de hiç mi hiç açıklayamıyorum. Üstüne üstlük, Moreau da burada değil!"

"Ekselansları mösyö Schinner'den şatoya geçmesini rica ediyor", dedi bahçıvan Joseph'e. "Akşam yemeğini kendisiyle yemek hazzını vermesini diliyor, mösyö Mistigris'den de aynı şekilde."

Resim öğrencisi güldü.

"Yandık!" dedi. "Pierrotin'in arabasında bir kenter sandığımız adam kontmuş. Boşuna dememişler, ***insan hiçbir zaman aradığını sulamaz***."

Oscar nerdeyse tuzdan bir heykele dönüştü; çünkü, bu açıklama üzerine, gırtlağı denizden de tuzluymuş gibi geldi kendisine.

1 Ses benzerliğine dayalı bir söz oyunu: *"comme une âme en peiné"* (acılı bir ruh gibi) yerine *"comme un âne en plaine"* (ovada bir eşek gibi) diyor.

"Siz de ona karısının hayranlarından ve gizli hastalığından sözettiniz", dedi Mistigris Oscar'a.

Kâhyanın karısı iki ressama bakarak:

"Ne demek istiyorsunuz?" diye haykırdı, ama onlar Os- car'ın suratına gülerek uzaklaştılar.

Oscar sessiz, alık, yıldırımla vurulmuş gibi kalakaldı, Mme Moreau'nun sorular sormasına ve yakalayıp var gücüyle sıktığı kolunu sarsıp durmasına karşın, hiçbir şey işitmiyordu. Sonunda kadın tek yanıt alamadan onu salonunda bırakmak zorunda kaldı, çünkü Rosalie örtü, gümüş takımı istemek için, bir de kontun birbiri ardından gelen emirlerinin yerine getirilmesiyle kendisi uğraşsın diye gene onu çağırdı. Adamlar, bahçıvanlar, kapıcı ve karısı, hepsi tasarlanması kolay bir şaşkınlık içinde gidip geliyordu. Efendi kendi evine bir bomba gibi düşmüştü. Gerçekten de, kont La Cave'ın yukarısından, bildiği bir patikadan bekçisinin evine gelmiş ve buraya Moreau'dan çok önce ulaşmıştı. Bekçi gerçek efendisini görünce şaşırdı.

"Moreau burada mı, atı burada da?"diye sordu M. de Serisy. "Hayır, efendimiz, ama akşam yemeğinden önce Mouline- aux'ya gideceği için, şatoda birtakım emirler verecekti, bu arada atını burada bıraktı."

Bekçi bu yanıtın erimini bilmiyordu; ancak, bu koşullar içinde, kavrayışlı bir adam için, kesinliğe denk bir şeydi.

"Yerini korumak istiyorsan, bu atla var hızınla Beaumont'a gideceksin, şimdi yazacağım pusulayı M. Margueron'a vereceksin", dedi kont bekçisine. Bekçi evine girdi, kısa bir şey yazdı, açılıp da ayrımına varılmaması olanaksız bir biçimde katladı, adam ata biner binmez eline verdi. "Hiç kimseye tek sözcük söylemek yok!" dedi, sonra bekçinin eşine döndü; "Size gelince, madam, Moreau atını bulamayıp da şaşacak olursa, benim aldığımı söylersiniz", diye ekledi.

Sonra kont parkına attı kendini, parmaklıklı kapı bir dokunuşuyla hemen açılıverdi. Kişi politikanın gümbürtüsüne, heyecanlarına, düş

kırıklıklarına ne denli alışkın olursa olsun, kontun yaşında hâlâ sevebilecek kadar güçlü bir insanın ruhu ihanet karşısında her zaman gençtir. Moreau'nun kendisini aldattığını bilmek M. de Serisy'ye o kadar zor geliyordu ki Saint-Brice'te Léger ve noterin işbirlikçisi olmaktan çok, onların etkisine kapıldığını düşündü. Bu nedenle, hanın eşiğinde, Léger babayla hancının konuşması sırasında, kâhyasını sıkı bir paylamadan sonra bağışlamayı düşünüyordu hâlâ. Tuhaf şey! Oscar yılmak bilmez çalışkan insanın, Napoléon'un yöneticisinin şanlı düşkünlüklerini ortaya dökeli beri, güvenilir adamının hainliği yalnızca bir oluntu olarak takılıyordu kafasına. Öylesine iyi saklanan gizleri ancak Moreau açığa vurmuş olabilirdi, hiç kuşkusuz madam de Sérisy'nin eski oda hizmetçisi ya da Directoire döneminin eski Aspasia'sıyla kendini iyiliklere boğan adama gülmüştü. Kendini kestirme yola atarken, bu Fransa yüksek meclis üyesi, bu bakan genç adamlar gibi ağlamıştı. Son gözyaşlarını dökmüştü. Tüm insan duyguları hep birden öyle zorlu, öyle canlı bir biçimde saldırmıştı ki bu öylesine dingin adam, kendi parkında yaralı bir yırtıcı hayvan gibi yürümekteydi.

M. Moreau atını sorup da bekçinin karısı "Az önce kont hazretleri aldı", yanıtını verince, "Kim, hangi kont hazretleri?" diye sordu.

"Kont de Sérisy, efendimiz", dedi kadın, kâhyadan kurtulmak için de "Belki de şatodadır", diye ekledi.

Moreau bu olaydan hiçbir şey anlamıyordu, ister istemez şatonun yolunu tuttu.

Moreau hemen sonra bekçinin karısını sorgulamak üzere geri döndü, çünkü efendisinin gizlice gelişinde ve tuhaf ediminde tehlike görmüştü. Bekçinin karısı, kont ile kâhyasının arasında kendini bir mengene içinde sıkışmış görünce dehşete düşmüş durumda, kocasından başka hiç kimseye kapıyı açmamaya kesinlikle kararlı olarak, bekçi evini kilitleyip içine kapanmıştı. Moreau'nun kaygısı arttıkça arttı, çizmelerine aldırmadan, koşar adım kapıcı evine gitti. Burada en sonunda kontun giyinmekte olduğunu öğrendi. Yolda rastladığı Rosalie, "Ekselansları yedi kişiyle akşam yemeği yiyecek", dedi.

Moreau kendi evine yöneldi, o zaman yakışıklı bir genç adamla çene yarıştırmakta olan kümes görevlisi kızı gördü.

Zavallı kız:

“Kont ‘Mina’nın emir subayı, bir albay’ dedi”, diyordu.

Georges da:

“Ben albay değilim”, diye yanıtlıyordu.

“Adınız Georges değil mi, peki?”

Kâhya araya girdi:

“Ne oluyor?” dedi.

“Efendim, benim adım Georges Marest, Saint-Martin sokağındaki zengin bir toptancı hırdavatçının oğluyum, iş için noter Crottat adına sayın kont de Serisy’ye geldim, noterin ikinci yazmanıyım.”

“Ben de mösyöye ekselansın ‘Kara Yorgi adında bir albay gelecek, Mina’nın emir subayı, Pierrotin’in arabasıyla geldi; beni sorarsa, bekleme salonuna alın!’ dediğini yineliyorum.”

“Ekselansları şakaya gelmez, hadi, gidin, mösyö”, dedi kâhya. “Ama ekselansları bana gelişini haber vermeden nasıl geldi ki buraya? Kont hazretleri Pierrotin’in arabasıyla geldiğinizi nasıl öğrendi ki?”

“Hiç kuşkusuz, kont şu bir delikanlı incelik göstermemiş olsa, Pierrotin’in arabasında tavşan yerine oturmasına ramak kalan adam olmalı”, dedi yazman.

Hem kâhya, hem kümes bakıcısı:

“Tavşan yerine ha, Pierrotin’in arabasında?...” diye haykırdılar.

“Hiç kuşkum yok, özellikle bu kızın söylediklerinden sonra”, diye sürdürdü Georges Marest.

“Peki, nasıl?” dedi Moreau.

“Nasıl mı, işte şöyle”, dedi yazman. “Yolcuları işletmek için Mısır, Yunanistan, Ispanya üzerine bir sürü kıtır attım onlara. Mahmuzlarım vardı, kendimi albay diye tanıttım, eğlenmek için.”

“Durun bakalım, size göre sayın kontumuz olan yolcu nasıl bir adamdı?” dedi Moreau.

“Tuğla gibi bir suratı var, saçları tümden ak, ama kaşları kara”, dedi Georges.

“Ta kendisi!”

“Ben yandım!” dedi Georges Marest.

“Neden?”

“Nişanlarıyla dalga geçtim.”

“Dert değil! Anlayışlı adamdır, eğlenmiştir. Çabucak şatoya gelin”, dedi Moreau. “Ben ekselanslarının yanına çıkıyorum. Kont sizden nerede ayrılmıştı?”

“Dağın yukarısında.”

“Anlayamıyorum”, diye atıldı Moreau.

“Ne de olsa, onu ***işlettim,*** ama ona hakaret etmedim”, diye düşündü noter yazmanı.

“Peki, ne için geldiniz?” diye sordu kâhya.

“Ne için olacak, Moulineaux çiftliğinin satış senedini getirdim, her şeyi hazır.”

“Tanrım! Hiçbir şey anlamıyorum bu işten!” diye haykırdı Moreau.

Efendisinin kapısına iki kez vurduktan sonra, “Siz misiniz, ***mösyö*** Moreau?” sözcüklerini duyunca, yüreğinin rahatını kaçıracak ölçüde çarptığını duydu.

“Evet, ekselans.”

“Girin!”

Kont ak bir pantalon, ince çizmeler, ak bir yelek ve kara bir ceket giymişti, üzerinde, sağda, Légion d’honneur büyük haç nişanı parlıyor, sol yakasında, bir altın zincirin ucunda, Altın Post nişanı sallanıyordu. Cordon bleu nişanı yeleğin üstünde göz alıyordu. Saçlarını kendisi düzenlemiş, hiç kuşkusuz, böylece Mar- gueron’u Presles’de ağırlamak, belki de adamcağızın üzerinde büyüklüğün büyüsünü kullanmak için giyinip kuşanmıştı. Yerinden kalkmadı, Moreau’yu da ayakta bıraktı.

“Demek böyle, bayım, Margueron’la bu işi bağlayamayacağız?” dedi.

“Şu sırada çiftliğini çok pahalıya satar.”

Kont dalgınmış gibi bir hava takındı.

“Peki, ne diye gelmeyecekmiş ki?”

“Hasta, ekselans...”

“Emin misiniz?”

“Evine gittim...”

Kont sert bir hava takındı, birden korkunçlaşıverdi.

“Bakın, ***mösyö***, güvendiğiniz bir adam sizin gizli tutulmasını istediğiniz yaraları temizlediğinizi görüp de bir orospuya giderek buna onunla gülseydi, bu adama ne yapardınız?”

“Döve döve gebertirdim.”

“Peki, üstüne üstlük güveninizi boşa çıkardığını ve sizi soyduğunu anlasanız?”

“Onu suçüstü yakalamaya çalışır ve küreğe yollardım.” “Bakın, ***mösyö*** Moreau! Hiç kuşkusuz Mme Clapart’ın evinde hastalığımdan söz ettiniz ve onun evinde, onunla benim kontes de Sérisy’ye aşkımı alaya alıp güldünüz; öyle ya, bu sabah, benim önümde, küçük Husson bir posta arabasının yolcularına benim bakımlarıma ilişkin bir yığın ayrıntı veriyordu, hem de Tanrı bilir, nasıl bir dille! karıma kara çalmayı bile göze alıyordu. Uzatmayalım, Beaumont noterinin, sizin ve onun Mouline- aux çiftliğine ilişkin hazırladığınız planı Pierrotin’in arabasıyla Paris’ten dönmekte olan Léger babanın ağzından öğrendim. M. Margueron’a gittiyseniz, hastaymış gibi yapmasını söylemek için gittiniz; hastalıktan öylesine uzak ki kendisini akşam yemeğine bekliyorum, gelecek de. işte böyle, mösyö, on yedi yılda iki yüz elli bin frank kazanmanızı bağışlardım... Bunu anlarım. Aldığınızı ya da size önerileni her seferinde benden isteyebilirdiniz, ben de verirdim: aile babasısınız. Sahtekârlıkta bir başkasından daha iyi davrandınız, sanırım... Ama siz ülke için, Fransa için yaptığım işleri biliyorsunuz, İmparator için geçirdiğim yüz küsur geceyi, aylar boyunca günde on sekiz saat çalıştığımı gördünüz, Mme de Sérisy’yi ne kadar sevdiğimi biliyorsunuz, bu konuda bir çocuğun önünde konuşmanız, gizlerimi, sevgilerimi bir Mme Husson’un alaylarına sunmanız...”

“Efendimiz...”

“Bağışlanmaz bir şey. Bir insanı çıkarlarında yaralamak hiçbir şey değil; ama onu yüreğinden vurmak!... Yok! Siz ne yaptığınızı

bilmiyorsunuz!” Kont başını ellerinin arasına aldı ve bir an sessiz kaldı. “Elinizdekini bırakıyorum, sizi unutacağım”, diye sürdürdü. “Onur gereği, kendim için, sizin onurunuz için, düzgün bir biçimde ayrılacağız, çünkü şu sırada babanızın benim babam için yaptığını anımsıyorum. Yerinizi alacak olan M. de Reybert’le anlaşacaksınız, iyi anlaşacaksınız. Benim gibi davranın, sakin olun. Budalalara maskara olmayın. Özellikle de küçültücü davranışlardan ve küçük çekişmelerden uzak durun. Benim güvenimi yitirdinizse de zengin kişi görünüşünü koruyun. Beni öldürmesine ramak kalan o küçük serseriye gelince, Presles’de yatmasın! Hana götürün, onu görürsem, öfkem konusunda güvence veremem.”

Moreau, gözleri yaş içinde:

“Bunca yumuşaklığı hak etmemiştim, efendimiz”, dedi. “Evet, tümüyle namussuz olsaydım, beş yüz bin frankım olurdu; ayrıca, size servetimin hesabını vermeyi, ayrıntılarını sunmayı da öneriyorum! Ama izin verin de şurasını söyleyeyim, efendimiz, Mme Clapart’la sizi konuşurken, hiçbir zaman alaylı bir biçimde konuşmadım, tam tersine, durumunuza üzüldüğümü belirtmek ve ondan hekimlerce bilinmeyip de halktan insanlarca kullanılan birtakım ilaçlar bilip bilmediğini sormak için konuştum... Küçüğün yanında duygularınızdan o uyurken sö- zettim (anlaşılan, bizi işitiyormuş!), ama her zaman sevgi ve saygı dolu sözcüklerle. Yazık ki boşboğazlıklarımız cinayetler gibi cezalandırılır. Ama haklı öfkenizin sonuçlarını kabul ederken, her şeyin nasıl olup bittiğini bilmenizi isterim. Hep yürekten yüreğe konuştum sizi Mme Clapart’la. Sonra, karımı sorguya çekebilirsiniz, aramızda bu konuları hiçbir zaman konuşmadık...”

“Yeter”, dedi kont, kesin kanıya varmıştı. “Biz çocuk değiliz; geri dönmek olanaksız artık. Gidin, işlerinizi ve benim işleri düzene sokun. Ekim ayına kadar köşkte kalabilirsiniz. M. ve Mme de Reybert şatoda otururlar; her şeyden önce, onlarla birbirinden nefret eden, ama görünüşü koruyan, doğru dürüst insanlar gibi geçinmeye çalışın.”

Kontla Moreau aşağıya indiler, Moreau kontun saçları gibi apak, kont sakin ve saygın.

Bunlar olurken, Paris’ten saat birde yola çıkan Beaumont arabası parmaklıklı kapıda durmuş, noter Crottat şatoya inmiş, kontun verdiği

buyruk uyarınca, salonda bekliyordu. Burada yazmanını iki ressamla birlikte, son derece ürkmüş buldu, üçü de ne yapacağını bilemez gibiydi. Elli yaşlarında, sert ve sevimsiz yüzlü bir adam olan M. de Reybert, yaşlı Margueron ve Beaumont noteriyle gelmişti, noterin elinde bir deste belge ve senet vardı. Bütün bu kişiler kontun devlet adamı kılığında belirdiğini görünce, Georges Marest'te hafif bir korku devinimi yaptı, Joseph Bridau titredi; ama pazar giysileri içinde bulunan, ayrıca kendinde herhangi bir kusur da görmeyen Mis- tigris, oldukça yüksek bir sesle, "Doğrusu ya, böyle çok daha iyi", dedi.

Kont kulağından tutup yanına çekti.

"Rezil çocuk, ikimiz de dekorasyonla uğraşıyoruz", dedi. Sonra ressama tavanı gösterdi. "Yapıtınızı tanıdınız mı, sayın Schinner?" diye sordu.

"Ekselans, eğlence olsun diye, kendime ünlü bir ad verme kusurunu işledim; ama bu günden sonra size güzel şeyler yapmak ve Joseph Bridau adını ünlendirmek zorundayım", diye yanıtladı Joseph Bridau.

"Siz beni savundunuz", dedi hemen kont. "Umarım, akşam yemeğini birlikte yemek zevkini verirsiniz bana, nükteci Mis- tigris'miz de öyle."

"Ekselansları nasıl bir tehlikeye atıldığını bilmiyor", dedi yüzsüz çömez. ***"Aç karın bakan dinlemez***."

Kont birden bir anıyla sarsıldı.

"Bridau!" diye haykırdı, "imparatorluğun en çalışkan insanlarından birinin, kendi gayretinin kurbanı olarak ölen tümen komutanının akrabası olmayasınız?"

Joseph eğilerek:

"Oğluyum, ekselans", diye yanıtladı.

Kont ressamın elini ellerinin arasına aldı.

"Burada başımızın üstünde yeriniz var", dedi. "Babanızı tanıdım, siz de bana bir amca gibi güvenebilirsiniz, bir... bir Amerikalı amca gibi", diye ekledi gülümseyerek. "Ama siz öğrencileri olamayacak gençsiniz; Mistigris kimin öğrencisi?"

"Dostum Schinner'in, geçici olarak o verdi", dedi Joseph. "Mistigris'nin adı Léon de Lora'dır. Ekselans, babamı anımsıyorsanız,

lütfedip devlete karşı komploya girişmekle suçlanan ve Yüksek Meclis mahkemesine verilen oğlunu da düşünün...” “Ha! anladım, düşüneceğim, bana inanın”, dedi kont, Ge- orges’a doğru ilerledi. “Prens Kara Yorgi’ye, Ali Paşa’nın dostuna, Mina’nın emir subayına gelince...”

“O mu?... O benim ikinci yazmanım!” diye atıldı Crottat. “Yanılıyorsunuz, mösyö Crottat”, dedi kont sert bir biçimde. “Günün birinde noter olmak isteyen bir yazman önemli bel

geleri posta arabalarında yolcuların insafına bırakmaz! Noter olmak isteyen bir yazman Paris’le Moisselles arasında yirmi frank harcamaz! Noter olmak isteyen bir yazman kaçak olarak tutuklanma tehlikesine atılmaz...”

“Ekselans, yolculukta insanları işleterek eğlenmeye kalktım; ama...” diye başladı Georges Marest.

Patronu dirseğiyle sertçe böğrüne vurdu.

“Ekselanslarının sözünü kesme”, dedi.

“Bir noter daha başlangıçta sıkı ağızlılık, önlemlilik, incelik edinmeli, bir devlet bakanını mum üreticisi sanmamalı.”

“Kusurlarım nedeniyle suçlanmama bir şey demiyorum”, dedi Georges, “ama sözleşmelerimi yolcuların...”

“Şu sırada da bir devlet bakanını, bir yüksek meclis üyesini, bir senyörü, bir yaşlı adamı, bir müşteriyi yalanlama suçunu işliyorsunuz. Satış taslağınızı arayın bakalım.”

Noter yazmanı çantasındaki tüm kâğıtları karıştırıp buruşturdu.

Devlet bakanı sözleşmeyi cebinden çıkardı.

“Kâğıtlarınızı karıştırmayın, aradığınız işte burada”, dedi. Crottat kâğıdı üç kez evirip çevirdi, onu soylu müşterisinin elinden alışına çok şaşırmıştı.

“Nasıl! Nasıl olur?...” dedi en sonunda Georges’a.

“Ben almamış olsaydım, Léger baba ele geçirebilir ve tasarımı anlayabilirdi”, diye sürdürdü kont. “Léger baba tarıma ilişkin sorularına bakarak sandığınız kadar bön değildi, çünkü size insanın her zaman mesleğini düşünmesi gerektiğini kanıtlıyordu... Siz de akşam yemeğini

birlikte yemek zevkini vereceksiniz bana, ama bize İzmirli müslümanın idamını anlatmak koşuluyla, sonra da bir müşterinin hiç kuşkusuz kitleden önce okuduğunuz anılarını tamamlarsınız.”

Léon de Lora alçak sesle Joseph Bridau’ya:

“Şakaya şaplak”, dedi.

Kont Beaumont noteri, Crottat, M. Margueron ve M. de Reybert’e:

“Beyler, biz öbür yana geçelim”, dedi. “İşimizi sonuçlandırmadan sofraya oturmayacağız; çünkü, dostumuz Mistigris’nin dediği gibi, ***zamanında pusmak gerekir***''

“Vallahi, gerçekten çok anlayışlı bir adam”, dedi Léon de Lora Georges Marest’e.

“Orası öyle de benim patron anlayışlı değil, gidip başka yerde kıtır atmamı rica edecektir.”

“Olsun! Yolculuğu seviyorsunuz”, dedi Bridau.

“Bay ve bayan Moreau ufaklığa nasıl bir fırça çeker şimdi, kim bilir!...” diye atıldı Léon de Lora.

“Salağın teki”, dedi Georges. “O olmasa, kont eğlenecekti. Ama olsun, ders derstir, bir daha posta arabalarında konuşmaya kalkarsam!...”

“Öyle! aptalca bir şey”, dedi Joseph Bridau.

“Hem de bayağı bir şey”, dedi Mistigris. “Ayrıca da ***çok konuşan çok çuvallar***:”

Noterlerinin desteğinde ve M. de Reybert’in önünde, M. Margueron’la kont de Sérisy arasında işler görüşülürken, eski kâhya ağır bir yürüyüşle kendi evine gitmişti. Hiçbir şey görmeden içeriye girdi ve salonun kanepesine oturdu, küçük Husson onun görüş alanı dışında bir yere ilişti, çünkü annesinin koruyucusunun solgun yüzü tüylerini ürpertmişti.

Estelle, tüm yaptıklarından sonra oldukça yorgun bir durumda salona girince:

“Ne oldu, dostum, neyin var senin?” dedi.

“Sevgilim, mahvolduk, ortada kaldık. Presles’in kâhyası değilim artık, kontun güvenini yitirdim.”

“Bu da nerden çıktı?”

“Léger baba da arabadaymış, ona Moulineaux işini açıklamış; ama beni kontun korumasından her zaman için yoksun bırakan bu değil...”

“Neymiş peki?”

“Oscar kontes konusunda kötü konuşmuş, kontun da hastalığını ortaya sermiş...”

“Oscar!...” diye haykırdı Mme Moreau. “Dostum, günah işlediğin yerden cezalandırıldın. Bu yılanı koynunda beslemek neymiş, gördün mü?... Ben sana kaç kez....”

“Yeter!” dedi Moreau boğuk bir sesle.

Bu sırada, Estelle’le kocası Oscar’ın bir köşeye büzülmüş olduğunu gördüler.

Kâhya tüyler ürpertici bir sertlikle:

“Konuş bakalım! Arabada ekselanslarına ne söyledin?” dedi. “Ben ne zaman bir soru soracak olsam, apışıp kalırsın, hangi şeytan çözdü senin dilini? Ne yapmak istiyordun?”

Oscar ağlayamayacak kadar şaşkındı, bir heykel gibi kımıl- tısız kaldı, yalnızca sustu.

“Gel, ekselanslarından özür dile!” dedi Moreau.

Estelle öfke içinde:

“Böyle bir uyuz ekselanslarının umurunda mı sanki?” diye bağırdı.

“Hadi bakalım, şatoya!” dedi Moreau.

Oscar cansız bir kitle gibi çöktü, yere düştü.

“Sen geliyor musun, gelmiyor musun?” dedi Moreau, öfkesi her an biraz daha tutuşuyordu.

“Hayır! Hayır! Yalvarırım!” diye bağırdı Oscar, kendisi için ölümden de kötü olan bu işkenceye boyun eğmek istemedi.

O zaman Moreau Oscar’ı giysisinden yakaladı, çocuk ortalığı çığlıkları ve hıçkırıklarıyla doldururken, avlulardan sürükledi; binek sekinden sürükledi; salona getirdi, sonra da, öfkeden daha bir güçlenmiş koluyla, onu, kazık gibi kaskatı ve böğürür durumda, Moulineaux’nun alım işlemini tamamlamış ve tüm konuklarıyla birlikte yemek odasına geçmekte olan kontun ayakları dibine attı.

“Diz çök! Diz çök, aşağılık çocuk! Sana kolejde burs bularak ruhunun ekmeğini veren kişiden özür dile!” diye bağırıyordu Moreau.

Oscar, yüzü yerde, tek sözcük söylemeden, sinirden kuduruyordu. Tüm izleyiciler titriyordu. Moreau kendini tutamaz olmuştu artık, yüzüne kan yürümüş, kıpkırmızı olmuştu.

Kont Oscar’ın özür sözlerini boşu boşuna bekledikten sonra:

“Bu çocuk boş gururdan başka bir şey değil”, dedi. “Gururlu insan alçalır, çünkü kimi alçalışlarda büyüklük vardır. Korkarım, bu çocuğu hiçbir zaman adam edemeyeceksiniz.”

Devlet bakanı yürüyüp gitti. Moreau Oscar’ı gene tutup evine getirdi. Atlar arabaya koşulurken, Mme Clapart’a aşağıdaki mektubu yazdı:

“Dostum, Oscar beni batırdı. Bu sabah, Pierrotin’in arabasında, yolculuğu sırasında, gizlice yolculuk etmekte olan ekselanslarının kendisine sayın kontesin hafifliklerini anlatmış, değişik görevlerinde bunca geceyi çalışarak geçirmek yüzünden yakalandığı korkunç hastalığa ilişkin gizlerini açıklamış. Kont, beni görevden aldıktan sonra, Oscar’ı Presles’de yatırmayıp geri yollamamı söyledi. Bu nedenle, şu sırada, onun buyruğunu yerine getirmek üzere, atlarımı karımın arabasına koşturtuyorum, ahır uşağım Bronchon da bu küçük sefili alıp size getirecek. Karımla ben öyle bir üzüntü içindeyiz ki bunu kolayca tasarlayabilirsiniz, ama ben betimlemekten vazgeçiyorum. Birkaç güne kadar sizi görmeye geleceğim, çünkü bir karar almam gerek. Üç çocuğum var, geleceklerini düşünmek zorundayım, ama henüz neye karar vereceğimi bilemiyorum, çünkü düşüncem konta benim gibi bir adamın yaşamının on yedi yılının değerinin ne olduğunu göstermek, iki yüz altmış bin frank bir zenginliğim var, günün birinde ekselanslarının nerdeyse eşiti olmamı sağlayacak bir servete ulaşmak istiyorum. Şu sırada dağları kaldıracak, en başa çıkılmaz zorlukları yenecek güçte olduğumu seziyorum. Böylesi alçalışlar ne büyük bir kaldıraçtır!... Oscar’ın damarlarında nasıl bir kan dolaşıyor ki? onun hakkında bir övgüde bulunamam doğrusu, davranışı tam bir kuşbeyinlinin davranışı: size yazdığım sırada, tek bir sözcük söyleyemedi daha, karımın ya da benim hiçbir sorumuza yanıt vermedi. Budala mı olacak, yoksa şimdiden öyle mi? Sevgili dostum, yolcu etmeden önce dersini vermemiş miydiniz? Benim sizden rica ettiğim gibi onunla gelmiş olsaydınız, öyle

yıkımlardan kurtaracaktınız ki beni! Estelle sizi korkutuyorsa, Moisselles'de kalabilirdiniz. Her neyse, olan oldu. Allahaısmarladık, yakında görüşmek üzere.

Sadık hizmetkârınız ve dostunuz
MOREAU."

Akşam saat yedide, kocasıyla küçük bir gezintiden döndükten sonra, Mme Clapart, tek bir mumun ışığında, Oscar'a kışlık çoraplar örmekteydi. M. Clapart dostlarından birini, Poiret'yi bekliyordu. Poiret bazı bazı onunla bir domino partisi çevirme

ye gelirdi, çünkü hiçbir akşamı bir kahvede geçirmeyi göze alamazdı. Elinde avcunda fazla bir şey bulunmamasının zorunlu kıldığı önlemliliğine karşın, Clapart tüketim nesneleri ortasında ve alayları kendisini yaralayabilecek olan sürekli müşterilerinin karşısında ılımlılığına güvenemezdi.

"Korkarım, Poiret geldi de geri gitti", diyordu karısına. "Ama, dostum, kapıcı bize söylerdi", diye yanıtladı Mme Clapart.

"Pekâlâ unutmuş olabilir."

"Ne diye unutsun kip"

"Bize iletilecek bir şeyi ilk kez unutmuş olmayacak, bu insanlar atı arabası olmayana kim bilir nasıl davranırlar."

Zavallı kadın konuşmayı değiştirmek ve Clapart'ın dokundurmalarından kurtulabilmek için:

"Her neyse", dedi. "Şimdi Oscar Presles'de; o güzelim yerde, o güzelim bahçede çok mutlu olacak..."

"Evet, güzel şeyler bekleyin bakalım ondan", diye yanıtladı Clapart, "bir temiz karıştıracaktır ortalığı."

"Bu zavallı çocuğa kızmaktan hiç vazgeçmeyecek misiniz? ne yaptı size? Hey Tanrım, günün birinde rahat edersek, belki de bunu ona borçlu olacağız, çünkü iyi yüreklidir..."

"Bu oğlan yaşamda başarılı olduğu zaman, bizim kemiklerimizin erimesinin üzerinden çok zaman geçmiş olacak", diye atıldı Clapart. "Bayağı değişecek demek! Siz çocuğunuzu tanımıyorsunuz, övüngen, yalancı, tembel, beceriksiz..."

“Yola çıksanız da M. Poiret’yi karşılaşanız diyordum”, dedi zavallı anne, üzerine çektiği bu sert eleştiri yüreğinden yaralamıştı onu.

“Okul boyunca hiç ödül almamış bir çocuk!” diye gürledi Clapart.

Kenterler için sınıflarda ödül kazanmak bir çocuk için güzel bir geleceğin güvencesidir.

“Siz hiç ödül aldınız mı?” dedi kadın. “Hem Oscar felsefeden özel ödül almıştı.”

Bu çıkış Clapart’ı bir an için susturdu.

“Mme Moreau da bayılacak sanki ona... Kocasının ona gıcık olması için elinden ne gelirse yapacaktır... Oscar Presles’e kâh

ya olacak, öyle mi?... ama ölçüm bilmek gerekir, tarımdan anlamak gerekir...”

“Öğrenir.”

“O mu öğrenecekmiş? Hadi canım sen de! Bahse girelim mi, bu işe alınacak olursa, haftasını bile doldurmadan salaklıklar yapar, kont de Serisy’nin kendisine yol vermesine neden olacak salaklıklar...”

“Tanrım! Güzel niteliklerle dolu, melekler gibi yumuşak, hiç kimseye kötülük edemeyecek bir zavallı çocuğa nasıl saldı- rabilirsiniz böyle?”

Bu sırada, bir arabacının kamçı şakırtıları, hızla gelen bir binek arabasının gürültüsü, evin araba kapısının önünde duran iki atın ön ayaklarıyla yeri eşelemeleri Cerisaie sokağını ayağa kaldırmıştı. Tüm pencerelerin açıldığını işiten Clapart sahanlığa çıktı, hoşnutluğu gerçek bir kaygı altında gizlenen bir havayla:

“Oscar’ınızı arabayla getiriyorlar!” diye seslendi.

“Aman, Tanrım, ne oldu ona?” dedi zavallı anne, bedenini güz yelinde bir yaprak gibi sarsan bir titremeye tutuldu.

Arkasında Oscar ve Poiret’yle Brochon yukarıya çıkıyordu.

“Tanrım! Ne oldu?” diye yineledi anne ahır uşağına.

“Bilmiyorum, ama M. Moreau artık Presles’in kâhyası değil, buna oğlunuzun neden olduğunu söylüyorlar, Ekselans da onu size göndermemizi emretmiş. Ayrıca, zavallı M. Moreau’nun mektubu da işte burada, adamcağız insanı ürpertecek kadar değişti, madam.”

“Clapart, arabacıyla beyefendiye birer bardak şarap ver”, dedi anne, kendini bir koltuğa attı, burada uğursuz mektubu okudu. Yatağına doğru sürüklenirken, “Oscar, sen anneni öldürmek mi istiyorsun?” dedi. “Bu sabah bütün söylediklerimden sonra.”

Mme Clapart tümcesini bitiremedi, acıdan bayıldı.

Oscar, ayakta, alık alık kaldı öyle. Mme Clapart kocasının elini kolunu sallayarak “Yanıt verecek misin?” dediğini işiterek kendine geldi.

“Sen git yatağına yat”, dedi oğluna, sonra da “Onu rahat bırakın, mösyö Clapart, çıldırtmayın, çünkü insanı korkutacak kadar değişmiş.”

Oscar annesinin son sözünü işitmedi, buyruğu alır almaz gidip yatmıştı.

Oscar’ın heyecan ve olay dolu bir günün sonunda, suçunun büyüklüğüne karşın, rahat ve derin bir uykuya dalmış olduğunu öğrenince, delikanlılığını anımsayan hiç kimse şaşmayacaktır. Ertesi gün, doğayı sandığı kadar değişmiş bulmadı, karnının aç olmasına şaştı, oysa daha dün yaşamayı hak etmeyen bir insan olarak görüyordu kendini. Yalnızca tinsel olarak acı çekmişti. Bu yaşta, tinsel izlenimler birbirini öylesine hızlı izler ki, önceki ne denli derin kazılmış olursa olsun, birbirlerini zayıflatırlar. Bu nedenle, şu son zamanlarda insanseverlerce sert bir biçimde eleştirilmiş olmalarına karşın, kimi durumlarda çocuklar için bedensel cezalar zorunludur; en doğalı da budur ayrıca, çünkü doğa da başka türlü davranmaz, derslerinden sürekli bir anı bırakmak için acıyı kullanır. Bir gün önce Oscar’ın yakasına yapışmış olan yazık ki geçici utanca kâhya bedensel bir ceza ekleseydi, ders belki de tam olurdu. Cezaların uygulanmasında gösterilmesi gereken kavrayış onlara karşı en büyük gerekçedir; çünkü, eğitici sık sık yanılgıya düşerken, doğa hiçbir zaman yanılmaz.

Mme Clapart öğleye kadar oğluyla yalnız kalabilmek için kocasını dışarıya yollamaya özen göstermişti. Acınacak bir durumdaydı. Gözyaşlarından acılıklı bir görünüşe bürünmüş gözleri, uykusuz bir geceden sonra bitkin düşmüş yüzü, zayıflamış sesi, her şeyden bir kez daha katlanamayacağı aşırı bir acı anlatımıyla aman diliyordu. Oscar’ın girdiğini görünce, yanına oturmasını işaret etti ve ona yumuşak, ama inançlı bir sesle, Presles kâhyasının iyiliklerini anlattı. Oscar’a, özellikle altı yıldan

beri, Moreau'nun incelikle yaptığı yardımlarla yaşadığını söyledi. M. Clapart'ın Oscar'ın eğitimini sağlayan yarım burs gibi kont de Serisy'ye borçlu oldukları işi er geç sona erecekti. Hazine'de de, Belediye'de de yeterli sürede çalışmamış olduğundan, Clapart bir emeklilik isteyemezdi. M. Clapart'ın işsiz kaldığı gün ne olacaklardı? "Ben hastalara bakmak ya da büyük bir evde çamaşırcı- lık ya da bulaşıkçılık yapmak zorunda da kalsam, ekmeğimi kazanabilir, M. Clapart'a da bakabilirim. Ama sen ne yapacaksın?" dedi Oscar'a. "Bir varlığın yok, edinmek zorundasın, yaşayabilmek için bu gerekir. Siz gençler için yalnızca dört yol var: tecim, devlet görevi, ayrıcalıklı meslekler, bir de askerlik. Her türlü tecim anamal gerektirir, bizim de sana verecek bir şeyimiz yok. Anamalı olmayınca, genç bir adam bağlılığını, becerisini kullanır; ama tecim büyük bir ağız sıkılığı gerektirir, senin dünkü davranışınsa, bunda başarılı olacağın konusunda hiç umut vermiyor. Kamu yönetimine girmek için, çok uzun bir süre kadrosuz çalışman ve koruyucularının olması gerekir, sense tek ve herkesten güçlü koruyucumuzu kaçırdın. Ayrıca, genç bir adamın gerek tecimde, gerek yönetimde kolaylıkla başarıya ulaşmasını sağlayan olağanüstü yeteneklerin de bulunsa, mesleği öğrenmek için geçirilen sürede yaşamak ve giyinmek için gereken parayı nereden bulacaksın?" Anne burada, tüm kadınlar gibi sözlü sızlanmalara girişti: Presles'de kâhyalık yapmanın M. Moreau'nun kendisine yollamayı sağladığı yiyecek içecek yardımlarından yoksun kalınca ne yapacaktı? Oscar koruyucusunu batırmıştı. Tecim ve yönetimden, kendisinin ona bakamayacak olması nedeniyle, oğlunun hiç düşünmemesi gereken bu mesleklerden sonra, noterlik, avukatlık gibi ayrıcalıklı meslekler, dava vekilliği, icra memurluğu geliyordu. Ama hukuka gitmek, üç yıl boyunca okumak, kayıtlar, sınavlar, tezler ve diplomalar için yüklü paralar ödemek gerekirdi; isteklilerin büyük çoğunluğu üstün bir yetenekle kendilerini göstermeye çabalarlardı; kısacası, Os- car'ın geçim sorunu hep karşılarındaydı. "Oscar, tüm gururumu, tüm yaşamımı sana bağlamıştım", dedi sözlerinin sonunda. "Mutsuz bir yaşlılığı kabul ederken, gözlerimi sana dikiyor, senin güzel bir mesleğe girip başarılı olduğunu görüyordum. Bu umut altı yıldır kolejde okumanı sağlamak için katlandığım yoklukları sineye çekme cesaretini verdi bana, yarım bursa karşın yılda yedi-sekiz yüz franka patlıyordu bu iş bize. Şimdi umudum yıkıldıktan sonra, geleceğin beni ürpertiyor! M. Clapart'ın aylığından oğlum için bir kuruş bile alamam. Ne yapacaksın?

Özel okullara girecek kadar matematikte iyi değilsin, hem de istenilen üç bin frank pansiyon parasını nereden bulacağım? işte yaşam tam böyle, çocuğum! On sekiz yaşındasın, güçlüsün, askere yazıl, ekmeğini kazanmanın tek yolu bu olacaktır...”

Oscar yaşam konusunda hiçbir şey bilmiyordu daha. Evdeki yoksunluk kendilerinden gizlenerek yetiştirilen tüm çocuklar gibi, varlık edinme zorunluluğundan haberi yoktu; ***Tecim*** sözcüğü hiçbir düşünce getirmiyordu usuna, ***Yönetim*** sözcüğü de fazla bir şey söylemiyordu, çünkü bunların sonuçlarını görmüyordu: annesinin uyarılarını utançtanmış gibi göstermeye çalıştığı boyun eğmiş bir havayla dinliyordu, ama uyanlar boşlukta silinip gidiyordu. Bununla birlikte, asker olmak düşüncesi, bir de annesinin gözlerinden akıp duran yaşlar, bu çocuğu da ağlattı. Mme Clapart, Oscar’ın yanaklarından gözyaşlarının yol yol indiğini görünce, birden gücünü yitirdi; böyle bir durumdaki tüm anneler gibi, hem kendilerinin, hem de çocuklarının dertlerinin acısına dayanan bu tür bunalımları sona erdirecek sonuç sözünü aradı.

“Hadi, Oscar, ileride sıkı ağızlı olacağına, yerli yersiz konuşmayacağına, o saçma özsaygını bastıracağına ***söz ver*** bana” vb.

Oscar annesinin istediği her sözü verdi, Mme Clapart da, onu kendine doğru çektikten sonra, homurdanmalarının ardından bir avuntu olarak onu öptü.

“Şimdi anneni dinleyecek, öğütlerini izleyeceksin, çünkü bir anne oğluna ancak güzel öğütler verir”, dedi. “Cardot amcana[1] gideceğiz. Son umudumuz orada. Cardot babana çok şey borçlu, baban kızkardeşi Mile Husson’a ona o döneme göre çok büyük bir drahoma vererek ipekçilikte büyük bir servet edinmesini sağladı. Sanırım, seni ardılı ve damadı M. Camusot’nun yanına verir, yeri Bourdonnais sokağındadır... Ne yaparsın ki Cardot amcanın dört çocuğu var. Cocon-d’Or’u büyük kızı Mme Camusot’ya verdi. Camusot’nun milyonları var ya iki evlilikten iki de çocuğu var, bizim varlığımızı ancak bilir. Cardot ikinci kızı Marianne’ı Protez ve Chiffreville şirketinden M. Protez’le evlendirdi. Noter olan büyük oğlunun noterlik açması kendisine dört yüz bin franka mal oldu, ikinci oğlu Joseph Cardot’yu da yakınlarda Matifat ecza ve parfüm şirketine ortak etti. Yüzünü yılda dört kez gören Cardot amcanın seninle ilgilenmek için birçok

nedeni olacak. Hiçbir zaman beni burada görmeye gelmedi. Oysa ben Anne hanımefendinin yanındayken gelmesini bilirdi,

1 M. Cardot Oscar'ın halasının kocasıdır. Bu nedenle, türkçede "enişte" diye adlandırılması daha doğru olurdu. Ama metinde "yeğen" sözü de geçtiği ve "amca" daha bir yakınlık belirttiği için *"önde"* sözcüğünü böyle çevirdik.

çünkü imparatorluğun büyük prens ve prenseslerine, İmpara- tor'a ve sarayın büyüklerine mal satma ayrıcalığını elde etmeye çalışıyordu. Şimdi Camusot'lar aşırılar arasında yer alıyorlar! Ca- musot ilk karısının oğlunu krallık kabinesinin bir odacısının kızıyla evlendirdi! insanlar eğildiler mi çok kamburdurlar! Neyse, akıllaca bir iş bu, Cocon-d'Or imparatorluk döneminde olduğu gibi Bourbonlar döneminde de sarayla iş yapmayı iyi becerir. Kısacası, yarın Cardot amcana gideceğiz, umarım orada düzgün davranırsın; çünkü, bir kez daha söylüyorum, son umudumuz orası."

M. Jean-Jeröme-Severin Cardot karısından, kendisine üs- tencinin parlak zamanında yüz bin gümüş frank drahoma verdiği Mile Husson'dan, altı yıl önce dul kalmıştı. Cocon-d'Or'un, Paris'in en eski firmalarından birinin birinci kalfası olan Cardot bu kurumu 1793'te, patronlarının Maximum[1] yüzünden iflas ettiği sırada satın almış, Mile Husson'un, drahoması da on yıl içinde nerdeyse dev bir servet edinmesini sağlamıştı. Çocuklarına zengin bir biçimde başgöz etmek için çok akıllıca bir düşünceyle üç yüz bin franklık bir parayı kendisinin ve karısının üzerine yaşam boyu gelir alacak biçimde yatırmıştı. Bu da ona yılda otuz bin frank sağlıyordu. Anamallarına gelince, bunları çocukları için herbiri dört yüz bin frank tutarında üç drahomaya ayırmıştı. Büyük kızının drahoması olan Cocon-d'Or'u Camusot bu paranın karşılığı olarak kabul etmişti. Böylece, yaşı nerdeyse yetmişi bulan adamcağız çocuklarının çıkarına zarar vermeden yılda otuz bin frankını harcayabilirdi; çocukları çok iyi bir yaşam kurmuşlardı, sevgi gösterileri hiçbir açgözlülük kaygısıyla lekelen- memişti. Cardot amca Belleville'de, La Courtille'in yukarısındaki ilk evlerden birinde oturmaktaydı. Burada, Seine ovasını yukarıdan gören bir ilk katta, güneye bakan ve büyük bir bahçeden tek başına yararlanma üstünlüğü bulunan bin franklık bir dairede oturmaktaydı; bu nedenle bu geniş kır evinde üç dört kiracının daha oturmasını hiç dert etmiyordu. Uzun

süreli bir kira sözleşmesiyle yaşamını burada bitirmenin güveni içinde, cimrice denilebilecek yaşam sürüyor, her biri ölümünde altı yüz frank dolayında bir yıllık gelir elde etmeyi bekleyen, bunun so-

1 Mayıs 1793 ve aralık 1794 arasında vurguncuların yiyecek maddelerini ele geçirmelerini önlemek ve fiyat yükselmelerini sınırlamak için alınmış olan sert önlemler.

nucu olarak da bir şeyini çalmayan yaşlı aşçısıyla ölmüş Mme Cardot’nun oda hizmetçisi kendisine hizmet ediyordu. Bu iki kadın efendilerine görülmedik bir özenle bakıyor, can sıkıcılık ve titizlikten hiç kimse onun kadar uzak olmadığı için kendisiyle daha da iyi ilgileniyorlardı. Ölmüş Mme Cardot’nun döşemiş olduğu daire altı yıldır aynı durumda kalıyor, yaşlı adam bununla yetiniyordu; yılda toplam bin ekü harcamıyordu, çünkü haftada beş kez akşam yemeğini Paris’te yiyor, her akşam geceyarısı işletme merkezi La Courtille’in sınırında bulunan bir arabayla dönüyordu. Aşçı kadına yalnızca öğle yemeğiyle uğraşmak kalıyordu aşağı yukarı. Adamcağız on birde öğle yemeğini yiyor, giyiniyor, kokusunu sürüp Paris’e gidiyordu. Kenterler genellikle akşam yemeğini dışarıda yiyecekleri zaman önceden bildirirler; Cardot babaysa, evde yiyeceği zaman bildiriyordu.

Bu ufak, tombul, canlı, bodur, güçlü ihtiyar, halk arasında söylendiği gibi, iki dirhem bir çekirdekti her zaman; yani üzerinde hep kara ipek çoraplar, mat ipekten pantalonlar, ak pikeden yelekler, göz kamaştırıcı çamaşırlar, açık mavi giysiler, mor ipek eldivenler, kunduralarında ve pantalonunda altın tokalar, son olarak da ufak bir halka ve kara bir kurdelayla bağlanmış küçücük bir kuyruk bulunurdu. Yüzü aşağılarında gri gözler ışıldayan, çalılar gibi kalın kaşlarla, kendisine eski bir papaz havası veren köşeli, iri ve uzun bir burunla dikkati çekerdi. Bu yüz adamı yalancı çıkarmazdı. Gerçekten de Cardot baba günden güne ortadan silinmekte olan ve XVIII. yüzyılın romanlarının ve Turcaret güldürülerinin[1] başlıca konusunu oluşturan şu şen Geronte’ların soyundandı. Cardot amca ***“Güzel hanım!’’*** der, koruyucusuz kadınları arabayla götürürdü; onlara, kendi deyimiyle, şövalyelere yaraşır davranışlarla yardımcı olurdu. Sakin görünüşü, karlı alnı altında, hazdan başka uğraşı olmayan bir yaşlılığı saklardı. Erkek arkadaşları arasında, çekinmeden Epikurosçuluğu savunur,

fazlasıyla açık saçık şakalar yapardı. Damadı Camusot'nun güzel oyuncu kız Coralie'ye kur yapmasını kötü bulmamıştı, çünkü kendisi de gizliden gizliye Gaîte tiyatrosunun baş dansçısı Mile Florentine'in Maecenas'ıydı. Ama gerek evinde, gerek dışarıdaki davranışlarında bu yaşamdan ve bu düşüncelerden hiçbir şey

1 Budala bir sonradan görme olan Turcaret'nin yükseliş ve düşüşünü anlatan güldürüler.

fark edilmezdi. Cardot amca, ciddi ve kibar, neredeyse soğuk bir adam olarak tanınırdı, öylesine bağlıydı kurallara, bir softa kendisini ikiyüzlü olarak niteleyebilirdi. Bu saygın bey özellikle papazlardan nefret eden, ***Constitutionnel'e***[1] bırakılmış olan şu büyük salaklar sürüsündendi ve ***mezar yadsıması'yla***[2] çok ilgileniyordu. Kendisi Piron'u, Vade'yi, Colle'yi[3] yeğlemekle birlikte, Voltaire'e tapardı. Söylemek bile fazla, Beranger'ye hayrandı, incelikle ***Lisette dininin büyük rahibi*** derdi ona[4]. Biri kendilerine babalarının şenlik yapmaktan ne anladığını açıklamış olsaydı, kızları, Mme Camusot'yla Mme Protez ve iki oğlu şak diye düşüp bayılırlardı. Bu bilge ihtiyar çocuklarına ömürlük gelirlerinden hiç söz etmemişti, onlar da böylesine cimrice yaşadığını gördükçe, kendileri için tüm servetini elden çıkardığını düşünüyor, özenlerini ve sevgilerini iki katına çıkarıyorlardı. O da bu nedenle, zaman zaman, "Servetinizi yitirmeyin, çünkü benim size bırakacak bir şeyim yok", diyordu oğullarına. Camusot'nun kişiliğini kendisininkine çok yakın bulur, onu ince eğlencelerine katacak kadar severdi, yılda otuz bin lira ömürlük gelirin gizini tek bilen de oydu. Camusot adamcağızın felsefesini çok beğenirdi, ona göre, insan çocuklarının mutluluğunu sağladıktan ve görevlerini soylulukla tamamladıktan sonra, yaşamını pekâlâ şen bir biçimde tamamlayabilirdi. "Görüyorsun, dostum", derdi Cocon- d'Or'un eski şefi, "yeniden evlenebilirdim, değil mi? Genç bir kadın bana çocuk verebilirdi... Evet, çocuklarım olabilirdi, çocuğum olacak yaştaydım... Oysa, bak, Florentine bir hanım kadar pahalıya mal olmuyor, canımı sıkmıyor, çocuk da vermeyecek bana, hiçbir zaman da sizin paranızı yemeyecek." Camusot, Cardot babada en ince aile anlayışını buluyor, onu kusursuz bir aile babası olarak görüyordu. "Tecim yaşamının tüm sıkıntılarını çektikten sonra,

yaşlılıkta tadılması çok doğal olan hazları çocuklarının çıkarıyla uzlaştırmasını biliyor", diyordu.

1 Dönemin özgürlükçü ve Kilise karşıtı bir gazetesi. Balzac burada kralcı ve katolik yönelimini açıklıkla ortaya koymakta.

2 O sıralarda özgürlükçüler Kilise'nin intihar edenlere, aforozlulara, düelloculara vb mezar verilmesini yadsımasına kızmaktaydı.

3 Dönemin fazla değer taşımayan iki tiyatro yazarıyla bir şarkı yazarı.

4 Beranger o dönemde halktan yana şarkılarıyla tanınmış çok ünlü bir şarkı yazarıydı, Lisette adı altında güzel ve uçarı işçi kızları çok anlatmıştı.

Eski yengeleri Mme Clapart'ın varlığını ne Cardot'lar, ne Camusot'lar, ne Protez'ler uslarına getirirdi. Aile ilişkileri ölüm ya da evlenmeleri bildirme ve yılbaşı kartlarıyla sınırlıydı. Gururlu Mme Clapart duygularından ancak Oscar'ının çıkarı uğruna, bir de mutsuzluğu içinde kendisine bağlı kalmış olan tek kişi olan Moreau'nun dostluğu karşısında ödün verirdi. Yaşlı Car- dot'yu varlığıyla da, sıkıcı istekleriyle de rahatsız etmemişti; ama bir umuda bağlanır gibi bağlanmıştı ona, her üç ayda bir onu görmeye gider, ona Oscar Husson'dan, artık yaşamayan saygıdeğer Mme Cardot'nun yeğeninden sözeder, tatillerde de onu üç kez kendisine götürürdü. Her gelişlerinde, adamcağız Oscar'ı ***Cadran-Bleu'***ye[1] akşam yemeğine, sonra Gaîté tiyatrosuna götürmüş, sonra da Cerisaie sokağına getirmişti. Bir kez, üstünü başını tepeden tırnağa yeniledikten sonra, ona kolej çantası için şart koşulan gümüş sofra takımını ve tası vermişti. Oscar'ın annesi iyi adama yeğeninin kendisini çok sevdiğini kanıtlamaya çalışıyor, ona her zaman bu tastan, bu yemek takımından ve artık yalnızca yeleği kalmış olan o çok çekici giysiden sözediyor- du. Ama bu küçük incelikler Cardot amca gibi kurnaz bir yaşlı tilkinin önünde Oscar'a yarar sağlamaktan çok zarar vermekteydi. Cardot baba o iri yarı, kuru ve kızıl saçlı ölmüş karısını hiçbir zaman fazla sevmemişti; ayrıca, ölmüş Husson'un Oscar'ın annesiyle hangi koşullarda evlendiğini biliyordu; onu hiç mi hiç küçümsememekle birlikte, genç Oscar'ı kocasının ölümünden sonra doğurduğunu da bilmiyor değildi; böylece, zavallı yeğeni Cardot'lara

tümden yabancıymış gibi geliyordu ona. Yıkımı önceden kestiremediğinden, Oscar’ın annesi daha genç yaşlarından beri satıcıya yeğeni için sevgi aşılayarak Oscar’la amcası arasında bu bağ yokluğuna bir çözüm bulmamıştı. Benliklerini analık duygusunda yoğunlaştıran tüm kadınlar gibi, Mme Clapart da hiç kendini Cardot amcanın yerine koymuyor, bu son derece sevimli, üstelik ölmüş Mme Cardot’nun adını taşıyan çocukla gönülden ilgilenmesi gerektiğini sanıyordu.

M. Cardot, berberince tıraş edilip pudralandıktan sonra, öğle yemeğini beklerken bahçede dolaşmaktaydı, oda hizmetçisi:

“Efendim, yeğeniniz Oscar’ın annesi geldi”, dedi.

1 Dönemin Temple bulvarında bulunan ünlü bir lokantası.

“Hoş geldiniz, güzel bayan”, dedi eski ipek satıcısı, Mme Clapart’ı selamlayıp ak pikeden ropdöşambrına sarındı. Sonra Oscar’ı bir kulağından tuttu, “Vay, vay, vay! sizin küçük delikanlı bayağı büyümüş”, diye ekledi.

“Okulunu bitirdi, sevgili amcasının Henri-IV’taki ödül dağıtımına gelememesine çok üzüldü, çünkü o da ödül kazandı. Husson adı da okundu, umarım, ileride onurla taşır bu adı..”

Ufak ihtiyar durdu.

“Bak sen! Bak sen!” dedi. Mme Clapart, Oscar ve o taraçada portakal, mersin ve nar ağaçları önünde dolaşıyorlardı. “Peki, hangi ödülü aldı?”

Ana da gururla:

“Felsefeden dördüncü ek ödülü...”

“Ha! delikanlının yitirilmiş zamanı kazanmak için önünde çok yol var daha”, diye atıldı Cardot amca. “Öyle ya, bir ek ödülle okul bitirmek... atla deve değil herhalde! Öğle yemeğini benimle yer misiniz?”

“Emrinizdeyiz”, diye yanıtladı Mme Clapart. “Ah, mösyö Cardot, çocuklarının yaşama iyi başlamaları anne ve babalar için ne büyük mutluluktur! Bu açıdan, yani her açıdan olduğu gibi bu açıdan da siz benim tanıdığım en mutlu babalardan birisiniz... Erdemli damadınızın ve sevimli kızınızın ellerinde, Cocon-d'Or Paris’in en iyi kurumu olarak kaldı, işte

büyük oğlunuz on yıldır başkentin en güzel noterliğinin başında, çok zengin bir ailenin kızıyla da evlendi. Küçük oğlunuz da en zengin ecza ve parfümcüsüne ortak oldu. Sonra çok canayakın torunlarınız var... Dört büyük ailenin başı olarak görüyorsunuz kendinizi... Oscar, sen bizi bırak da çiçeklere dokunmadan bahçeyi gez.”

Cardot amca Oscar’ı küçülten bu uyarı karşısında gülümsedi.

“Ama on sekiz yaşında”, dedi.

“Yazık ki evet, benim iyi yürekli mösyö Cardot’cuğum, onu ne sakat, ne topal, aklı, bedeni sağlam olarak buraya dek getirdikten, okutmak için her şeyi feda ettikten sonra, yaşamda yükselme yoluna girdiğini görmemek çok acı olacak.”

Cardot amca sevimli adam havası içinde gizlenen bir ikiyüzlülükle:

“Ama Henri-IV kolejinden yarım burs almanızı sağlayan şu M. Moreau onu iyi bir yola yöneltecektir”, dedi.

“M. Moreau ölebilir”, dedi Mme Clapart. “Ayrıca, patronu M. de Serisy’yle de düzelmez bir biçimde arası bozuldu.”

“Vay, vay!... Bakın, madam, nereye gelmek istediğinizi...” “Hayır, mösyö”, dedi Oscar’ın annesi, yaşlı adamın sözünü kesti, o da ***güzel bayana*** saygı nedeniyle sözünün kesildiğini görme öfkesini bastırdı. “Yazık ki yedi yıldan beri kocasının bin sekiz yüz frank ücretinden oğlu için her yıl altı yüz frank almak zorunda olan bir annenin bunalımları konusunda hiçbir şey bilmiyorsunuz... Evet, efendim, işte tüm varlığımız. Bu durumda, Oscar’ım için ne yapabilirim? M. Clapart bu zavallı çocuktan öylesine nefret ediyor ki onu evde tutmam olanaksız. Dünyada yapayalnız kalmış bir zavallı kadın böyle bir durumda oğlunun şu yeryüzündeki biricik akrabasına gelip akıl danışmaz da ne yapar?”

“îyi ettiniz”, diye yanıtladı iyi yürekli Cardot. “Tüm bunlardan hiç sözetmemiştiniz bana...”

Mme Clapart gururla:

“Ah, mösyö”, diye sürdürdü, “siz yoksunluğumun hangi noktaya vardığını açıklayacağım son insansınız. Hepsi benim suçum, inanılmaz derecede yeteneksiz bir koca buldum. Of! Çok mutsuzum...”

Ufak tefek yaşlı adam ciddilikle:

“Bakın, madam, ağlamayın”, dedi. “Güzel bir hanımın ağladığını görmekten korkunç acı duyarım ben... Ne olursa olsun, oğlunuzun adı Husson, sevgili karım yaşıyor olsaydı, babasının ve kardeşinin adı için bir şeyler yapardı...”

“Kardeşini çok severdi”, diye atıldı Oscar’ın annesi.

Yaşlı adam konuşmasını sürdürdü:

“Ama ben tüm servetimi çocuklarıma verdim, artık benden bekleyebilecekleri hiçbir şey kalmadı. Elimdeki iki milyonu onlara paylaştırdım, çünkü daha yaşarken onları mutlu ve tüm varlıklarını ellerine almış görmek istedim. Kendime yalnızca ömürlük gelirler ayırdım; benim yaşımda bir insan da alışkanlıklarına çok bağlıdır... Bu aslanı hangi yola yöneltmeli, biliyor musunuz?” dedi Oscar’ı yanına çağırıp kolundan tuta

rak. “Hukuk okutun ona, kayıt ve tez masraflarını ben öderim; kendisini bir dava vekilinin yanına verin, dava işlerini öğrensin; iyi giderse, kendini gösterirse, mesleği severse, ben de hâlâ yaşıyor olursam, çocuklarımın her biri, yerinde ve zamanında bir dava vekili bürosunun dörtte birini ödünç verirler; ben de ona teminat akçesini ödünç veririm. Böylece, bugünden o güne, size onu doyurmak ve giydirmek kalıyor; biraz yoksulluk çekecek, ama yaşamı öğrenecektir. Böyledir bu işler! Ben de Lyon’dan büyükannemin verdiği iki çift altın lirayla yola çıktım, Paris’e yürüyerek geldim, işte gördüğünüz durumdayım. Perhiz sağlıklı tutar adamı. Genç adam, sıkı ağızlı, dürüst, çalışkan olacaksın, o zaman başarırsın! İnsan servetini kazanmaktan büyük haz duyar; dişlerin de yerinde kaldı mı yaşlılığında gönlünce yersin, arada sırada, benim gibi, eğlenceye de dalarsın! Sözlerimi unutma: dürüstlük, çalışkanlık ve sıkı ağızlılık.”

“Duydun mu, Oscar?” dedi anne. “Amcan benim tüm sözlerimin özetini üç sözcüğe sığdırdı, hele üçüncüsünü belleğine altın harflerle kazımalısın...”

“Şimdiden orada”, diye yanıtladı Oscar.

“îyi ya, amcana teşekkür et, duymadın mı, geleceğini üstüne alıyor? Paris’te dava vekili olabileceksin.”

Ufak ihtiyar Oscar’ın şaşkın durumunu görünce: “Geleceğinin büyüklüğünü bilmiyor, kolejden yeni çıktı”, diye yanıtladı. “Dinle, ben

geveze değilim", diye sürdürdü. "Unutma, senin yaşında dürüstlük ancak baştan çıkarmalar karşısında direnilerek edinilir, Paris gibi bir büyük kentte de her adımda karşına çıkar bunlar. Annenin yanında, bir tavanarasında kal; dosdoğru okuluna git, buradan iş yerine dön, sabah akşam çalış burada, derslerine de annenin evinde çalış; yirmi iki yaşında ikinci yazman ol, yirmi dördünde birinci yazman; bilgili ol, işin çantada keklik demektir o zaman. Ha, bak, bu meslek hoşuna gitmezse, noter oğlumun yanına da girebilirsin, sonra onun yerine geçersin... Uzun sözün kısası, çalışma, sabır, sıkı ağızlılık, dürüstlük, işte yolunu gösteren işaretler."

Mme Clapart Cardot amcanın elini tutup gençlik günlerine yaraşır bir deviniyle sıktı.

"inşallah otuz yıl daha yaşarsınız da beşinci çocuğunuzun kendisinden bütün beklenenleri gerçekleştirdiğini görürsünüz", diye atıldı.

"Hadi, yemeğe", diye yanıtladı iyi ihtiyar, Oscar'ı kulağından tutup götürdü.

Yemek sırasında, Cardot amca yeğenini hiç belli etmeden gözlemledi ve yaşam konusunda hiçbir şey bilmediğini anladı.

Mme Clapart'ı uğurlarken, Oscar'ı gösterdi.

"Onu arada sırada bana yollayın, biraz yetiştiririm", dedi.

Bu konukluk zavallı kadının üzüntülerini yatıştırdı, böylesine güzel bir başarı ummuyordu. On beş gün süresince, Oscar'la birlikte çıkıp onu gezdirdi, zorbaca denetledi, böylece, ekim ayının sonuna erişti. Bir sabah, Oscar korkunç kâhyanın içeriye girdiğini gördü. Kâhya Cerisaie sokağındaki yoksul aileyi öğle yemeği olarak bir çiroz ve marul salatasını yerken buldu, tatlıları da birer fincan süttü.

"Paris'e yerleştik, ama burada Presles'deki gibi yaşamıyoruz", dedi Moreau, böylece Mme Clapart'a bağıntılarında Os- car'ın kusurunun yol açtığı değişikliği bildirmek istiyordu. "Ancak ben Paris'te az kalacağım. Léger baba ve Beaumont'dan Margueron babayla ortak oldum. Toprak alıp satıyoruz, işe de Persan toprağını satın alarak başladık. Ben bu şirketin başıyım, bir milyonu bir araya getirdik, çünkü topraklarımı güvence göstererek kredi aldım. Bir iş bulduğum zaman, Léger babayla ben inceliyoruz, ortaklarımın her biri kazancın dörtte birini alıyor, ben yarısını alıyorum, çünkü tüm çabayı ben harcıyorum; bu nedenle de her zaman

yollarda olacağım. Karım Paris’te, Faubourg du Roule’da, çok alçak gönüllü koşullar içinde yaşıyor. Birkaç iş yaparsak, artık yalnızca kazancı tehlikeye atar duruma gelirsek, Oscar’dan hoşnut kalırsak, belki onu da işe alırız.”

“Neyse, dostum, zavallı çocuğumun hafifliğinin yol açtığı yıkım sizin için parlak bir servetin nedeni olacak kuşkusuz; öyle ya, olanaklarınızı ve gücünüzü Presles’e gömüyordunuz gerçekten...”

Sonra Mme Clapart oğlunun ve kendisinin artık Moreau’ya yük olmayabileceklerini göstermek amacıyla Cardot amcaya gidişlerini anlattı.

“Bu yaşlı adamcağız haklı”, diye sürdürdü eski kâhya. “Şimdi Oscar’ı bu yolda sıkı sıkı tutmak gerek, kesinlikle noter ya da dava vekili olacaktır. Ama çizilen yoldan ayrılmasın. Sorununuzu biliyorum. Bir emlakçinin deneyimi önemlidir, bana geçenlerde çıplak bir san, yani müşterisiz bir büro alan bir dava vekilinden sözettiler. Demir gibi sert bir genç adam, yılmak, yorulmak bilmez bir at; adı Desroches, bana Oscar’ı yetiştirmek koşuluyla tüm işlerimizi ona vereceğim; dokuz yüz franka yanına almasını önereceğim, üç yüz frankını da ben vereceğim, böylece oğlunuz için altı yüz frank çıkacak sizden, yazgısının bağlı olduğu kişiye de salık vereceğim onu. Çocuk adam olmak istiyorsa, onun sultası altında olacak; çünkü buradan noter, avukat ya da dava vekili olarak çıkacak.”

“Hadi, Oscar, bu iyi yürekli mösyö Moreau’ya teşekkür et, kazık gibi durma öyle! Saçmalık yapan her genç bunun acısını çektikten sonra da hâlâ kendisiyle ilgilenen dostlar bulma mutluluğuna kolay kolay erişemez.”

Moreau Oscar’ın elini sıktı.

“Benimle barışmanın en iyi yolu sürekli olarak özenle çalışman ve düzgün davranmandır”, dedi.

On gün sonra, eski kâhya Oscar’ı Bethisy sokağına, dar bir koridorun sonunda, görece düşük bir fiyata çok geniş bir daireye yeni yerleşmiş olan dava vekili M. Desroches’a tanıttı. Desroches yirmi altı yaşında bir gençti, yoksul bir aile içinde doğmuş, aşırı ölçüde sert bir babaca baskıyla yetiştirilmiş, kendini şimdi Oscar’ın bulunduğu durumda bulmuştu; onunla ilgilendi böylece, ama kendisini niteleyen sert görünüşle nasıl ilgilendirse öyle ilgilendi. Bu kuru ve zayıf, bulanık renkli, kısa saçlı, kısa konuşan,

gözleri kavrayıcı ve sert bir canlılıkla bakan bu genç adamın görünüşü zavallı Oscar'ı dehşet içinde bıraktı.

Dava vekili, koltuğunun dibinden ve üzerinde kâğıtların dağ gibi yığılmış olduğu uzun masasının ardından:

"Burada gece gündüz çalışılır. Mösyö Moreau, onu öldürecek değiliz, ama bize ayak uydurması gerekecek", dedi, sonra da "Mösyö Godeschal!" diye seslendi.

Günlerden pazar olmasına karşın, elinde kalemi, birinci yazman göründü.

"Mösyö Godeschal, işte size sözünü ettiğim ve mösyö Mo- reau'nun candan bir ilgi duyduğu hukukçu çırağı; akşam yemeklerini bizimle yiyecek ve sizin odanızın yanındaki tavanara- sında kalacak; buradan Hukuk Okulu'na gitmesi ve dönmesi için gerekli süreyi yitirilecek beş dakikası bile olmayacak bir biçimde hesaplarsınız; Yurttaşlık yasasını öğrenmesine ve derslerinde başarılı olmasına dikkat edersiniz, yani, buradaki işlerini bitirdiği zaman, ona okunacak yazarları vereceksiniz; kısacası, doğrudan sizin yönetiminizde olacak, buna çok dikkat edeceğim. Siz kendi çabanızla ne olduysanız, o da o olsun, avukatlık andını içeceği gün için becerikli bir birinci yazman olsun istiyoruz. - Şimdi Godeschal'le gidin, genç dostum, size kalacağınız yeri gösterecek, yerleşirsiniz..." Desroches Moreau'ya döndü, "Godeschal'i görüyor musunuz?" diye sürdürdü. "O da benim gibi hiçbir şeyi olmayan bir delikanlı; ünlü dansçı Mariette'in kardeşi; Mariette on yıla kadar bir büro açması için gereken parayı biriktiriyor. Bütün yazmanlarım servetlerini kazanmak için yalnızca kendi on parmaklarına güvenmesi gereken birer aslan. Bu nedenle de ben ve beş yazmanım on iki kişi gibi çalışıyoruz! On yıl içinde, Paris'in en güzel müşteri topluluğu benim olacak. Burada en büyük tutkumuz işler ve müşterilerdir! Bu da bilinmeye başlıyor. Godeschal'i meslektaşım Derville'den aldım, yalnızca ikinci yazmandı, hem de on beş gündür; ama bu büyük büroda tanıştık. Benim yanımda Godeschal yemeği ve konutu dışında bin frank alır. Bana denk bir delikanlı, yorulmak nedir bilmez! Çok severim bu delikanlıyı! Yazmanken benim de geçindiğim gibi altı yüz frankla geçinmesini bildi. Benim istediğim her şeyden önce lekesiz bir dürüstlük; kişi bunu yoklukta da uyguladı mı adam olmuş demektir. Bu konuda bir yazman en küçük bir kusur işledi mi benim büromdan gider."

“Güzel, çocuk iyi ellerde”, dedi Moreau. iki koca yıl süresince, Oscar Bethisy sokağında, Adalet mağarasında yaşadı, çünkü bu yıllar öncesinden kalma deyim, bir dava vekilliği bürosuna uygulanabilmişse, Desroches’unkine uygulanmıştır, Oscar’ın bu hem titiz, hem becerikli gözetim altında, saatleri ve çalışmaları öyle bir katılık içinde tutuldu ki yaşamı Paris’in ortasında bir keşiş yaşamına benzedi.

Godeschal her zaman, sabahın beşinde uyanıyordu. Kışın ateş tüketimini azaltmak için Oscar’la büroya iniyor, her zaman patronu kalkmış, çalışır buluyordu. Oscar büro için sözleşmeleri kopya ediyor, okul için de ödevleri hazırlıyordu; ama bunları çok geniş boyutlarda hazırlıyordu. Godeschal, çoğu zaman da patron, öğrencilerine başvurulacak yazarları ve yenilmesi gereken güçlükleri belirtiyordu. Oscar Yurttaşlık Yasası’nın bir bölümünü ancak bilgisini iyice derinleştirdikten ve patronuyla Go- deschal’i birbiri ardından hoşnut bıraktıktan sonra kapatıyordu, her ikisi de Hukuk Okulu’nunkinden daha ağır ve daha uzun hazırlık sınavlarından geçiriyorlardı onu. Kısa süre kaldığı dersten döndükten sonra, bürodaki yerini alıyor, burada yeniden çalışıyor, bazı bazı Adalet Sarayı’na, en sonunda akşam yemeğine kadar korkunç Godeschal’in denetiminde kalıyordu. Akşam yemeği, ki patronun yemeği de buydu, okkalı bir et yemeği, bir tabak sebze ve salatadan oluşmaktaydı. Bitirme yemeği olarak da bir parça gravyer peyniri yiyorlardı. Yemekten sonra, Godeschal ile Oscar büroya dönüyor ve geceye kadar çalışıyorlardı. Ayda bir kez, Oscar Cardot amcasına öğle yemeğine gidiyor, pazar-günlerini de annesinin yanında geçiriyordu. Arada sırada, işleri için büroya geldiği zaman, Moreau Oscar’ı Palais-Royal’e akşam yemeğine götürüyor[1], herhangi bir gösteri izleterek eğlendiriyordu. Oscar’ın şıklık heveslerini Godeschal ve Desroches öylesine bastırmıştı ki artık giyimini kuşamını düşünmez olmuştu.

“iyi bir yazmanın (biri yeni, biri eski) iki kara giysisi, bir kara pantalonu, kara çorapları ve kunduraları olmalıdır”, diyordu Godeschal ona. “Bot fazla pahalıya gelir, insan dava vekili olduğu zaman botları olur. Bir yazman yılda toplam yedi yüz franktan fazla harcamamalıdır. Sağlam bezden kaba gömlekler giyilir. Ya! insan servete erişmek için sıfırdan yola çıkınca, zorunlu olanla yetinmesini bilmesi gerekir. Bakın M. Desroches’a! Bizim yapmakta olduğumuzu yaptı, geleceği yere de geldi işte.” Godeschal

yaşayışıyla verdiği örnekle yol göstermekteydi. Onur, ağız sıkılığı, dürüstlük konusunda en katı ilkeleri savunuyordu, gösterişsiz bir biçimde, soluk alır gibi, yürür gibi de uyguluyordu bunları. Yürüme ve soluma nasıl organların işleme-

1 Palais-Royal 1830'a kadar Paris'in moda semti olmuştur.

siyse, bu da ruhunun doğal işlemesiydi. Oscar'ın işe başlamasından on sekiz ay sonra, ikinci yazmanın küçük kasasında ikinci kez küçük bir yanlış çıktı. Godeschal, tüm çalışanların önünde, "Sevgili Gaudet, buradan kendi isteğinizle gidin ki patronun sizi kovduğunu söylemesinler", dedi ona. "Ya dalgınsınız, ya özensiz, burada bu kusurların en hafifi bile hoş görülmez. Patron hiçbir şey bilmeyecek, işte bir arkadaş için tüm yapabileceğim bu."

Oscar, yirmi yaşında, Desroches'un bürosunda üçüncü yazman olarak buldu kendini. Daha hiçbir şey kazanmıyordu ya yeme, yatma parası da vermiyordu, çünkü bir ikinci yazman görevi yapmaktaydı. Desroches elinin altında iki baş yazman çalıştırıyor, ikinci yazman da işlerinin ağırlığı altında eziliyordu. Hukukta ikinci yılının sonuna geldiğinde, Oscar şimdiden birçok diplomalılardan daha bilgiliydi, Adliye sarayı işlerini yapıyor ve birkaç küçük davaya da bakıyordu. Kısacası, Godeschal de, Desroches da kendisinden hoşnuttu. Yalnız, nerdeyse mantıklı bir insan olmuş olmakla birlikte, eğlenceye karşı bir eğilim ve bir parlama isteği gösteriyor, bu yaşamın sert düzeni ve sürekli çalışması bunları bastırıyordu. Emlak satıcısı, yazmanın ilerlemelerinden hoşnuttu, sertliği bıraktı. 1825 temmuz ayında, Oscar son sınavlarını hocalarını tam olarak hoşnut bırakarak verince, Moreau kendisine şık bir biçimde giyinmesi için gerekeni verdi. Mme Clapart oğlundan dolayı mutlu ve gururluydu, geleceğin lisanslısına, geleceğin ikinci yazmanına çok güzel çamaşırlar hazırlamaktaydı. Yoksul ailelerde, armağanlar her zaman yararlı bir nesne olur. Kasım ayında, ders yılı başlayınca, Oscar Husson en sonunda yerine geçtiği ikinci yazmanın odasını aldı, yeme ve yatma dışında, sekiz yüz frank ücret alacaktı. Bu nedenle, gizlice gelip yeğeni konusunda Desroches'tan bilgi alan Cardot amca, böyle devam etmesi durumunda,

Oscar'ı bir dava vekilliği bürosunun başına getireceği konusunda Mme Clapart'a söz verdi.

Bu öylesine bilge görünüşlere karşın, Oscar Husson ta içinde kendi kendisiyle çetin savaşlara girişmekteydi. Kimi anlar beğenilerine ve kişiliğine böyle kesinlikle ters düşen bir yaşamı bırakmak istiyordu. Kürek mahkûmlarını kendinden daha mutlu buluyordu. Bu sert düzenin tasmasıyla yaralanıp berelenmiş durumda, kendini sokaklarda güzel giyinmiş birtakım genç adamlarla karşılaştırarak kaçma isteklerine kapılıyordu. Çoğu kez kadınlara doğru çılgınca atılımlara kapılıp gittikten sonra, boyun eğiyor, ama yaşama karşı da derin bir tiksinti duyuyordu. Godeschal örneğinin desteğiyle, böylesine çetin bir yolda kalmaya yönelmekten çok, sürükleniyordu. Oscar'ı gözlemleyen Godeschal'in ilkesi çırağını baştan çıkarıcı şeylerle karşı karşıya bırakmamaktı. Yazman çoğu kez parasız kalıyordu, ya da öylesine az parası oluyordu ki hiçbir aşırılığa girişemiyordu. Bu son yılda, iyi yürekli Godeschal, Oscar'ı masrafları kendisi çekerek beş altı kez eğlenceye götürmüştü, çünkü bu bağlı oğlağın ipini gevşetmek gerektiğini anlamıştı. Birinci yazmanın deyimiyle, bu çılgınlıklar Oscar'ın yaşama katlanmasına yardımcı oldu; çünkü Cardot amcasında pek eğlenmiyor, hele annesinde o kadar da eğlenemiyordu, o Desroches'tan da daha pintice yaşamaktaydı. Moreau, Oscar'la Godeschal gibi içli dışlı olamazdı, belki de genç Husson'un bu içten koruyucusu zavallı çocuğu yaşamın gizemlerine alıştırmak için Godeschal'i kullanmaktaydı. Oscar, dilini tutmayı öğrenmişti, işlerle uğraştıkça, uğursuz ku- ku yolculuğu sırasında işlediği kusurun büyüklüğünü anlamıştı sonunda; ama bastırılan düşlerinin ağırlığı, gençliğin çılgınlığı onu hâlâ sürükleyip götürebilirdi. Bununla birlikte, dünyayı ve yasalarını tanıdıkça, mantığı gelişiyordu ve Godeschal'in onu gözden kaybetmemesi koşuluyla, Moreau Mme Clapart'ın oğlunu başarıya götürmekle övünüyordu.

Emlak satıcısı kendisini birkaç ay Paris'ten uzak tutan bir yolculuk dönüşünde:

"Nasıl gidiyor?" diye sordu.

"Hep fazla kasılgan!", diye yanıtladı Godeschal. "Ona güzel giysiler ve güzel çamaşırlar veriyorsunuz, sarraf göğüs süsleri takıyor, bir de yakışıklım pazarları serüven aramak üzere Tu- ileries'ye gidiyor. Ne yaparsınız, genç işte. Kendisini kızkarde- şimle tanıştırayım diye sıkıştırıp

duruyor beni, onun evinde yaman bir topluluk görecek, oyuncu ve dansçı kızlar, şık adamlar, servetlerini yiyen insanlar... Korkarım, dava vekili olmaya yatkın kafada değil. Bununla birlikte, oldukça iyi konuşuyor, avukat olabilir, iyi hazırlanmış işleri savunabilir...”

1825 yılının kasım ayında, Oscar Husson’un görevinin başına geçtiği ve bitirme tezini savunmaya hazırlandığı sırada, Desroches’un bürosuna Oscar’ın yükselmesiyle açılan boşluğu doldurmak üzere yeni bir dördüncü yazman girdi.

Frédéric Marest adındaki bu dördüncü yazman savcı olmaya hazırlanıyor ve hukukta üçüncü yılını bitiriyordu. Büronun araştırma sonucu edindiği bilgilere göre, bekâr bir amcanın ölümü sonucu yaklaşık on iki bin frank yıllık gelirle zenginleşmiş, yirmi üç yaşında bir gençti, zengin bir odun satıcısından dul kalmış olan Mme Marest’in oğluydu. Geleceğin bu mesleğini en küçük ayrıntılarına kadar öğrenmek gibi övgüye değer bir istekle dolu olan savcı yardımcısı, Desroches’un yanına yargı yöntemlerini incelemek ve iki yılda baş yazmanın yerini doldurabilecek duruma gelmek düşüncesiyle giriyordu. Zengin bir genç adamdan esirgenmeyecek bir görevin işlemlerini yapabilecek duruma gelmek amacıyla avukatlık stajını Paris’te yapmayı düşünüyordu. Tüm tutkusu kendini otuz yaşında herhangi bir mahkemede Krallık savcısı olarak görmekti. Bu Frédéric, Georges Marest’in amcasının oğlu olmakla birlikte, Presles yolculuğunun şakacısı adını yalnızca Moreau’ya söylediğinden, genç Oscar onu yalnızca Georges adıyla tanıyordu, Frédéric Marest adı ona hiçbir şey anımsatamazdı.

Godeschal öğle yemeğinde tüm yazmanlara seslenerek: “Beyler, sizlere yeni bir hukuk çömezinin gelişini haber veriyorum; çok zengin olduğuna göre, umarım, ona sıkı bir hoşgel- din şöleni çektiririz”, dedi.

“Tamam, defter!” dedi Oscar küçük yazmana bakarak. “Ciddi olalım.”

Küçük yazman, toza batsın diye son rafın üzerine konulmuş büyük defteri almak üzere, evrak dolapları üzerine bir sincap gibi tırmandı. Bir defteri göstererek:

“İyice kararmış!” dedi.

O sırada çoğu hukuk bürolarında kullanılmakta olan bu Defter’in hangi değişmez şakayı doğurduğunu açıklayalım. ***Yazmanların öğle, vergi***

toplayıcıların akşam, senyörlerin de gece yemeği, XVIII. yüzyılın bu eski deyimi, hukuk alanındaki yazmanlar arasında, yaşamının iki üç yılını adliye işlemlerini öğrenmek için bir dava vekilinin, ya da noterlik öğrenmek için herhangi bir noterin yanında geçirmiş olan herkes için geçerli kalmıştır. Öylesine çok çalışılan yazmanlık yaşamında, eğlence ender olduğu için daha bir coşkuyla sevilir; ama her şeyden önce aldatmacanın tadı büyük bir hazla çıkarılır. Pierrotin'in arabasında Georges Marest'in yaptıkları da bir noktaya kadar bununla açıklanır. En asık suratlı yazman bile her zaman bir oyun ve alay gereksinimiyle yanıp tutuşur. Yazmanlar arasında bir aldatmacayı, bir şakayı yakalayıp geliştirme içgüdüsü görülmesi çok hoş bir şeydir, benzerine de ancak ressamlar arasında rastlanır. Bu alanda, hukuk bürosu ve ressam atölyesi, oyuncuları geride bırakır. Doğrudan bir büro hakkı satın almakla, Desroches bir bakıma yeni bir hanedanı başlatıyordu. Bu kuruluş hoşgeldine ilişkin gelenekleri kesintiye uğratmıştı. Böylece, hiçbir zaman pullu kâğıtların karalanmamış olduğu bir daireye gelince, Desroches buraya yeni masalar, maviyle çerçevelenmiş, yepyeni beyaz dosyalar yerleştirmişti. Bürosu değişik bürolardan alınmış, aralarında bir bağ bulunmayan ve bir araya gelmelerine şaşırmış yazmanlardan oluşmuştu, ilk adımlarını Derville'in yanında atmış olan Go- deschal değerli hoşgeldin geleneğini silinmeye bırakacak yazmanlardan değildi. Hoşgeldin, her yeni gelenin, girdiği büronun eskilerine vermesi gereken bir öğle yemeğidir. Desroches'un altı yerleşme ayı içinde, işin erkenden bitirildiği bir kış akşamında, yazmanların gitmeden önce ısındıkları bir dönemde, Os- car'ın büroya geldiği sırada, Godeschal Devrim'in fırtınalarından kurtulmuş, Desroches'un kendisinden görevi sürdürme hakkını almış olduğu dava vekili Sauvagnest'nin "halef'i Châ- telet'de dava vekilliği yapan Bordin'den kalan sözde son derece eski bir "kütük" yaratmayı düşünmüştü. Önce bir eski kâğıt satıcısından XVIII. yüzyıl işi ve üzerinde Büyük-Kurul'un bir kararı bulunacak olan parşömenle, güzel ve gerektiği gibi ciltlenmiş büyük bir kayıt defteri aramakla işe başlandı. Bu defter bulunduktan sonra, tozlarda, sobada, şöminede, mutfakta sürüklendi; hatta yazmanların ***Boşalım odası*** dedikleri yerde bile bırakıldı, böylece antikacıları kendinden geçirecek bir küf, yabanıl bir eskilikte çatlaklar, farelerin bir temiz karın doyurmuş olduklarını düşündürten kemirilmiş köşeler oluştu. Yan kenar şaşırtı

cı bir kusursuzlukla kızıllaştırıldı. Kütük bir kez biçimini aldıktan sonra, işte Desroches bürosunun ilk altmış sayfası yalancı tutanaklarla dolup taşan bu ana defteri hangi işe ayırdığını en kalın kafalılara bile söyleyecek birkaç alıntı. İlk sayfada şunlar okunmaktaydı:

“Baba, oğul ve kutsal ruh adına. Tanrı kabul etsin. Bugün, bu Büro’nun yazmanlarının 1525 yılından beri etkisi altına girmiş oldukları Paris’in koruyucusu Ermiş Geneviève anamızın bayramında, biz aşağıda imzaları bulunan, yaşadığı sırada Châte- let’de dava vekilliği yapmakta olan merhum Guerbet’nin selefi üstat Jérome-Sébastien Bordin’in bürosunun büyük ve küçük yazmanları, Adliye ülkesinin seçkin üyelerinden olan bu şanlı Büro’nun yazmanlarının çok değerli ve çok sevgili seleflerimizin akitleriyle dolmuş bulunan kütüğünü ve yerleşim arşivini yenileme mecburiyetini tesbit ve kabul ettik ve Adalet Sarayı Arşiv müdüriyetinden bunları diğer Büro’larınkilerin yanına katmalarını istirham ettik, bilahare yeni kütüğümüzün açılışını kutlamak üzere Saint-Severin semtinde ayine gittik.

“Bu inançla hepimiz imzalarımızı attık: Malin, başyazman; Grevin, ikinci yazman; Athanase Feret, yazman; Jacques Huet, yazman; Regnaud de Saint-Jean-d’Angély, yazman; Bedeau, yamak ve aday yazman. Tanrı’mızın 1787 yılı.

Ayini dinledikten sonra, La Courtille’e intikal ettik, ve, masraf-ı müşterekle, ancak sabahın yedisinde hitam bulan dolgun bir öğle yemeği yedik.”

Tutanak olağanüstü güzel yazılmıştı. Bir uzman bu yazının XVIII. yüzyıldan kalmış olduğuna yemin edebilirdi. Arkadan yirmi yedi şölen tutanağı geliyordu, bunların sonuncusu da uğursuz 1792 yılına ilişkindi. On dört yıllık bir boşluktan sonra, 1806’da, Bordin’in Seine ili asliye mahkemesi dava vekilliğine atanmasıyla başlıyordu. Adliye ülkesinin ve başka yerlerin yeniden kuruluşunu belirten açıklama da işte şöyleydi:

“Tanrı, yüce bağışlayıcılığıyla, şimdi büyük bir imparatorluk olan Fransa topraklarını alt üst eden kasırgalara karşın, Üstat Bordin’in çok ünlü bürosunun esirgenmesini istedi; ve bizler, çok saygın, çok erdemli Üstat Bordin’in aşağıda imzaları bulunan yazmanları, bunca senet, ayrıcalık belgesi vb kaybolmuşken, bu işitilmedik esirgenmeyi bu Büro’nun

koruyucusu Ermiş Genevieve'e, bir de arı soydan gelen savcıların sonuncusunun eski töre ve göreneklerden kaynaklanan her şeye gösterdiği büyük saygıya bağlamakta duralamıyoruz. Bu tansıkta Ermiş Genevieve ve Üstat Bordin'in paylarının ne olduğunu bilememenin belirsizliği içinde, bize kırpılacak bunca koyun gönderen kutsal Çoban'ın kutsal sahnında okunacak bir ayini dinlemek için Saint-Étienne du Mont'a gitmeye ve masrafı çekeceği umuduyla patronumuzu öğle yemeğine çağırmaya karar verdik.

"İmzalayanlar: Oignard, birinci yazman; Poidevin, ikinci yazman; Proust, yazman; Brignolet, yazman; Derville, yazman; Augustin Coret, ast yazman.

Büroda, 10 kasım 1806."

"Ertesi gün, öğleden sonra saat üçte, aşağıda imzaları bulunan yazmanlar kendilerini Hasard sokağında, lokantacı Rol- land'ın yerinde, üç ilin, Bordeaux, Champagne ve Bourgog- ne'un nefis şaraplarıyla, özenle hazırlanmış yemeklerle öğleden sonra saat dörtten yedi buçuğa kadar şölen vermiş olan eşsiz patronlarına burada minnetlerini belirtirler. Kahve, dondurma, bol bol likör geldi. Ama patronun varlığı yazman şarkılarıyla övgüler söylemelerine elvermedi. Hiçbir yazman sevimli bir neşenin sınırları dışına çıkmadı, çünkü saygın, saygıdeğer ve cömert patron yazmanlarını Theâtre-Français'ye, ***Britannicus'ta*** Talma'yı görmeye[1] götüreceğine söz vermişti. Üstat bordin'e uzun ömürler dileriz!... Saygıdeğer başının üstüne Tanrı iyiliklerini yağdırsın! Böylesine şanlı bir Dava vekilliğini çok yüksek fiyata sat- sın! Zengin tacı gönlünce gelsin! masraf belgeleri kuruşu kuruşuna ödensin! Gelecekteki patronlarımız da ona benzesin! Bu dünyadan göçtükten sonra da yazmanlarınca hep sevilsin!"

1 Dönemin çok ünlü tragedya oyuncularından biri.

Arkadan otuz üç şölen tutanağı daha geliyor, bunlar değişik yazı ve mürekkeplerle, tutanağın anında, kadeh elde yazıldığını kanıtlar gibi görünen tümceler, imzalar, güzel yemek ve şaraplara ilişkin övgülerle birbirinden seçiliyordu.

Son olarak, haziran 1822 tarihinde, Desroches’un yemin ettiği dönemde, şu kurucu yazı bulunmaktaydı:

“Ben, aşağıda imzası bulunan François-Claude-Marie Go- deschal, M. Desroches tarafından müşteri topluluğunun henüz yaratılması gereken bir büroda çok zor birinci yazmanlık görevlerini yerine getirmeye çağrıldıktan sonra, yanından ayrıldığım M. Derville’den Adliye Sarayı’nda çok ünlü olan şölen tutanaklarının varlığını öğrenince, nazik patronumuzdan bunları halefinden istemesi ricasında bulundum, çünkü 1786 tarihini taşıyan bu vesika Adliye Sarayı’na konulmuş bulunan ve mevcudiyetleri arşivci M. Terasse ve arşivci M. Duclos tarafından teyit edilen başka vesaike bağlanıyor, bunlar yardımıyla 1525 senesine kadar ulaşılıyor, yazmanların harsları ve mutfakları üzerine en yüksek kıymette tarihî malumat ediniliyordu.

“Bu istek yerine getirildikten sonra, Büro bugün haleflerimizin içki şişesine ve leziz yemeklere daima sunmuş oldukları büyük saygıya tanık oldu.

“Bunun neticesi olarak, seleflerimizin eğitimi ile zaman ve maşrapa bağlarını yeniden bağlamak için, ikinci yazman Doub- let’yi, üçüncü yazman Vassal’ı, yazman Hérisson ve yazman Grandemain’i, yardımcı yazman Dumets’yi gelecek pazara Saint-Bernard rıhtımında bulunan ***Cheval-Rouget*** öğle yemeğine davet ettim, burada ziyafetlerimizin yasasını içeren bu defterin ele geçirilmesini kutlayacağız.

“Bu Pazar, 27 haziran, 12 şişe değişik şarap içildi, hepsi de nefis bulundu. İki kavun, Roma usulü pateler, bir dana filetosu, mantarlı bir bulamaç dikkatleri çekti. Birinci yazmanın ünlü kız- kardeşi ve Krallık Müzik ve Dans Akademisi’nin baş oyuncusu Mlle Mariette Büro’nun emrine akşam gösterisi için ön bölümde yerler ayırttığından, bu cömert davranış da kayda geçirildi. Ayrıca, yazmanların teşekkürlerini bildirmek üzere topluca bu hanımefendiye gitmelerine ve, şeytanın onun başına bir iş açması durumunda, ilk davasında yalnızca zorunlu masrafları ödeyeceğinin bildirilmesine karar verildi.

“Godeschal adliye yazmanlarının kralı ve özellikle iyi arkadaş ilan edildi. Şölenleri böylesine iyi yöneten bir adamın kısa sürede bir Büro’yu yönetmesi temenni edilir.”

Şarap ve pate lekeleri, havai fişekleri andıran paraflar vardı. Bu deftere vurulması başarılan gerçeklik damgasını iyice anlatabilmek için, Oscar'ın kabul tutanağına göndermede bulunmak gerekir.

"Bugün, pazartesi, 25 kasım 1822, dün, Arsenal mahallesi Cerisaie sokağında, adliyecilik adayı Oscar Husson'un annesi Mme Clapart'ın evindeki oturumdan sonra, biz, aşağıda imzası bulunanlar, kabul yemeğinin beklentimizi aştığını bildiririz. Yemekte ordövr olarak kara ve pembe turp, kornişon, ançuez, tereyağı ve zeytin vardı; çok lezzetli bir pirinç çorbası bir anne özenine tanıklık etmekteydi, çünkü içinde çok hoş bir tavuk tadı aldık, adayımızın kendisinden de gerçekten Mme Clapart'ın özeniyle hazırlanmış güzel bir kızartmanın yan parçalarının ancak evlerde gösterilen özenlerle evde yapılmış haşlamanın içine akıllıca katılmış olduğunu öğrendik.

Ve dahi adı geçen annenin elinden çıkmış, bir pelte deniziyle çevrili kızartma;

Ve dahi bir domatesli dana dili ki önünde donup kalmadık;

Ve dahi meleklerin gözetiminde yapıldığına inandıracak tatta bir güvercin yahnisi.

Ve dahi krem şokola kâseleri önünde bir makarna tenceresi.

Ve dahi on bir çeşit tatlı ki bunlar arasında, on altı şişe seçme şarabın bizi düşürdüğü sarhoşluk durumuna karşın, saygın ve olağanüstü lezzette bir şeftali kompostosu dikkatimizi çekti.

Roussillon ve Côte du Rhône şarapları, Champagne ve Bourgogne şaraplarını tümüyle çökertti. Bir şişe kiraz likörüyle bir şişe kirş, nefis kahveye karşın, sonunda bizi öyle bir şarap esrikliğine daldırdı ki içimizden biri, Hérisson efendi, hâlâ Temple bulvarında olduğunu sanırken, kendini Boulogne ormanında buldu; on dört yaşındaki yardımcı yazman Jacquinaut da kolay kadınlar sanarak elli yedi yaşında hanımlarla konuşmaya kalktı.

Bizim mesleğin kuralları içinde ciddiyetle korunan bir yasa vardır, bu da Adliye mesleğinin ayrıcalıklarına aday olanlara başarıya erişmenin yüceliklerini ölçme fırsatı vermektir, çünkü hiç kimsenin sürekli akarlarla Themis'e kapılmaması gerektiği herkesçe bilinen bir şeydir ve her yazman babası ve annesince ciddi bir biçimde yönlendirilir. Bu nedenle de ilk

evliliğinde M. Husson’dan, aramıza yeni katılan arkadaşımızın babasından dul kalmış olan Mme Clapart’ın tutumunu en büyük övgülerle karşılıyor ve arkadaşımızın tatlı sırasında atılan “Yaşa”lan hak ettiğini söylüyor ve hepimiz imzalıyoruz.”

Daha önce üç yazman bu aldatmacaya uğramış ve bu görkemli defterde üç gerçek şölen belgelenmişti.

Her yeninin büroya geliş günü, yardımcı yazman onların ad levhalarının üzerine adliye çalışanları arşivini koymuştu, yazmanlar da eğlenceli sayfaları okurken yeni gelenin yüzünün sunduğu biçimlerin keyfini çıkarıyorlardı. Eğlence sırasında, her yeni görevli bu adliye oyununun gizini öğrenmiş, bu öğrenme de onlara ileride gelecek yazmanları işletme isteğini esinlemişti.

Aldatmacılık sırası bu kez kendisine gelmiş olan Oscar “Defter gelsin bakalım!” dediği zaman, dört yazmanın yüzünün nasıl bir görünüşe büründüğü şimdi kolaylıkla tasarlanabilir.

Bu seslenişten on dakika sonra, boylu poslu ve hoş yüzlü, yakışıklı bir genç adam geldi, M. Desroches’u sordu ve hiç duralamadan Godeschal’e adını söyledi.

“Ben Frédéric Marest’im, burada üçüncü yazman olarak çalışacağım.”

Godeschal Oscar’a:

“Mösyö Husson, arkadaşa yerini gösterin ve ona kurumu- muzun alışkanlıklarını anlatın”, dedi.

Ertesi gün, üçüncü yazman defteri levhasının üzerine enlemesine konulmuş buldu; ama, ilk sayfalarını gözden geçirdikten sonra, gülmeye başladı, arkadaşlarını çağırmadı, gene önüne bıraktı.

Saat beşe doğru, çıkacakları sırada:

“Arkadaşlar, benim bir akrabam noter Leopold Hanne- quin’in yanında birinci yazmanıdır, hoşgeldin töreni konusunda ona akıl danışacağım”, dedi.

“Durum kötü”, diye atıldı Godeschal, “hiç de acemiye benzemiyor bu geleceğin adliyecisi!”

“Biz onu ısırmasını biliriz”, dedi Oscar.

Ertesi gün, saat ikide, Oscar içeriye Hannequin'in başyazmanı kimliği altında Georges Marest'in girdiğini gördü ve hemen tanıdı. "Hey! Ali Paşa'nın dostu geldi!" diye haykırdı rahat bir havayla.

Georges da Oscar'ı anımsadı.

"Vay! bizim büyükelçi hazretleri de buradaymış!" diye yanıtladı.

"Siz tanışıyorsunuz demek?" dedi Godeschal Georges'a. "Evet, öyle", dedi Georges, "birlikte saçmalıklar yaptık, iki yıldan fazla bir süre geçti üzerinden... Evet, bu iş yüzünden Crottat'nın yanından çıkıp Hannequin'in yanına girdim."

"Ne işi?" diye sordu Godeschal.

Georges, Oscar'ın bir işareti üzerine:

"Önemli bir şey değil", diye yanıtladı. "Bir yüksek meclis üyesini işletmeye kalktık, ama o bizi aldattı... Neyse, siz de benim akrabayı makaraya almak istiyorsunuz demek..."

"Kimseyi makaraya aldığımız yok", dedi Oscar onurla, "işte yasamız burada."

Sonra ona ünlü defterde cimrilik nedeniyle 1788'de bürodan ayrılmak zorunda kalmış olan bir uyumsuza karşı verilmiş bir çıkarma kararının bulunduğu sayfayı gösterdi.

"Hayır, bence bu bir makaraya alma, işte ipleri", diye karşı çıktı Georges, alaylı arşivleri gösterdi. "Ama amcaoğlumla ben zengin adamlarız, size hiç görmediğiniz bir şölen vereceğiz, öyle ki tutanak yazarken imgeleminizi canlandıracak. Yarın, Pazar günü, saat ikide, Rocher-de-Cancale'dayız[1]. Sonra sizi markiz de Las Florentinas y Cabirolos'a götüreceğim, burada oyun oynayacağız ve günün en seçkin kadınlarını bulacaksınız." Noterler dünyasına özgü bir kasılmayla, "Diyeceğim, kendinize dik-

1 Dönemin çok ünlü bir lokantası.

kat edin, asliyeci beyler, şarabı Régence dönemi senyörleri gibi taşımasını bilin", diye sürdürdü.

“Yaşasın!" diye haykırdı tüm yazmanlar tek bir kişi gibi. ***“Bravo!... Very well!... Vivat!*** Yaşasın Marest’ler!.”

“Pontins!”[1] diye haykırdı yardımcı yazman.

Patron odasından çıktı.

“Ne var, ne oldu?” diye sordu. “Ha, sen miydin Georges?” dedi birinci yazmana. “Anladım, benim yazmanları ayartmaya geldin.” Sonra Oscar’ı yanına çağırarak odasına döndü. Kasasını açtı. “Bak, burada beş yüz frank var”, dedi. “Adliye Sarayı’na git, mahkeme kaleminden Vandenesse kardeşlerin davasına[2] ilişkin kararı al; olanak bulunursa, bu akşam bildirilmesi gerek. Simon’a çabuklaştırma karşılığı yirmi frank vermeye söz verdim; hazır değilse, kararı bekle, uyanık ol; çünkü Derville müşterisinin çıkarı için tekerleğimize çomak sokabilecek adamdır. Kont Félix de Vandenesse müşterimiz olan elçi kardeşinden daha güçlüdür. Diyeceğim, gözünü dört aç, en ufak bir güçlük olursa, gel, beni gör.”

Oscar bu küçük çatışmada, buraya başlayalıberi önüne çıkan ilk işte kendini göstermek düşüncesiyle yola çıktı.

Georges’la Oscar’ın gitmesinden sonra, Godeschal yeni yazmanını şu markiz de Las Florentinas y Cabirolos’un kendince sakladığı şaka konusunda sorgulamaya çalıştı; ama Frédéric bir başsavcının soğukkanlılığı ve ciddiliğiyle, amcaoğlunun aldatmacasını sürdürdü; yanıtlama biçimi ve davranışlarıyla tüm büroyu markiz de Las Florentinas’ın büyük bir Ispanyol soylusunun amcaoğlunun çevresinde döndüğü dul eşi olduğuna inandırdı. Sömürgede doğmuş bir Avrupalı’nın Meksika’da doğmuş kızı olan bu genç ve zengin dul, böyle iklimlerde dünyaya gelmiş kadınların rahatlığıyla seçilmekteydi.

Béranger’nin ünlü şarkısını anarak, alçak sesle:

“Gülmeyi sever, içmeyi sever, şarkı söylemeyi sever, bizim gibi!” dedi. Sonra da “Georges çok zengindir”, diye ekledi.

1 *Marest'le Marais*'nin eşsesliliği nedeniyle, *Marais Pontins,* yani İtalya’daki Latium üzerine söz oyunu.

2 *Vadideki Zambak'ın* kahramanlarından Félix de Vandenesse’in aile toprağını satmak isteyen büyük kardeşi Charles de Vandenesse’e açtığı dava söz konusu (Bkz. *Otuz Yaşındaki Kadın).*

“Dul yaşayan babasından on sekiz bin frank yıllık gelir kaldı kendisine, amcamızın her birimize bıraktığı on iki bin frank da buna eklenince, yılda otuz bin frank akar eder. Bu nedenle borçlarını ödedi, noterlikten ayrılıyor. Marki de Las Florentinas olmak umudunda, çünkü genç dul sanı elinde tutmakta, ünvanlarını eşine verme hakkını elinde bulunduruyor.”

Yazmanlar kontes konusunda son derece kararsız kaldılarsa da hem Rocher-de-Cancale’da öğle yemeği yeme, hem de seçkinler arasında bir gece geçirme düşüncesi aşırı ölçüde keyiflendirdi onları. Kendisini ***son evrede***, karşısına çıktıkları zaman yargılamak üzere, İspanyol hanıma ilişkin kuşkularını ***saklı tuttular.***

Bu kontes de Las Florentinas y Cabirolos, Gaîté tiyatrosunun birinci dansçısı ve evinde Cardot amcanın vur patlasın çal oynasın eğlendiği Mile Agathe-Florentine Cabirolle’dan başkası değildi. Mme Cardot’nun çok kolay onarılan yokluğundan bir yıl sonra, mutlu tecimen, Coulon dans okulunun çıkışında Flo- rentine’le karşılaştı. Bu koreografi çiçeğinin, o sırada daha on üç yaşında bulunan Florentine’in güzelliğiyle aydınlanınca, emekli tecimen Pastourelle sokağına kadar izledi onu, burada Ba- le’nin gelecekteki süsünün yeryüzüne gelmesini sıradan bir kapıcı kadına borçlu olduğunu öğrenme hazzını tattı. On beş gün içinde, Crussol sokağına yerleşmiş olan ana ve kız alçakgönüllü bir rahatlığa erdiler. Özel deyime göre, Tiyatro bu genç yeteneği bu sanat koruyucusuna borçlu oldu. O zaman bu cömert Ma- ecenas kendilerine akaju bir mobilya takımı, perdeler, halılar ve eksiksiz bir mutfak armağan ederek bu iki yaratığı sevinçten çılgına döndürdü; bir hizmetçi tutmalarını sağladı, ayda iki yüz elli frank da aylık verdi. Cardot baba, güvercin kanatlı başlığıyla bir melek gibi göründü o zaman, bir iyilik meleğine nasıl davra- nılırsa, ona da öyle davranıldı. Adamcağızın tutkusu açısından, bu dönem tam ***altın çağ*** oldu.

Üç yıl süresince, zamparalar kralı Mile Cabirolle ve annesini tiyatroya iki adım uzaklıkta bulunan bu küçük dairede tutmak gibi yüksek bir politika güttü; sonra, koreografi aşkıyla, koruması altındaki hanıma Vestris’yi[1] hoca tuttu. Bunun sonucu

1 Vestris 1780-1818 arasında Opéra’da dansetmiş, sonra Konservatuar’a hoca olmuştu.

olarak da, 1820'ye doğru, Florentine'in ***Ruines de Babylone***[x] adlı danslı bir melodramın balesinde ilk adımını attığını görme mutluluğunu tattı. Florentine o zaman on altıncı baharındaydı. Bu başlangıçtan bir süre sonra, Cardot baba koruması altına aldığı kız için ***bir yaşlı pinti*** olmuştu; ama, bir ***Gaîté*** tiyatrosu oyuncusunun koruması gereken bir düzeyi bulunduğunu anlama inceliğini gösterdiği ve aylık desteğini ayda beş yüz franka çıkardığı için, yeniden bir melek olmadıysa da en azından bir ***yaşam boyu dost***, bir ikinci baba oldu. Bu da ***gümüş çağı'***ydı.

1820'den 1823'e, Florentine on dokuz yirmi yaşındaki tüm dansçı kızların yararlanmaları gereken deneyimi kazandı. Dostları Opéra'nın iki baş dansçısı ünlü Mariette ve Tullia, Florine, sonra da sanattan, aşktan ve Camusot'dan[2] öylesine erken koparılan Coralie'ydi. Cardot baba da öbür yandan beş yıl daha yaşlandığından, yaşlıların kendi yetiştirdikleri ve başarılarını kendi başarıları olarak gördükleri genç yeteneklere gösterdikleri şu ya- rı-babalığın hoşgörüsüne kapılmıştı. Ayrıca, altmış sekiz yaşında bir adam böyle bir bağlılığı nerede ve nasıl yeniden kurar, alışkanlıklarını öylesine iyi bilen ve evinde vur patlasın çal oynasın eğlendiği bir Florine'i nasıl ve nerede bulurdu? Böylece Cardot babacık yarı yarıya evliliği andıran ve karşı konulmaz bir gücü bulunan bir boyunduruk altında buldu kendini. Bu da ***tunç dönemi*** oldu.

Altın ve gümüş dönemlerinin beş yılı süresince, Cardot doksan bin frank biriktirdi. Bu çok deneyimli ihtiyar, kendisi yetmiş yaşma geldiği zaman, Florentine'in erginlik yaşma geleceğini önceden düşünmüştü; belki Opéra'da başlar ve hiç kuşkusuz bir baş dansçının lüksünü sergilemek isterdi. Söz konusu akşamdan birkaç gün önce, Cardot baba Florentine'ini belirli bir düzeye yerleştirmek için kırk beş bin frank harcamış, ölmüş Co-ralie'nin bir zamanlar Camusot'yu mutlu ettiği eski daireyi ona almıştı. Paris'te, sokaklar gibi yazgıları önceden belli olan evler ve daireler de vardır. Gaîté tiyatrosunun baş dansçısı, görkemli bir gümüş takımla zenginleşmiş olarak, güzel akşam yemekleri veriyor, tuvaletine ayda üç yüz frank harcıyor, sokağa ancak ara-

1 Pixérécourt'un bir melodramı.

2 Oyuncu Coralie’nin masraflarını da Camusot yüklenmiştir.

bayla, oda hizmetçisi, ahçısı ve küçük uşağıyla birlikte çıkıyordu. Kısacası, gözünü Opéra’ya dikmişti. O zaman Cocon-d’Or, üç yıl önce de Coralie’nin dileklerini gerçekleştirdiği gibi, Florentine olarak bilinen Mile Cabirolle’u hoşnut etmek için eski yöneticisine en görkemli ürünlerini armağan etti, ama gene Car- dot babanın kızından habersiz olarak yapıldı bu iş, çünkü baba ve damat aile içinde görünüşü koruma konusunda çok iyi anlaşıyorlardı. Mme Camusot kocasının yaramazlıkları konusunda da, babasının huylan konusunda da hiçbir şey bilmiyordu. Kısacası, Vendôme sokağında Mile Florentine’in evinde parıldayan görkemli yaşam en hırslı oyuncu kadınlara bile yeterli gelebilirdi. Cardot, yedi yıl süresince efendi olduktan sonra, sınırsız bir kapris gücü bulunan bir çekicinin kendisini sürüklediğini duyuyordu. Ama zavallı ihtiyar seviyordu!... Florentine’in kendisini hoş görmesi gerekiyordu, ona yaklaşık yüz bin frank bırakmak düşüncesindeydi. ***Demir dönemi*** başlamıştı!

Georges Marest’in yılda otuz bin frank geliri vardı, yakışıklı çocuktu, Florentine’e kur yapıyordu. Tüm dansçı kızlar koruyucularının onları sevdiği gibi sevmek, ellerinin altında kendilerini gezintiye çıkaran ve çılgın kır partileri ayarlayan bir genç adam bulundurmak savındadır. Çıkar düşüncesinden uzak olmakla birlikte, bir baş dansçının hevesi, seçilmiş olan ***mutlu ölümlüye*** her zaman birkaç kuruşa mal olan bir tutkudur. Lokantalarda akşam yemekleridir, oyunlarda loca, Paris dolaylarına gitmek ve geri dönmek için arabalar, bol bol tüketilen nefis şaraplardır, çünkü dansçı kızlar bir zamanlar gladyatörlerin yaşadığı gibi yaşarlar. Georges, baba baskısından sonra bağımsızlığa kavuşmuş gençlerin eğlendikleri gibi eğlenmekteydi, amcasının ölümü de, servetini nerdeyse iki katına çıkararak, düşüncelerini değiştiriyordu. Elinde yalnızca babası ve annesinin bıraktığı on sekiz bin frank yıllık gelir bulunduğu sürece, amacı noter olmaktı; ama amcasının oğlunun Desroches’un yazmanlarına söylediği gibi, bir mesleğe o meslekten ayrılırken sahip olunan servetle başlamak için budala olmak gerekirdi. Böylece, birinci yazman ilk özgürlük gününü aynı zamanda amcaoğlunun hoş- geldin masrafını karşılamaya da yarayan bu öğle yemeğiyle kutluyordu. Frédéric Georges’dan daha bilgeydi, mesleğini kamu hizmetinde sürdürmekte kararlıydı. Marki de Las

Florentinas y Cabirolos da, Frederic'in gelecekteki arkadaşlarına söylediğine göre, yaşlılık günlerinde, eş olarak soylu bir kız yerine güzel bir kızla evlenmiş olduğu gibi, Georges kadar düzgün yapılı ve Georges kadar uyanık bir yakışıklı genç adam pekâlâ zengin bir sömürgeliyle evlenebileceği için, Desroches'un bürosunun hepsi de yoksul ailelerden gelen yazmanları, hiçbir zaman yüksek çevreyle ilişkileri olmadığından, en güzel giysilerini giydiler, Meksikalı markiz de Las Florentinas y Cabirolos'u görmek için oldukça sabırsızdılar.

Oscar, sabah kalkınca, Godeschal'e:

“Ne iyi etmişim de kendime yeni bir giysi, bir pantalon, bir yelek, bir çift bot ısmarlamışım, sevgili annem ne iyi etmiş de bana ikinci yazman derecesine yükselişim nedeniyle çamaşırlar hazırlamış!” dedi. “Verdiği on iki gömlekten altısının göğsü dantel süslü, kumaşları da çok güzel... Kendimizi göstereceğiz! Ah! bizlerden biri markizi şu Georges Marest'in elinden alabilseydi...”

“Desroches'un bürosundan bir yazman için ne güzel uğraş!...” diye atıldı Godeschal. “Sen bu boş gururunu hiç dizgin- leyemeyecek misin, ufaklık?”

Mme Clapart oğluna kravatlarını getiriyordu, baş yazmanın sözlerini işitti.

“Ah! mösyö, inşallah Oscar'ım güzel öğütlerinizi dinler”, dedi. “Ben de ona bunu söylüyorum her zaman: ‘Mösyö Godeschal gibi ol, onun öğütlerini dinle!’ diyorum.”

“Olacak, madam”, diye yanıtladı baş yazman. “Ama patronun gözünden düşmek için dünkü gibi birkaç beceriksizlik etmek yeter. Patron başaramamayı düşünemez. İlk iş olarak, oğlunuzu iki büyük senyörün, iki kardeşin birbiriyle davalaştığı bir miras işinde bir kararı kapıp getirmekle görevlendiriyor, Oscar da atlatılıyor... Patron çok öfkeliydi. Bu saçmalığı ancak bu sabah, daha saat altıda, gidip yardımcı evrak memurunu bularak düzeltebildim, onu razı ettim, kararı yarın yedi buçukta alacağım ondan.”

“Ah, Godeschal, siz gerçek bir dostsunuz!” diye atıldı Oscar, baş yazmanına doğru giderek elini sıktı.

“Ah, mösyö”, dedi Mme Clapart, “oğlunun sizin gibi bir dostu olduğunu bilen bir anneye ne mutlu; inanın, size duyduğum minnet ancak

yaşamımla sona erecektir. Oscar, bu Georges Marest'ten uzak dur, yaşamda ilk mutsuzluğuna o neden olmuştu." "Hangi konuda?" diye sordu Godeschal.

Fazlasıyla güvenli anne Pierrotin'in arabasında zavallı Os- car'ının başına gelenleri birinci yazmana kısaca anlattı.

"Hiç kuşkum yok, bu dalgacı bu akşam için bir oyun hazırlamıştır bize... Ben kontes de Las Florentinas'a gitmeyeceğim, yeni bir anlaşmanın maddelerini belirlemek için kızkardeşimin bana gereksinimi var, sıra tatlıya gelince ayrılacağım sizden; aman, Oscar, uyanık ol. Belki de oyun oynatırlar size; Desroches bürosu gerilememeli. Al, sana yüz frank, ikimiz için oynarsın", dedi bu yiğit delikanlı, kesesi kunduracıyla terzinin borcu ödenince bomboş kalacak olan Oscar'a parayı verdi. "Önlemi elden bırakma; yüz frankımızdan fazlasını oynamaya kalkma; ne kumarın başını döndürmesine izin ver, ne şarabın. Hay Allah! bir ikinci yazmanın ağırlığı vardır, söz üzerine oynamamalı, hangi konuda olursa olsun, belli bir sınırı geçmemeli, ikinci yazman olur olmaz, dava vekili olmayı düşünmek gerekir. Diyeceğim, ne fazla içeceksin, ne fazla oynayacaksın, uygun bir tutum sergileyeceksin, işte davranış kuralın. Geceyarısı dönmeyi de unutma sakın, çünkü kararını almak için yarın saat yedide Adliye Sarayı'nda olacaksın. Eğlenmek yasak değil, ama her şeyden önce iş."

"Duyuyor musun, Oscar?" dedi Mme Clapart. "Bak, mösyö Godeschal ne kadar anlayışlı, hem de gençliğin hazlarıyla işinin gereklerini ne güzel uzlaştırıyor."

Mme Clapart, terziyle botçunun gelip Oscar'ı sorduğunu görünce, bir an birinci yazmanla yalnız kaldı, oğluna verdiği yüz frankı geri verdi ona.

"Ah! mösyö, bir annenin duaları her yerde ve tüm girişimlerinizde izleyecektir sizi", dedi ona.

O zaman anne oğlunun güzel giyindiğini görmenin yüce mutluluğunu tattı, davranışından dolayı onu ödüllendirmek için bir yana ayırdığı paralarla aldığı bir altın saat getiriyordu ona.

"Sekiz gün sonra askerlik kurası çekiyorsun", dedi. "Kötü bir numara çekme olasılığını da düşünmek gerektiğinden, gidip Cardot amcanı gördüm, senden çok memnun. Yirmi yaşında ikinci yazman olman ve Hukuk Okulu'ndaki başarıların çok hoşuna gitmiş, yerine gidecek birini

satın almak için gerekli parayı vereceğine söz verdi, iyi bir davranışın ne denli ödüllendirildiğini görmekten bir memnunluk duymuyor musun? Yoksunluklara katlanıyorsun, ama bundan beş yıl sonra bir hukuk bürosunu yönetebilmenin mutluluğunu düşün. Ne olursa olsun, anneni ne kadar mutlu ettiğini düşün, yavrucuğum...”

Oscar’ın yüzü, çalışmadan biraz zayıflamış, iş alışkanlığı sonucu ciddi bir anlatıma bürünmüştü. Büyümesi tamamlanmış, sakalı çıkmıştı. Delikanlılık yerini en sonunda erkekliğe bırakıyordu. Anne oğluna hayran olmaktan kendini alamadı, sevgiyle sarılıp öptü onu, “Güzel güzel eğlen, ama iyi yürekli Go- deschal’in öğütlerini de unutma. Ha! bak, unutuyordum! işte dostumuz Moreaıı’nun bir armağanı, güzel bir cüzdan!” dedi.

“iyi oldu, benim de gereksinimim vardı, patron şu Vande- nesse davasının Allah’ın belası kararını almak için beş yüz frank vermişti, bu parayı odamda bırakmak istemiyorum.”

Annesi ürperiverdi.

“Üstünde mi taşıyacaksın?” dedi. “Ya bu kadar parayı kaybedersen! M. Godeschal’e bıraksan, daha iyi olmaz mıydı?” “Godeschal mi?” diye atıldı Oscar, annesinin düşüncesini çok beğenmişti.

Godeschal, pazar günleri tüm yazmanlar gibi, onla iki arasında zamanını kendine ayırırdı, gitmişti.

Annesi yanından ayrıldıktan sonra, Oscar çıktı, öğle yemeğine kadar bulvarlarda dolaştı. Yaşamlarının başında zorluklarla karşılaşmış tüm genç adamların anımsayacakları bir gurur ve hazla taşıdığı bu güzel giyimi nasıl dolaştırmazdı ki? Mavi ve şallı bir güzel kaşmir yelek, kıvrımlı ve siyah bir kaşmir pantalon, çok güzel yapılmış bir siyah ceket, sonra bir yana koyduğu paralarla aldığı parlak kırmızı başlı bir baston, o zaman Georges’un üzerinde yarattığı etkiyi anımsayarak Presles yolculuğu günündeki giyimini düşünen bu zavallı genç adama oldukça doğal bir sevinç veriyordu. Oscar hazlarla dolu bir gün geçireceğini tasarlıyordu, o akşam ilk kez seçkin çevreyle karşılaşacaktı! Açıkça söyleyelim! Hazlardan yoksun bırakılmış, üstelik uzun zamandır bir kösnül haz yaşamak isteyen bir avukat yazmanında, zincirlerini koparmış duygular Godeschal’in ve annesinin bilgece öğütlerini unutturtabilirdi. Gençleri

yerip utandıran öğüt ve uyarılar hiç eksik olmaz. Sabahki öğütlerden fazla olarak, Oscar, içinde Georges'a karşı bir kin yükseldiğini duyuyor, Moreau'nun kendisini kont de Serisy'nin ayakları dibine attığı Pres- les salondaki sahnenin bu tanığı karşısında alçaldığını sezinliyordu. Ruhsal evrenimizin kendi yasaları vardır, bu yasalar acımasızdır, onları tanımayan her zaman cezalandırılır. Hele bir tanesi vardır ki ona hayvan bile tartışmadan, her zaman uyar. Bu da bize bir ilk seferde isteyerek ya da istemeden, bile bile ya da bilmeden zarar vermiş olan kimseden kaçmayı buyurandır. Bize bir zarar vermiş ya da rahatımızı kaçırmış yaratık bizim için her zaman uğursuz olacaktır. Bulunduğu mevki ne olursa olsun, bize ne kadar sevgi duyarsa duysun, onunla ilişkimizi kesmemiz gerekir, bize bir şeytan tarafından yollanmıştır. Hıristiyanlık duygusu bu davranışa karşı olmakla birlikte, bu korkunç yasa özü nedeniyle toplumsal ve tutucudur. II. Jack'ın tahtına oturan kendi kızı[1] onda tahtını zorla ele geçirmeden önce de birçok yaralar açmış olsa gerekti. Yahuda da hiç kuşkusuz Isa'yı ele vermeden önce birkaç ölümcül yumruk indirmişti kendisine. Benliğimizde bir iç görüş, ruhun gözü vardır, yıkımları hızlandırır, bu uğursuz varlığa duyduğumuz tiksinti de bu öngörünün sonucudur; din bunu yenmemizi buyurursa da içimizde sesinin sürekli dinlenmesi gereken bir kuşku, bir güvensizlik kalır. Oscar, yirmi yaşında, bunca bilgelik gösterebilir miydi? Ne yazık! Saat iki buçukta, Rocher-de-Cancale'ın salonuna girdiği zaman, yazmanlar dışında, üç çağrılı daha vardı: Giroudeau adında eski bir süvari yüzbaşı, Florentine'e Opera'nın kapısını açabilecek olan gazeteci Finot, Opera'da Mariette'in rakiplerinden biri olan Tullia'nın dostu yazar du Bruel. ikinci yazman, görkemli bir biçimde hazırlanmış on iki kişilik bir masa önünde, daha ilk el sıkışmalarda, gençler arasında bir söyleşinin ilk atılımlarında, gizli düşmanlığının silinip gittiğini duydu. Ayrıca Georges Oscar'a çok candan davrandı.

1 İngiltere, Iskoçya ve İrlanda kralı II. Jack 1688'de damadı tarafından tahttan indiril- mişti.

"Özel diplomasi yolunu izliyorsunuz", dedi ona. "Öyle ya, bir diplomatla bir dava vekili arasında ne fark var? Yalnızca bir ulusla bir

bireyi birbirinden ayıran fark. Elçiler halkların dava vekilleridir! Size bir yardımım dokunabilirse, gelin, beni görün."

"Doğrusu ya, bugün size söyleyebilirim, benim için büyük bir yıkımın nedeni olmuştunuz", dedi Oscar.

Georges, yazmanın başına gelenlerin öyküsünü dinledikten sonra:

"Yok canım! Kötü davranan M. de Serisy'ydi. Karısı mı?... Kendisinin olsun. Kont istediği kadar devlet bakanı, yüksek meclis üyesi olsun, onun o kızıl derisinin içinde olmak istemem. Küçük bir adam, şimdi bana vız geliyor."

Oscar Georges'un kont de Serisy üzerine şakalarını gerçek bir hazla dinledi, çünkü, bir bakıma, suçunun ağırlığını azaltıyordu; ve soylu sınıfa kenter sınıfının düşlediği, 1830'un da gerçekleştirecek olduğu[1] mutlulukları önceden söylemekle eğlenen eski noter yazmanının kin dolu düşüncelerine katıldı. Saat üç buçukta, törene başlandı. Tatlı ancak saat sekizde göründü. Her servis iki saat gerektirdi. Yalnız yazmanlar böyle yemek yer! On sekiz yirmi yaşların mideleri tıp için açıklanmaz olgulardır. Şaraplar o dönemde ünlü Balaine'in[2], mutfağının incelik ve kusursuzluğuyla Paris, dolayısıyla tüm dünya lokantalarının birincisinin yaratıcısının yerine geçmiş olan Borrel'e yakışır düzeydeydi.

Bu Balthazar şöleninin tutanağı tatlılar yenilirken, ***lnterpocula aurea restauranti, qui vulgo dıcitur Rupes Cancalfi*** diye başlanarak yazıldı. Adliye çalışanlarının öğle yemeklerinin Altın Defteri'ne eklenen güzel sayfayı herkes bu girişe bakarak tasarlayabilir.

Godeschal imzasını attıktan sonra ortadan yok oldu, on bir çağrılıyı, İmparatorluk Muhafız Birliği'nin eski komutanının yüreklendirmesiyle, şaraplara, kadeh kaldırmalara, meyve ve turfanda piramitleri Thebai dikilitaşlarını andıran bir yemek sonu-

1 1830'da halkın ayaklanması sonunda kral devrilmiş, ama tahta kenter kral diye adlandırılacak olan Louis-Philippe çıkmıştı.

2 Rocher-de-Cancale'ın kurucusu; onun yerini Borrel almıştı.

3 "Herkesçe Rocher-de-Cancale diye adlandırılan lokantanın yaldızlı kadehleri arasında" anlamında.

nun likörlerine girişmeye bıraktı. Saat on buçukta, büronun yardımcı yazmanı daha fazla kalmasına el vermeyecek bir duruma düştü, Georges onu bir arabaya koydu, annesinin adresini verip yol parasını ödeyerek yolladı. O zaman on çağrılı, hepsi de Pitt ve Dundas gibi sarhoş[1], hava da güzel olduğundan, evinde gece yarısı çok parlak bir topluluk bulacakları markiz de Las Florentinas y Cabirolos'a bulvarlardan yürüyerek gitmekten sözettiler. Hepsi de ciğerlerini doldurarak hava solumaya susamıştı; ama, Paris eğlencelerine alışkın olan Georges, Giroudeau, du Bruel ve Finot dışında, hiçbiri yürüyemedi. Georges bir araba kiralayıcısından üç araba getirtmek için adam yolladı, adamları Mont- martre'tan Tröne sınırına kadar, dış bulvarlarda bir saat süresince dolaştırdı. Bercy, rıhtım ve bulvarlardan dönülüp Vendóme sokağına dek gelindi.

Yazmanlar hâlâ Sarhoşluk'un gençleri yükseltiverdiği tatlı düşlerle dolu gökyüzünde uçuşurken, ağırlayıcıları onları Florentine'in salonlarına getirdi. Burada, hiç kuşkusuz Frédéric'in şakasını öğrendiklerinden, tiyatronun seçkin kadınlara öykünerek eğlenen prensesleri ışık saçmaktaydı. O sırada dondurmalar yenilmekteydi. Mumlar koca şamdanları parıldatmaktaydı. Tul- lia'nın, Mme du Val-Noble'un ve Florine'in uşakları, hepsi de özel kılıkları içinde, gümüş tepsilerde çerezler getiriyorlardı. Sırma kordonlarla bağlanmış perdeler, Lyon sanayisinin başyapıtları, bakışları şaşkına çeviriyordu. Halının çiçekleri gerçek bir çiçekliği andırıyordu. Ufak tefek nesneler, küçük antikalar gözleri alıyordu, ilk anlarda ve Georges'un kendilerini soktuğu durumda, yazmanlar, özellikle de Oscar, markiz de Las Florentinas y Cabirolos'un gerçekliğine inandılar. Yatak odasında hazırlanmış dört oyun masası üzerinde altınlar parlamaktaydı. Salonda, hanımlar ünlü yazar Nathan'ın yönettiği yirmibire girişmişlerdi. Sarhoş ve nerdeyse uyur durumda, karanlık dış bulvarlarda dolaşıp durduktan sonra, yazmanlar gerçek bir Armide sarayında uyanıyordu nerdeyse[2]. Georges kendisini sözde markizle tanış

1 Anlaşıldığı kadarıyla, XVIII. yüzyıl sonunun iki politikacısı, Pitt ve Dundas yiyip içmeye ve iyi şaraplara çok düşkündü.

2 Tasse'ın kurtarılmış Kudüs'ünde, büyücü Armide şövalye Renaud'yu büyülü bir sarayda tutsak olarak tutar.

tırınca, Oscar apışıp kaldı, nerdeyse bir resimli kitap süsüne benzeyen, dantellerle zenginleştirilmiş bu aristokratça göğsünü açmış ve kendisini öylesine ağırbaşlı bir biçimde yaşayan bir yazmanın belleğinde ve imgeleminde hiçbir benzeri bulunmayan incelik ve tavırlarla karşılayan bu kadında Gaîté tiyatrosu dansçısını tanıyamadı. Oscar dairenin tüm zenginliklerine, burada eğlenen ve hepsi de bu görkemli evin açılışı için birbirleriyle süslenme yarışına girmiş olan güzel kadınlara hayran kaldıktan sonra, Florentine onu elinden tuttu ve yirmibir masasına götürdü.

“Gelin de sizi bir dostumla, güzel markiz d’Anglade’la tanıştırayım”, dedi.

Sonra da zavallı Oscar’ı iki yıldan beri Camusot’nun gönlünde ölmüş Coralie’nin yerini tutmakta olan güzel Fanny Beaupré’ye götürdü. Bu genç oyuncu dönemin başarı kazanmış bir oyununda, Porte Saint-Martin’in ***La Famille d'Anglade*** adlı melodramında[1] markiz rolüyle ünlenmişti.

“Bak, şekerim, seni çok hoş bir çocukla tanıştırıyorum, oyununa ortak edersin”, dedi.

Oyuncu kız Oscar’ı tepeden tırnağa süzdü.

“Ya! işte bu çok iyi!” dedi çok tatlı bir gülümsemeyle. “Kaybediyorum, yarı yarıya ortak olur muyuz?”

Oscar güzel oyuncunun yanına otururken:

“Sayın markiz, emrinizdeyim”, dedi.

“Parayı koyun”, dedi o da. “Ben oynayacağım, bana şans getireceksiniz! Alın, işte son yüz frankım...”

Sahte markiz halkaları elmaslarla süslü bir keseden beş altın çıkardı. Oscar yüz ***sou*** lardan oluşan yüz frankını çıkardı, iğrenç eküleri altın liralara karıştırdığı için şimdiden utanç duyuyordu. Oyuncu hanım iki yüz frankı on turda kaybetti.

“Hay Allah! çok kötü!” diye haykırdı. “Ben kasa olacağım. Birlikte kalıyoruz, değil mi?” dedi Oscar’a.

Fanny Beaupré kalkmıştı, tüm masanın dikkatinin onun gibi kendisine de yöneldiğini gören genç yazman cüzdanının tam takır olduğunu

söyleyerek çekilmeyi göze alamadı. Sesini çıkaramadı, ağırlaşan dili damağına yapışıp kaldı.

1 Fournier ve Frédéric'in 1816'da Porte saint-Martin'de oynanmış olan melodramı.

"Bana beş yüz frank borç ver", dedi oyuncu dansçıya.

Florentine sekiz kez oyun dışı bırakılmış olan Georges'dan beş yüz frank alıp getirdi.

"Nathan bin iki yüz frank kazanmış", dedi oyuncu yazmana, sonra da kulağına "kasa olanlar her zaman kazanıyor, hiç canımızı sıkmayalım", diye fısıldadı.

Yüreği, imgelemi ve coşkusu olan insanlar zavallı Oscar'ın nasıl cüzdanını açıp içinden beş yüz franklık banknotu çıkardığını anlayacaklardır[1]. Ünlü yazar Nathan'a bakmaktaydı, o da Florine'Ie bankoya karşı büyük oyuna yeniden girişti.

Fanny Beaupré, Oscar'a Florine'le Nathan'ın sürmüş olduğu iki yüz frankı almasını işaret ederek:

"Hadi, küçüğüm, topla", dedi.

Oyuncu kız kaybedenlerden şakayı ve alayı esirgemiyordu. Oscar'ın çok tuhaf bulduğu takılmalarla canlandırıyordu oyunu; ama sevinç bu düşünceleri bastırdı, çünkü ilk iki tur iki bin frank kazanç getirmişti. Oscar'ın içinden rahatsızlanmış gibi yaparak ortağını orada bırakıp kaçmak geliyordu, ama ***onur*** kendisini oraya çiviliyordu. Arkadan üç tur tüm kazançları alıp götürdü. Oscar soğuk terler döktü, iyice ayıldı. Son iki tur birlikte sürülmüş olan bin frankı da alıp götürdü; Oscar susuzluk duydu ve üst üste üç kadeh buzlu punç içti. Oyuncu kız zavallı yazmanı saçma sapan sözler ederek yatak odasına götürdü. Ama burada işlediği kusurun duygusu Oscar'ı öylesine bunalttı ki düşteymiş gibi Desroches'un yüzü belirdi gözlerinin önünde, gidip karanlık bir köşede görkemli bir ottomana oturdu; mendilini gözlerinin üstüne bastırdı; ağlıyordu. Florentine içten bir niteliği olan ve bir mim sanatçısını etkilemesi gereken bu acı duruşunun ayrımına vardı; yanına koştu, gözünün üstünden mendili çekti, gözyaşlarını gördü ve onu bir hanım odasına götürdü.

“Senin neyin var, küçüğüm?” diye sordu ona.

Bu ses, bu sözcük, bu vurgu üzerine, yosmaların iyiliğinde bir anne iyiliğini gören Oscar:

“Patronumun yarın bir kararı almam için verdiği beş yüz frankı kaybettim, kendimi suya atmaktan başka bir yapacağım kalmadı, onurumu yitirdim”, diye yanıtladı.

1 500 frank o dönemde önemli bir paradır: Oscar çıraklık parası olarak yılda 900 frank öder, iki yıl sonra, ikinci yazman olarak yılda 800 frank kazanır.

“Siz delirdiniz mi?” dedi Florentine. “Durun burada, size bin frank getireceğim, her şeyi yeniden kazanmaya çalışırsınız; ama yalnız beş yüz frankı oynayın, patronunuzun beş yüz frankı kalsın. Georges ekarteyi[1] korkunç iyi oynar, onun için bahse girin...”

Oscar, bulunduğu çok zor durumda, evin hanımının önerisini kabul etti.

“Ah! böyle şeyleri ancak markizler yapabilir”, dedi kendi kendine. “Güzel, soylu ve çok zengin, ne mutlu bu Georges’a!”

Florentine’den bin altın frankı aldı ve aldatıcısı için bahse girmeye geldi. Oscar gelip kendi yanında yer aldığı zaman, Georges dört kez kaybetmişti. Oyuncular bu yeni bahisçinin geldiğini görünce sevindiler, çünkü hepsi de, kumarcı içgüdüsüyle, Giroudeau’nun, eski imparatorluk subayının yanında yer aldılar.

“Beyler, ayrıldığınız için cezanızı çekeceksiniz”, dedi Georges “şanslı olduğumu seziyorum, hadi, Oscar, batıracağız onları!”

Georges ve ortağı üst üste beş partiyi kaybettiler. Oscar, bin frankını sokağa attıktan sonra, oyun kudurganlığına kapıldı, kartları kendi eline almak istedi, ilk kez oynayanlarda oldukça yaygın olan bir rastlantı sonucu, kazandı; ama Georges öğütleriyle başını döndürdü; ona hangi kartı atacağını söylüyor, çoğu kez de çekip elinden alıyordu, öyle ki bu iki istencin, bu iki esinin çarpışması şansın fışkırmasını önledi. Böylece, sabahın üçüne doğru, sürekli punç içerek, şans dönüşleri ve beklenmedik kazançlardan sonra, Oscar’ın elinde kala kala yüz frank kaldı. Başı kazan gibi ve aklı uçmuş durumda, kalktı, birkaç adım yürüdü ve, gözleri kurşun

gibi bir uykuyla kapanmış durumda, hanım odasında bir sofanın üstüne devrildi.

Fanny Beaupré Godeschal'in gece yarısından sonra ikide gelen kızkardeşine:

"Mariette, yarın akşam yemeğini burada yer misin, benim Camusot Cardot babayla burada olacak, onları çıldırtır mıyız?..." diyordu.

1 Ekarte iki kişiyle oynanan bir oyundu, ama oyunculardan biri ya da öbürü için bahse para konulabilirdi.

"Nasıl!" diye atıldı Florentine, "ama benim Çinli bana haber vermedi."

"Bu sabah gelip bir temiz şenlik yapacağını bildirir sana" dedi Fanny Beaupré, "zavallıcık bunun için yeni daire döşetti ya".

"Kendi de batsın, şenliği de!" diye atıldı Florentine. "O da, damadı da yargıçlardan ve tiyatro müdürlerinden bile kötü. Ne olursa olsun, burada yemekler çok güzel, Mariette", dedi Opé- ra'nın baş oyuncusuna. "Cardot yemekleri hep Chevet'ye ısmarlar; dük de Maufrigneuse'ü getir, güleriz, onları dansettiri- riz!"

Cardot ve Camusot adlarını işitince, Oscar uykuyu yenmeye çalıştı; ama yalnızca bir sözcük kekeleyebildi, o da işitilmeden ipek minderin üstüne düştü.

Fanny Beaupré gülerek:

"Vay! bakıyorum, gece için erzağını ayırmışın", dedi Flo- rentine'e.

"Ha! zavallı çocuk! Punçtan ve umutsuzluktan sarhoş. Kardeşinin çalıştığı büronun ikinci yazmanı", dedi Florentine Mariette'e. "Patronunun büronun işi için verdiği parayı kumarda kaybetti. Kendini öldürmek istiyordu, bin frank borç verdim, Finot ve Giroudeau haydutları onu da kaptılar. Zavallı çocuk!"

"Ama onu uyandırmak gerek", dedi Mariette. "Kardeşimin şakası yoktur, patronunun da şakası yoktur."

"Uyandır uyandırabilirsen, al götür", dedi Florentine, gitmekte olan konuklarını uğurlamak üzere salonlarına döndü.

Karakter dansı denen dansları etmeye başladılar, sabah olunca, Florentine yorgun mu yorgun yatağına yattı, Oscar'ı unuttu, hiç kimsenin düşünmediği, ama en derin uykusunu uyumakta olan Oscar'ı.

Sabah on bire doğru, korkunç bir ses yazmanı uyandırdı, o da, Cardot amcasının sesini tanıyınca, uyur gibi yapıp yüzünü geceyi üzerlerinde geçirdiği güzelim sarı kadifelere gömerek işin içinden sıyrılabileceğini düşündü.

“Florentine'ciğim, bu yaptığın ne güzel, ne de akıllıca bir şey”, diyordu saygıdeğer ihtiyar. “Dün ***Ruines'de*** dansettin, geceyi de şenlikle geçirdin, öyle mi? Ama tazeliğini yitirmek istemek bu, üstüne üstlük, bu görkemli salonların açılışını bensiz, yabancılarla, benden habersiz yapman da gerçekten nankörlük!... Olanları kim biliyor?”

“İhtiyar canavar!” diye atıldı Florentine. “Her an, her saatte evime girmek için bir anahtar yok mu elinizde? Balo beş buçukta bitti ve siz on birde beni uyandırma zalimliğini gösteriyorsunuz!...”

Cardot alçakgönüllülükle:

“On bir buçuk Florentine”, diye belirtti. “Chevet'ye krallara yaraşır bir akşam yemeği ısmarlamak için erkenden kalktım... Halılarını berbat etmişler, ne biçim insanlar çağırdın ki?...”

“Bundan yakınmamanız gerekir, çünkü Fanny bana Camu- sot'yla geleceğinizi söyledi, ben de sizi hoşnut etmek için Tul- lia'yı, du Bruel'i, Mariette'i, dük de Maufrigneuse'ü, Florine'i ve Nathan'ı çağırdım. Ramp ışıkları altında görülmüş en güzel beş yaratığı çağırdım kısacası! Meltem adımlarıyla dansedecek- ler size.”

“Böyle bir yaşam sürmek kendini öldürmekten başka bir şey değil!” diye atıldı Cardot baba. “Kaç bardak kırılmış! Ne yağma bu böyle! Dış oda insanı titretiyor...”

Bu sırada sevimli ihtiyar, bir sürüngenin çekimine kapılmış bir kuş örneği, şaşkın ve büyülenmiş gibi kalakaldı. Kara giysili bir genç bedeni yandan görmekteydi.

“Ah! matmazel Cabirolle!...” dedi en sonunda.

“Ne var, ne olmuş?” diye sordu o da.

Dansçı kızın bakışı Cardot babacığınkinin yöneldiği yöne çevrildi; ve, en sonunda ikinci yazmanı tanıyınca, öyle çılgınca bir kahkahaya tutuldu ki yalnızca ihtiyarı şaşırtmakla kalmadı, Oscar'ı da yüzünü göstermek zorunda bıraktı, çünkü Florentine onu kolundan tutup çekti ve amcayla yeğenin ürkek yüzlerini görünce, kahkahayı kopardı.

"Yeğenim, siz burada, ha!..."

"Ya! yeğeniniz demek?" diye atıldı Florentine, çılgın kahkahası yeniden başladı. "Bana bu yeğenden hiç mi hiç sözetme- miştiniz. Mariette sizi götürmedi demek?" dedi Oscar'a, o da taş gibi donup kaldı. "Ne olacak bu zavallı çocuk?"

Cardot baba, kuru kuru:

"Ne isterse, olsun", diye yanıtladı, gitmek üzere kapıya yürüdü.

"Bir dakika, Cardot baba, onu benim yüzümden düştüğü kötü bir durumdan kurtaracaksınız, çünkü patronunun parasıyla kumar oynadı, beş yüz frank, hepsini kaybetti, ayrıca durumunu kurtarsın diye benim verdiğim bin frankı da kaybetti."

"Budala! Kumarda bin beş yüz frank kaybettin, ha? daha bu yaşta!"

Bu sözler konumunun dehşetinin ta dibine daldırdı Oscar'ı, amcasının önüne atılarak ellerini kavuşturup diz çöktü.

"Of! Amca, amca", diye haykırdı. "Öğle olmuş, mahvoldum ben, onurumu yitirdim... M. Desroches acımayacaktır bana! Kişisel onur sorunu yaptığı önemli bir iş söz konusu. Bu sabah Ka- lem'e gidip Vandenesse davasının kararını alacaktım! Ne oldu böyle?... Ne olacağım ben?... Kurtarın beni, babamın ve halamın anısı için... Benimle M. Desroches'a gelin, açıklayın bunu ona, bahaneler bulun!..."

Bu sözler Luksor çölündeki sfenksin bile yüreğini yumuşatacak ağıt ve hıçkırıklar arasında söylenmişti.

Dansçı kız ağlıyordu.

"Peki, koca pinti, yeğeninizin, adı Oscar Husson olduğuna göre, kendisine servetinizi borçlu olduğunuz adamın oğlunun onurunu yitirmesine izin verecek misiniz! Kurtarın onu, yoksa Florentine ***milord'***u[1] olarak seni yadsır!"

"Ama burada ne arıyor?" diye sordu ihtiyar.

“Ne arayacak! Sözünü ettiği kararı alma saatini unuttuğu için, görmüyor musunuz, sarhoş oldu, uykudan ve yorgunluktan düştü oraya! Georges’la amcasının oğlu Frédéric dün Rocher- de-Cancale’da Desroches’un yazmanlarına şölen çekmişler.”

Cardot baba dansçı kıza ikirciklikle bakıyordu.

“Hadi hadi, koca maymun, başka türlü olsa daha iyi saklamaz mıydım onu?” diye atıldı o da.

“Al, serseri, işte sana beş yüz frank!” dedi Cardot akrabasına. “Bundan böyle benden alıp alabileceğin bu! Git, patronunla uzlaşabilirsen, uzlaş. Matmazelin sana ödünç verdiği bin fran-

1 *Milord* bir yosmanın saygın koruyucusudur.

kı da ödeyeceğim; ama bir daha adını bile duymak istemiyorum.”

Oscar daha fazlasını dinlemeden sıvışıverdi, ama, sokağa çıktıktan sonra, nereye gideceğini bilemedi.

insanları mahveden rastlantıyla onları kurtaran rastlantı o korkunç sabahta ondan yana ve ona karşı eşit çabalar harcadılar; ama bir kez girişilmiş bir işten vazgeçmeyecek bir patron söz konusu olunca, yenik düşecekti. Mariette, evine dönünce, kardeşinin koruma altına aldığı arkadaşının başına gelebilecekleri düşünerek dehşet içinde kalmış, Godeschal’e bir mektup yazıp içine beş yüz frank koymuş, Oscar’ın başına gelen sarhoşluk ve yıkımı bildirmişti ona. Bu iyi yürekli kız oda hizmetçisine bu küçük zarfı saat yediden önce Desroches’un bürosuna götürmesini söyledikten sonra yatıp uyumuştu. Diğer taraftan, Godeschal, saat yedide uyanınca, Oscar’ı bulamadı. Her şeyi anladı. Biriktirdiği paralardan beş yüz frank aldı, saat sekizde tebligatı Desroches’un imzasına sunmak için kararı almak üzere evrak memuruna koştu. Her zaman saat dört der demez kalkan Desroc- hes saat yedide bürosuna girdi. Mariette’in oda hizmetçisi, hanımının kardeşini çatı katında bulamayınca, büroya indi, burada kendisini Desroches karşıladı, o da doğal olarak zarfı kendisine verdi. “Büroyla mı ilgili? Ben mösyö Desroches’um”, dedi patron. “Bakın, efendim”, dedi oda hizmetçisi. Desroches mektubu açıp okudu. İçindeki beş yüz frankı görünce, ikinci yazmanına korkunç kızarak odasına döndü.

Saat yedi buçukta Godesc- hal'in karar metnini ikinci baş yazmana yazdırmakta olduğunu işitti, birkaç dakika sonra, iyi yürekli Godeschal utku kazanmış gibi patronun odasına girdi.

“Bu sabah Simon'a Oscar Husson mu gitti?” diye sordu Desroches.

“Evet, efendim”, diye yanıtladı Godeschal.

“Kendisine parayı kim verdi?” dedi dava vekili.

“Siz verdiniz, cumartesi”, dedi Godeschal.

“Gökten beş yüz franklar mı yağıyor?” diye atıldı Desroches. “Bakın, Godeschal, siz yürekli bir çocuksunuz; ama küçük Husson bunca cömertliği hak etmiyor. Ben budalalardan nefret ederim, ama kendilerini çevreleyen babaca özenlere karşın kusur işleyen kişilerden daha da fazla nefret ederim.” Mariette'in mektubunu ve yolladığı beş yüz frankı Godeschal'e verdi. “Açtığım için kusura bakmayın”, diye ekledi. “Kızkardeşinizin hizmetçisi büro işi olduğunu söylemişti. Oscar'a yol vereceksiniz.” “Zavallı çok üzdü beni!” dedi Godeschal. “O ciğersiz Georges Marest onun başının belası, veba gibi kaçması gerekir ondan; çünkü üçüncü bir karşılaşmada nelere mal olur, bilmem.” “Nasıl yani?” dedi Desroches.

Godeschal Presles yolculuğu sırasındaki aldatmacayı kısaca anlattı.

“Evet!” dedi dava vekili, “eskiden Joseph Bridau bana bu oyundan sözetmişti, kont de Serisy'nin kardeşine ilgi göstermesini bu karşılaşmaya borçluyuz.”

Bu sırada, Moreau göründü, çünkü bu Vandenesse mirasında kendisi için önemli bir iş vardı. Marki, Vandenesse toprağını parça parça satmak istiyor, kardeşi kont buna karşı çıkıyordu. Emlakçı böylece Desroches'un haklı yakınmalarının, eski ikinci yazmanı konusunda yağdırdığı kötü öngörülerin ilk ateşlerini sineye çekmek zorunda kaldı, bunun sonucunda da zavallı çocuğun en ateşli koruyucusunun kafasına onun özsaygısının düzelmez olduğu kanısı yerleşti.

“Onu avukat yapın, yalnızca tezi kaldı”, dedi Desroches. “Bu meslekte, kusurları üstünlük olur belki, çünkü avukatların yarısına özsaygı dil kazandırır.”

Bu sırada, Clapart hastalanmıştı, karısı bakıyordu kendisine, bu da çetin bir iş, ödülsüz bir görevdi. Memur zavallı kadını üzüp duruyordu, kadıncağız, o zamana kadar yarı yarıya budala ve yoksunluğun sinsice kızgın kıldığı bir kişinin gün boyunca başbaşa- lıkta göze alabileceği zehirli alayları, verebileceği korkunç sıkıntıları bilmiyordu daha. Bu ana yüreğinin duyarlı köşesine sivri bir bıçak batırmaya bayıldığından, Oscar'ın geleceğinin, davranışının ve kusurlarının zavallı kadında uyandırdığı kuşkuları bir bakıma sezinlemişti. Gerçekten de, bir anneye çocuğundan Presles olayına benzer bir sarsıntı gelince, böyle büyük kaygılara sürekli olarak kapılır. Clapart karısının Oscar'ı bir başarı elde ettiği her seferde övme biçiminde, annenin gizli kaygılarının enginliği görüyor, bu kaygıları her fırsatta yeniden uyandırıyordu.

"Her neyse, Oscar umduğumdan da iyi götürüyor; düşünüyordum da Presles yolculuğu bir gençlik hafifliğinden başka bir şey değildi. Hangi genç kusur işlememiştir ki? Zavallı çocuk! Babasının yaşaması durumunda hiç mi hiç tanımayacağı yokluklara öyle kahramanca katlanıyor ki. İnşallah tutkularını dizginlemesini bilir!" vb.

Vendöme sokağıyla Bethisy sokağında bunca kötü şeyler olurken, Clapart berbat bir robdöşambra sarınıp ateşin başına oturmuş, yatak odasının şöminesinde aynı zamanda hem haşlamasını, içeceğini, hem de kendi öğle yemeğini hazırlamakta olan karısına bakıyordu.

"Tanrım, dünkü gün nasıl bitti, bilmek isterdim doğrusu. Oscar öğle yemeğini Rocher-de-Cancale'da yiyecek, akşam da..."

"Gönlünüzü ferah tutun, kokusu er geç çıkacaktır", dedi kocası. "Siz bu markize inanıyor musunuz? Hadi canım! Oscar gibi duyuları, harcama eğilimleri olan bir genç adam Ispanya'da altın pahasına markizler bulur! Bir sabah bir yığın borçla kucağınıza düşecektir..."

"Siz de beni umutsuzluğa düşürmek için ne uyduracağınızı bilemiyorsunuz!" diye atıldı Mme Clapart. "Oğlumun sizin aylığınızı yediğinden yakınıp durdunuz, oysa hiçbir zaman yük olmadı size, işte iki yıldır da Oscar'ı yermek için hiçbir nedeniniz yok, işte ikinci yazman oldu, amcası ve M. Moreau her gereksinimini karşılıyor, ayrıca sekiz yüz frank da yıllık geliri var. Yaşlılık günlerimizde bir ekmek yiyebilirsek, bunu bu sevgili çocuğa borçlu olacağız. Gerçekte, siz öyle bir haksızlık..."

Hasta acılıkla:

“Benim öngörülerime haksızlık diyorsunuz”, diye yanıtladı.

O anda hızlı hızlı kapı vuruldu. Mme Clapart kapıyı açmaya koştu ve ilk odada Moreau’yla kaldı. Moreau Oscar’ın yeni hafifliğinin zavallı anneye indireceği yumruğu hafifletmeye gelmişti.

“Nasıl! büronun parasını mı kaybetmiş!” diye haykırdı Mme Clapart ağlayarak.

“Ya! ben size söylememiş miydim?” diye atıldı Clapart, merakının çekimine kapılarak salonun kapısında bir hayalet gibi belirdi.

“Ama bu çocuğu ne yapacağız?” diye sordu Mme Clapart, acısı Clapart’ın iğnesi karşısında duyarsız kılmıştı onu.

“Benim adımı taşısaydı, sakin sakin askerlik kurasını çekişini izlerdim”, diye yanıtladı Moreau. “Kötü bir numara çekince de onun yerine gitsin diye bir adama para vermezdim, işte ikinci kezdir oğlunuz özsaygı yüzünden saçmalıklar yapıyor. Ne yapalım, gurur belki de bu meslekte ona parlak eylemler esinleyecek, göze girmesini sağlayacaktır. Ayrıca, altı yıl askerlik hizmeti aklını başına getirecektir; yalnızca tezi kaldığına göre de, dedikleri gibi, kan vergisini ödedikten sonra, hâlâ avukat olmak isterse, yirmi altı yaşında kendini avukat olarak görmekten hiç de mutsuz olmayacaktır. Hiç değilse bu kez ciddi olarak cezalandırılmış, deneyim kazanmış, emir altında çalışma alışkanlığını edinmiş olacaktır. Stajını Adliye Sarayı’ndan önce, yaşamda yapmış olacaktır.”

“Bir oğul için kararınız buysa, baba yüreği hiçbir biçimde ana yüreğine benzemiyor demektir. Zavallı Oscar’cığım, asker olacak öyle mi?” dedi Mme Clapart.

“Onur kırıcı bir iş yaptıktan sonra başı önde Seine’e atladığını görmeyi mi yeğlersiniz? Artık dava vekili olamaz, avukatlığa başlamak için de yeterince uslu buluyor musunuz kendisini? Akıl yaşına gelinceye kadar ne olacak? Bir serseri; disiplin en azından koruyacaktır onu...”

“Bir başka büroya gidemez mi? Cardot amcası kesinlikle yerine askere gidecek adamın parasını verecektir, o da tezini ona armağan eder.”

Bu sırada, içinde Oscar’ın tüm eşyaları bulunan bir arabanın gürültüsü zavallı genç adamın geldiğini haber verdi, o da görünmekte

gecikmedi.

"Hah! işte Yakışıkh'mız geldi", diye atıldı Clapart.

Oscar annesini öptü, M. Moreau'ya elini uzattı, ama o sıkmadı. Oscar bu horgörüyü serzenişin o güne kadar kendisinde görülmemiş olan bir gözüpeklik kazandırdığı bir bakışla yanıtladı.

"Bakın, mösyö Clapart", dedi erkek olmuş çocuk, "zavallı annemi korkunç sıkıyorsunuz, bu da sizin hakkınız; talihi yokmuş, sizin karınız. Ama benim durumum başka şey! Birkaç ay sonra erginlik yaşıma gireceğim; girmemiş de olsam, üzerimde hiçbir hakkınız yok. Sizden hiçbir zaman hiçbir şey istenmedi. Şu gördüğünüz beyefendi sayesinde, bir meteliğe bile mal olmadım size, size hiçbir minnet borcum yok; kısacası, beni rahat bırakın."

Clapart, bu azarı işitince, ateşin başındaki berjerine gitti, ikinci yazmanın uslamlaması ve dostu Godeschal'den bir ders almış olan yirmilik genç adamın içindeki öfke, budala hastayı bir daha ağzını açmamasıya susturdu.

"Benim yaşımda olsanız tıpkı benim gibi sizin de kapılabi- leceğiniz bir sapma kusur işlemeye yöneltti beni", dedi Oscar Moreau'ya. "Desroches bunu ağır buluyor, benim içinse çok küçük bir kusur. Gaîté Tiyatrosu'nun Florentine'ini bir markiz, oyuncu kızları seçkin kadınlar sandığım için Godeschal da içinde olmak üzere herkesin iyice kafayı bulduğu küçük bir eğlencede bin beş yüz frank kaybetmemden daha çok kızıyorum kendime. Bu kez hiç değilse yalnız kendime zarar verdim, işte düzeldim. Mösyö Moreau, bana yardım etmek isterseniz, kendi işimi kurmadan yazman olarak geçireceğim altı yıl hiç..."

"Orada dur", dedi Moreau, "benim üç çocuğum var, hiçbir söz veremem..."

Mme Clapart Moreau'ya serzeniş dolu bir bakışla baktı.

"Tamam, tamam", dedi oğluna, "Cardot amcan..."

"Cardot amca yok artık", diye yanıtladı Oscar, Vendôme sokağındaki olayı anlattı.

Mme Clapart bedeninin ağırlığı altında bacaklarının tutmaz olduğunu duydu, yıldırım çarpmış gibi yemek odasında bir iskemlenin üzerine

yığıldı.

“Tüm mutsuzluklar bir arada!...” dedi bayılırken.

Moreau zavallı kadını kollarına aldı ve yatak odasına, yatağa götürdü. Oscar kımıltısız, yıldırım çarpmış gibi duruyordu öyle.

Emlakçı Oscar’ın yanına döndü.

“Asker olmaktan başka bir yapacağın kalmadı”, dedi. “Şu budala Clapart’ın yaşayacak üç ayı bile kalmamış gibi geliyor bana, annenin tek metelik geliri kalmayacak, verebileceğim azıcık parayı ona ayırmam gerekmez mi? Bunu sana annenin önünde söylememe olanak yoktu. Asker olunca, bir ekmek yiyeceksin, yaşamı, yaşamın parasız çocuklar için ne olduğunu düşüneceksin.”

“İyi bir numara çekebilirim”, dedi Oscar.

“Peki, sonra? Annen sana karşı annelik görevlerini iyi yaptı: seni okuttu, seni iyi bir yola koydu, sen şimdi bu yoldan çıktın, neyi deneyeceksin ki? Parasız hiçbir şey yapılamaz, bugün bunu biliyorsun; üstündekileri çıkarıp işçi gömleği giyerek yeni bir yola başlayacak adam da değilsin. Ayrıca, annen seni seviyor, onu öldürmek ister misin? Bu kadar aşağılara düştüğünü görürse, ölür.” Oscar oturdu, artık gözyaşlarını tutamadı, bol bol aktı gözyaşları. Bugün bu dili anlıyordu, oysa ilk kusuru sırasında onun için hiç mi hiç anlaşılmaz bir dildi.

Moreau acımasız sağsözünün derinliğini hiç usuna getirmeden:

“Parasız insanlar kusursuz olmalıdır!” dedi.

“Yazgım uzun süre belirsiz kalmayacak, yarın değil, öbür gün kuramı çekiyorum”, diye yanıtladı Oscar. “O zamana kadar geleceğimi kararlaştırırım.”

Moreau sert davranmasına karşın çok üzgündü, aileyi Cerisaie sokağında umutsuzluk içinde bıraktı. Üç gün sonra, Oscar yirmi yedi numarayı çekti’. Bu zavallı delikanlı için, Presles’in eski kâhyası, kont de Serisy’ye gidip Oscar’ı süvari sınıfına aldırma konusunda yardımını isteme gözüpekliğini gösterdi. Devlet bakanının oğlu da Ecole polytechnique’ten çıkarken sonuncular arasında yer aldığından kayırılarak dük de Maufrigneuse’ün süvari alayına teğmen olarak alınmıştı. Böylece, Oscar, mutsuzluğu içinde, kont de Serisy’nin salık vermesi üzerine, bir yılın

sonunda iaşe astsubaylığına yükseltilme sözüyle bu güzel alaya alınmak gibi küçük bir mutluluğa ulaştı. Rastlantı eski yazmanı M. de Serisy'nin oğlunun buyruğu altına getirdi.

Mme Clapart bu yıkımlarla fazlasıyla yaralandığından birkaç gün boyunca acı çektikten sonra, bir zamanlar hafiflik edip de yaşlılıklarında pişmanlığa eğilim gösteren annelerin kapıldığı kimi pişmanlıklar içinde kıvranmaya başladı. Lanetli bir yaratık olarak gördü kendini. İkinci evliliğinin düşkünlüklerini ve

1 27 kötü bir numaradır: küçük numaraları çekenler askere alınmaktadır.

oğlunun mutsuzluklarını Tanrı'nın öç almasına bağladı: Tanrı şimdi ondan gençliğinin kusurlarının ve hazlarının acısını çıkarmaktaydı. Bu kanı çok geçmeden onun için bir kesinlik oldu. Zavallı anne, kırk yıldan beri ilk kez, Saint-Paul papazına, rahip Gaudron'a gidip günah çıkarttı, o da kendisini sofuluk uygulamalarına yöneltti. Ama Mme Clapart'ınki gibi kötülükler görmüş ve sevecen bir ruh yalnızca dindar olabilirdi. Directoire döneminin eski Aspasia'sı, Tanrı'nın kutsamalarını zavallı Os- car'ının başına çekmek için kısa sürede en ateşli ibadet ve yardım işlerine girişti. M. Clapart'ı kurtarmayı başardıktan sonra, Tanrı'nın dikkatini çektiği kanısına kapıldı. M. Clapart, onun bakımlarıyla, onu hırpalamak üzere yaşadı; ama o bu kafasız adamın zulmünde, cezalandırarak okşayan El'den gelen acı deneyimleri görmek istedi. Ayrıca, Oscar öylesine kusursuz davrandı ki 1830'da vikont de Sérisy'nin birliğinde başçavuş oldu, bu da ona, dük de Maufrigneuse'ün alayı Muhafız Birliği'ne bağlı olduğundan, cephede teğmen rütbesini getiriyordu. Oscar Husson o sırada yirmi beş yaşındaydı. Muhafız Birliği'nin garnizonu her zaman Paris'te ya da başkent çevresinde otuz fersah bir uzaklıkta yer aldığından, zaman zaman annesini görmeye geliyor, ona acılarını anlatıyordu, çünkü hiçbir zaman subay olamayacağını anlayacak kadar akıllıydı. O dönemde, süvari sınıfında rütbeler nerdeyse yalnızca soylu ailelerin ikinci oğullarına ayrılmıştı, adlarında soyluluk belirtkesi bulunmayanlar çok zor ilerlemekteydi. Oscar'ın tüm tutkusu Muhafız Birliği'ni bırakıp ordunun bir süvari alayına teğmen atanmaktı. 1830 şubatında, Mme Clapart, Saint-Paul papazı olan rahip Gaudron

aracılığıyla, kralın büyük gelininin yardımını sağladı ve Oscar teğmenliğe yükseltildi.

Hırslı Oscar dışarıdan bakılınca Bourbonlar'a aşırı ölçüde bağlı görünüyorsa da yüreğinin derinliğinde özgürlükçüydü. Bu nedenle, 1830 savaşında, halkın yanına geçti. Üzerinde gerçekleştiği nokta nedeniyle önem kazanan bu kopma Oscar'ın üzerine kitlenin dikkatini çekti. Utkunun coşkusu içinde, ağustos ayında, üstteğmenliğe atandı, Légion d'honneur nişanı aldı ve kendisinin emir subayı olarak La Fayette'e bağlanmasını sağladı, o da kendisine 1832'de yüzbaşı rütbesini verdirtti. Cumhuriyetlerin en iyisinin meraklısını krallığın ulusal muhafız birliklerinin başkomutanlığından aldıkları zaman[1], krallık prensinin[2] giriştiği ilk sefer sırasında, yeni hanedana bağlılığı bağnazlığı andıran Oscar Husson süvari bölüğü komutanı olarak Afrika'ya gönderildi. Vikont de Sérisy bu alayda yarbay olarak bulunuyordu. Alanı Araplar'a bırakmak zorunda kalman Maçta olayında[3], M. de Sérisy ölü atının üstünde yaralı kaldı. O zaman Oscar bölüğüne: “Beyler, bu ölüme gitmektir, ama yarbayımızı bırakmamalıyız”, dedi. Herkesten önce Araplar'ın üzerine atıldı, böylece coşkuya kapılan insanlar da arkasından geldiler. Araplar, bu saldırgan ve azgın dönüşün neden olduğu ilk şaşkınlık içinde, Oscar'ın vikontu almasını engelleyemediler, bu girişim sırasında, korkunç bir göğüs göğüse çarpışma ortasında, sol koluna iki yatağan yarası almasına karşın, vikontu atma bindirip dört nala kaçtı. Oscar'ın güzel davranışı Légion d'honneur nişanının subay derecesi ve onun yarbaylığa yükseltilmesiyle ödüllendirildi. Annesi de yanına gelen ve, bilindiği gibi, aldığı yaralar sonucu Toulon'da ölen vikonta çok candan özen gösterdi. Kontes de Sérisy Araplar'ın elinden aldıktan sonra da kendisine büyük bir bağlılıkla bakan kişiyi oğlundan hiç ayırmamıştı. Oscar öyle kötü yaralanmıştı ki kontesin oğluna getirdiği cerrah sol kolun kesilmesini zorunlu buldu. Kont de Sérisy Oscar'ın Presles yolculuğu sırasındaki saçmalıklarını bağışladı, hatta tek oğul olmuş bu oğulu Sérisy şatosunun kilisesine gömdüğü zaman kendini ona borçlu olarak gördü.

Maçta olayından uzun zaman sonra, karalar giymiş, kolunu da otuz dört yaşında, bir kolu eksik olduğu ve yakasında Légion d'honneur rozeti bulunduğu için gelip geçenlerin emekli bir subay olduğunu kolaylıkla

anlayacakları bir adama vermiş bir yaşlı hanım mayıs ayında, sabahın sekizinde, Faubourg Saint-Denis

1 Louis-Philippe'i Krallık genel komutanlığına kabul ettirdikten sonra, La Fayette'in, 29 temmuz 1830'da, Paris Belediyesi'nin balkonundan halka "İşte, cumhuriyetlerin en iyisi!" diye seslenişine bir anıştırma. La Fayette, bu komutanlığın kaldırılmasını önlemek için, 24 aralık 1830'da Ulusal Muhafız birlikleri genel komutanlığından istifa etmişti.

2 Yani tahtın mirasçısı olan ve 9 ağustos 1830'da tahta geçen Louis-Philippe'in.

3 28 haziran 1835'te, Oran bölgesinde, Maçta ırmağı üstünde, general Trézel büyük bir bozguna uğratılmıştı.

sokağında, ***HotelduLion d'Argent'ın*** araba kapısının altında dikilmekteydi, bir posta arabasının yola çıkmasını bekliyordu kuşkusuz. Elbette, Saint-Leu-Taverny ve L'Isle-Adam'dan geçerek Beaumont'a kadar hizmet veren Oise vadisi Postası'nın patronu Pierrotin bu yüzü tunç rengi subayda bir zamanlar Presles'e götürdüğü küçük Oscar Husson'u zor tanırdı. En sonunda dul kalmış olan Mme Clapart da oğlu kadar tanınmaz durumdaydı. Cla- part, Fieschi suikastının kurbanlarından biri[1], karısına ölümüyle bütün yaşamıyla olduğundan daha yararlı olmuştu. Elbette, başıboş, işsiz güçsüz Clapart Temple bulvarında yerini almış, alayının geçit törenini izlemekteydi. Zavallı kadıncağıza böylece bu cehennem ateşi nedeniyle kurbanlar yararına çıkarılan yasa gereği ömür boyu yılda bin beş yüz frank ücret bağlanmıştı.

Krallık Ulaşım Şirketi'ni onurlandırabilecek, dört bakla kırı at koşulan araba tek kanepeli bölme, iç bölme, değirmi bölme ve üst bölmeye ayrılmıştı. Bugün Versailles yolunda iki trenle rekabet eden Gondole adlı yolcu arabalarına tıpa tıp benzemekteydi. ***L'Hirondelle de l'Oise,*** hem sağlam, hem hafifti, boyanmış ve tertemizdi, ince mavi kumaşla kaplanmış, Kuzey Afrika desenli storlar ve kırmızı marokenden minderlerle donanmıştı, on dokuz yolcu alıyordu. Pierrotin, elli altı yaşında olmakla birlikte, pek değişmemişti. Her zamanki gibi iş gömleğini giymişti, altında kara bir giysi vardı, arabanın bayağı geniş olan üst katına bir sürü paket yerleştirmekte olan özel kılıklı iki taşıyıcıyı denetlerken piposunu

tüttürmekteydi. Mme Clapart'la Oscar'ı belleğinden benzerlikler soran bir adam gibi gözden geçirdi.

"Yerleriniz ayrılmış mıydı?" diye sordu.

"Evet, uşağım Belle-Jambe adına iç bölmede iki yer", diye yanıtladı Oscar; "dün akşam giderken ayırtmış olması gerekir."

"Ha! siz Beaumont'un yeni vergi memurusunuz demek", dedi Pierrotin, "M. Margueron'un yeğeninin yerini alıyorsunuz..."

Oscar konuşmak üzere olan annesinin kolunu sıktı.

"Evet", dedi.

Eski subay da bir süre için kimliğini gizlemek istiyordu.

1 28 temmuz 1835'te girişilen Fieschi suikastı krallık ailesinden hiç kimseye zarar verememiş, ama on dokuz kişinin ölümüne neden olmuştu.

Bu sırada, Oscar sokaktan "Pierrotin, hâlâ bir yeriniz var mı?" diye bağıran Georges Marest'in sesini işiterek titredi.

Oise vadisi Postaları'nın yöneticisi sert bir biçimde:

"Sanırım, mösyö demekle ağzınız yırtılmaz", diye karşılık verdi.

Sesi olmasa, Oscar daha önce kendisine iki kez yıkım getirmiş olan aldatmacıyı tanıyamayacaktı. Georges nerdeyse dazlaktı, kala kala kulaklarının üstünde üç dört tutam saç kalmış, bunlar da tepesinin çıplaklığını gizlemek için özenle dağıtılmıştı. Yersiz bir tombulluk, armut biçimi bir göbek, eski yakışıklı delikanlının öylesine seçkin oranlarını bozuyordu. Georges, davranış ve görünüşüyle nerdeyse iğrenç olmuştu, kırmızı beneklerle dolu yüzü, kabalaşmış ve şarap rengi çizgileriyle aşkta birçok yıkımları ve aşırı ölçüde içip eğlenmekle geçmiş bir yaşamı ortaya koymaktaydı. Gözleri bilge ve çalışkan alışkanlıklarla sürdürüle- bilen şu parıltı ve canlılığı yitirmişti. Georges üstüne başına aldırmayan biri gibi giyinmişti, biçimi cilalı botlar gerektiren, ama yıpranmış bir pantalon giymişti. Kalın tabanlı, doğru dürüst cilalanmamış botları en az dokuz aylıktı; bu da Paris'te başka yerlerin üç yılı demekti. Solmuş bir yelek, eski bir fulardan başka bir şey olmamakla birlikte, iddialı biçimde bağlanmış bir kravat eski bir şıklık tutkununun karşı karşıya gelebileceği gizli

sıkıntıyı belli ediyordu. Son olarak, Georges bu sabah saatinde redingotla gelecek yerde, takımla gelmişti, işte gerçek yoksunluğun tanısı! Nice balolar görmüş olması gereken bu takım, tıpkı sahibi gibi, bir zamanlar göstergesi olduğu gönençten gündelik çalışmaya geçmişti. Kara bir kumaşın dikişleri ak çizgiler oluşturuyordu, yaka kirliydi, kolların uçları eskilikten çentik çentik olmuştu. Georges gerçekte biraz kirlenmiş, birinin üstünde de bir şövalye yüzüğünün kara izi beliren sarı eldivenlerle dikkat çekmeyi göze alıyordu. Gösterişli bir altın halkadan geçirilmiş kravatın çevresinde saç biçiminde ve ucunda hiç kuşkusuz bir saat bulunan bir zincir kıvrılmaktaydı. Şapkası, oldukça umursamaz bir biçimde giyilmiş olmakla birlikte, günü gününe yaşamak zorunda olunca, bir şapkacıya on altı frank veremeyecek durumda olan insanın yoksunluğunu tüm bu belirtilerden daha iyi çıkarıyordu ortaya. Florentine'in eski sevgilisi elinde oymalı gümüş başlıklı, ama korkunç eğrilmiş bir baston sallamaktaydı. Mavi pantalon, İskoç kumaşından yelek, gök mavisi ipek kravat ve pembe çizgili hasa gömlek bunca yıkıntı arasında öyle bir ***görünme*** isteğini dile getiriyordu ki bu karşıtlık yalnızca bir gösteri değil, bir ders de oluşturmaktaydı.

"Georges bu demek?..." dedi Oscar içinden. "Yılda otuz bin frank akarla zengin bıraktığım bir adam."

Georges alaylı alaylı:

"Mösyö ***de*** Pierrotin'ın[1] tek kanepeli bölmede bir yeri kaldı mı acaba?" diye yanıtladı.

"Hayır, kanepeli bölmemi bir Yüksek Meclis üyesi, M. Mo- reau'nun damadı baron de Canalis, eşi ve kayınvalidesi tuttu. Yalnız iç bölmede bir yerim var."

"Hay Allah! anlaşılan her hükümet döneminde Yüksek Meclis üyeleri Pierrotin'in arabalarıyla yolculuk ediyor. Iç bölmedeki yeri tutuyorum", diye yanıtladı Georges, M. de Sérisy serüvenini anımsıyordu.

Oscar'la dul kadına inceleyici bir bakışla baktı ve ne oğulu, ne anneyi tanıdı. Oscar'ın rengi Afrika güneşi altında bronzlaşmıştı; bıyığı aşırı ölçüde gür, favorileri çok genişti; çökük yüzü ve belirgin çizgileri asker duruşuyla uyumluydu. Eski kurbanından bir anı saklamış olsaydı, subay rozeti, eksik kolu, giysisinin ağırbaşlılığı, her şey Georges'un anılarını

saptırabilirdi. Eskiden Georges'un ancak şöyle bir görmüş olduğu Mme Clapart'a gelince, en çetin dindarlık uygulamalarına adanmış on yıl onu değiştirmişti. Bu bir tür rahibenin 1797'nin bir Aspasia'sını gizlediğini hiç kimse usuna getiremezdi.

Yavaş ve ağır bir yürüyüşle sade, ama düzgün bir biçimde giyinmiş kocaman bir ihtiyar yaklaştı, Oscar kendisini tanıdı: Léger babaydı. Yaşlı adam Pierrotin'i dostça selamladı, o da kendisine tüm ülkelerde milyonerlere gösterilen saygıyı gösterir gibi göründü.

"Hey! Léger baba bu! Her geçen gün biraz daha okkalı!", diye haykırdı Georges.

Léger baba soğuk bir biçimde:

"Kiminle konuşma onuruna eriyorum?" diye sordu.

1 Bilindiği gibi, Fransa'da soyadın başında yer alan "de" soyluluk belirtir.

"Nasıl? Albay Georges'u, Ali Paşa'nın dostunu tanıyamadı- nız mı? Bir zamanlar, kimliğini gizleyen kont de Sérisy'yle birlikte yolculuk etmiştik."

Düşmüş kişilerin en beylik saçmalıklarından biri insanları tanımak ve kendini onlara tanıtmaktır.

iki kez milyoner olmuş yaşlı toprak satıcısı:

"Çok değişmişiniz", dedi.

"Her şey değişiyor", dedi Georges. "Bakın, ***Lion d'Argent*** hanı ve Pierrotin'in arabası on dört yıl öncekine benziyor mu?" "Şimdi Pierrotin Oise vadisi Postaları'nın tek sahibi, güzel arabalar çalıştırdı", diye yanıtladı M. Léger. "Beaumont'un eşrafından oldu şimdi, orada yolcu arabalarının indiği bir otel işletiyor, bir karısı ve bir kızı var, ikisi de bayağı becerikli..."

Yetmiş yaşlarında bir ihtiyar otelden inip arabaya binecekleri zamanı bekleyen insanların arasına karıştı.

"Buyur bakalım, Reybert baba, artık yalnızca sizin büyük adamı bekliyoruz."

Kont de Sérisy’nin kâhyası da Joseph Bridau’yu. gösterdi: “işte geliyor!” dedi.

Ünlü ressamı ne Georges tanıyabildi, ne Oscar, çünkü artık karşılarına o ünlü çökmüş yüzüyle çıkmakta, duruşu başarının verdiği güveni ortaya koymaktaydı. Redingotu bir Légion d’honneur kurdelesiyle süslüydü. Fazlasıyla özenli giyimi bir kır şenliğine çağrıldığını belli etmekteydi.

Bu sırada, ***Lion d’Argent'm*** eski mutfağı içinde yapılmış bir bürodan elinde bir kâğıtla bir görevli çıktı, boş kanepeli bölmenin önünde durdu.

“M. ve Mme Canalis, üç kişi!” diye bağırdı.

İç bölmeye geçti ve adları birbiri ardından okumaya başladı: “M. Belle-Jambe, iki kişi. -M. de Reybert, üç kişi. -Mös- yö... sizin adınız?” dedi Georges’a.

Düşmüş adam alçak sesle:

“Georges Marest”, diye yanıtladı.

Görevli birbiriyle vedalaşmakta olan dadıların, köylülerin, küçük dükkâncıların toplanmış olduğu değirmi bölmeye doğru gitti; altı yolcusunu içeriye sıkıştırdıktan sonra, dört genç adamı adlarıyla çağırdı, onlar üst bölümün kanepesine çıktıktan sonra

da tüm yol düzenine çıkış buyruğu olarak “Yallah!...” dedi. Pi- errotin sürücünün, işçi gömlekli bir genç adamın yanına yerleşti, genç adam da atlarına “Deeh!” diye seslendi.

Roye’dan satın alınmış dört atın kaldırdığı araba Faubourg Saint-Denis yokuşunu hafif bir tırısla çıktı; ama, bir kez Saint- Laurent’ın yukarısına ulaştıktan sonra, kırk dakika içinde, Sa- int-Denis’ye kadar bir posta arabası gibi hızla gitti. Börekli handa hiç durulmadı, Saint-Denis’nin sağında Montmorency vadisi yoluna sapıldı.

Yolcuların o zamana kadar birbirlerini gözlemleyerek sürdürdükleri sessizliği Georges buradan dönülürken bozdu. Bir gümüş saat çıkararak:

“On beş yıl öncesine göre biraz daha iyi gidiliyor, değil mi, Léger baba”, dedi.

Milyoner de:

“İnsanlar bana mösyö deme yüceliğini gösteriyorlar”, diye yanıtladı.

“Ama bu benim ilk Presles yolculuğumun ***palavracısı!"*** diye haykırdı Joseph Bridau. “Ee, Asya’ya, Afrika’ya, Amerika’ya yeni seferler yaptınız mı bakalım?”

“Ne diyeyim! Temmuz Devrimi’ni yaptım, bu kadarı yeter, çünkü beni batırdı...”

“Ya, Temmuz Devrimi’ni yaptınız demek!” dedi ressam. “Buna şaşmadım, çünkü, ne derlerse desinler, bu devrimin kendi kendine gerçekleştiğine hiçbir zaman inanmak istemedim.”

M. Léger M. de Reybert’e baktı:

“insanlar nasıl yeniden karşılaşıyorlar”, dedi. “Bakın, Rey- bert baba, işte Sérisy evinin mallarının kâhyalığını kendisine borçlu olduğunuz noter yazmanı...”

“Bir Mistigris eksik, şimdi Léon de Lora adıyla ünlü. Bir de konta en sonunda kurtulduğu cilt hastalıklarından ve dinginlik içinde ölmek için bıraktığı karısından sözedecek kadar salak olan şu genç adam yok”, dedi Joseph Bridau.

“Kont hazretleri de yok”, dedi Reybert.

“Evet”, dedi Joseph Bridau hüzünle. “Sanırım, yapacağı son yolculuk benim evlenme törenimde bulunmak için Presles’den L’Isle-Adam’a yapacağı yolculuk olacak.”

“Hâlâ parkında arabasıyla dolaşıyor”, dedi yaşlı Reybert. “Karısı sık sık kendisini görmeye geliyor mu?” diye sordu Léger.

“Ayda bir kez”, dedi Reybert. “Paris’i hep seviyor; geçen eylül ayında, tüm sevgisini üzerinde yoğunlaştırdığı yeğenini, Mlle du Rouvre’u, çok zengin bir genç Polonyalı’yla, kont La- ginski’yle evlendirdi...”

“Peki, M. de Sérisy’nin varlıkları kime gidecek?” diye sordu Mme Clapart.

“Kendisini gömecek olan karısına”, diye yanıtladı Georges. “Kontes elli dört yaşında bir kadına göre hâlâ çok iyi, hâlâ çok zarif; ve, uzaktan bakılınca, yanıltıyor...”

“Daha uzun süre yanıltacaktır sizi”, dedi o zaman Léger, aldatıcısından öç almak ister gibiydi.

Georges da onu:

“Kendisine saygı duyuyorum”, diye yanıtladı. “Sırası gelmişken, o zaman kovulan kâhya ne oldu?”

“Moreau mu?” dedi Léger. “L’Oise milletvekili oldu ya.” “Ha! şu ünlü ***merkezci!*** Moreau de l’Oise”, dedi Georges. “Evet”, dedi Léger, ***“mösyö*** Moreau de l’Oise. Temmuz Devrimi için sizden biraz daha fazla çalıştı ve sonunda Presles’le Beaumont arasında bulunan güzelim Pointel toprağını satın aldı.” “Adam! Eski efendisinin toprağının, bir zamanlar yönettiği toprağın yanında, çok zevksiz bir şey”, dedi Georges.

“Böyle yüksek sesle konuşmayın”, dedi M. de Reybert, “çünkü Mme Moreau ile kızı, barones de Canalis tek kanepeli bölmedeler, damadı eski bakan da yanlarında.”

“Kızını büyük söylevcimizle evlendirebilmek için ne kadar drahoma verdi ki?”

“İki milyon kadar bir şey”, dedi Léger baba.

Georges güldü, alçak sesle:

“Milyonlardan hoşlanıyordu”, dedi, “yükünü daha Pres- les’de tutmaya başlamıştı.”

Oscar sert bir biçimde:

“M. Moreau hakkında tek bir söz söylemeyin bir daha”, diye atıldı. “Bana öyle geliyor ki kamu arabalarında susmayı öğrenmiş olmanız gerekirdi.”

Joseph Bridau birkaç saniye süresince kolsuz subaya baktı, sonra da:

“Beyefendi büyük elçi olmamış, ama rozeti bayağı yol aldığını söylüyor bize, hem de soyluca yol aldığını”, diye atıldı. “Çünkü kardeşim[1] ve general Giroudeau sizi raporlarında sık sık anmışlardır...”

“Oscar Husson!” diye haykırdı Georges. “Hay Allah! sesinizi işitmemiş olsam, sizi tanıyamayacaktım.”

“Ya! vikont Jules de Sérisy’yi öylesine yiğitçe Araplar’ın elinden alan bey mi bu?” diye sordu Reybert. “Kont hazretlerinin Beaumont vergi

memurluğunu verdirttiği, daha sonra Pon- toise vergi dairesinin de kendisine verileceği bey...”

“Evet, efendim”, dedi Oscar.

“Güzel”, dedi büyük ressam, “beyefendi, L’Isle-Adam’da yapılacak düğünüme katılma onurunu esirgemezsiniz herhalde benden.”

“Kiminle evleniyorsunuz?” diye sordu Oscar.

“Mlle Léger’yle, mösyö de Reybert’in torunuyla. Kont de Sérisy’nin benim için hazırlamak inceliğini gösterdiği bir evlilik bu, ressam olarak çok şey borçluydum kendisine, geleceğimle de ilgilenmek istedi, bense bunu hiç düşünmüyordum...”

“Demek Léger baba...” diye başladı Georges.

“Evet, benim kızımla evlendi, drahomasız olarak”, dedi M. de Reybert.

“Çocukları oldu mu?”

“Bir kız. Dul ve çocuksuz kalmış bir adam için bu da yeter”, diye yanıtladı Léger baba. “Ortağım Moreau gibi benim de ünlü bir damadım olacak.”

Georges Léger babaya karşı nerdeyse saygılı bir tavır takınarak:

“Peki, hep L’Isle-Adam’da mı oturuyorsunuz?” dedi.

“Evet, Cassan’ı satın aldım.”

“Doğrusu ya, Oise vadisini bugün ***yaptığım*** için çok mutluyum”, dedi Georges. “Bana yardımcı olabilirsiniz, beyler.”

“Hangi konuda?” dedi M. Léger.

1 Yani yeniden orduya alınan Philippe Bridau.

“Bakın, şöyle”, dedi Georges. “Ben Espérance’in, yeni kurulan ve tüzüğü Kral’ın bir buyruğuyla onaylanacak olan bir Şir- ket’in görevlisiyim. Bu kurum on yıl sonunda genç kızlara drahomalar, yaşlılara yaşam boyu akarlar veriyor; çocukların eğitim masraflarını ödüyor; kısacası herkesin durumunu düzeltmeyi üstleniyor...”

“İnanıyorum”, dedi Léger baba gülümseyerek. “Tek sözcükle, siz sigorta simsarısınız.”

“Hayır, efendim, ben genel denetmenim, Şirket’in tüm Fransa’daki temsilci ve görevlilerini belirlemekle görevliyim, şimdilik görevlilerin seçimiyle uğraşıyorum, çünkü dürüst görevliler bulmak ince olduğu kadar da zor bir iş.”

“Ama yılda otuz bin franklık gelirinizi nasıl kaybettiniz?” dedi Oscar Georges’a.

Eski noter yazmanı eski dava vekili yazmanına kuruca:

“Siz kolunuzu nasıl kaybettinizse öyle”, diye yanıt verdi.

Oscar acılıkla karışık bir alayla:

“Herhalde servetinizle çok önemli bir iş yaptınız?” dedi.

“Ne demezsin! Yazık ki çok işler yaptım, başkalarına da satabilirim.”

Saint-Leu-Taverny’ye gelinmişti, atlar değiştirilirken herkes indi. Oscar sürücüsü ikinci sıradaki atların dizginlerini çözerken falakaları çıkaran Pierrotin’in canlılığına hayran kaldı.

“Bu zavallı Pierrotin de benim gibi fazla ilerleyememiş yaşamda”, diye düşündü. “Georges yokluğa düşmüş. Tüm ötekiler, Vurgun ya da Yetenek yardımıyla zengin olmuşlar.” Posta arabacısının omzuna vurdu, “Burada mı yemek yiyoruz, Pierrotin?” dedi yüksek sesle.

“Ben sürücü değilim”, dedi Pierrotin.

“Öyleyse nesiniz?” diye sordu albay Husson.

“Patron”, diye yanıtladı Pierrotin.

“Hadi, eski tanıdıklara küsmeyin”, dedi Oscar, annesini gösterdi ve koruyucu havasını bırakmadı. “Madam Clapart’ı tanıyamadınız mı?”

Bu sırada, arabadan inmiş olan Mme Moreau de l’Oise bu adı işiterek horgörüyle Oscar’a ve annesine baktığı için annesini Pierrotin’le tanıştırmak Oscar’ın daha bir hoşuna gitti.

“Hay Allah! hanımefendi, hiçbir zaman tanıyamazdım sizi, sizi de, efendim. Anlaşılan, Afrika fena kaynıyor?...”

Pierrotin’in Oscar’a esinlediği bir tür acıma özsaygının bu anlatının kahramanına işlettiği kusurların sonuncusu oldu, bu yüzden de

cezalandırıldı, ama oldukça hoş bir biçimde. Bakın nasıl.

Beaumont-sur-Oise’a yerleşmesinden iki ay sonra, Oscar yüz elli bin frank drahoması bulunan Mile Georgette Pierrotin’e kur yapıyordu, 1838 kışının sonuna doğru da Oise Ulaşım Şirke- ti’nin patronunun kızıyla evlendi.

Presles’e yolculuk serüveni Oscar’a ağzı sıkılığı kazandırmış, Florentine’de geçirilen gece dürüstlüğünü güçlendirmişti, askerlik mesleğinin sertlikleri ona toplumsal basamaklanmayı ve yazgıya boyun eğmeyi öğretmişti. Bilge ve becerikli olunca, mutlu da oldu. Kont de Serisy ölümünden önce Oscar için Pon- toise vergi dairesini elde etti. M. Moreau de l’Oise’ın, kontes de Serisy’nin ve er geç yeniden bakan olacak baron de Canalis’in koruması M. Husson’a Genel Tahsilat’ı getiriyor, Camusot ailesi de şimdi kendisini bir akraba olarak tanımakta.

Oscar sıradan, yumuşak, iddiasız, alçak gönüllü ve hükümeti gibi, hep ortanın ortasında duran bir adam. Ne kıskançlık uyandırıyor, ne horgörü. Kısacası, çağcıl kenter.